

M. Raymond A ciszterciek alapító atyái

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

MÁRTON ÁRON KIADÓ

Impresszum

M. Raymond O.C.S.O.
A ciszterciek alapító atyái

Történelmet megelevenítő regény a 900 éves Ciszterci Rend születéséről. 1098–1998

Nihil obstat

Fr. M. Albericus Wulf, O.C.S.O. cenzor

Fr. M. Mauritius Malloy, O.C.S.O. cenzor

Imprimi potest

† Fredericus M. Dunne, O.C.S.O.

a Getszemáni Miasszonyunk monostor apátja

Nihil obstat

Arthur J. Scanlan, S.T.D. cenzor

Imprimatur

† Francis Joseph Spellman, D.D. New York-i érsek

Fordították:

a Regina Mundi ciszterci apátság nővérei, Érd

Lektorálta: Putnoki Istvánné

Szerkesztette: Arató László

A fordítás alapjául szolgáló eredeti kiadás:

M. Raymond, O.C.S.O.: Three Religious Rebels

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1998-ban jelent meg a Márton Áron Kiadó gondozásában, az ISBN 963 9011 40 1 azonosítóval. Az elektronikus változat Arató László, a Márton Áron Kiadó igazgatójának engedélyével készült. A könyvet lekipásztorni célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Márton Áron Kiadó tulajdonában van.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	4
Szent Róbert, a forradalmár	6
„Tudok a lovagságnál nagyobb vitézséget!”	6
„Ezt a kardot sose dugd hüvelyébe!”	13
„Kerestem köztük olyan embert, aki falat építene, és odaállna a résbe elém az orszáért...”	21
Tűzvörösön ezüstfehér	28
Az élet egyetlen tévedése	32
A párhuzamos vonalak soha nem találkoznak	37
„Bízzál az Istenben, tengerész, de azért evez is a part felé!”	45
A püspök éhesen távozik	51
A romlást hozó jólét.....	56
„Csak ez az egy megoldás van!”	62
Naplemente és Esthajnalcsillag.....	66
A szentek sorában	71
Szent Alberik, a radikális.....	72
„Radikális vagy!”	72
„A Szent Szív pajzsai”	76
„A fehérben minden szín benne van”	80
„Ne áss olyan mélyre!”	82
„Meg lehet ezt valósítani?”	88
Egy őszi falevél.....	92
A láng kialszik	94
A lándzsa célba ért.....	97
Harding Szent István, a következetes	98
Istvánon nevet a világ	98
István nehézségek elé állítja az eget	106
Az ég nehézségek elé állítja Istvánt	113
A nehézségek egyre sűrűsödnek	118
A világ már nem nevet Istvánon	123
Egymás mellett.....	127
Egy pástorbot	129
Utószó	130
Bibliográfia	131

Előszó

Walter Nigg írja: „A szerzetesek titkai” című könyvében: A cisterciumi Új monostor alapítói „*Róbert, Alberik és Harding István* olyan férfiak voltak, akik nagyszerű művet hoztak létre bátor tetterővel. Ilyen teljesítményekre csak rendkívüli adottságú emberek képesek. Nagy emberek voltak. De még náluk is nagyobb volt *Bernát*, aki mindnyájukat árnyékba borította. Aki a ciszterciekről akar beszélni, annak Bernátot kell előtérbe állítania, bár nem ő volt a rendalapító. De mégis azok közé az atyák közé tartozik, akik a rend karakterét megadták, hiszen nélküle a ciszterci rend sohasem virágzott volna föl. Ő teremtette meg hírnevét, tekintélyét. Nem ő volt az első, de ő volt a leghatalmasabb ciszterci szerzetes, aki valaha is élt. Tőle függ a rend szelleme. Az alapítás elvein semmit sem változtatott, csak átvette azokat, és élete folyamán hűségesen megtartotta. Az alapgondolat azonban a misztika bevezetésével jelentősen mélyült. Ez az egyik legnagyobb dolog, amit a rend Bernáttól kapott.”

Mindez igaz, és Cistercium (Cîteaux) alapításának 900. évfordulója különös alkalmat ad arra, hogy ezt a három nagy férfiút és szent szerzetest: a forradalmár Róbertet, a radikális Alberiket és a következetes Harding Istvánt, az *alapító atyákat*, Szent Bernát árnyékából egy kissé a fénybe állítsuk, és egyéniségüket, életművüket bemutassuk.

A három szent életét a Szent Benedik-i Regula feltétlen és felmentések nélküli megtartásának és szolgálatának szentelte. Életük úgy fonódik egymásba, mint egy láncnak a szemei.

Közülük az elsőt, *Szent Róbertet* már 16 évesen a „lovagságnál nagyobb vitézség” keresése vitte egy bencés monostorba. Életcéljául hamarosan a Regula fegyelmének felélesztését tűzte ki, de éveken, évtizedeken keresztül hiába harcolt. Az alázattal elviselt csalódások után mintegy hetven évesen Molesme-ből Cîteaux-ba vezethette kis közösségét, hogy e világtól távol eső helyen szerzetesi eszményképét végre megvalósíthassa.

Szent Alberik perjel megingadhatatlan hűséggel állt Róbert apát mellett, s annak Molesme-be való kényszerű visszatérése után, mint Cîteaux apátja folytatta elődje munkáját.

Harding Szent István két elődje örökébe lépve következetesen küzdött monostora függetlenségéért, magányáért, közös imájáért és kézi munkájáért. Cîteaux vezetése közben nehéz időköt élt át. Néhány jelentkező mellett egyre többen haltak meg. Bár már tervezték egy új monostor, La Ferté megalapítását, tervük csak akkor valósulhatott meg, amikor a Gondviselés *Bernátot* 1112-ben jó néhány társával Cîteaux-ba küldte, s a novíciusok száma 30-ra emelkedett. 1113-ban már képesek voltak az első apátság, La Ferté megalapítására. A fiatal rendbe ezután már nagy számmal jelentkeztek papok, klerikusok, fiatal világiak, s egymás után rajzoltak ki a 12 főből álló szerzetescsoportok egy apát vezetésével újabb alapításokra.

A szent alapítók kitartását, Szent Bernát lángoló buzgóságát az egységes szokások szerint élő monostorok százai követték s tették a 12-13. századot a ciszterci reform korává.

A trappista (szigorú obszervanciájú ciszterci) *M. Raymond* atya, az amerikai Getszemáni Miasszonyunk nemrég elhunyt szerzetese, több mint ötven éve gondos kutatómunka, a források alapos tanulmányozása után párbeszédes formába öntötte az alapító atyákról szóló művét. A könyv 3. kiadásában így ír: „Amennyire csak tudtam, a legendát elkülönítettem a valóságtól, és a *tiszta tényeket* öntöttem ebbe a formába.”

Bizonyos, hogy az egyetemes Egyházban 900 éven át az alapítás és gazdagítás életterejét adó Szentlélek műve a Ciszterci Rend, annak szentjei és munkássága, az átmeneti hanyatlások és pusztítások újraéledése.

1892 óta két ágban él a rend: a Ciszterci Rend és a „Szigorú Obszervanciájú Ciszterci Rend”, a La Trappe-i monostor fegyelmét követő trappisták. A két ág 1998. márc. 21-én

Cîteaux-ban ünnepel és kiadta a „Charta Fraternitatis”, a testvériség okmányát, melyben elkötelezik magukat a nagyobb együttműködésre és a rendi örökség közös ápolására. Öröndetes tehát ez a 900 éves jubileum, hálaadás a múltért és bizalommal való kérés a jövőért. A Szentlélek évében legyen élő a ciszterci kincs, melyet a jan. 26-án ünnepelt alapító atyák, Szent Bernát és a ciszterci szentek hoztak létre és gyarapítottak.

A ciszterciek életerejét mutatja, hogy hazánkban is negyven éves üldözés és betiltás után 1989-ben újjáéledt a Zirci Apátság, mely az elmúlt öt évben átvette négy gimnáziumát. Zirc és az üldözés alatt is titokban együtt élő ciszterci nővérek Érden a Regina Mundi, Kismaroson a Boldogasszony Háza monostor felépítésével és munkásságukkal, lelkeségükkel élő jelei lettek annak, hogy a Lélek ma is működik Egyházában és a Mennybe Felvett Szűzanya oltalma alatt álló Ciszterci Rendben.

Jelen könyv fordításán és megjelentetésén az érdi ciszterci nővérek munkálkodtak, hogy ezzel is elősegítsék a jubileumi esztendő méltó ünneplését. Punk M. Gemma, az érdi Regina Mundi ciszterci nővérek apátnője itt szeretné megköszönni D. Timothy Kelly, a Getszemáni Miasszonyunk trappista monostora (USA, Kentucky) apátjának szíves segítségét, aki a könyv amerikai kiadójánál, P.J. Kenedy and Sons Kiadónál a magyar fordítást engedélyeztette. A könyv gondos kiadását a Márton Áron Kiadó végezte, a Ciszterci Rend iránt elkötelezett, vele együtt ünneplő lélekkel.

Cîteaux alapításának 900. évfordulóján,
1998.. március 21-én.

Arató M. Orbán O. Cist.

Szent Róbert, a forradalmár

„Tudok a lovagságnál nagyobb vitézséget!”

– De buta vagyok! – dünnyögte magában Róbert. – Mindig kifecsegem legbensőbb gondolataimat. Ezt tettem ma is apám előtt. Mikor fogom megtanulni, hogy lakatot kell tenni a számra? – Így sóhajtott, és az ablakon át kinézett a novemberi égre.

A magasban most kezdett ragyogni az Esthajnalcsillag, de Róbert nem látta a csillagot. Nem látott semmit, csak az apja meghökkent arca villant fel előtte, aki véletlenül meghallotta, hogy ő ezt mondja az unokabátyjának:

– Én nem akarok lovag lenni! Tudok a lovagságnál nagyobb vitézséget!

Mögötte egy öreg szolga elégedetten majszolgatta annak a vacsorának utolsó morzsáit, amelyet az újonnan lovaggá ütött Jakab – Róbert Szajján túli unokatestvére – tiszteletére rendeztek. Az öreg aztán meggyújtott egy fáklyát, és kiment az ebédlőből. Ahogy kinyitotta a nehéz tölgyfa ajtót, Teodoriknak, a vár urának zengő hangja törte meg a szoba csendjét. Róbert nehézkesen állt fel. Tudta, hogy az asztalnál tett megjegyzése nem tetszett apjának, és magyarázatot akar kérni efelől még ma este.

– Rendben van – gondolta, megmondom. Az igazságnak egyszer úgyis ki kell derülni. Ma este itt a jó alkalom. – És kezét ökölbe szorította bőrvén.

Így nyitott rá anyja, amikor visszatért az ebédlőbe a vendégektől való búcsúzkodás után. Az anya egy pillanatig állt és figyelte. A fiú az ég felé emelte a fejét. Ajkának egyenes vonala és álla alig látszott a kékesfekete szürkületben. Hamar férfi lett – gondolta magában. Önkéntelenül felsóhajtott, de mindjárt így korholta magát:

– Ermengardis, a gyermekekből fiúk lesznek, a fiúkból pedig gyorsan fiatalemberek. – Aztán büszkén mormolta: – Hatalmas ember lesz, akárcsak az apja.

Mivel Róbert meg se moccant, mögé állt, kezét a vállára tette és megkérdezte:

– Az én fiam ez a csillagnéző?

A fiú felugrott az érintésre, de a hang hallatára hagyta, hogy az anyja karja a vállára fonódjon.

– Nézd csak – mondta és a magányos csillagra mutatott, amely elhagyatottan sugárzott a végtelen szürkület ölén. – Milyen szép, de milyen rettenetesen elhagyatott. Szinte elvész, ugye?

Ermengardis fia vállára hajtotta fejét.

– Csillagnéző? Álmodozó? Költő? Mi lesz belőled, fiam?

Róbert átölelte anyját, cinkosan nézett a szemébe, és ezt mondta:

– Jól gondoltad, mama, csak nem egészen jól kérdezted. Azt kellett volna kérdezned, amit majd apa fog, amikor visszajön: „Mi akarsz lenni, fiam?” És figyeld meg, mit fog hozzá szólni!

Alighogy elhangzott az utolsó szó, Teodorik robbant be az ebédlőbe.

– Ermengardis! – kiáltotta zengő hangján – Leon bátyám azt mondja, hogy az ő termése éppen annyi lett, mint a mienk: háromszor annyi, mint máskor. Ha meggondoljuk, hogy a legutóbbi három évben...

Tekintete akkor Róbertre tévedt. Szemöldökét összeráncolta, állát a mellére ejtette. Ermengardis elmosolyodott magában, amikor férje hangosan köszörülni kezdte a torkát, a kandallóhoz lépett és piszkálgatott egy fatuskót. Ismerte már annyira, hogy tudta, ez valami fontos dolog bevezetése. Mennyire belelátott ebbe a hatalmas lovagba!

Teodorik, miután megtisztította a kezét, elkezdte:

– Fiam, ma este tettél egy megjegyzést unokabátyádnak, amelyet én nem értek.

Ermengardis érezte Róbert növekvő izgalmát.

– Szeretném megérteni, fiam, mit akartál azzal mondani, hogy te nem akarsz lovag lenni?

Róbert megkapaszkodott az asztalban. Óriási termetű apja a kandalló vibráló lángjának fény-árnyék játékában még hatalmasabbnak látszott, mint valaha. A szoba nagyon csendes lett. Róbert azt érezte, hogy a torka teljesen kiszáradt. Tudta, hogy apja szíve nagyot dobbanna az örömtől, azon a napon, amikor őt Champagne lovagjává ütnék. Régen megálmodta, hogyan lovagolnak majd együtt harci játékokra vagy csatába, ahol úgy fog harcolni, ahogy ő, erős lesz, mint ő és éppolyan rettenthetetlenül bátor lesz, mint ő. Róbert biztos volt apja szeretetében, és nem félt haragjának lángolásától sem. Csak attól rettegett, hogy talán megbántja hatalmas édesapját, ha bevallja neki az igazságot. Amikor apja egy türelmetlen „Nos”-sal megszakította gondolatait, összeroppant az utolsó fadarab, erősen ropogott, szikrákat lövellt a kémény felé és a padló köves előterére.

A sürgető felszólítás szemmel láthatólag összerezzenette Róbertet. Bár keze zavarában ökölbe szorult, hangja és tekintete készséggel válaszolta:

– Úgy értettem, édesapám, ahogy mondtam. Nem akarok lovag lenni, mert tudok ennél nagyobb vitézséget.

– És mi az? – kérdezte Teodorik, s fekete szeme fölött összehúzta szemöldökét.

– Az igazi vitéz az égért harcol, apa. Az igazi vitézség: nagylelkűnek lenni az Istennel szemben! – Róbert az utolsó szavaknál fölemelte a fejét és széles vállát kifeszítette. Szinte merész tekintettel nézett apjára. Az anyának elakadt a lélegzete, amikor fia gyerekes arcának kihívó vonásairól meghökkent férjére nézett. Teodorik ezt észrevette, és töprengőn hátat fordított fiának. Néhány üszkös fadarabot gondosa visszatolt a tűzhöz csizmája orrával, aztán erőltetett nyugalommal visszasétált felesége székéhez.

– Nem akarsz leülni, fiam – kérdezte, egy szék felé mutatva –, hogy egy kicsit jobban megmagyarázd elgondolásodat? A champagne-i lovagok számára én csak egyetlen vitézséget ismerek. Mi ez a te nagyobb vitézséged? – Hangja mélyebb és lágyabb lett, de amikor Róbert a sötétlő, fekete szemeket figyelte, úgy találta, hogy azok semmit se változtak.

– Állva maradok, apa, ha lehet – felelte a fiú, és az asztaltól a tűz felé lépett, aztán megfordult és szülei szemébe nézett. A táncoló lángok furcsa árnyékokkal reszkettek alakja körül.

Miközben Teodorik ezeket az árnyékokat figyelte, hirtelen rádöbbsent, hogy egy férfihez beszélt és nem egy gyerekhez. Úgy érezte, mintha fia a szeme láttára vált volna egyszeriben felnőtté. Lenézett asszonyára és látta, hogy ölébe ejtette a kezét. Nyugalom jellemezte az asszony egész valóját. Teodorik arcán boldog ragyogás villant át, mert az asszony higgadtsága őt is megnyugtatta.

– Nos? – kérdezte Teodorik, mert Róbert csak állt, látszólag új felszólításra várva.

– Apa, ugye, én vagyok olyan erős és bátor, mint Jakab?

– Apja bólintott. – Tudok úgy lovagolni, mint Jakab, ugye? – Apja újból bólintott. A fiú hangja remegett. – Vagyok olyan merész, mint Jakab, ugye? Kétszer is kivertem a nyeregből, amikor az udvarunkon játszottunk, nem igaz?

Teodorik kíváncsi volt, hogy fia mit akar ebből kihozni. Mindenre csak bólintott.

– Jakabot a múlt héten lovaggá ütötték Troyes-ban. Ma délután vacsorát adtunk tiszteletére, hogy kifejezzük örömünket. Apa, én nem irigykedem Jakabra, és nem félek a vitézségtől és semmitől se, ami ezzel jár. Két oka volt, hogy nem ütöttek lovaggá a múlt héten. Korom volt az egyik, a másik pedig itt van... – Egyik kezét a szívére tette. Egész valója szinte izzott, amikor kibökte: – Apa, én nagylelkű akarok lenni az Istennel szemben. Szerzetes akarok lenni!

– Micsoda? – dörögte Teodorik, és hangja betöltötte az ebédlőt.

Róbert színe kezdett visszatérni, de szeme mozdulatlan volt. Már várta, ami most történik. Alig egy hét telt el azóta, hogy kérte anyját, ne szóljon semmit se apjának még ennek az évnek a végéig. No, és már megtudta, pedig még csak november van. A fiú izgalma a tetőfokra hágott. Folytatta:

– Apa, a kolostori iskolában nemcsak írni-olvasni tanultam, hanem azt is megtudtam, hogy van egy nagyobb vitézség. Sokat adtál a szegényeknek és éhezőknek az elmúlt három ínséges esztendő alatt, apa. Leon nagybácsi a Szajrán túl szintén sokat adott. Igazán büszke vagyok a vérre, amelyből származom. De apa, de a szerzetesek még többet adnak! – Teodorik várt. Még sose hallotta fiát így beszélni. A fiú fellángolt.

– Három év óta a Szent Péter apátságot elárasztják az éhezők – mondta Róbert. – Egyetlen szegény se hagyta el a kolostort üres kézzel, pedig a szerzetesek maguk éheznek: hallod, apa? Éheznek!

Rövid szünet után Róbert hozzáfűzte: – Ők nem öltenek páncélt, nem viselnek csatabárdot azért, hogy megmutassák bátorságukat... Ekkor kezdtem meglátni, hogy van egy másfajta, nagyobb vitézség.

Róbert hangja lehalkult.

– Ezóta imádkozom és érdeklődöm. A szerzetesek szívesen fogadnak engem, anya beleegyezik, hogy elmenjek. Bevallom, gyávaságom volt az oka, hogy nem szóltam előbb, apa, de most kérem bocsánatodat, engedélyedet és áldásodat. – Az utolsó szavakat szinte dadogta. Tudta, hogy vallomásával fejest ugrott. Ez volt a leghosszabb beszéd, amit életében apjának mondott. Most ébredt annak tudatára, és némi zavart érzett. Erős kísértést jelentett számára, hogy anyjához forduljon segítségért, de megállt a saját lábán. Apja sötétlő, fekete szeme meg se rebbent.

– Ki adta neked ezt az ötletet? – kérdezte Teodorik fagyosan. – Anyád vagy a szerzetesek?

– Egyik se – mondta Róbert, és érezte, hogy apja haragja robbanni készül.

– Hát akkor ki? – kérdezte Teodorik, és hangja éles volt.

– Az Isten! – felelte fia, és hangja úgy hasított végig a szobán, mint egy kardcsapás. Sőt! Olyan volt, mint a villámcsapás, de ezt a villámcsapást nem követte mennydörgés. A csend, amely megülte az ebédlőt, megrendítő volt.

Teodorik felesége székéhez lépett. Meglepte fia válasza, de még sokkal inkább két barna szemének mély tüze, amely merészen lángolt feléje. Teodorik egészen elkábult ettől a kijelentéstől. Róbert volt élete napja. Gyakran dicsekedett a többi nemesnek, hogy micsoda lovag lesz ebből a gyerekből. A múlt heti szertartás azzal a látomással töltötte el a lelkét, hogy az ő fia is a champagne-i gróf lábánál térdel, az ország lovagjai emelik fel, és a gróf oldalára köti a kardot. De ez a ma esti kijelentés megzavarta ezt a képet. Szinte látta fia leborotvált és csuklyás fejét, de tervezgetését nem semmisítette meg mindenestől. Az ebédlőben súlyos csend honolt. Az egyetlen hallható hang a tűz csendes duruzsolása volt és az égő ágak halk sístergése, amint hatalmába kerítették őket a lángok. Teodorik dühe egyre nőtt, ám két dolog akadályozta haragja kirobbanását: felesége jelenléte és annak a szónak csengése, amit fia utoljára mondott. Teodorik helyet mutatott fiának a felesége lábánál fekvő kis vánkoston. Ő maga megállt a kandalló előtt.

– Ül le anyád mellé és magyarázd el bővebben, amit mondtál.

A fiú megcsodálta apja higgadtságát.

– Azt mondtad, hogy Isten adta neked ezt az ötletet. Megkérdezhetem, hogy mikor?

– Ezt nagyon nehéz lenne megmondani, apa, azt hiszem valójában ez a vágy mindig bennem volt.

– Ő – mondta Teodorik –, ez tehát nem több, mint vágy. Az Isten tehát nem közvetlenül, személyes kinyilvánítás útján tette, ugye? No, akkor egészen más a helyzet: – Róbert fel akart állni, de az anya a vállára tette a kezét és lenyomta.

– Maradj nyugton, fiam – csillapította –, apádnak igaza van. Megkérdezhet téged.
– Tudod, fiam – kezdte Teodorik – fiatal korában mindenki ilyen vagy olyan álmot kerget. Én is kergettem – és Teodorik mélyen köszörülte a torkát. – Nem hiszem, hogy anyád tagadná, hogy ez tiszta fantazmagória volt. El tudsz képzelni engem, mint szerzetest? – Teodorik hangos nevetése betöltötte a szobát.

Az anya elmosolyodott, de Róbert nyugtalanul feszengett a földre helyezett párnán. Teodorik figyelte. Remélte, hogy egy gyengéd mosolyt lát majd átfutni fia arcán. Már az idegeire kezdett menni ez a szembeszállás, mert nem volt hozzászokva. Szolgái mindig engedelmeskedtek neki, és barátai is tisztelték akaratát. Fia magatartása vérig sértette, és be akarta fejezni ezt a beszélgetést, még mielőtt elmérgesednék. Mivel bebizonyosodott, hogy itt nem isteni magán-kinyilatkoztatásról van szó, biztosra vette, hogy fia vágyódása a monostor után csak a fiatalság múltó álma. Ki fog nőni képzelődése világából, és egyszer még büszke lehet rá, mint Champagne vitéz lovagjára. Előbbi nyugodt hangján jegyezte meg:

– Vállaid már túl szélesek ahhoz, hogy a csuha elrejthetné azokat, fiam. Az Isten katonáalkattal áldott meg téged, az illik hozzád, hogy sebes paripán lovagolj, kezeden buzogánnyal vagy csatabárdoddal.

– Szerinted a monostor csak gyatra alakoknak való? – kérdezte Róbert.

– Nem, dehogy – felelte Teodorik gyorsan –, de az igazi katonák erre a vitézségre valók.
– Megpróbálta felizgatni a fiú hiúságát: – És úgy látszik, hogy te igazi katona leszel, fiam, a szemed ezt mondja. Benned van valami több, mint a rendkívüli erő, benned tűz is van! – Róbert arcának közönyössége csalódást keltett Teodorikban, és egyben megbizonyosodott, hogy semmi értelme a további vitának. Parancsoló hangon mondta:

– De már későre jár, feküdj le! Gyerekeknek ilyenkor már ágyban a helye. Álmodozásod pedig majd elmúlik.

– Apa – kiáltotta Róbert, és bár anyja karja visszahúzta, felugrott –, ez nem álmodozás! És nem fog elmúlni! – Remegett, és az arca úgy lángolt, mint még soha. Szikrázó szemmel és merészen ökölbe szorított kézzel állt apja előtt.

Teodorikkal még sose ellenkezett a fia, ezért a jelenet megdöbbenetette. Észrevette reszkető ajkát és remegő kezét. Láta, hogy a fiú idegei a végsőkéig feszülnek. Ebben a pillanatban nem is tudta, hogy mit mondjon, vagy mit tegyen. Egy rossz szó szabadjára engedné a fékezett indulatot, egy elhibázott mozdulat megsértené fiatal szívét. Egyszerűen fia lángoló szemébe nézett komoly, nyugodt tekintettel.

Az anya, aki szintén felállt székéből, amikor Róbert felugrott párnájáról, oldalához lépett, átölelte a vállát, és kedvesen mosolygott.

– Apa talán elfelejtette, hogy az idő elszállt, de miből tudná meg, hogy nem vagy már gyerek, ha így viselkedsz, fiam?

Ám még Ermengardis sem tudott híd lenni a kettejük közé szakadt úr felett.

– Apa – mondta Róbert komoly hangon –, sajnálom, hogy olyasmit mondtam, ami a tiszteletlenséggel határos. De apa – és elszántságának korábbi csengése visszatért hangjába –, ne felejtse el, hogy három évvel idősebb vagyok, mint Theophylactus, akiről Leon bácsi mondta, hogy a pápaválasztás egyik jelöltje.

Róbert ennél rosszabbat nem is mondhatott volna! Ha kardot ránt, és nyíltan szembeszáll apjával, nem sértette volna meg olyan mélyen, mint a pápaság emlegetésével. A buzgó katolikus Teodorikot őszintén érdekelte az Egyház helyzete. Aggódva látta a Tusculum-ház tagjait a pápai trónon. Amikor 1024-ben meghalt VIII. Benedek, és testvérét, a világi Romanust választották meg utódjául, Teodorik lángolt a dühtől. Romanus, mint XIX. János, az előző héten halt meg. Amikor Teodorik ezt a 12 éves Theophylactust, mint a pápai trón várományosát hallotta emlegetni, közel volt a dühkitöréshez. Hogy saját fia ezt az erkölcstelen léhűtőt hozta fel bizonyítékként, ez már végképp kihozta a sodrából. Fekete szemei olyanok lettek, mint két pici tűzhányó. Az ajtóra mutatott, és csak annyit mondott:

– Tűnj el innen!

Róbert megdöbbenve figyelte apja átalakulását. Tudta, hogy merev szigorúsága veszedelmesebb, mint hangos dühöngése. Kábultan botorkált ki a szobából. Nem értette, mi történt az apjával, de nem vágyott még egyszer belenézni abba a két kis fekete tűzhányóba.

Amikor Róbert mögött becsukódott az ajtó, Ermengardis gyorsan átölelte férjét:

– Ül le, drágám, alaposan meg kell beszélünk ezt a dolgot.

De a férjét még hatalmában tartotta hirtelen fellobbant dühe.

– Teodorik – kezdte felesége lágyan –, ez a bejelentés nagyon szerencsétlenül alakult.

Róbert szeret téged, drágám, a világért sem akart megsérteni. Ismeri hozzá fűzött reményeidet... azért említette nekem először ezt az ügyet, mert félt, hogy csalódást okoz neked.

Teodorik térdére támasztott könyökkel ült, tekintete a kandalló aranyoskék lángjainak egy láthatatlan pontján révedezett. Lehet, hogy nem is hallotta a feleségét, aki várta a választ. Amikor az késett, egy régi csellel élt. Úgyesen rá akarta vezetni a beleegyezésére.

– Ha megkérdeznéd – kezdte –, elmondanám, hogy nagyon jól érvelt a gyerek a mai esti vitában.

Teodorik hátradőlt.

– Igen – folytatta Ermengardis –, nagyon jól. Érvei igazak, ezt el kell ismerned.

– Azt akarod mondani – csattant fel férje –, hogy tévedtem, amikor azt állítottam, hogy még gyerek?

– Nem nagyon látszott gyereknek, amikor az előbb itt állt és a szemedbe nézett. –

Ermengardis elmosolyodott, ahogy felidézte magában a képet. – Inkább úgy nézett ki, mint egy katona, és úgy beszélt, mint egy győztes hadvezér.

– Ő, korához képest fizikailag igen fejlett – dünnyögte Teodorik zsémbeskedve –, de azért ne felejtjük el, hogy 15 éves, és kész!

– Ez az egyik tévedésed, drágám. Róbertet nem az jellemzi, hogy 15 éves.

– Most 1033 van – mondta Teodorik, akit megkísértett a gúnyolódás –, és 1018-ban született. Szerény tudásom szerint a különbség 15 év.

Ermengardis székét közelebb tolta férje székéhez.

– Számtanilag igazad van, drágám. De van más mód is ahhoz, hogy kiszámoljuk az éveket. Vajon hány éves Róbert lelke?

– Annyi mint a teste... 15, és kész!

– Most is tévedsz, Teodorik. Elfeledkeztél az esőről, drágám. A 3 napsütés nélküli év, amíg szinte megszakítatlanul esett, éhínséget eredményezett, az éhínség halált, a halál pedig ráirányította az emberek figyelmét az életre. Az emberek a legutóbbi 3 év alatt többet érlelődtek, Teodorik, mint más 30 év alatt. Istenre irányulók lettek. Sokat megtanultak az életről.

A kandalló nyugtalan lángjai árnyékokat vetítettek a mennyezetre. Teodorik fölemelte a fejét, egy pillanatig nézte őket, aztán ezt dünnyögte:

– Istenre irányulók... micsoda beszéd! Milyen tökéletesen kifejező. Az eső fordította az Isten felé az embereket. De – fűzte hozzá halkán – Róbert még nem ember. Túl fiatal ahhoz, hogy mélyen átérezhetné azt a szörnyű istencsapást, ami épphogy elmúlt a fejünk fölül. A fiatalságnak a tragédia is olyan, mint az öröm, csak múló átmenet.

– Te nem ismered a fiadat, Teodorik! – mondta Ermengardis. Róbertben semmi felszínes sincs, lelke mély, érett. A ma esti vita után ebben egyáltalán nem kételkedhetsz. Legalább kétszer elnémított Téged.

Teodorik helyeslőleg bólintott.

– Igen – folytatta halkán –, legalább kétszer elnémított. Szinte megijesztett, amikor azt mondta, hogy Isten adta neki ezt a gondolatot. Egészen zavarba jöttem. Azt hittem, hogy valamiféle magán-kinyilatkoztatásról beszél.

– Ugyan – vágott közbe Ermengardis türelmetlenül –, mit gondolsz? Azt hitted, hogy Isten úgy szólt hozzá, mint Szent Pálhoz? Most ide figyelj, Teodorik, ez a fiú fizikailag valóságos óriás, nem igaz?

– Igen, a korához képest az. Hatalmasnak és izmosnak ígérkezik.

– Így igaz. Tehát megvan benne a szerzetesélet fizikai követelménye, egészséges. És ami az erkölcsi követelményeket illeti, az sem kétséges. Ez a fiú olyan, mint az arany. Látsz benne akár egyetlen hibás vonást is?

– Makacs, és ahogy nő, egyre szenvedélyesebb. Sőt, ahogy fecsegett az elképzeléséről ma este, az egyenesen elképesztő. Ez a makacsság már komoly.

– Makacs? – kérdezte Ermengardis. – Vajon apja fia lenne-e, ha nem lenne ennyire makacs? De ez áldás, drágám. Nincs ember, aki jutna valamire, ha nincs benne bizonyos fokú makacsság! Rosszul nevezed, ez nem hiba, hanem erény. Az igazi neve pedig: akaraterő, állhatatosság. És Róbertben ez megvan, az biztos. Ismerd hát el, hogy megvannak a gyereken az erkölcsi követelmények is.

Teodorik elmosolyodott:

– A bizonyítást a kedvéért elfogadom.

Ermengardis örült ennek a mosolynak, és így folytatta:

– Ami szellemi képességeit illeti, sokat megláthattál belőle ma este. A tanulásban kiváló; nem zseni, de magasan fölötte áll az átlagnak. Így drágám, szerintem az Isten azzal, hogy megadta neki a szükséges szellemi, erkölcsi és fizikai feltételeket és hozzá az égő vágyat a szerzetesi élet után, kinyilvánította isteni terveit. Minden pap ezt fogja neked mondani a hivatása jeleiről.

– De még olyan fiatal! – csattant fel Teodorik ingerülten. – Mit tud az életről? A monostorról? Önmagáról? 15 év nem kor ahhoz, hogy kirohanjunk az életből. Mit kóstolt meg egyáltalán az életben?

– Ugyan! – kiáltotta Ermengardis. – Először is: Róbert lelkileg több mint 15 éves. Másodszor: aki belép egy kolostorba, az nem „kirohan az életből”. Végül: amit a legtöbb férfi úgy mond, hogy „megkóstolta az életet”, az azt jelenti, hogy megitta bizony a zaccát is. Ugye, egy fiú sose elég fiatal ahhoz, hogy megismerkedjen a katonaélettel? Nincs gyerek, aki túl fiatal lenne ahhoz, hogy megtanítsák lovagolni, viaskodni, ölni. Nincs. De van egy hivatás, amelyhez túl fiatalnak tartják. Igen, pont ehhez az egyhez. Senki sem túl fiatal ahhoz, hogy egy földi uralkodó szolgálatába lépjen, de az Örök Király szolgálatába lépni...

– Az Örök Király szolgálatához felnőtnek kell lenni! – ellenkezett Teodorik.

– Szent Benedek még gyermekeket is felvett – vágott vissza a felesége.

– Ó, Szent Benedek régen, nagyon régen élt – dörögte a várúr felállva –, és a világ nagyot változott az ő halála óta. Benedek ifjúkorát egy barbár világban élte le. A Római Birodalom összeomlott: belülről áthatotta a rothadás, kívülről lerohanták a barbár törzsek, a pusztulás elkerülhetetlen volt. És az Egyház éppen annyi válságot élt át, mint a Birodalom. Szakadás hasogatta, eretnekség szorongatta, úgy látszott, hogy a pusztulás szélén áll. Nem csoda, ha Benedek Subiacóba menekült. Nem csoda, ha kérte a nemeseket, hogy ajánlják fel újszülött csecsemőiket az Úrnak. A monostor látszott az egyetlen helynek, ahol az ember a lelkét üdvözítheti. De mindez 5 évszázaddal ezelőtt volt! – Teodorik megigazította székét, azután folytatta: – Ma már más a helyzet. Nézd csak most a „treuga Dei”-t. Nézd lovagságunkat! Nézz csak arra, amit te nevezél el a mi „Istenre irányulásunknak”.

Ermengardis hátradőlt, kissé oldalra hajtotta fejét, és szemöldökét összeráncolva mondta:

– Nem értelek, Teodorik. Nem hiszem, hogy van még nemes a királyságban, aki olyan odaadó híve lenne az Egyháznak, mint te, és mégis ellenzed, hogy a fiad pap legyen.

Teodorik a tűzhöz ment, és a parázsra új tuskót tett. Egy pillanatig figyelte, ahogy a falánk, aranysárga nyelvek falni kezdték a fát, aztán feleségéhez fordult.

– Ermengardis, drágám, én azért ellenzem ezt, mert olyan odaadó híve vagyok Egyházamnak, és olyan odaadó apja a fiamnak. Nem akarom, hogy a fiunk hibát kövessen el.

– Tyű! Hibát csak akkor nem fog elkövetni, ha nem csinál semmit. Hibázni még sem bűn, az viszont tragédia, ha semmit sem csinálunk.

– Pontosan ezt mondom – vágta közbe Teodorik élesen. – Halálosan félttem, hogy elrontja az életét. Ismered valamennyire a mi világunkat, drágám. Tudod, hogy vannak olyanok a klérus soraiban, akik még sose láttak monostort belülről. Most, most – gyorsan folytatta, mert felesége tiltakozni akart – tudom, mit akarsz mondani. Szégyenteljes igazság, hogy sok püspök és főpap inkább mohó nemesek akaratából lett azzá, ami, mint az Isten akaratából. Világi invesztitúra folyik. Az Egyház sok botránya visszavezethető a királyokra, hercegekre és grófokra, akik a pástortbotot saját hatalmuk eszközének tekintik. Ezek nem a nép pástortai, hanem rablók, akik megtöltik falánk erszényeiket. Mindezt elismerem. Annak ellenére, amit a fejlődésről mondtam, az Egyház nem hófehér, és nincs szomorítóbb látvány országunkban, mint a sok hiba és bűn, amit a papi ruha takar.

– De Róbert nem...

– Ó, tudom, hogy Róbert nem akarja ezeket elkövetni, de komolyan félek a kora miatt. Nem akarom, hogy lelkében egy rettenetes csalódással élje le az életét, amire úgy tekint, mint fiatalságának örölségére.

– Ő nem fog csalódni!

– Mi biztosít téged erről, drágám? – kérdezte Teodorik, hangjában jó adag hitetlenséggel.

– Átgondoltad te már, hogy mi mindent követel a monostor?

Egy kicsit megállt, azután folytatta:

– A legnemesebb embereket szólítja és az emberben a legnemesebbet. Nagy fizikai szívósságot követel és szédületes célratörést. Csak azok jutnak eredményre, akikben legyőzhetetlen hit van. Kitartóan és megszakítatlanul kell figyelni Istenre, drágám. És én félek, mert a legtöbb ember szeme olyan, mint a denevére, nem bírja ezt az erős fényt. Sasszemének kell lenni annak, aki monostorba akar lépni!

– És azt gondolod, hogy a fiad nem lát jól?

– Nem, egyáltalán nem gondolom, csak megkérdezem, hogy vajon nyitva van-e teljesen a szeme 15 éves korában.

– Már legalább ötödször emlegeted, hogy Róbert csak 15 éves, pedig már mondtam neked, hogy ő csak papíron annyi, hidd el. A monostorba nem évek kellene, hanem érettség. Róbert pedig már érett. Az ember akkor érik meg, amikor rádöbben, hogy az Istenhez tartozik. És ezt a leckét alaposan megtanította az eső. Jobban figyelünk Istenre, Teodorik. A nap hiánya kinyitotta az emberek szemét a Világ Világossága felé. Nézd, a tények tények.

Ermengardis felállt, férjéhez lépett, átölelte és könnyörgő szemekkel mondta:

– Drágám, hallgass rám ebben, fiunk a monostor számára született. Nem fog tévedni, nem rontja el az életét. Isten adta őt nekünk, adjuk őt vissza Istennek.

Amikor Teodorik nem felelt, hozzáfűzte:

– Mindenütt terjed a vitézség, a lovagiasság. Hadd vigye be azt a mi fiunk a monostorba. Hagyjuk őt elmenni és nagylelkűnek lenni az Istennel szemben.

Teodorikot megdöbbenette felesége mohó kérése. Gyengéden átölelte és fejét a füléhez hajtva suttozta:

– Drágám, sose mondtad még el nekem, hogy igaz-e vagy sem az, amit annak idején szolgálunk suttoztak egymás között. Azt mondták, hogy néhány hónappal fiunk születése előtt a Szent Szűz eljött hozzád, és eljegyezte a te magzatodat. Ulriknak, legöregebb jobbágyunknak asszonya úgy mesélte, hogy a Szent Szűz gyűrűt húzott ujjadra a szent eljegyzés jeleként. Azért mondtad, hogy Róbert a monostor számára született? Ezért...? Vagy csak egyszerű szolgálk jámbor meséje ez?

Közben a fa izzó parázssá égett. Egyetlen láng sem vibrált már a kandallóban, egyetlen láng sem táncolt már a falon. Hosszú időnek tűnt, míg az asszony válaszolt:

– Mi az, ha egy álom nem álom csupán, édesem?

Teodorik csak nézte őt.

– Mondd meg – könyörgött.

– Akkor látomás – felelte Ermengardis. Teodorik szeme olyan gyengéd volt, amilyennek a fia sose látta. Nem tudott beszélni, csak megcsókolta felesége kezét. Ermengardis mosolyogva hajolt hozzá.

– Nem feleltem még igazán a kérdésedre. Lehet, hogy csak álom volt, de ha az, hát gyönyörű álom volt. El tudsz képzelni szebbet egy várandós anya számára? Ha pedig több volt, mint álom – fűzte hozzá –, nem kötelességünk-e őrizni a Királynő titkát? Drágám, mondjunk le a fiunkról! Hadd menjen el a Szent Péter-apátságba. Hadd legyen nagylelkű az Istennel szemben.

Kivezette férjét a szobából, ahol már teljesen kihunyt az izzó parázs, csak a novemberi hold rajzolt halvány árnyékokat a falra.

Ahogy átmentek Róbert szobáján, nem is sejtették, hogy még ébren van az ablaknál. Először csak élvezte a hideg éjszakai levegő frissességét, azután egy kantár csörgése és egy ló patáinak dobogása eszébe juttatta unokatestvérét, Jakabot frissen szerzett lovagi címével. Észak felé kémlelt, mintha látta volna a Szent Péter-monostor templomának tornyait. A lovagságnál valami nagyobb várja őt ott, gondolta. Meg kell győznie apját, hogy ez az év számára a belépés éve. Kell! Az éjszaka csendjének varázsában lassan lecsillapodott. Miután szülei áthaladtak szobáján, megcsodálta a rengeteg csillagot, amely az Esthajnalcsillag után ragyogott fel az égen. Amikor a léptek zaja eltűnt, hátat fordított a felhőknek. Vetkőzés közben azon töprengett, hogy az édesanyja mit mondhatott az apjának. Amikor letette ruháit a székre, határozottan mondta:

– Igen, én *nem akarok lovag lenni*, és akár elhiszi, akár nem, *van nagyobb vitézség!*

Újra a csillagok felé fordult, és letérdelt az ágya mellé.

„Ezt a kardot sose dugd hüvelyébe!”

Az édesanya egyengette Róbert útját a monostor felé. Pontosan 3 héttel azután, amikor 1033-ban leesett az első hó, Teodorik magához rendelte Róbertet. A két férfi néhány percig az ablak előtt állt, és csendesen figyelte a hulló pelyheket. Végül Teodorik megfordult, fia vállára tette kezét.

– Fiam – mondta gyengéden –, anyád meggyőződött, így hát elengedlek. Elmehetsz a Szent Péter-apátságba még az idén. – Róbert valamit akart mondani. – De fiam – folytatta az apja, és hangja frissen csengett –, ha elmégy, maradj is ott. Ha szerzetes leszel, legyél igazán az: légy hűséges, őszinte és megbízható. Azt mondtad, hogy nagylelkű akarsz lenni az Istennel szemben, hát akkor légy igazán nagylelkű!

Szembe fordult a fiával.

– Fiam, szerzetbe lépésedet úgy tekintsd, mintha kivonnád kardodat az Isten ügyéért! – szünetet tartott, aztán ünnepélyesen és keményen folytatta:

– Troyes-i Róbert, szívem gyermeke, megparancsolom neked, hogy ezt a kardot sose dugd hüvelyébe! Hallod? *Ezt a kardot sose dugd hüvelyébe!* – Egy forró perc után bensőséges tekintettel, nyugodtan kérdezte: – Megértetted, fiam?

– Igen, apa! – felelte Róbert. Többet nem is tudott volna mondani, nagyon nehezőre esett a beszéd.

Teodorik levette kezét fia válláról, és az ablakhoz lépett. A hulló havat szemlélve mondta:

– Az Egyháznak új lovagokra van szüksége, Róbert, égető szüksége. Nem olyan régen pápát választottak Rómában... új pápánk van... A neve IX. Benedek... azelőtt Theophylactus.

A hatalmas termetű várúr megfordult.

– Gondold csak el – kiáltotta –, egy 12 éves gyermek ül Szent Péter székében: Az Isten Egyházának szentekre van szüksége, hogy ezt a szörnyűséget ellensúlyozza. Hallod, fiam? Szentekre! Neked el kell égned abban, amit úgy nevezel, hogy „nagyobb vitézség”! Igen, el kell égned! És nehogy szalmaláng légy! Égj állandóan, örökké, mint a nap vagy a csillagok. Égj, míg csak el nem égsz! Ha az Istennek akarod adni magad, vagy add magad teljesen, vagy sehogy se! Légy szent!

Aztán megfogta fia kezét, és a kandallóhoz lépett vele.

– Figyeld csak! – mondta, és kinyitotta a fojtószelepet a kéménynyílás felé. Hatalmas lángok csaptak fel egészen a kéménykakasig.

– Látod, fiam? Nézd azoknak a lángoknak vad futását és fényét.

Róbert bólintott.

– Most figyelj! – Teodorik félig becsukta a fojtószelepet. A lángolás kezdett alábbhagyni, a fatuskók lassan, de biztosan égtek.

– Látod, micsoda különbség, fiam? Vannak, akik ezt tűzfékezésnek nevezik. Ezzel azt akarom emlékeztetned, hogy ez a fékezett tűz tovább ég és több meleget ad. A te alkatodban félelmetes tűz van, fiam. Szédületes lángokkal égsz, mint ez a tűz, ha a fojtószelep nyitva van. Ez azt jelenti, hogy lángolsz egészen a kéménykakasig, fékezetlenül. De azt is jelenti, hogy tüzed akkor már el is égett. Tanuld meg fékezni a tüzet, fiam, és így égj el teljesen. – Nagyon gyengéden kezét újból Róbert vállára tette:

– Fiam, égj el az Istenért. Szüksége van egy kis melegre, hogy felengedjen az a fagy, amely körülzárja Szívét, amikor látja, hogy az emberek mit tesznek Egyházával.

* * *

Ilyen kemény atyai parancs indította el Róbertet noviciátusába. És ez a katonás légkör nem szűnt meg körülötte, amikor megérkezett a Szent Péterről nevezett monostorba, mert Bernát apát a felvételét kérő 15 éves fiú szemében többet látott, mint fiatalos lelkesedést. Láta a lélek pezsdítő vitézségét, és elhatározta magában, hogy Isten segítségével a legfénylőbb lángokat fogja belőle kicsiholni.

Mosolyogva vezette be a noviciátusba:

– Itt vannak a társaid, akikkel a bajvívást gyakorolhatod. Nehogy kiverjenek ám a nyeregből!

A fiú szerényen mosolygott és elpirult, de magában ezt mondta:

– Nem egykönnyen fognak kiverni a nyeregből! – Körülnézett. Tizenkét szempár szegeződött rá. Ezek lesznek noviciustársaid. Félszegnek és zavartnak érezte magát, és akkor a csoportból a legidősebb eléje lépett:

– Maurus vagyok... – Róbert a novícius derűs szemébe nézett, és tudta, hogy baráttra talált. Az apát akkor elment, és Róbert megkóstolta a szerzetesélet első ízét. Ez az íz az elhagyatottság volt.

A nap izgalmai miatt sokáig nem jött álom a szemére. Amikor ledőlt, fekhelyén figyelte a dormitórium szeszélyes mécsésének árnyékait, amelyek a mennyezeten föl-le mozogtak. Azon töprengett, hogy vajon minden novícius átéli-e azt a félelmet, amit ő a mai napon. Nem félek – mondta magának, de azért belülről remegett. Amikor a másik oldalára fordult, hirtelen eszébe jutott valami. Apja mesélte egyszer, hogy minden katonában van egy bizonyos feszültség közvetlenül a harcba indulás előtt. Ez az emlék megvigasztalta. Arra felé nézett, ahol Maurus aludt, és eszébe jutott a mosoly, amellyel ez a legidősebb novícius köszöntötte

őt. Talán nem is lesz itt mindig ilyen elhagyatott, gondolta, miközben végre lecsukódott a szeme.

Az elkövetkező hetek alatt Róbertnek nem volt ideje arra, hogy magányosnak érezze magát. Már jóval az előtt fent volt, hogy a csillagok pihenni tértek volna, és mennyire el volt foglalva addig, míg ezüstzafir ragyogásukkal újra feltűntek az éjszakában. A templomból a szkriptóriumba, a kapitulumterembe, majd újra a templomba siettette a sok kötelesség. Nem is értette, mivel tudta eltölteni egész napját otthon.

Ha Maurus nem lett volna a közelében, Róbert talán elveszettnek érezte volna magát. A szenior novícius egy reggel odasúgta neki:

– Ülj könnyedebben a nyeregben, hogy jobban tudj lovagolni.

Amikor Róbert hálás mosollyal fordult felé, Maurus így folytatta:

– Nem csökönyös paripa, nem is harci mén, amin lovagolsz, testvér, hanem egy jó öreg igásló. Csak himbáltasd magad vele, és élvezet lesz a lovaglás.

Róbert nagyot nevetett. Sok évvel ezelőtt apja ugyanígy magyarázta neki, amikor lovagolni tanította, hogyan üljön a hátszlovon. Ahogy múltak a napok, Róbert úgy találta, hogy egyre jobban szereti ezt a szellemes, okos és kedves szenior novíciust. Nem sok idő telt el, és barátság alakult ki köztük. Sokat vitatkoztak és heccelődtek. Ezek a baráti vitatkozások serkentették mindkét novíciust az igazi komolyságra, de megakadályozták, hogy komorakká váljanak.

Alighogy Róbert megszabadult az idegenség nyomasztó érzésétől, és gondosan tanulmányozni kezdte környezetét, apátja hívatta. Úgy érezte, hogy a torkában dobog a szíve, de alig beszélgetett két percig a barátságos Bernát apáttal, visszanyerte nyugalma. Mohón előrehajolt, és szinte itta az apát szavait az istenkeresés sajátos módjáról. A fiú előtt egy merőben új világ tárult fel, és feszülten figyelt mindarra, amit hallott. Az apát észrevette és elmosolyodott. Már nem egy lelkes novíciussal találkozott, de ebben a fiúban érzett valami különösen mélyet. Hogy kézzelfoghatót és testhezállót adjon neki, ezt mondta:

– Fiam, úgy nézz a Regulára, mint kardodra, pajzsodra, páncélodra.

Róbert felragyogott. Jól értette az ilyen beszédet, közel állt hozzá.

– Hidd el, hogy ez nemcsak egy kis pajzs a támadás ellen, hanem hatalmas pallos a támadásra. Éld a Regulát, fiam, és akkor nemcsak, hogy biztonságos úton jársz, de az Isten lovagja, szent leszel.

Ezek a gondolatok zsongtak Róbert lelkében, és magasra emelt fejjel járkált a monostorban. Maurus észrevette a változást, de néhány napig szó nélkül hagyta. Amikor egy délután kint voltak a kertben, megkérdezte:

– Hallottál te már valaha az alázatosság tizenkettedik fokáról?

– A tizenkettedikről? – nevetett Róbert. – Azt hittem, csak tíz van.

– Látom, hogy azt hitted – mondta Maurus értőn bólogatva.

– Hát mennyit olvastál el a Regulából?

– Még nem sokat – felelte Róbert –, de már megtaláltam azt a szót, amit akartam. Ez pedig a Prológusban van. Szent Benedek itt azt mondja, hogy Krisztus katonáinak kell lennünk. Ebben benne van minden, amit tudni akarok. „Militaturus”, ez az én Regulám.

– Hmm – dünnyögte Maurus –, ez sokat megmagyaráz. Úgy járkálsz itt magasra tartott fejjel, harc után szimatolva, mint egy csataló. Szent Benedek a Prológus után írt még 73 fejezetet... És az alázatosság tizenkettedik foka azt mondja, hogy a fejünket lehajtva tartsuk és szemünket a földre szegezzük...

– Hogy? Mindig? – Róbert hangja hitetlenséget árult el.

– Mindig – mondta Maurus mosolyogva.

– Tyű! – dünnyögte Róbert. Nem nagyon tetszett neki a gondolat. – Lehet, hogy Szent Pált jobban szeretem Szent Benedeknél – mondta halkan. Éppen ma másoltam le tőle egy kis

szakaszt, amelyben sisakról, mellvértről, pajzsról és kardról beszél. Szeretem az ilyen nyelvet. Az Isten katonája volt, és én is az akarok lenni. Édesapám...

– De az édesapád nem az Apátod – vágta közbe Maurus nevetve.

– Tudom, de az apát úr is ugyanazt mondta nekem, amit édesapám: Légy lovag!

– Rendben van, légy lovag, ha az akarsz lenni, de ne felejtsd el, hogy Szent Benedek alázatos lovagokat akar. Ha nekem nem hiszel, kérdezd meg a magiszter atyát.

Róbert komolyan vette ezt a tanácsot. Elment a novíciustermhez. Vilmos atya szerette az ifjút, bár azt gondolta, hogy túlságosan beszédes zsenge éveire képest. A fiú érett szellemét és kialakult egyéniségét nem tudta összeegyeztetni korával. Azt hitte, hogy Róbert pózol, és elhatározta, hogy megszabadítja őt önteltségétől még az idén. Az atya nem tudta, hogy mi mindent látott a fiú az éhínség éve alatt, és nem ismerte Ermengardis bölcs nevelését sem. Így Róbert nagyon világos, de nagyon kurta válaszokat kapott kérdéseire. Vilmos atya kijelentette neki, hogy az Úr Jézus lovag volt, a legvitézesebb lovag, de ugyanakkor szelíd volt és alázatos. A novíciusterm így fejezte be szavait:

– A szerzetesnek Őt kell utánozni!

Róbert magával vitte ezt a választ a templomba, a munkába, a kapitulumterembe, még a hálóterembe is. Világosan megértette a szavakat, de nem értette azt a szúró fájdalmat, amit ezek a szavak hagytak a szívében. Nem az okozott sebet, amit Vilmos atya mondott, hanem az, ahogy mondta. Mindha valami szégyenteljes bűnnel vádolták volna. Ártatlannak és kegyvesztettnek érezte magát. Ez volt az első találkozása a belső megalázódással. Gyötrődött.

Két nappal később még mindig kínlódott, amikor Maurus közeledett feléje, mint mindig, mosolyogva. Róbert barátja ajkán a kedves csipkelődést ezzel a kéréssel állította meg:

– Maurus, lehetséges az, hogy az ember többet gondol, mint amit mond, vagy kevesebbet mond, mint amit gondol? És akkor hogyan érted meg az egész mondanivalóját?

– Te beszéltél a magiszter atyával – mondta Maurus széles mosollyal –, és most róla beszélsz. Ő mindig többet gondol, mint amennyit mond, és azt akarja, hogy ne csak azt értsd meg, amit mond, hanem azt is, amit gondol. Mi a baj?

– Éppen ez! – felelte Róbert komolyan. –

– Tudom, hogy mit mondott, de nem tudom, hogy az mit jelent.

– Nos, egy módon biztosan ki lehet találni – mondta Maurus jelentőségteljes pillantással.

Róbert megértette ezt a tekintetet, és így még aznap délután Vilmos atya újból maga előtt látta az izmos és nagyon komoly ifjú novíciust. Róbert egészen őszintén beszélt, és ugyanilyen választ kapott, mert Vilmos atya megcsodálta és viszonzta ezt a nyílt bátorságot. Az eredmény az volt, hogy Róbert sokat hallott a gögről és az alázatosságról. Valójában többet hallott, mint amennyit meg tudott érteni, de egy dolgot nem lehetett félreérteni, mégpedig azt, hogy ő gögös, és meg kell tanulnia az alázatosságot. Megdöbbsen a felismeréstől, de olyan alázatosan fogadta, hogy Vilmos atya kezdett kételkedni abban, hogy valóban a fiúban van-e ez a hiba.

Benne volt, de alig telt el néhány hónap, legyőzte. És ezek alatt a hónapok alatt a fiatal novícius szíve gyakran megsebesült. Egy 15 éves – még egy kivételesen érett 15 éves is – alaposan megsebesül, amikor olyan dolgokkal vádolják, amelyek lelkiismeretét nem terhelik. Róbertet dölyfösnek, önfejűnek, erőszakosnak és gögösnek mondták, pedig ő csak nemes módjára viselkedett, születése szerint. Ám a novíciustermnek ez a félreértése a lehető legkitűnőbb gyümölcsöt érlelte, amikor a fiú erősen elhatározta, hogy vakon fog követni minden parancsot. 6 hónap sem telt el, és Róbert a szerzeteséletet egyetlen szóban fogalmazta meg, de ez már nem kedvenc „militaturus”-a volt, hanem az engedelmisség. Róbert túl fiatal volt ahhoz, hogy átlássa, mi történt a lelkében, ahol az isteni Mester mindentudó gondviselésének erős kalapácsával dolgozott. Hogy megeddze, az ellentmondások tüzebe helyezte őt, a félreértések üllőjén alakította, és az alaptalan vádak nehéz kalapácsával ütötte, formálta, hogy sose görbüljön meg.

Ez aztán edzés ám a javából! Az Isten nemcsak megmártotta ezt a lelket műhelyének tűzében, hanem le is hűtötte őt a barátság frissítő leheletében és a szívélyesség jóleső levegőjében, mert az apát mélyebben és jobban megszerette őt, mint a novíciustester. Az Isten tüzével próbálja ki a lelkeket, de a lángokban sose emészti el őket!

Így Róbert nagyon sok mindent megtanult novíciatusának hónapjai alatt, és a szenvedés nem csupán egyetlen tanítója volt. Maurus szüntelen vidámságával, az apát atyai bátorításával és tanácsaival többet tett a fiúért, mint a novíciustester szigorú fegyelmeivel és néhány novíciustársa bíráló tekintetével.

Róbert elkövette mindazokat a hibákat, amelyeket lelkes és energikus novíciustesterek általában elkövetnek. Sok dologban végletes volt, de az apát jószájatos tanácsaival többet tett a fiú heveségének megfékezésére, mint a novíciustester kurta parancsaival.

– Csaknem 16 év alatt érted el jelenlegi magasságot és súlyodat, fiam. Miért nem adsz a természetfölöttinek is egy kis időt? Ez a természetre épül, és sok dologban követi annak törvényeit. Ne légy türelmetlen, ha még nem látszol elég nagyra – mondta egyszer az apát –, ez a természet rendje.

Amikor Maurus nevetve azt mondta, hogy vannak emberek, akik alázatosnak hiszik magukat, mert csak kicsinyítő képzőkkel tudnak gondolkozni, lelket öntött a fiúba, akinek csak nagy gondolatai, nagy vágyai és nagy álmái voltak. Ez sokkal jobban ösztönözte őt az igazi alázatosságra, mint az az epés megjegyzés, hogy „túl törtető vagy”. Amikor Maurus azt mondta, hogy a kiváló emberek a nagy lelkeket versenyre készítik, de a kis lelkeket irigységre, akkor Róbert jobban megértette néhány novíciustársa tekintetét.

Így teltek novíciatusának napjai; egyik szürkén, a másik színesen, a harmadik feketén, de a legtöbb aranyosan, örömteli napfényben. Minden a fiú fejlődését szolgálta.

Mivel Róbert novíciustestként is Teodorik fia volt, Maurus nem tévedett, amikor őt bosszantóan makacsra mondta. A két novíciustest gyakran vitatkozott, de ebből nemritkán inkább heveskedés lett, mint tisztánlátás. Semmiről sem vitatkoztak hevesebben, mint saját elgondolásairól a Regulát illetően. Bernát apát gondos vezetése alatt Róbertben kifejlődött egy olyan szemlélet a Regulát illetően, amelyet Maurus fanatikusnak minősített.

Az apát a kapitulumteremben minden reggel megmagyarázott a Regulából egy kis szakaszt. Ez a mindennapos magyarázat elmélyítette azokat a gondolatokat, amelyeket a fiúnak más alkalmakkor is mondott. A Regula Róbert mindene lett, de ez az elmélyülés egy nehézséget is eredményezett, amit az apát soha nem is gyanított. Feldúlta a fiút, mert ellentétet látott a Regula sorai és a mindennapos gyakorlat között. Zavara egyre nőtt, forrongása fokozódott.

1034-ben, november végén esett le az első hó. Róbert a lágyan hulló hóesésben új templomuk szürke tornyát figyelte, amelyet akkor építettek a Szent Péter-apátságban. A hó és a torony az emlékek két különböző körét érintette meg lelkében. Az első hó lehullása apja tavalyi szavait juttatta eszébe, a torony pedig Bernát apát szavait, amelyeket az előző héten hallott tőle. De édesapja szavai nem voltak összhangban lelkiatyja szavaival. Ez volt az új nehézség, amely nyugtalanította Róbertet. Bár mondta magának, hogy nem édesapja, hanem apátja a lelki vezetője, mégis apja tanácsait mélyebbnek, igazabbnak, jobbnak érezte.

Róbert hirtelen rádöbbsent, hogy a belső küzdelem, amit benne a hó és a torony látása ébresztett fel, már nem is új. Az elmúlt három hónap alatt ez a két dolog különböző változatokban harcolt benne egymással. Mindig azt gondolta, hogy majd csak megnyugszanak egyszer, de egyre hevesebben támadtak egymásra. Mintha a hulló hó közelebb hozta volna az apját, míg a szürke torony ívei erős apátjának szimbólumaként tűntek szemébe. Ekkor az ifjú, akire úgy néztek, mint a megtestesült erőre, kedvesegetten és tétovázva állt. Hirtelen azt hallotta, hogy valaki a nevén szólítja. A novíciustester hívatta őt. Míg sietve ment, azon töprengett, mit jelenthet ez a riport. Lehetséges lenne, hogy legutolsó vitatkozása fráter Maurusszal nem fejeződött volna be kettejük között? Ha így van, akkor

hogyan beszélhetne őszintén? Vilmos atya nagyon jóságosan és szívélyesen fordult felé, és Róbert elhatározta, hogy nyílt lesz. A magiszter igen művelt volt, és Róbert tudta, hogy szent ember. Ő megoldhatná tantaluszi kínjait.

Amikor mindketten leültek az egyszerű kis szobában, a novíciustester ezt mondta:

– Nos, fiam, nincs messze fogadalomtétel ideje. Gondolod, hogy készen vagy rá?

– Nagyon készületlen vagyok rá – felelte Róbert gyorsan és határozottan.

A novíciustestert szokásos nyugalma mentette meg az elképedéstől. Csak a beszélgetés elindítására, merő formalitásból tette fel ezt a kérdést, mert Róbertet mindenki mintanovíciustnak tartotta... és joggal! Sok idős szerzetes mondta az apátnak, hogy milyen jó hatással van rájuk, ha látják az ifjút maguk körül, és Vilmos atya tudta, hogy ez az elismerés nem alaptalan, nem csupán atyai kedveskedés. Róbert energiája, amely a zsoldárénekléstől a szobasöprésig mindenben megnyilvánult, fölemelte a körülötte élők szívét. Fizikuma és testtartása is feltűnővé tette, de ami a legjobban megragadott mindenkit, még a novíciustestert magát is, az a lendület és buzgóság volt, amellyel belevetette magát a szerzeteséletbe. Nem ismerte a habozást vagy a félmunkát. Mindenét odaadja, és most azt mondja, hogy készületlen a fogadalomra? A magiszter komolyan megkérdezte:

– Mi a baj, fiam?

– Azt hiszem, úgy lehetne mondani, hogy az eszmények összeütközése – felelte Róbert gyorsan, és arca földerült. – Magiszter atya, tetszik tudni, amikor az első hetet töltöttem itt, apát úr mondott egy beszédet, amely engem a csontom velejéig átvárt, és lánggra lobbantott. Talán tetszik emlékezni arra a beszédre, amelyikben apát úr szinte minden mondat után megkérdezte: „Mit szólna ehhez Szent Benedek?”

A novíciustester bólintott.

– Azóta csaknem minden napomnak ez a vezérfonala. Munkában, szentmise és zsolozsma alatt, a hálóteremben, mindenhol azt kérdezem magamtól: „Mit szólna ehhez Szent Benedek?”... Ez nagyon segít engem. – A magiszter közelről figyelte a novíciust. – Arra is ösztönzött, hogy keményebben tanulmányozzam a Regulát, mint ahogy egyébként tettem volna.

A magiszter várt egy pillanatig, aztán megszólalt: – Csak így tovább, jól van, Róbert. Csak azt tudom mondani, hogy így tovább. Remek! No és? – kedvesen nevetett. Róbertnek éppen erre a nevetésre volt a legnagyobb szüksége. Félénk tisztelettel párosult széles mosollyal felelt:

– Atya – bökte ki végre –, nem vagyok még 17 éves sem, be sem fejeztem még a noviciátust. Éppen ezért tudom, hogy vakmerőség részéről illet mondani, de mégis meg kell most mondanom, hogy a „Mit szólna ehhez Szent Benedek” kérdésre gyakran ezt a választ hallom: „Ez így nem jól van!”

A novíciustester mosolya éppolyan kedves maradt, mint korábban, de egy kis szomorúság lopakodott a szemébe. Vilmos atya tudta, hogy a 16 éves Róbert élesebben lát, mint sok ember 60 éves korában. Ő éveket szentelt a szentbenedeki életforma tanulmányozásának, és tudta, hogy ennek a bírálatnak bőven van alapja, mégis csodálkozott, hogy Róbert ilyen fiatalon meglátta ezt.

– Örülök, hogy ezt mondod, fiam. Egyáltalán nem vakmerőség ez. És hogy még be sem fejezted noviciátusodat, ez az igazi okod, hogy kimondhattad. Melyik az az ellentét, amire gondolsz?

– Édesapám azt mondta nekem, vagy mindent adjak, vagy semmit. – Róbert tűzbe jött, szeme lángolt. – Azt mondta: „Az Istenért kivont kardodat vissza ne dugd hüvelyébe!” Azt is mondta: „Légy igazi szerzetes, légy szent!” Számomra ez azt jelenti, hogy légy olyan, mint Szent Benedek. Legalábbis apát úr beszéde után, azon a napon azt hittem, hogy ezt jelenti. De magiszter atya – és Róbert izgatottan egészen a szék szélére ült –, mi nem úgy élünk mint Szent Benedek. A múlt héten az új templom körül dolgoztam. Apát úr beszélt nekem az

építészeti változásokról. Azt mondta, hogy az új stílusban a vonalak nem akarnak az alacsony vízszintesen megtartani, inkább a magasságok felé irányítanak minket. Megmutatta a régi stílustól való különbözőségét, és elmondta az előnyeit. Nagyon érdekes volt, de amikor befejezte, ránéztem és megkérdeztem: „Mit szólna ehhez Szent Benedek?” Tréfás megjegyzésnek szántam, de ő nem úgy értette. Rám nézett, és azt mondta: „Gondolod, hogy maradjunk örökre a subiacói barlangnál? Az Isten számára még a legszebb sem elég szép.” Nagyon komolyan beszélt, és egy kissé zavarban volt. Magiszter atya, most komolyan kérdelem, mit szólna hozzá Szent Benedek?

– Gondolod, hogy túlságosan fényűzőnek találná?

Róbert mély lélegzetet vett, aztán így felelt:

– Talán nem is annyira a templomot magát, de monostorunkat és életmódunkat egészen biztosan furcsának találná. Atya kérem, el tetszik tudni gondolni, hogy Szent Benedek igazán otthon érezné magát itt a Szent Péter-monostorban?

– Miért ne fiam? – Vilmos atya igen óvatos volt. Eszébe jutott ugyan egy tucat dolog, ami Szent Benedeket itt kínozná, de nem akart ezekről egy novíciussal beszélni.

– Mi egyáltalán nem dolgozunk a földeken, magiszter atya, szolgálók művelik földünket. Ez tetszene Szent Benedeknek?

– Szabaddá kell tennünk magunkat a zsolozsma számára, fiam. Egyszerre nem tudunk két helyen lenni, az Isten nem adta meg nekünk a bilokáció kiváltságát. Néhány szentjének megadta, az igaz, de nem hiszem, hogy mi mindnyájan szentek lennénk! – és Vilmos atya nagyot nevetett.

– De a kézi munka a szentbenedeki élet fontos részének látszik – sürgette izgatottan Róbert.

– Nem végzel elég kézi munkát? Sokat láttam a másolásaid közül. Némelyik jó, némelyik kevésbé.

– Ó, magiszter atya, hát a kéziratmásolást kézi munkának tetszik tartani? – méltatlankodás látszott Róbert arcán. – Szent Benedek ezt nem így értette. Azt hiszem, Ő a kemény földművesmunkára gondolt... dolgozni kint a mezőn, ahogy a szolgálók.

– Én is azt hiszem, hogy így értette, fiam, mert ez volt az a munka, amit Szent Benedekéknek tennie kellett. Ne felejtse el, hogy a Szent egészen egyszerű életet élt és a Regulája alatt élő emberek is. Nem voltak papok, még csak klerikusok sem. Szent Benedek maga sem volt pap. Szentmisén csak vasárnap és néhány nagyobb ünnepen vehettek részt. Egész életük az oratórium és a földek között telt el. Nagyon egyszerű emberek nagyon egyszerű élete volt ez. De látod, a mi közösségünk nem éppen ilyen egyszerű emberekből áll. Te nemes származású vagy, és még sokan mások is. Te a papságra vagy rendelve, és ugyanígy a többiek is. Ez a szokás terjedt el egész Európában, és ez nagy különbség, fiam. A felszentelt kezek: azok felszentelt kezek.

Róbert zavartan pislogott, lehajtotta a fejét. Nagyon gondolkozott. A papság kétségtelenül nagy különbséget jelent, ezt látta.

– Részesülni fogsz abban a kiváltságban, hogy mindennap mondhatod magánmisét és asszisztálhatsz a konventmisén. Vasárnap három szentmise áldásában is részesülhetsz. Ma nem úgy van, mint Szent Benedek napjaiban. De csak nem azt akarod mondani, hogy ez így nincs jól?

– Ó, nem – felelte Róbert gyorsan. – Én szeretem a szentmisét, de mi lesz a kézi munkával, magiszter atya. Szent Benedek papokról is ír Regulájában. Azt mondja, hogy be lehet fogadni őket a közösségbe, de az egyetlen kivétel, amiben részesíti őket, az az, hogy magasabb helyre állítja őket a kórusban, mint ami megilletné őket. A kézi munka alól nincs fölmentésük. – A fiú megállt. Elszégyellte magát hevéssége miatt. Eszébe jutott, amit édesapja mondott a fékezett tűzről, de nem tudta visszatartani magát, hogy ne folytassa.

– Ez gyötör, magiszter atya. A lehető legjobb szerzetes akarok lenni, ezt kéri tőlem Szent Benedek. De olyan sok elhajlást látok Regulájától, hogy nem tudom eldönteni, olyannak kell-e lennem, mint neki, vagy mint a közösségünk tagjainak. Tetszik látni nehézségemet?

Vilmos atya kezét az asztalra tette, előrehajolt és ezt mondta:

– Nagyon is látom a nehézségeidet, fiam, de most egy kérdést szeretnék feltenni neked. Azt hiszem ez megoldja majd a problémádat. Ha Szent Péter ma, 1034 novemberében visszatérne Rómába, gondolod, hogy otthon érezné magát az Örök Városban?

Róbert összeráncolta szemöldökét.

– Gondolod – folytatta a magiszter –, hogy felismerné az Egyházban ugyanazt a kis csoportot, amely körülötte gyűlt össze 34-ben?

– Nem... tudom... – felelte Róbert halkán.

– Azt hiszem, a jó Szent Péter igen hontalanul érezné magát a fényűzés és pompa közepette egy császárkoronázás ceremóniáján vagy akár egy ünnepélyes pápai misén a saját templomában. Azt hiszem, nagyon kényelmetlenül érezné magát bíborosoktól, érsekektől és püspököktől, hercegektől, grófoktól és királyoktól körülvéve. Azt hiszem, örülne, hogy visszamehet a mennyországba, pedig lényegileg, Róbert, ez ugyanaz az Egyház. A külső dolgok félelmetesen megváltoztak, de ugyanaz az Isten, ugyanaz a hit és ugyanaz a keresztség. Érted, hogy mondom?

– Igen – mondta a novícius szenvedélyesen. – Azt tetszik állítani, hogy mi lényegében ugyanolyanok vagyunk, mint Szent Benedek korának szerzetesei.

– Pontosan! Cenobiták vagyunk, közösségben élünk egy apát vezetése alatt és a Regula szerint. A külső változások, amelyeket emlegetsz, nem érintik a lényegét. Benedek megtalálná itt lelkiességét éppen úgy, mint annak idején Monte Cassinón. Ilyen formán tehát azt gondolom, hogy kardodat nem kell visszadugnod hüvelyébe, és a kézi munka felől sem kell aggódnod. Nos, hogy gondolod?

A válasz már ott tükröződött Róbert megenyhült vonásaiban.

– Mit gondolk? – kérdezte. – Azt gondolom, hogy óriási köszönőmmel tartozom magiszter atyának. És azt is gondolom, hogy jobban megtanultam gondolkozni. – Aztán egy könnyed nevetés után folytatta: – Szent Péter nagyon dühös lenne, ha trónján egy 13 éves gyermeket találna, ebben biztos vagyok. Napjaink sok püspökére és érsekére is haragudna, ez is biztos, és mégis megtalálná ugyanazt az Egyházat, amint tetszett mondani. Ezek a dolgok nem érintik a lényegét; látom tévedésemet.

– Ha megjegyzed magadnak, hogy a fejlődés nem elhajlás, megtalálod a megoldást. Nézd, fiam, látod ott kint azt a fát? – Róbert kinézett az ablakon és meglátta egy hatalmas tölgyfa fősleges karjait.

– Ez még azóta is változott, hogy te idejöttél – folytatta a novíciusmester. – Az idén nagyobb, mint tavaly volt. És mennyivel másabb, mint amikor én, valami 30 évvel ezelőtt először jöttem ide. De ez még mindig ugyanaz a tölgyfa. A fejlődés nem eltérés. Mi is fejlődünk azóta, hogy Szent Benedek Subiacóban élt.

Felállt, és kinézett a hóviharba.

– A növekedés – mondta a kavargó hópelyhek felé fordított arccal – az élet jele, Róbert testvér, de a növekedés változást jelent. Ha Szent Benedek Reguláját akarod élni, készen kell lenned a változásra.

Róbert hallgatott egy kicsit. Végül csak megszólalt:

– Fráter Maurus sokat beszélt erről a dologról a napokban. Azt kérdezte, hogy édesanyám megismerné-e nagy fejemet, számat, kezemet és lábamat a hajdani csecsemő nyomán, akit a keblén táplált. Ugyanerről vitatkoztunk...

– Hallottam – mondta a magiszter mosolyogva. – Valójában erről is meg akartalak kérdezni téged. Hogyan vélekedsz róla?

– Ó, fráter Maurus idősebb, mint én, okosabb is, mint én. Igaza volt. Jókat vitatkozunk. Csak nagyon éles a nyelve.

– Tudom – mondta Vilmos atya. – Ő nem is tudja, hogy milyen éles. Az esze is nagyon éles, ami aztán a nyelvén is meglátszik. Nem álltok szemben egymással?

– Nem, egyáltalán nem – nevetett Róbert. – Tudunk vitatkozni anélkül, hogy egyetlenlenség lenne köztünk, Atya. Én szeretek vitatkozni és Maurus is. Lehet itt szó szembenállásról?

– Én is ezt kérdelem – mondta Vilmos atya csendes mosollyal, aztán folytatta:

– Igazad van, fiam, a vitatkozás a fejlődés anyja. De az éles nyelv gyakran megsérti az érzékeny szíveket, és ezért kell vigyáznom rájuk. Fiam, te tele vagy tűzzel. A minap is tüzes nyílzáport zúdítottál fráter Maurusra, azt mondták nekem. És ahogy ma hallgatlak téged, látom, hogy a nyílzápor-zúdítás nem is túlzó kifejezés. – A novíciusmester elmosolyodott, Róbert meg elpirult.

– Próbálj meg krisztusi lenni, fiam, légy szelíd. Ezentúl, valahányszor engedélyt adok neked a beszélgetésre fráter Maurusszal, ne felejtse el, hogy beszélgessek, és ne harcoljatok. Indulnod kell a vesperásra. Imádkozz, hogy Szent Benedek lelkét mindig megőrizhessük.

Róbert kételyei pillanatnyilag megoldódtak. A novíciusmester nézte a hulló havat és hangosan tűnődött:

– Vajon ez a fiú nem a nehézségek lényegére tapintott rá? Vajon mi, a Szent Péterről nevezett bencés monostor szerzetesei valóban nem élünk Szent Benedek szerint? – Ezek a kérdések nem voltak újak Vilmos atyának. Éveket töltött kéziratok között, tanulmányozta rendjének életét Subiacótól Monte Cassinóig, Ágostont Britanniában, a francia monastorokat, Bonifác útját a germánok földjén, figyelte, hogyan honosodik meg a Regula Hispániában, Skandináviában és a szlávok között. Látta, hogy ez hogyan szorít ki teljességgel minden más Regulát annyira, hogy Nagy Szent Gergely megkérdezte, van-e más monasztikus törvénykönyv ezen kívül... Vilmos atya jól ismerte a fejlődést és az elhajlást is.

Jól ismerte Aniáni Szent Benedek 9. század eleji reformját, még jobban ismerte Clunyt és annak 10. század eleji reformját. Ő maga a clunyi szabályzat szerint élt, de gyakran fölvetette magának a kérdést, hogy ami körülveszi, az mind fejlődés-e valójában. Felhangzott a vesperásra hívó harangszó, de még mindig nem tudott magának határozott választ adni. Lehetséges, hogy Róbertnek van igaza?

„Kerestem köztük olyan embert, aki falat építene, és odaállna a résbe elém az országért...”

Az első novemberi óra még három súlyos hórétteg hullott december közepe előtt. Champagne-nak ebben az évben fehér tél és igen hideg karácsony jutott osztályrészül. Vilmos atya azt hitte, hogy az időjárás okozza azt a nyugtalanságot, melyet novíciusai között észlelt. Arra gondolt, ha egy kicsit kiküldhetné őket a szabadba, bizonyára megszabadulnának a feszültségtől. Különösen Róbertet figyelte, mert közeledett fogadalomtételének napja. Látta, hogy a fiú lelke nyugtalan. Tudni akarta, miféle kísértés gyötri.

Egy reggel, amikor átment a szkriptóriumon, észrevette, hogy Róbert tolla nem mozog, szeme nem az előtte fekvő kéziratot olvassa, és szemöldökét összeráncolja. Halkan melléje lépett és odasúgta neki:

– Nincs itt nagyon hideg, fiam? Menj néhány percre a kalefaktóriumba, melegedj meg. Más feladatot akarok rád és fráter Maurusra bízni.

A fiú letette tollát. Még egyetlen betűt sem másolt le. Gépiesen felállt, otthagya a hatalmas szkriptóriumot, ahol lehajtott fejjel és siető ujjakkal dolgoztak a régi kézirattekercseken. Átment a széles, hideg kerengőn, és belépett a szobába, ahol néhány

szerzetes melegegett a nyitott tűznél. Róbert odalépett a kandallóhoz és szórakozottan kinyújtotta kezét a lángok felé. Feje tele volt azokkal a szavakkal, amelyeket az apát mondott reggel, a kapitulumteremben: „Kerestem köztük olyan embert, aki falat építene, és odaállna a résbe elém az országért, nehogy elpusztítsam, de nem találtam.” (Ez 22,30)

Ezek a szavak nyomasztották Róbertet, nem hagyták nyugodni egész reggel. Egy ostromlott vár képét látta lelki szemei előtt, amelynek hatalmas rés tátong a falán. Egy magányos lovag áll ott őrt, mint az egész nép egyedüli védelme. A kép forrásba hozta katonavérét. De amin majd megszakadt a szíve a kapitulumteremben, az a kétségbeejtő panasz volt a mondat végén: „...de nem találtam”. Azon gondolkozott, ha az Isten ma ilyen embert keresne, találna-e? Nem tudott megszabadulni a gondolattól, hogy ezekben a sorokban csak neki szóló személyes üzenet van. Ez a gondolat egészen betöltötte. Nézte a lobogó lángokat, de csak a fal tátongó hasadékát látta és mögötte a haraggal teli Istent, aki készen áll, hogy ítéljen.

– „Kerestem köztük olyan embert... de nem találtam” – motyogta.

– Benedicite! Magadban beszélsz? Ez rossz jel!

Róbert megfordult, és szeme találkozott Maurus vidám szemével.

– Mondd már, hogy „Dominus”, te holdkóros. Magiszter atya engedélyt adott, hogy beszéljünk, és egy feladatot is kaptunk.

– Dominus! – felelte Róbert.

– Na végre – mondta kedvesen Maurus.

– Ide figyelj, ki kell mennünk a szabadba. El kell takarítanunk a havat az új templom építési állványairól. Ez már magában véve jó hír. Nem voltam kint már egy hete. Te igen?

– Én se.

– Nahát! De a másik hír még jobb: kint maradhatunk nonáig, és annyit vitatkozhatunk, amennyit akarunk. Magiszter atya parancsa. Gyere, húzzunk kesztyűt.

Róbert akaratlanul is csalódást okozott Maurusnak, aki lelkesen indult az ajtó felé. Visszafordult és megkérdezte a még mindig tétovázó Róbertet:

– Mi gyötri megint az agyadat? Úgy nézel ki, mintha megcsípett volna valami álműző poloska. Mi bajod?

– A rés a falon – felelte Róbert.

– Miféle rés?

– Hát nem voltál ma reggel a kapitulumon?

– Dehogyan, de tartottam a Regulát.

– Hogyhogy?

– A Regula azt mondja, hogy kövessük a szeniorok példáját. Hát követtem... aludtam.

– Ó, légy komoly, Maurus!

– Ó, légy vidám Róbert! – nevetett az idősebb novícius. – Ne fogd fel ezt az életet valami túlságosan komoly dolognak. Hogy túlságosan könnyen fogd fel, azt úgyse engedik. Gyere – kiáltotta, és ment is az ajtó felé –, a templom mögött elmondhatsz mindent arról a bizonyos résről! – Ezzel kilépett a kalefaktóriumból.

Róbert követte, és gyors léptei Maurus mellett hamarosan kirázták szórakozottságából. A metszően hideg decemberi levegő csípte az orrcimpájukat és áthatotta tüdejüket.

– Itt jobb, mint a szkriptóriumban, nem igaz? – mondta Maurus.

A havon csillogó napfénytől szinte megfájdult a szemük. Róbert a szeméhez kapta a kezét és felkiáltott:

– Tyű, hogy vakít!

– Jobb itt kint vakon járni, mint a szkriptóriumban másolni érthetetlen kéziratokat – vidámkodott Maurus. – Hány betűt fejtettél meg ma reggel?

– Egyet se! – dünnyögte Róbert, és átugrott egy nagy hóbuckát.

Maurus megdöbbenve fordult hátra.

– Egyet se? Mi történt a mi mintanovíciusunkkal? Megfagytak az ujjaid? – Róbert nem felelt. Már áthaladtak a kerten, és Maurus a kaput kezdte nyitogatni.

– Nos – kérdezte – mi lett? Lefagytak az ujjaid?

Az idősebb novícius megfordult, és éppen valami kötekedő megjegyzést akart tenni, amikor észrevette, hogy valaki mozog fenn a monostor ablakában.

– Ó – suttogta halkán –, a falaknak nincs fülük, de szemük úgy látszik van. Ne fordulj hátra, a legfelső emelet középső ablakában áll apát urunk, lenéz két legjobb novíciusára, és kíváncsi, hogy miben mesterkedhetnek.

Róbert egy pillanatra félig nyitva hagyta a kaput, és jól megnézte a nagy, szürke monostor három oldalát. Egyik oldalán ablaksor tükrözte a ragyogó napot, amely magasan állt az ég keleti részén. Ő nem vette észre az apátot. A kert néma csendje, kettejük lábnyomai a szűzi havon és a mereven bámuló ablakok szomorú elhagyatottság érzését keltették fel benne. Ez az ő monostora... az épület, amelyet ő választott, hogy ott szolgálja Istent életének egész további részében. A Szent Péter-apátság hatalmas volt és szép, közössége nagy, és csendje alatt lüktetett valami feszülő energia és halk sürgölődés, mely elválaszthatatlan volt ettől a serény közösségtől. Ez a pillanatnyi nyugalom Róbert belső gyötrődése miatt most inkább sivárnak látszott, mint békésnek. Maurus korholó hangja úgy hangzott, mint egy más világból jövő felszabadítás:

– Nincs ott semmiféle rés, ahol most állsz, bátor vitéz! Ez a monostor kapuja. Csukd be és gyere!

A falhoz közel a hóban egy kitaposott ösvényen mentek az épület sarkáig. A templomot már tető fedte, de ablakai még nem voltak. A két novícius belépett az épületbe, és a kötörmelékhalom felé vette útját, amelyet befűjt a hó. Az összetákolt állvány alatt találtak seprűt, fölmentek az állványra és lelkesen munkához láttak.

Míg az egyik oldalt seperték, csendben voltak. Róbert örült a munkának, a hó csak úgy röpült az állvány mindkét oldalán, ahogy hatalmasan csapkodta jobbra-balra nagy ágseprűjét. Az utóbbi két hét felgyülemlett energiáit most engedte szabadjárá. Még gondolatai is gyorsabban futkostak. El is mosolyodott.

– Így mindjárt más! – mondta Maurus, aki közelről figyelte őt. – Tudod, hogy ez volt az első mosoly, amit ma láttam az arcodon? Sokkal jobban áll neked, ha mosolyogsz. Gyakrabban kellene tenned. Nem kell, hogy a világot a vállunkon hordjuk, öregem, föl a fejfel. Na, és most mondd csak, mi van azzal a réssel a falon? – Maurus nyugodtan lendítette seprűjét jobbra-balra.

Róbert egy pillanatig hallgatott.

– Nem tudom, jó-e ha elmondom neked – mondta és nevetni kezdett –, ugyanis elég nagy az a rés, ami lehet a fejedben, ha komolyan gondolod azt a megjegyzést, amit az előbb tettél, hogy nem nekünk kell a világot a vállunkon hordoznunk. Hát mi a te elképzelésed a szerzetesről, Maurus?

– Okos embernek tartom, aki ahelyett, hogy a világot a vállán hordozná, elmenekül előle.

– Egy önző lélek, az igen.

– Ó, de ez hasznos önzés. Tudja, hogy a lelkét üdvözítenie kell, és tud egy helyet, ahol üdvözítheti is.

– Más lelkek üdvözítésére te még sose gondoltál?

– Hagyd ezt a lelkipásztoroknak! Mi csak szerzetesek vagyunk.

– Hát éppen ez az én problémám! – mondta Róbert, és újra hozzálátott a söpréshez. – Apát úr az Istenről beszélt ma reggel.

– Csaknem minden reggel ezt teszi – dünnyögte Maurus. – Ezért van, hogy nem tudok odafigyelni. Még nem láttam embert, aki egy dologról ennyit tudna beszélni. Biztosan ma reggel sem mondott semmi újat. Vagy igen?

Róbert nem tudta elfojtani mosolyát. Bernát apát gyakran ismételte önmagát.

- De igen! Nemcsak az Istenről beszélt ma reggel, hanem a nemtörődöm emberről is. Maurus kezében megállt a seprű.
- Miféle nemtörődöm emberről?
- Arról a nemtörődöm emberről, aki nem építi fel a romos falat és nem képes betölteni az omladozó fal réseit.
- Ki az?
- Mondjátok meg nekem is – vágott közbe mögöttük egy harmadik hang. A két novícius gyorsan megfordult. Apátjuk jóságos tekintete mosolygott a meglepett és zavart fiatalokra.
- Kijöttem egy kicsit levegőzni – mondta –, és aggodom ezek miatt az állványok miatt, de Róbert testvér nemtörődöm embere is érdekelt.
- Amikor Róbert felocsúdott zavarából, meghajolva köszönt:
- Benedicite!
- Dominus – felelte az apát, és csuklyáját jól ráhúzta kopaszodó fejére.
- Arról az emberről beszéltem, akit Isten keres, de nem talál. Arról az emberről, akiről reggel tetszett beszélni, a kapitulumteremben. Szeretném tudni, hogy vajon mi lennénk az?
- Az apát elmosolyodott, azután Maurushoz fordult, jelentősegteljesen kacsintva.
- Ez aztán ügyes kombinációja az egyes és többes számnak! Nem rossz! Mit gondolsz, fráter, mi lennénk az?
- Nagy bűnös vagyok, főtisztelendő atyám – felelte Maurus –, elbóbiskoltam ma reggel, de nem szeretnék nemtörődöm lenni, ha Ő keresne engem.
- Az apát nevetett. Róbert csodálta az idősebb novíciust könnyed modoráért az apát jelenlétében. Ő sose tudta volna ezt ilyen kedélyesen bevallani.
- Nos, Róbert testvér, te mit gondolsz? Talál-e olyan embert az Isten, aki falat emel és betölti a fal réseit? – és az apát kék szeme a fiatal novícius arcába mélyedt.
- Róbert egy pillanatra havas cipőjét nézte.
- Igen, főtisztelendő atyám, azt hiszem Szent Benedek a 6. században ilyen volt.
- Ez igen! – dicsérte meg az apát. Aztán szürke szakállát simogatva megkérdezte:
- És ma találna valakit?
- Róbert arca elszomorodott. Lerugdosta a havat cipőjéről, mielőtt felelt volna:
- Találna, ha lenne egy olyan valaki, mint Szent Benedek.
- Az apát lehelete fehér füstnek látszott a hidegben. Egy pillanatig csendesén rázta a fejét, nem ezt a választ várta. Jobban meg akarta érteni ennek a fiúnak a lelkét, de mivel fázott és a novíciusokat is féltette a megfázástól, így szólt:
- Fráter Róbert, ha befejeztétek, amit a magiszter atya rátok bízott, gyere fel a szobámba. És te, fráter Maurus, törődj azzal, hogy egyikőtök se fázzék meg.
- Ha mozgunk, nem fáznak meg, főtisztelendő atya – mondta az idősebb novícius, miközben újra munkához látott. – Magiszter atya azt mondta, hogy maradjunk kint nonáig. Elég lesz, ha fráter Róbert akkor megy?
- Hogyne – mondta az apát, majd megfordult és elment.
- Amikor befordult a főépület ajtaján és eltűnt a szemük elől, Maurus ezt motyogta:
- Tyű, megmenekültünk. Majdnem dugába dőlt a kintlétünk. Láttam néhány lábnyomot a halastónál, azt szeretném kideríteni, kié. Ha sietsz ezzel a hóval, még lemehetünk.
- Illetve, sietünk – vágta vissza Róbert, miközben vadul kezdett seperni. A hó csak úgy porzott lefelé az állvány mindkét oldalán. Egy ideig megint csendben dolgoztak. Maurus egyszer csak megállt és szuszogva kiáltotta:
- Milyen erős vagy, te gyerek! Olyan hatalmas leszel, mint a papád. Negyvenéves korodra valóságos „szerzetestömeg” leszel.
- Róbert seprűje csak járt jobbra-balra, szünet nélkül. Már majdnem az állvány végéhez ért, amikor megkérdezte:
- Kíváncsi vagyok, mit akar tőlem az apát úr?

– Talán rá akar jönni, miért nem mondtad, hogy az Isten találna embert, ha keresne, ebben a monostorban is. Diplomatikusan felelj. Bár tudom, te nem szereted a diplomatikus dolgokat.

– Nem szeretem a tisztességtelen dolgokat. Félek, hogy itt a Szent Péterben ugyanaz lenne az eredmény, mint az Ószövetségben. Isten nem találna olyan embert, mint Szent Benedek. Egyszerűen azért, mert nem élünk Szent Benedek Regulája szerint.

Maurus kedélyesen rátámaszkodott seprűje hosszú nyelére.

– Róbert – mondta, és nevetése csak úgy hullámozott –, te rettenetesen emlékeztetsz az ökörre. Nemcsak nagy vagy és erős, hanem makacs is.

Amikor Róbert nem válaszolt, Maurus tovább kérdezte:

– Láttad már, hogyan tapossa az ökör a gabonát?

– Nem!

– Megy körbe, körbe, fáradhatatlanul rója a köröket. Ugyanúgy jár most a te agyad is körbe, körbe... és soha nem jut tovább. Róbert, mi bencések vagyunk!

– De nem élünk úgy, mint Szent Benedek – mondta hevesen Róbert, miközben befejezte munkáját, és seprűjét az állvány végéhez állította. – Gyere ide – parancsolta türelmetlenül, és elkapta Maurus skapuláróját. – Számoljuk csak meg azokat az épületeket! Vendégház: egy; iskola: kettő; a négyszögletes, háromemeletes, 50 m széles monostor: három. Arrébb négy masszív épület, és nem is tudom hány csűr, műhely, istálló és ott lakó szolga. Egy egész kis város önmagában, és az apát feudális úr.

– Na, és mit akarsz ezzel? Nem vagyunk remeték.

– De hol van a bencés egyszerűség? – vágta vissza Róbert szenvedélyesen. – Azt hiszem, ezt is hiába keressük, mint azt az embert, aki falat építene.

Az idősebb novícius rákacsintott.

– Gyere le a halastóhoz – mondta méltatlankodó hangon –, megszállott vagy. Nemcsak testmozgásra van szükséged, hanem ördögűzésre is. Gyere, majd én megtornáztatlak. Hagyd az apát urat pihenni. – Miközben kifelé mászott az ablakon, Róberthez fordulva megkérdezte: – Hánykor keltél ma?

– Kettőkor – felelte barátja zavartan.

– És még csak tizenkettő van. Már 10 órája fenn vagy. Több 5 órát töltöttél egy fagyos templomban az Isten dicséretét énekelve, és még azt mondd, hogy nem vagyunk igazi bencések. A szentbenedeki életforma képes ennél többre? Olyan embereket akar, akik éneklük a zsoltosmát, nem?

Róbert bólintott.

– Ezt igen, ezt tesszük. Ez meg a te rögeszméd, mert nem akarsz vezekelni. – Jól a társa szemébe nézett.

– Nem is! – kiáltotta. – Nem akarok túlságosan szigorú lenni. Most éppen olyan vagy, mint az öreg Deusdedit atya. Láttál már emberi arcot az életben, amelyre jobban rá lett volna írva, hogy: Uram, irgalmazz nekünk!? – Közben odament egy fatuskóhoz, amely be volt takarva ágakkal, és amely az erdőbe vezető utat jelezte, majd így folytatta: – Ennek az embernek ecet folyhat az ereiben. Micsoda képet vág mindig! Valahányszor ránézek, az Isten haragja jut az eszembe.

Róbert arcán kiszélesedett a mosoly. Kereste, hogy mivel vehetné védelmébe ezt az embert, akinek egyéniségét gyakran megcsodálta. Megjegyezte:

– Mindenesetre el kell ismerned, hogy a fagyos arcú öreg megtartja a Regulát. Ő a leghűségesebb a szabályokhoz.

– Ilyenek a tehenek is – felelte Maurus szórakozottan. Végre megtalálta a nyomot a fák között. Felnézett és így szólt: – Szabálytartás és szabálytartás között is van különbség, Róbert. Az öreg Deusdedit szerintem embertelen. Az Isten nem ezt akarja. Még rémesebb ez, mint az a novícius, akiről a magiszter atya beszélt nekem egyik nap. „Soha nem okoz semmi

zavart” – mondta. „Nem, mert semmit sem csinál” – feleltem én. A magiszter atyának ez pillanatnyilag nem tetszett, de látta szempontomat. – Maurus megfordult, és elindult az erdő felé. – Sokan vannak itt ilyenek: nem okoznak zavart, mert semmit sem csinálnak. Ha az oktatók, a kántorok és az előljárók több időt szánnának arra, hogy felrázzák ezeket az embereket, és kevesebbet arra, hogy az energikusakat elnyomják, akkor az Isten talán találna olyan embert, akiről az előbb beszéltél.

– Ó, azt hittem elfelejtetted.

– Sok mindent nem felejték el abból, amit mondasz, Róbert, de örülök, hogy a nap, a hó és a levegő veled egy kicsit elfelejtette. Túl komoly vagy. Légy olyan, mint a többiek, és hosszú életű leszel. – Ezzel cigánykereket hányt a hóban, de megcsúszott és egész hosszában elvágódott.

– No, majdnem te nem lettél hosszú életű! – nevetett Róbert, miközben felsegítette és kezdte letisztítani.

– Még sose tévesztettem el a cigánykereket. De gyere, a nyomok jó mélyen vezetnek az erdőbe.

Amikor a hosszú erdei csavargás után visszatértek a monostor kapujához, Róbert így szólt:

– Remélem, nem hangzik furcsának, Maurus, de nem érzem, hogy eleget adnék az Istennek. Kemény életre számítottam, és nem találom. Énekelni szeretek, a munka túl könnyű. Úgy érzem, túl keveset adok.

– Túl keveset? – kiáltott fel Maurus hitetlenül. – Ugyanazt adod, amit Cluny alapító atyái adtak. Ők pedig szentek voltak. Miért nem elég neked az, amit a többiek tesznek?

– Mert – mondta Róbert komolyan –, mert tanultam valamicskét a Kálvária nagylelkűségéből. – Maurus meghökkent. – Mert szeretném, ha az Isten találna olyan embert... akit keres.

Az idősebb novícius lassan megfordult, és mielőtt belépett volna, így szólt:

– Róbert, te most apát úrhoz mégy, azt hiszem, illik beszámolnod minden gondolatodról, amely felmerült benned ezt a dolgot illetően, az első nap óta, hogy ide jöttél. Ezzel tartozol neki is, magadnak is. – Miközben kinyitotta az ajtót, odasúgta: – Megérkeztünk. Silencium!

Amikor Róbert az apát szobájába lépett, egy sárguló, régi kézirat előtt találta őt. Felnézett a tekercsből, és a novíciusra mosolygott. Róbert mindig megcsodálta ezt a mosolyt: olyan fénnel sugározta be az öreg vonásokat, amelyet ritkán látott emberi arcon.

– „Primarium officium nostrum est in terra praestare quod angeli in coelo” – mondta az apát. – Le tudod ezt fordítani, fiam?

– Első feladatunk: véghezvinni a földön azt, amit az angyalok az égben – mondta Róbert félénken.

– Jól van! – kiáltotta az apát. – Ez az író rólunk beszél, fráter Róbert. Mit gondolsz, igaza van?

– Azt hiszem a mi kórusunkról beszél. Ez egy nagyon szép elgondolás az életünkről.

– Valóban szép – mondta az apát, miközben hátradőlt székében, és helyet mutatott a fiúnak –, de nem egészen igaz. Mert én ma reggel tettem valamit, amit angyal soha nem tett, és nem is fog megtenni soha. És ha Isten is úgy akarja, egy napon te is megteszed majd ezt a nagyobb dolgot.

– Nagyobb dolgot, mint az angyalok? – Róbert nem tudta elrejtteni csodálkozását.

– Igen – mondta az apát egy fejbólintással. – Nem azért vagy itt, hogy angyal legyél, fiam, hanem azért, hogy adj az Istennek valamit, amit az angyalok kilenc kara közül egy sem ad meg és a kilenc kar együttevve sem. – Róbert elmerült a csodálkozásban. Az apát folytatta: – Nem azért vagy itt, hogy angyali munkát végezzél és azért sem, hogy emberit, hanem, hogy isteni munkát végezzél. Nem azért vagy itt, hogy egy második Mihály légy vagy egy második Gábor, hanem azért, hogy második Krisztus légy.

Az apát megállt, Róbert szeme felragyogott. Az apát, látva a novícius szemében a megértés fényét, így folytatta:

– Az imádság áldozata nagy dolog, fiam, valóban az ég visszhangja ez, de a szentmise áldozata sokkal nagyobb. Mert ez nemcsak visszhangja a Kálváriának, hanem maga a Kálvária. És a Kálvária az egyetlen áldozat, amely méltó elégtételt ad az Istennek, és üdvözíti az embert. Így most már ugye érted, miért mondtam az előbb azt, hogy ez a mondat a mi életünkről szép, de csak félig igaz – és az asztalon fekvő tekercs felé mutatott.

Róbert ámulva bólintott. Az apát félretolta a tekercset.

– Tegnap olvastam egy sort, amely úgy említ minket, mint „propter chorum fundati”, mintha mi a zsolozsmamondásra lettünk volna alapítva. Ez egy másik félígazság, fiam, vagy legalább is olyan igazság, amelyet alaposabban meg kell magyarázni. Mi nemcsak azért vagyunk itt, hogy zsoltárokat énekeljünk. Mi nem Dávidot akarjuk utánózni, bár az ő zsoltáraival dicsérjük az Istent. Azért vagyunk itt, hogy keresztre feszített emberek legyünk, mert Krisztust akarjuk megismételni. Ő pedig nemcsak dicsőítette az Istent, hanem üdvözítette is az embert. Ő olyan Ember volt, aki betölti a fal réseit, ugye?

Ó, – kiáltott fel Róbert – valóban olyan volt. Még sosem gondoltam Rá ebben a megvilágításban, főtisztelendő atyám. De Maurus testvérnek beszéltem arról, hogy nekünk épp annyira kell az emberek megmentésével törődnünk, mint az Isten dicséretével. Mondtam neki is, amit a főtisztelendő atyának, hogy Szent Benedek szerintem olyan ember volt, aki betöltötte a fal réseit, és a világnak szüksége van egy másik Benedekre.

A novícius megállt. Az apát mosolyogva bízta:

– No és?

– És most úgy látom, hogy nekem még magasabb hivatásom van annál is, hogy olyan legyek, mint Szent Benedek. Olyannak kell lennem, mint az Úr Krisztus.

– Remek – buzdította az apát –, hiszen mi keresztények vagyunk, azaz második Krisztusok. De azt se felejtjük el, hogy bencések vagyunk, vagyis Krisztust Szent Benedek útján követjük.

Ez a megjegyzés hozta ki Róbert teljes vallomását. Beszélt az apátnak mindarról, ami őt a Szent Péter-monostorba vonzotta. Hogy mennyire csodálta a szerzetesek szeretetét az éhínség idején, a dögvész és a halál három szörnyű éve alatt, hogy mennyire irigykedett rájuk, amiért van alkalmuk Isten dicséretét zengeni, és hogyan határozta el, hogy a vitézséget behozza a monostorba. Aztán beszámolt a Reguláról való elgondolásáról: úgy szeretnék élni, mint Szent Benedek: tökéletesen és nagylelkűen. Amikor a novícius ezeket elmondta szenvedélytől remegő hangon és olyan nagylelkűséggel, amely a Kálvária hatalmas szeretetével akart vetekedni, Bernát apát tenyerébe hajtotta a fejét, hogy elrejtse könnyeit, melyek feltörtek a szívéből. Róbert ekkor elbizonytalanodott; félt, hogy megsértené ezt a kedves embert, ha előhozná mindazt az egyenlenséget, amit talált a Regula és az ő fegyelme között. De az apát bízta:

– Mondd csak fiam, ismerni akarom a gondolkodásmódodat.

Róbert egy pillanatra ránézett és szinte könyörgő hangon kérdezte:

– Főtisztelendő atya, az eredeti fegyelem nem lenne nagylelkűbb adomány az Istennek? Nem lenne nehezebb dolog Monte Cassino egyszerűségét élni magányával, kemény kézi munkájával, a világtól való teljes szeparáltságával, mint ezt az életet, amit mi élünk itt a Szent Péter-apátságban?

Az apát látta, hogy a fiú halálosan komolyan beszél. Gondolkodott. Arra a viszonylagos fellazítottságra gondolt, amelyben ő és közössége élt. Egyszer ezt úgy mondta, hogy „szabadon szeretik Istent”, most látta, hogy a szabadság megmaradt, de az Isten szeretete nem. Súlyos döntés volt részéről, amit kimondott. Lassan fölemelte a fejét, és így szólt:

– Igen fiam, azt hiszem, igazad van. Azt hiszem, az nemesebb dolog lenne.

Ez a mondat meghatározta Róbert életét.

Amikor másnap beszélgetett fráter Maurusszal, ezt mondta neki:

– Eldöntöttem, leteszem a fogadalmat, de az apát úr egyetért velem, hogy van nagylelkűbb életmód, és azt fogom élni, amint alkalmam lesz rá.

Még aznap délután az apát hívatta a novíciusmestert, és elmondta neki Róberttel való beszélgetését. A novíciusmester mosolygott:

– Ez a fiú maga a lelkesedés!

– A lelkesedés napjainkban ritka és értékes adomány – felelte az apát. – Atya, te nem látod annyira, mint nekem kell látnom a simóniát és az erkölcstelenséget a papság körében. Ma reggel megpróbáltam egy kicsit megmutatni, de attól tartok, nem túl sok eredménnyel, hogy az Isten keresi az embert, aki falat emelne és helytállna előtte az országért, hogy el ne pusztítsa azt. Szemed legyen a fiatal Róberten. Talán ő lesz az az ember.

– Ó, apát atya – ellenkezett a magiszter –, ez fiú nagyon féktelen. Nemcsak heves, de gyakran erőszakos. Ajánlottam neki, hogy tanulmányozza Krisztus szelídségét. Végül is a mi eszményünk az Isten Báránya.

– Igen atya, ez igaz – mondta az apát mosolyogva. – A mi eszményünk az Isten Báránya, de sose felejtse el, és novíciusaidnak se engedje elfelejteni, hogy az Isten Báránya Júda Oroszlánja is volt.

Tűzvörösön ezüstfehér

Róbert az új templomban tette le fogadalmát. Az apát meghívta a fiú szüleit a szertartásra. Teodorik sötét színű szeme követte fia minden mozdulatát. A hatalmas termetű várurat megdöbbenetette a lovaggá ütés és a szerzetesi fogadalomtétel közötti hasonlóság. Látta, hogy fia éppen úgy teszi kezét apátja kezébe, mint ahogy a pelyhedző szakállú lovagok helyezik hűbéruruk kezébe. Fogadalmát éppen úgy mondta el, mintha egy hűbérúrnak ajánlotta volna fel. Ez az ígélet a halálig szól. Most látta először, hogy a szerzetes arccal elterül a földön apátja lába előtt. Teodorik ezt mondta magában:

– Igaza volt a gyerekek: van nagyobb vitézség! – Aztán odahajolt Ermengardishoz, akinek szemében az öröm könnyei csillogtak, és odasúgta neki:

– A mi fiunkat az Úr Jézus üti lovaggá. Az apát Krisztus helyettese. Büszke vagyok a gyermekünkre!

Ebben a pillanatban Róbert is büszke volt, mert fogadalmát inkább úgy tekintette, mint Istentől kapott és nem annyira Istennek adott ajándékot. Tudta, hogy most lovaggá ütik. E tudat súlyával ment fölfelé az oltár lépcsőjén. A leckeoldalon kellett elhelyeznie fogadalmának pergamenre írt szövegét, önátadásának – melyet olyan szívesen tett – külső kifejezését. Amikor elérte a legfelső lépcsőfokot, a nap áttörte a felhőket, amelyek egész nap elfátyolozták, és a színes üvegablakokon át piros, sárga, zöld, barna és kék színekben ragyogott a templom kövezetén. Amikor Róbert pergamenjét elhelyezte az oltáron, észrevette, hogy a pergamen ezüstös fehérsége összeolvad a legközelebbi ablakból áradó tűzvörössel. Túlságosan izgatott volt ahhoz, hogy gondolkodjék rajta, de a színek kombinációja azt a benyomást keltette benne, hogy ez egy neki szóló üzenet. Ahogy ment visszafelé az apáthoz, magában kimondta:

– Tűzvörösön ezüstfehér...

A szertartás után sietett köszönteni szüleit. Meglepődött, hogy édesanyját könnyek között találta. Könnyeivel küszködve átölelte és azt suttogta:

– Nagylelkű voltál az Istenhez! A legnemesebb dolgot tetted, ami csak embertől telik, fiam.

Róbert ezen a napon nagyon boldog volt, de amint ez lenni szokott, 10 évnek kellett eltelni ahhoz, hogy megvalósítsa azt, amit fogadalomtétele napján elhatározott. Igazi, benső fogadalomtétele 1045 májusában érkezett el. Ezen a napon az apát hívatta, és kinevezte a monostor perjelévé, de egyben közölte vele, hogy nem vezethet be semmi újítást. A Regula megszokott fegyelmét kell követnie. Ez volt az a nap, amikor Róbert mélységesen érezte a bőrén, hogy mibe kerül az engedelmesség fogadalma. Amikor fölment ugyanahhoz a főoltárhoz, melyre 10 évvel ezelőtt elhelyezte ezüstfehér pergamenjét, szíve nem ugyanattól a boldog örömtől áradozott, de ugyanaz volt a szíve, és még igazibb vitézség lüktetett ereiben. Letérdelt, és újra megígérte szolgálatát a halálig. Ez volt Róbert igazi fogadalomtételének napja.

A gyorsan elröppent 10 év alatt sok minden történt a fiatal nemes lelkében. Regula iránti szeretete elmélyült, mert Vilmos atya, aki igaz barátja lett, bevezette őt a kéziratokba, és így módjában állt követni a Regula életét Monte Cassinótól a Szent Péter-apátságig. Róbert elég fiatal volt ahhoz, hogy elcsodálkozzék azon, mit változtatott a Regulán a 6 évszázad, és elég idős volt ahhoz, hogy visszakívánja az eredetét. Gyakran vitatkozott erről hajdani novíciustársával, de soha nem sikerült meggyőznie őt arról, hogy a Regula szóról szóra megtartható, és hogy a Regula szóról szóra való megtartása által Isten nagyobb dicsőségben részesülne. Maurus csak nevetett ezen a gondolaton, és azt ajánlotta neki, hogy mielőtt betörne az Isten birodalmába, először ember legyen. Bernát apát volt az egyetlen, aki megértette őt.

Ez alatt a 10 év alatt az Evangélium örök érvényű története mélyen megragadta Róbert lelkét. Szent Benedek újra és újra mondja Regulájában: „Krisztusnál jobban semmit ne szeressenek”. Ezt a parancsot Róbert szó szerint értette. Hosszan és szeretettel elgondolkozott Krisztus életének minden mozzanatáról az angyali üdvözletől a mennybemenetelig. A betlehemi domboldal ideiglenes barlangszállása fogva tartotta Róbert képzeletét és értelmét. Meghökken azon, hogy az Isten emberré lett, de a sziklába fájtsír a Golgota közelében valósággal megdöbbenett. Hogy az Isten meghalhatott az emberekért, majd – mintegy az ő jövőendő eltámadásuk zálogaként – föltámadt, az teljesen ámulatba ejtette a fiatal szerzetes képzeletét, és értelme tapogatózott zavarában. Végül az elkerülhetetlen következett: Róbert beleszeretett az Úr Jézusba.

Ennek a fiatalembernek a lelkét, aki annyira férfias volt, különösen megragadta az Istenember férfiasága. Krisztusra úgy nézett, mint a bátrak legbátrabbjára, és 21. születésnapján a Kálvária piroskeresztes lovagjává avatta magát.

Egyszer Maurus rányitott, amikor éppen egy feszületet rajzolt, amelyen a corpus helyén egy nyitott Regula volt. Kedélyesen megkérdezte.

– Miféle remek címet akarsz adni fantáziád szüleményének?

Róbert lángoló tekintettel nézett rá, és ünnepélyesen mondta:

– „Quis non redamaret?” (Ki ne viszonzna ekkora szeretetet?)

Kezét a Regulára, majd a keresztre helyezte, és így szólt:

– Ez a viszonzásom!

Az a gondolata, hogy szeretetet csak szeretettel lehet viszonzni, vitézséget csak vitézséggel és a kereszttel a Regulával – egyre jobban kibontakozott benne. De apátját kivéve csekély megértésre talált. Bernát apát úr szerette hallgatni, ahogy a fiatal szerzetes Krisztusról és lovagiasságáról beszélt. Ám Róbert eszményének megvalósítására vonatkozó reményei elszálltak azon a reggelen, amikor az apát közölte vele, hogy ő lesz a prior. Porba hullottak, még mielőtt az apát befejezte volna a mondatot. Így, amikor Maurus találkozott az újonnan kinevezettel, meleg gratulációja, mely már az ajkán volt, kimondatlan maradt és ezt kérdezte:

– Mi az a rossz hír, ami miatt olyan gondterhelt vagy?

Róbert arcának kemény vonásai egy cseppet sem változtak, amikor válaszolt:

– 27 éves életem legrosszabb híre ért: prior lettem, de reformálnom nem szabad.

– Alkalmazkodj! Alkalmazkodj – kiáltotta Maurus nevetve –, vagy pedig elsőnek te fogsz deformálódni.

Róbert rázta a fejét.

– Maurus – sóhajtott –, látod mibe kerül az engedelmesség? Hidd el nekem, hogy apát urunk ma reggel életem legszomorúbb hírének közölte velem.

* * *

Ugyanebben a pillanatban a vár nagy ebédlőjében Teodorik egy igen jó hírt közölt. Csak egy perce vágtatott be a vár kapuján. Paripája tajtékzott az izzadságtól, és kidüldt szemei is elárulták, hogy szédítő iramban kellett futnia. Az izgatott várúr kiugrott a nyeregből, a gyeplőt odadobta egy legénynek, rácsapott lova farára, és hatalmas léptekkel igyekezett az ebédlő felé.

– Ermengardis! Ermengardis!

Amikor felesége megjelent az ebédlő túlsó végében, az ujjongó Teodorik kitárt karokkal rohant feléje.

– Drágám – kiáltotta, miközben átölelte feleségét –, ennek az évtizednek a legjobb hírének hozom: új pápánk van! IX. Benedek lemondott! Kimondhatatlanul boldog vagyok. Róbertet meg kell látogatnunk ma délután. Hadd legyünk mi ennek a rendkívül jó újságnak a hírvivői.

Fia meglátogatásának híre éppen úgy izgalomba hozta az anyát, mint amennyire az új pápáról szóló hír az apát. Lelkesen kezdett készülődni.

Ezen a délutánon rendkívül szépnek találták a monostor előtti kertet. Szinte úgy látszott, mintha az is élne a méhekkal, a virágzó gyümölcsfákkal és a fészeképítő madarakkal. Mintha az egész természet együtt örült volna a boldog Teodorikkal, aki türelmetlen léptekkel sietett fia látogatására. Róbert még alig köszöntötte az anyját, az új hír már kibuggyant apja ajkán, szívélyes vállveregetés közepette. Teodorik azután lelkesedése teljes lángolásában néhány merész vonással felvázolta a világ helyzetét és nagy reményeit az újjászületést illetően. A fiatal szerzetes szeme felragyogott apja szavainak hallatára, és Ermengardis, aki figyelte ezeknek a lángoknak a kigyúlását, hirtelen rádöbbsent, hogy férje lelkének tükörképét látja.

Amikor az érzelmek áradó tombolása csitult, az anya a szokásos kérdésekkel érdeklődött fia egészségi állapota, boldogsága és monostori élete felől. Teodorik ezeket haszontalan kérdéseknek érezte, és már kezdett nőni nyugtalansága, amikor közeledett Bernát apát úr. A szívből jövő üdvözlés után hívta a várurat, hogy tekintse meg az istállókat, és mondjon véleményt néhány most érkezett lóról. Ez a javaslat nagyon szerencsés volt mindenki számára.

Teodorik csaknem két teljes órát töltött együtt az apáttal, de Róbert és édesanyja észre sem vették az idő múlását. Amikor vagy 10 lépésre volt tőlük Teodorik, hangosan kiáltotta:

– Fiam, miért nem mondtad nekünk, hogy te vagy a prior?

Róbert szemrehányóan nézett az apátra, s amikor anyja örömeiben felkiáltott, ezt mondta:

– Nem sok alkalmat adtál, hogy bármit is mondjak neked, apa! Aztán ez nem is olyan nagy dolog, mert egy bencés monostorban a prior alig több, mint egy inas az apát mellett. Semmi ok a hengegésre, ugye főtisztelendő atyám?

Bernát apát úr nagyot nevetett. Mielőtt válaszolhatott volna, Róbert folytatta:

– Szent Benedek azt mondja a Regulájában, hogy a prior ne tekintse magát második apátnak, és amikor a főtisztelendő atya kinevezett engem, volt olyan jó és őszintén megmondta, hogy én csak a szerzetesek között vagyok az első, engem középre helyezett közvetítőnek a közösség és a szabályok közé. Azt hiszem mindkét oldalról nyomorgatnak majd, és teljességgel agyonnyomnak. Inkább részvétet kellene nyilvánítani, mint gratulálni.

Az apát derűsen nevetett. Tetszetek neki ezek a szavak, és megállapította magában, hogy Róbert igen jó perjel. Aztán meghajolt Ermengardis felé és azt mondta, ha feljönne a

templomba szívesen megmutatna néhányat az új miseruhák közül. Míg ők elmentek, Róbert és apja sétált a gyümölcsösben, és a virágzó májusi fák között Róbertnek is kinyílt a szíve. Beszélt apjának a lelkében égő törekvésről, lefestette azt a borzalmas szakadékot, amelyet mindig maga előtt lát, és hogy a szakadék mögött hogyan tűnik fel neki az Isten haragvó arca. A fiatal perjel fokozódó heveséssel tárta fel gondolatait. Apja feszülten hallgatta, figyelte. Fia már férfi volt, és mégis sokat talált benne a régi gyermekből. Ez a séta valóságos kinyilatkoztatás volt számára, és mélyen meghatotta.

A szülők ott maradtak a vesperáson, és látták fiukat a stallumban, szemben az apáttal. Büszkék voltak és hálásak. Hazafelé menet gyönyörködtek a lemenő nap fényében aranyosan hömpölygő Szajnában. Ermengardis kérte férjét:

– Küldjük haza a kocsit, Teodorik, és töltsünk egy órát a parton. Évek óta nem jártunk már a Szajna-parton.

Teodorik elmosolyodott, hazaküldte a kocsit, majd egy nagyot sétáltak a parton. Végül Teodorik egy méltóságteljes gesztenyefára bukkant.

– Üljünk le egy kicsit ezen a meghitt, szerelmeseknek való helyen.

Amikor Ermengardis elhelyezkedett férje mellett egy fatuskón, és elégedetten mosolygott:

– Több mint 10 év telt el azóta az este óta, amikor attól féltetted a fiadat, hogy hibát követ el vagy elrontja az életét. Most hogy látod ezt a dolgot?

Teodorik nézte a folyót, szemében komor lángok égtek. Felkapta fejét, és halkán mondta:

– A fiú nem tévedett és nem rontotta el az életét, de én úgy látom, hogy benne minden megvan, ami egy forradalmárt jellemez. Nem tudom, neked mennyit mondott egyetlen nagy, égő tervéről, de ha ez egyszer lobogva előtör... márpedig biztos vagyok, hogy egy napon ez meg fog történni... az szinte egy monasztikus máglya lesz. Drágám, Róbert más, mint sok szerzetes és mint sok ember. És az olyan emberek, mint ő, veszélyesek.

– Nem értem, mire célzol – mondta Ermengardis méltatlankodva –, de annyit mondhatok, hogy minden ember, aki alakítja a világot, és rányomja arra bélyegét, mindig más, mint a többi. A halak tömegben úsznak, a birkák nyájban mennek, a tehenek meg csordában. Nem akarom, hogy a fiam jelentéktelen hal, ostoba birka vagy bamba ökör legyen. Örülök, hogy más! Mint prior, biztosan irtani fogja a tunyaságot, az önzést, az önteltséget, ez pedig áldás lesz. Büszke vagyok a fiunkra!

– Én is, én is – mondta Teodorik lágyan –, de tettél fel egy kérdést, én pedig válaszoltam. Róbertnek van egy határozott eszménye, drágám, és ez vezeti. – Aztán mintegy utógondolatként hozzáfűzte: – Csak szeretném, ha nem lenne olyan misztikus. Beszélt neked az ezüstfehérről a tűzpirosan?

– De mennyire, míg te az apáttal kószáltál, beszélt nekem az eszményeiről. Vágya a Regula szó szerinti megtartása. Azt mondta, hogy ez a vágy olyan csillogóan ég lelkében, mint az üres égbolton az Esthajnalcsillag. Azt is mondta, hogy olyan világosan látja ezt, mint egy ezüstfehér foltot a tűzpiros háttér előtt. Észrevettem, hogy többször használta ezeket a színeket a dolgok lefestéséhez. Amikor ezt megemlítettem neki, azt felelte, hogy ezek csak szimbólumok. Elgondolkoztam ezen a vesperás alatt, és azt hiszem megtaláltam a megoldást. Tudod mit szimbolizálnak ezek a színek? – Teodorik megrázta a fejét. – Fess le magadnak egy hófehér ostyát – mondta Ermengardis halkán – egy tűzpiros szív közepébe. – Teodoriknak szinte elakadt a lélegzete. – Igen – folytatta gyorsan az anya –, ez az én magyarázatom Róbert ezüstfehér és tűzpirosáról. Meg vagyok győződve, drágám, hogy fiunk nemcsak figyel az Istenre, hanem teljesen el is merül benne. Érzem, hogy Jézus dobogtatja a mi fiunk szívét.

A szülők csendesen üldögéltek, s közben az árnyékok nyugat felől egyre nőttek, és a folyó vöröses-arany színei lassan bíborba, ezüstbe, feketébe fordultak. Amikor végre elindultak hazafelé, Ermengardis felmutatott az égre:

– Nézd! Ott van Róbert szimbóluma, a magányos Esthajnalcsillag.

* * *

Ebben a pillanatban fiuk ugyanarra az égre és ugyanarra a szimbólumra nézett. Oldalán ott állt kötekedő Maurusa. A látogatásról vitatkoztak. Most Róbert beszélt:

– Igen, beszéltem neki erről. A gyötrődést is elmondtam, amit az a vágy jelent nekem, hogy az Istennek többet adjunk... és beszéltem neki a haragról is, amit néha érzek az enyhítések miatt, amelyek becsúsztak a Regula szigorú fegyelmébe.

– És mit felelt rá? – kérdezte Maurus tüzesen. – Nem mondta neked, amit én elég gyakran szoktam, nem mondta, hogy álmodozó vagy?

Róbert, aki éppen az ablak felé indult, megállt, és lángoló tekintettel nézett barátjára.

– Elfelejtetted, hogy apám volt az, aki azt mondta, a kardomat sose tegyem vissza a hüvelyébe. Nem! Ő nem mondta, hogy álmodozó vagyok. Azt viszont mondta, hogy ne feledkezzem meg arról, hogy a párhuzamos vonalak sose találkoznak... és én vagyok az egyik vonal, a jelenlegi monasztikus világ pedig a másik.

– Hát, ez éppen azt fejezi ki, mint az, hogy álmodozó vagy.

– Igen? Ráadásul közvetlenül azután egy elég különös parancsot adott nekem. Azt mondta, hogy sose szálljak lejjebb, ha igazán el akarok égni, és el fog jönni a nap, amikor egyesek majd felkapaszkodnak oda, ahol én állok.

– Komolyan mondta ezt az édesapád?

– Utolsó szavai ezek voltak: „Égj fiam, égj, amíg csak el nem égsz!” És pedig – mondta Róbert határozottan – azt meg is akarom tenni!

Maurus hátat fordított a priornak, az ablakhoz ment. Arcát a kék ég felé emelte, amelyen egyre több csillag tűnt elő, és halkán suttogetta:

– Micsoda édesapád van!

A kompletóriumra hívó harangszó lezárta a vitát. Maurus zavartan követte Róbertet. Csodálta Teodorikot az első naptól, amikor meglátta. Hatalmas alakja és egyenes beszéde olyan volt, amit Maurus egy igazi férfiről elképzelt. Ismeretségük 10 éve alatt a természetes várúrbán hűséges szövetségesre talált abban a harcban, amelyet Róbert „túláradó idealizmusa” ellen indított. Ez a legutóbbi fejlemény zavarba hozta Maurust. Csodálkozott, hogy az okos, gyakorlatias Teodorik olyat mondott fiának, hogy égjen el.

Maurus ezen az estén nem valami szépen énekelte a kompletóriumot. Teljesen rabul ejtették Róberttel kapcsolatos benyomásai és Róbert eszménye. Felidézte noviciátusuk napjait. Annak idején próbálta őt erről lebeszélni, és az utóbbi 10 év alatt sem hagyott fel ezzel az erőlködéssel, de ahelyett, hogy halványult volna Róbert eszménye, egyre jobban lángolt, és most apja még jobban szította. Maurus hatalmasat sóhajtott.

– Róbertnek nem kell mondani, hogy elégjen – mondta magának a kompletórium végén – , Róbert hatalmas lángokban lobogva fog elégni!

Az élet egyetlen tévedése

A közösség idősebb tagjai közül titokban többen zokon vették ennek a 27 éves „gyermeknek” perjellé való kinevezését, de még 6 hónap sem telt el, és már néhányan gratuláltak Bernát apátnak kitűnő választásához. Egy új Róbert mutatkozott meg előttük. Ugyanaz a lelkesedés és energia jellemezte, mint régen, de a vele való közeli kapcsolatban megmutatkozott valami, amit ezelőtt sose láttak: kristálytisza egyszerűsége és őszintesége. Mindenki észrevette kedvességét, de a mélyebb megfigyelők megcsodálták fönséges nyugalmit, és elismeréssel adóztak vezetésének. Ám még Maurus sem ismerte azt az árat, amit a fiatal prior mindezért fizetett. Minden egyes új nap hajnalán kezébe vette a szívét, és

azt mondta: „engedelmesség”! Ez volt az egyetlen mód, mellyel fékezni tudta lelkének azt a vágyát, hogy szó szerint megtartsa és megtartassa Szent Benedek Reguláját. Priorsága harmadik évének vége felé, amikor Bernát apát beszélt neki a közösség nemeslelkűségéről és arról a nagy visszafizetésről, amit az Istennek adnak mindazért, amit nekik adott, Róbert elérkezettnek gondolta az alkalmas pillanatot, hogy célozzon egy nagyobb visszafizetés lehetőségére az igazi kézi munka révén. Bernát apát elmosolyodott.

– Prior atya – mondta kedves arccal –, belőled sose lesz diplomata. Az Isten olyan tiszta lelket adott neked, mint a kristály. Átlátszóbb vagy, mint egy pohár víz. Nem, fiam, még nem jött el az alkalmas idő a reform bevezetésére.

Ezen a délutánon Maurus az ablaknál találta Róbertet; szeme egy láthatatlan ponton révedezett. Amikor nevetve tétlenséggel vádolta a priort, Róbert keserűen mormogta:

– Hatalmas hit kell ahhoz, hogy elhiggyük, hogy az egész élet más, mint tétlenség.

– Tyű! – fütttyentett Maurus. – Ezer éve nem hallottalak téged ilyen hangon beszélni. – Aztán fölényes fejcsóválással hozzáfűzte:

– Azt hiszem, túl sokáig voltál fenn a magasban.

– A magasban? – vágott vissza Róbert, de meg se fordult. – Úgy tűnik nekem, hogy mióta prior lettem, a mélységeket járom. – Érezte, hogy barátja fürkésző szeme közelről figyeli. – Látod a ködöt azon a dombon? – kérdezte.

– Ühüm – dűnnyögte Maurus, és Róbert folytatta:

– Nos, én épp ilyen ködben élek évek óta. Homályokon át haladok a dombok felé, melyek örökké bíborlanak a távoli horizonton. Egyre csak küszködöm, de soha nem jutok közelebb céloimhoz. Micsoda élet ez?!

– Mi bajod van, Róbert?

Maurus annyi részvétellel és olyan őszinte érdeklődéssel mondta ki ezeket a szavakat, hogy a prior őszinte vallomásra nyílt. Elmondta apátja legutóbbi szavain érzett csalódását, aztán folytatva egészen kiöntötte a szívét. Maurus látta, hogy barátjának szüksége van arra, hogy kiöntse a lelkét, hát bölcsen meghallgatta. Róbert pedig beszélt. Az érvek, amelyek az elmélyülő figyelés óráiban kristályosodtak ki benne, olyan hévvel és világossággal törtek fel lelkéből, hogy még Maurus is megdöbbsen. A prior most nem vitatkozott, csak egyszerűen elmondta meggyőződését, amely diadalmaskodott a kemény és ellenálló érvelésen. Hagyta kiáradni éveken át felgyűlt gondolatait. Olyan meggyőzően adta elő eszményét és a megvalósítás szempontjait, hogy még a makacs Maurus is megdöbbsen. Így fejezte be vallomását:

– A közösség csendesen mosolyog rajtam, az apátom a kedvemet keresi és pártfogol, közben pedig te és a többi barátom azt hiszitek, hogy áltatom magam. Lehetséges, hogy egyedül én tévedek?

Maurus hallgatott, mint a sír. Az utóbbi években titokban figyelte és irigyelte Róbertet kiegyensúlyozott magatartásáért, amely jellemezte minden lépését. Azt hitte, hogy neki nincsenek kétségei, zaklató kérdései, mert célja tiszta és az útja nyitott, mint az égbolt. Komolyan azt hitte, hogy Róbert olyan széles, biztonságos országúton jár, mint a régi rómaiak építette diadalút, és olyan világosságban, mint amilyen a felhőtlen égen tűző nap fénye. Amikor azt hallotta tőle, hogy ködben tapogatózik, Maurus meghökkent. Nem tudta, mit mondjon.

Róbert elfordult tőle, és az ablakhoz lépett.

– Az élet néha rettenetesen üresnek tűnik – mormogta Róbert.

– Krisztus sem tudja betölteni? – a kérdés habozóan hangzott, és Maurus tudta az egyetlen választ, de nem volt biztos abban, hogy Róbert ebben a pillanatban megtalálja azt. – Pihenésre van szükséged – tette hozzá gyorsan.

– Lehetőségre van szükségem – vágta vissza Róbert, de nem folytatta. Arca kemény vonásait lassan meglágyította egy mosoly, szeme pedig elárulta igaz önismeretét. – Hát nem

mondtam neked, hogy ködben járok?! Keresem az alkalmat, hogy tegyek valamit Krisztusért, és közben valósággal belebotlom a jobbnál jobb alkalmakba, hogy szenvedjek Érte. Hála ennek a beszélgetésnek a tisztánlátásért, Maurus! De azért magunk között megmondhatom, hogy mégis szeretném megpróbálni az eredeti fegyelmet...

– Felejtsd el! – ez volt Maurus egyetlen válasza.

* * *

És az évek folyamán úgy látszott, mintha Róbert tényleg elfelejtette volna. Ám azon a napon, amikor Teodorikot temették, Maurus rájött, hogy Róbert nem felejtette el. Ezen a délutánon szobájában, asztalánál ülve találta a priort, amint a kezében tartott feszületet szemlélte. Maurus csendesen lépett be.

– A halálról gondolkozol? – kérdezte halkán.

– Az életről, Maurus, az életről! – hangzott a váratlan válasz. Róbert fel se emelte a szemét. – A halál nem számít, az számít, ami előtte van. – Aztán barátjához fordulva folytatta: – Gondoljuk csak el, apám örök élete attól függ, amit az időben tett. A cselekedeteinek, amelyeket mi múltóknak nevezünk, a tetteknek, melyekről mi azt mondjuk, hogy a pillanat művei, örökkévaló értékük van. Életünket az örökkévalóság vakító fényében éljük, ha szemünk csak erre irányul. Maurus, cselekedeteink oda vannak vetve a megváltoztathatatlan háttérre elé, és ez szinte rémítő. Hallottad apám utolsó szavait?

– Nem.

– „Egyetlen tévedés van az életben: nem szentnek lenni!”

– Mi-i-i?

– Igen, Maurus, ezek haldokló apám szavai, és ennél igazabbat soha nem mondott életében. Ez az, amiért az ember születik. Azért vagy te és vagyok én itt a Szent Péter-monostorban, hogy el ne kövessük az élet egyetlen tévedését.

A prior letette a feszületet az asztalra.

– Az édesanyám ma nagyon elhagyatott, Maurus, de magányosságában is boldog. Sírt, amikor szólt hozzám, de a fény, mely reszketve csillogott könnyei közepette, szívének boldog nyugalmaról beszélt nekem. Rám nézett és így szólt: „Apád nem követte el az egyetlen tévedést.” El is hiszem, és azt is hiszem, amit feleltem neki: „És édesanyám sem követi el”. De Maurus, kíváncsi vagyok a fiuk felől.

– A fiuk felől?

– Igen. Én vajon nem követem-e el az élet egyetlen tévedését?

– Persze, hogy nem – felelte Maurus méltatlankodva.

– Szeretném, ha biztos lehetnék benne – mondta Róbert, miközben csendesen megfordult, és kinézett az alkonyodó égre.

– Az Isten annyi alkalmat ad nekünk, Maurus...

– És te a legtöbbet fel is használod. Mindig a szűk úton jártál...

– De van egy nemesebb út is, tudod.

– Nemesebb?

– Igen. Ott a szimbólum – mondta a prior, és az Esthajnalcsillagra mutatott.

Maurus felnézett, azután eltűnődve megkérdezte:

– A Regula szó szerinti értelmezésére gondolsz?

– Pontosan – mondta Róbert –, a Regula szó szerinti! Mit nem adnék érte, ha megpróbálhatnám. – Aztán mélyet sóhajtva fűzte hozzá: – Úgy látszik, az álmodnak velem együtt kell meghalnia. Soha nem lesz rá alkalmam.

– Ki tudja? – mondta Maurus barátja vigasztalására, ő maga nem lelkesedett ezért az eszményét, bár ő volt ennek első letéteményese.

* * *

Néhány évvel később Maurus visszaemlékezett e megjegyzésére, amikor apátja hívatta, és így szólt hozzá:

– Ma elveszíted egy barátodat, én pedig elveszítem öregkorom támaszát.

Amikor Maurus megkérdezte, hogy ez mit jelent, az öreg Bernát apát ezt felelte:

– Prior atyát a tonnerre-i Szent Mihály-monostor apátjává választották. Mindketten sokat veszítünk, de...

– „Az Isten így akarja” – fejezte be a mondatot Maurus nem túlságosan nagy lelkesedéssel. – Azt hiszem önzés tőlem, hogy ennek nem örülök, de egy kicsit hirtelen jött az egész, főtisztelendő atya. Mit tetszik tudni Tonnerre-ről? Róbert szeretni fogja?

– Nem tudom – felelte az apát bizonytalanul. – Utolsó apátjuk, Hunault hidegnek nevezte a közösséget. Azt is mondta, hogy kicsinyesek, mindig a keresztekről beszélnek, de keveset gondolnak a Megfeszítettre, egyetlen igazi keresztnak még az árnyéka is összetörné legtöbbjük hátát. De Hunault-nak ilyen a nyelve, nagyjából így beszél minden szerzetesről. Kíváncsi vagyok, hogy Róbert megkísérli-e a reformját. Az idő érettnak látszik rá.

Maurus fürkészően nézett apátjára, azután feltett neki egy kérdést, ami évek óta izgatta őt:

– Miért nem tetszett neki megengedni, hogy itt valósítsa meg? – kérdezte.

– Kell erre felelnem? – kérdezte az apát, és szemét Maurusra emelte. – Ismered szerzeteseim vérmérsékletét és ennek a monostornak a levegőjét. Mindig kedveltem Róbertet, de...

– De úgy tetszik gondolni, hogy terve nem valósítható meg? – sürgette Maurus. – Tessék mondani, főtisztelendő atya, valahol megvalósíthatónak tetszik tartani?

– Isten segítségével minden megvalósítható, fiam.

– Ez még nem válasz a kérdésemre...

Az apát lassan megfordult és teljesen szembenézett Maurusszal.

– Maurus atya, nem tudom, hogy megvalósítható-e vagy sem, de azt tudom, ha van ember, aki ezt meg tudja valósítani, akkor az Róbert! Öreg szerzetes, nagyon öreg ember vagyok, sok szerzetest és sok embert láttam csaknem 80 éves életemben, de nem láttam még sem embert, sem szerzetest, aki olyan állhatatos lett volna, mint Róbert.

– Ó, ezt elismerem – mondta Maurus türelmetlenül –, de a kérdés, ami engem örökké zavar, az az, hogy vajon helyes dologhoz ragaszkodik-e? Apát úr kérem, miért van az, hogy én erről nem vagyok meggyőződve? Mindent elbeszéltem neked kezdettől fogva, de én nem vagyok képes meglátni az eszményeit.

– Megpróbáltad?

– Minden erőmből. Amikor az apját megnyerte magának, a végsőig próbálkoztam, de általában visszatértem régi gondolatomhoz: a tölgy nem makk. Nem, hanem élő, fejlődő, örökké terebélyesedő fa. Így van ez a szentbenedeki életformával is. Mai életünk logikus, szerves fejlődése annak a magnak, amelyet Benedek vetett el Subiaco és Monte Cassino barázdájába, de nem mehetünk vissza oda, mint ahogy a tölgy sem térhet vissza makk állapotához, amelyből származott. A mi Urunk mondta: „hacsak a búzaszem el nem hal...”

Az apát csendesen, tagadólag rázta a fejét.

– Atya – mondta kedvesen –, az tökéletes példája egy teljességgel megválaszolhatatlan spekulatív érvnek. Figyelj rám! Én már több mint félszáz reformkísérletet láttam. Egyik sem volt tartós, mind csak kísérlet maradt. Minden új pápa összehív egy zsinatot. Összejönnek, megállapítják a tényeket, dekrétumot írnak. Olvasd csak el ezeket, atya, a legutóbbi 60-70 évből. Mind ugyanaz! Kifogásolja a simóniát és a bujaságot, aztán a bujaságot és a simóniát, de az üzérkedés még mindig tovább tart, püspökségeket adnak-vesznek, és a papság nem tiszta életű.

– De a szerzetesek...

– Atya, te egész életedet itt, a Szent Péter-monostorban töltötted. Hál’ Istennek közösségünk nagyon szabálytartó. De nem sok Szent Péter-monostor van. Cluny reformált... csodálatos hatást ért el. És milyen Cluny ma? – az öregember megállt.

– Milyen? – sürgette Maurus.

– Nem fontos – mondta az apát nyugodtan –, de látni kell, hogy a monasztikus világnak szüksége van valami gyökeres változásra, valami radikális megoldásra. Valamire, ami felrázza és összetöri önteltségét. Róbertben él egy eszmény; talán ez lesz az. Megszégyenít engem magam előtt, hogy túlságosan elfogadom a dolgokat úgy, ahogy vannak. Mi nem tartjuk a Regulát betű szerint, Maurus.

– Persze, hogy nem. A betű öl.

– Igen – felelte az apát nyugodtan, miközben hátradőlt székében –, a betű öl. Megöli a „rég ember” tunyaságát, kellemetlenségét és önzését, amely mindegyikünkben mélyen él. Róbert hisz ennek a „rég embernek” a megölésében, Maurus atya, és a saját esetében ez sikerülni is fog, ebben biztos vagyok. És azt hiszem, képes lesz mások esetében is eredményre jutni. Alkalma lesz rá Tonnerre-ben.

A két férfi egy pillanatig csendben ült, majd az apát szemét hunyorítva, fürkészően nézett Maurusra és ezt mondta:

– És neked is lesz alkalmad, fiam.

– Milyen alkalmam? – kérdezte Maurus.

– Közölni akarom veled, hogy szükségem van egy priorra, és hogy te vagy az, akire szükségem van.

– Rám? – kiáltott fel hitetlenül Maurus. Az apát nevetett.

– Igen, rád.

– De az én éles nyelvem...

– Féken lehet tartani.

– Harminc évi komoly megfeszítés után sem sikerült.

– Csak próbálkozz tovább! – mosolygott az apát. – Most menj, nézz be Róbert atyához. Ő elmagyaráz neked egy-két dolgot.

Maurus megdöbbenve hagyta el az apát szobáját. Több szerzetes mellett elment úgy, hogy még fejet sem bólintott. Nem is látta őket. Róbertet asztalánál ülve találta. A két férfi nézte egymást; Róbert elmosolyodott:

– Köszöntelek, prior atya. Gyere, ülj le.

– Szóval tudod?

– Tudom, és most már te is tudod. Felelősségteljes pozíciód van, Maurus. Bernát apát úr igen öreg, neked kell lenned az apátnak mindenben, csak névleg nem.

– Ne törődj velem, magadra gondolj – mondta Maurus, miközben széket húzott az asztal mellé. – Mondd, megpróbálod a reformot?

Róbert elkomolyodott, szemét az előtte fekvő feszületre szegezte. Úgy tűnt, hogy nagyon hosszú idő telt el, míg végre megkérdezte:

– Hát mit gondolsz, engedne a lelkem bármi más?

– A felzaklatott lélek nem – horkant fel Maurus –, de mit mond a józan ész?

Róbert egy pillanatig ujjaival dobolt az asztalon, aztán barátjához fordult:

– Hogy van az, hogy te egyszerűen elutasítod ennek megértését, Maurus? Több mint 30 év óta tudod, hogy mi ég a lelkemben. Most itt van az alkalom: saját monostorom lesz és saját embereim, mit tehetnék más, mint hogy bennük is megpróbálom felszítani azt a tüzet, ami bennem még mindig ég?! Hűséges lennék-e Krisztushoz és hűséges lennék-e magamhoz, ha más tennék?

– De 30 év óta alkalmazkodtál, és ez megszentelt téged. Miért most kísérelsz meg reformot, amikor az felborítja életed egész épületét, és semmit sem mond azoknak, akik melletted vannak. Túl veszélyes szerencsejáték, ne tedd meg!

Róbert fölemelte a feszületet, barátjára nézett és megkérdezte:

– Maurus, téged sose döbbsentett meg, hogy a Golgotán nem csupán a katonák voltak szerencsejátékosok? Ők kockát vetettek a kereszt alatt, és az Istenember ruhájáért versengtek, de a legnagyobb szerencsejátékos a kereszten függött. Eltékozolta az életét, szívét átdöfték azért a nagy lehetőségért, hogy elnyerhesse az emberek szívét. Nem mondhatod, hogy vesztett.

A kér barát újból hallgatott. Róbert letette a feszületet az asztalra, és folytatta:

– Itt a rés, amely elé oda kell állni, Maurus. Meg vagyok győződve, hogy ez lecsillapítaná az Isten haragját az emberek ellen. Elég csak a pápaságot nézni: Szent Péter széke politikai eszköz lett, mióta te és én itt vagyunk. Először a Tuscolumi gróf ültette oda, akit csak tudott, most a német császár. Ez ellenpápához vezet. Az emberek olyanok, mint a pásztort vesztett nyáj.

– Tudom, de nézd a monastorokat. Gondolj a szentekre Clunyben és a kamalduliak között.

– Igen, gondolok rájuk. Új beosztásodban, Maurus, közelebbi kapcsolatba fogsz kerülni más monastorok tagjaival. Majd meglátod, hogy van rés, és én meg akarom próbálni betölteni. – Amikor Maurus erre nem tett semmi megjegyzést, Róbert folytatta: – Szeretném, ha velem jöhetnél. Szükségem lenne egy megbízható barátira, és te az vagy.

– És az is maradok – vágta rá Maurus vidáman.

– Akkor, mivel nem jöhetsz fizikailag, társulj velem imádságaidban. Én pedig nem csukom be a szememet mindarra, amit látok, Maurus. Pedig ez nem könnyű. De reményeim nagyok, mert ez az Isten akarata. Imádkozz, hogy el ne kövessem az élet egyetlen tévedését.

A párhuzamos vonalak soha nem találkoznak

Róbert csak ült, és igyekezett felidézni magában egy gyötrő, nehezen megfogható, homályos emléket. Priorja arca ugyanis azt a benyomást keltette benne, mintha már látta volna valahol ezeket a vonásokat. 4 hónap óta kínlódott már ezzel. Valahányszor Antal atya elhagyta szobáját, Róbert megfeszítette az emlékezőtehetségét, de soha nem sikerült rájönnie, hogy kire vagy mire emlékezteti ez az arc. Keményen törekedett arra, hogy szeresse ezt a középkorú, széles vállú, rövid nyakú embert, akinek a feje úgy állt ki a vállából, mint egy kacsáé.

Amikor Róbert Tonnerre-be érkezett, ő volt a prior, s meghagyta ebben a tisztségében. Elég tehetséges embernek tartotta, de nem szerette túl könnyed belenyugvását a dolgokba, mosolygó hajlongását és könnyen befolyásolható beszédét. Gyakran tanulmányozta mélyen ülő szemeit a csőrnek látszó orr és az alacsony homlok között. Fekete haját közepén nyílegyenes vonal választotta el. Tekintete volt számára a gyötrő rejtély: fölébresztett valamit emlékezetében, ami egyszerűen nem tudott előjönni a fátyol mögül. 4 hónap erőlködése sem mutatott fel semmi eredményt, és ez a tekintet megint ott volt, megint felkavarta emlékeit, de megint csak nem tudott rájönni, hogy kire vagy mire emlékezteti. Róbert most már csak rándított egyet a vállán, bosszankodott saját magán, és elhatározta, hogy nem töpreng többé a prioron.

4 teljes hónap telt el azóta, hogy könnyes szívvel elhagyta a Szent Péter-apátságot. Úgy érezte, mintha életét gyökerestül tépték volna ki akkor reggel. Az első fájdalmat akkor érezte, amikor átölelte Maurus atyát. Nem is hitte volna, hogy milyen mélyen szereti barátját. Tonnerre sok mindent elfelejtetett vele, mert nagyon meleg szeretettel fogadták. A szívélyes fogadtatás őszintesége megremegtette a fiatal apát szívét, és reményei szárnyalni kezdtek. Azt gondolta, hogy ilyen barátságos, nyitott emberekkel megvalósíthatja majd álmait, de terveiről egyelőre senkinek sem szólt. Meg akarta ismerni embereit, és azt akarta, hogy

emberei is megismerjék őt, mielőtt beszélne nekik arról, ami lelkének égő vágya és szorongó aggodalma attól a naptól kezdve, hogy kimondta: Voveo... Fogadom...

Úgy találta, hogy a Szent Mihály-monostor alig különbözik a Szent Péter-apátságtól. A közösség létszáma kb. azonos, ugyanolyan volt az épületek alaprajza is, és ezek miatt otthonosan érezte magát. Néhány hetet a birtok átvizsgálására fordított. Mindent rendben talált: a gazdasági épületek jó karban voltak, az alkalmazottak elégedettek és szorgalmasak. Jónak találta az állatállományt és a föld gondozottságát. Mindez a gondnok igyekezetéről és képességéről tanúskodott. Mosolygott, amikor megállapította magában, hogy neki nincs is túl nagy talentumra vagy intelligenciára szüksége ahhoz, hogy ennek a birtoknak apáti hűbérura legyen, a gondnok úgyis csak névlegesen hagyja vezetni őt.

Priorságának évei kitűnő előkészületül szolgáltak jelenlegi pozíciójához. Kissé zavarban volt, amikor hozzávetőlegesen osztályozta közösségét. Mint mindenütt, itt is talált nagyon buzgókat, kevésbé buzgókat és egyáltalán nem buzgókat. Egy hónapot sem töltött még Tonnerre-ben, és már határozottan találkozott azzal a ténnyel, hogy bár szerzetesei tartják a szabályt, ez náluk csupán mechanizmus. A hívó harangszóra azonnal mennek, az éjszakai zsolozsmára minden stallum megtelik, de míg a sötét csendben szólt az ének, Róbert kevés buzgóságot tapasztalt. Meglátta az igazságot, hogy Tonnerre közössége megcsontosodott, könnyen veszi a dolgokat, középserű.

De Róbert nem csüggedt. Sok jóakarató szerzetest is talált a közösségben, és ezekre akart építeni. Ahogy most itt ült asztalánál, elhatározta, hogy másnap, Szent Péter és Pál napján első kísérletképpen megpróbálja felserkenteni bennük a nagyobb buzgóságot. Az ügyet Szent Péter és Pál oltalmába ajánlotta, akik maguk is mindent odaadtak.

Szentmise után a közösség összegyűlt a kapitulumteremben. Róbert szíve hevesen vert. Bízott abban, hogy hatni tud rájuk, és fölrázza őket apátiájukból. Ez lenne programjának első lépése. Szavainak lényege ez volt:

– Engeszteljük Istent! Felejtessük el Istennel, hogy a világ elfelejti Őt – mondta, és élénk színekkel ecsetelte a világ 1065-ös helyzetét.

Beszélt arról a mohóságról, amely rabul ejti az embereket, szólt arról, hogy milyen örülteké teszi őket a hatalom, a jólét és a személyes örömek utáni vágy. Széles és merész ecsetvonásokkal dolgozott. Nem irgalmazott a hierarchia legkülönbözőbb fokain állóknak sem. Könyörgött szerzeteseinek, hogy felejtessék el Istennel azok feledékenységet is.

Amikor teljesen kezében tartotta figyelmüket, hangot változtatott, és beszélt nekik arról a fényről, amely lelkében ragyog novícius kora óta, és rámutatott az eredeti Regula és az általuk megtartott Regula közötti különbségre. Beszélt nekik a lelkében élő vágyról, hogy a szerzeteseletet buzgóbban éljék, hogy a szigorúbb fegyelem által nagylelkűbbek legyenek Istenhez. Előadta gyakorlati javaslatait: tartsanak keményebb szilenciumot, magányuk, Isten felé fordulásuk legyen teljesebb, ragaszkodjanak szorosabban a Regula szövegéhez az étkezésben... és mindezt adják az Istennek engesztelésül.

A pillanat izgalma és lelkesedése nem vonta el Róbert figyelmét hallgatóságáról. Arcukról igyekezett leolvasni szavai hatását. Láta Jean-Marie atyát, a bőbeszédű vendégfogadót, akinek nem nagyon tetszett, amikor a szilenciumról beszélt. Észrevette, hogy György atya, a házgondnok nem lelkesedett különösképpen a nagyobb magányra való felhívásért. Voltak néhányan, akik kelletlenül mocorogtak, amikor az étkezésről beszélt. De egészben véve azt hitte, hogy megértették szavait.

Amikor elhagyta a termet, az egyik idős atya így szólt társához:

– Az Isten akkor teremt nagy embert, amikor akar. Végre van apátunk! Erős fizikum, nagy szellem és hatalmas lélek. Ennek az embernek a szíve olyan nagy, mint ő maga, és azt el kell ismerned, hogy nem valami kis törpe. Ami pedig a lelkét illeti... Igen, végre van apátunk!

Társa a fejét rázta:

– Egy tűzhányónk van, és pedig messze attól, hogy kialudjék.

Még aznap délután nona után felkereste Antal atya, és valósággal áradozott. Elmondta apátjának, hogy mennyire meghatotta őt ez a felhívás. Ám Róbert észrevette, hogy az egész lelkesedés és csodálat csupán külsőleges. Kétkedni kezdett. Egy héten belül ez a kétely véleményné változott, a vélemény pedig egy hónapon belül bizonyossággá érett. Semmi javulás nem történt a szilencium terén, a magányt éppúgy megszegték, mint azelőtt, és zajos morgások voltak az asztal körül a bor mennyiségét és minőségét illetően. Róbert csalódott, de messze volt attól, hogy meghátráljon.

6 hónappal később, újév napján egy másik kísérletet tett. Lényegében ugyanaz a felhívás volt ez, mint a júniusi, csak azt a gondolatot, hogy Istennel felejtessük el a világot, úgy formálta át, hogy emlékeztessük Istent irgalmasságára. Ugyanazokat a perspektívákat mutatta, de most a hangsúly azon volt, hogy a világnak mennyire szüksége van a kegyelemre, és csak két nyíl képes áthatolni a felhőkön, hogy lehozza a kegyelem esőjét: az imádság és a vezeklés nyila. Nem nagy hangot, de több szívet és figyelmet kért a kórusban.

– Ezzel gondolunk Istenre! – mondta. Kérte, hogy elégedjenek meg a szegény emberek ruházatával és azzal az étellel, amelyet Szent Benedek előírt. Minden egyes kérését refrénszerűen így fejezte be: „Ezzel gondolunk Istenre!”

Amikor néhányan ellenkezésük kifejezésére dobogni kezdtek lábukkal, Róbert megállt.

– Isten emberei – dörögte –, én semmi újat nem akarok bevezetni, csak azt kérem tőletek, hogy szüntessétek meg azt, ami sosem volt jogos. – Határozott fellépése pillanatnyi csendet teremtett. – Az enyhítések nem olyan férfiak számára valók, akik azzal törődnek, hogy nagylelkűek legyenek az Isten iránt, még hozzá olyan fokban, hogy önkéntesen felajánlják életüket, és egyedül Neki akarnak élni. Hadd mondjam meg nektek, hogy az enyhítések az élelemben, ruházatban és kézi munkában nem illenek azokhoz, akik leborotválják fejüket, hogy az egész világ úgy ismerje őket, mint Krisztus rabszolgáit.

Arca lángolása ellenére az apát csüggedten hagyta el a káptalantermet ennek az újévnek reggelén. Sose gondolta, hogy Isten emberei tudnak ilyen fagyosak lenni. Antal atya jött, mint mindig, tele bókokkal. Róbert közelről figyelte, és amikor elment, a homlokára csapott:

– Ó, hát ez zaklatott örökké! Egy patkányt láttam még az éhínség idején, valamikor 1033-ban. Éppolyan félénk, ideges és gyanakvó a tekintete, amikor rám néz mohó kis szemével, mint azé a patkányé volt.

Késő délután hívatta Károly atyát, egy kicsi, köpcös, őszülő szerzetest, akinek mélyen ülő szeme nemes lelket tükrözött. Róbert úgy érezte, hogy ennek az embernek az ítéletében és szavában úgy tud bízni, mint ahogy kételkedni kezdett priorjában. Károly atya megnyugtatta, hogy sokan vannak a közösségben, akik akarják követni az ő vezetését, és az ellenállás az emberi természet ösztönös reakciója. Eszébe juttatta Róbertnek, hogy neki a megszokás hosszú időn át fölépített várát kell tulajdonképpen lerombolni, és ez hosszú időbe és fáradságba kerül. Az apát ezen az estén újra bizakodva tért nyugovóra.

Amire a böjti szelek kezdtek fújdogni, reményei alaposan összetörték. Róbert gyanakodott, hogy valaki ellene hangolja a közösséget. Az ellenkezés, amellyel találkozott, túlságosan egységes volt, nem származhatott különböző személyektől. Priorjától semmit sem tudott meg. Ez az ember mindig ravaszul kitért előle. Az apát nem tudott más tenni, mint várni és figyelni. Hetek múltán észrevette, hogy egyre többen azt mondják, hogy Antal atya ezt kéri, Antal atyának az a véleménye...

Szíve valósággal fölemelkedett, amikor észrevette, hogy Károly atya és néhány hasonló jellem egyre szabálytartóbbá válik, de hamar alább szállt, amikor nyilvánvaló lett, hogy az ilyenek nagyon kevesen vannak, és a közösség zömében nem történik változás. Csalódása folytatódott az étel-ital ügyében és a ruházat minőségét illetően.

Forrón imádkozott ezekben a napokban, és hosszú megbeszéléseket tartott a Megfeszítettel. Kezdte azt hinni, hogy túlságosan rámenős és elhamarkodott volt, túl hamar

és túl hevesen kért. Talán sokat is követelt egyszerre. Fokozatos lépésekkel talán hamarabb célhoz érne. Egy dologra kell összpontosítani a figyelmet, egyet kell követelni, a többi máskorra kell hagyni.

Terve kivihetőnek látszott, így március 21-én Szent Benedek ünnepén mondott egy beszédet szerzeteseinek, melyben újra és újra csak ezt kérdezte: „Mit szólna ehhez Szent Benedek?” Logikailag megcáfolhatatlan beszéd volt, de lélektanilag kellemetlen. Amikor Róbert a kézi munka témájához érkezett, és megkérdezte, hogy „Mit szólna ehhez Szent Benedek”, a kapitulumteremben sokan fészkelődni kezdtek. Amikor azzal folytatta, hogy „ez az, amit Szent Benedek mondana”, és elkezdte felolvasni a Regulát, sziszegés hallatszott, és jól értette a sustorgást:

– Ma ezt nem lehet! Ma már ez korszerűtlen!

Róbert hevessége valósággal fellángolt.

– Hát keressük-e az Istent igazán? – kiáltotta, és a terem mindkét oldala felől csak dühös suttogásokat hallott:

– Azt tesszük!

Róbert letekintett a szerzetesek két hosszú sorára. Néhányan megrendültek, mint ő, de többnek kemény, merev volt az arca, és sokan nyíltan zúgolódtak. Róbert küszködött a kísértéssel, hogy irgalmatlanul megdorgálja őket tunyaságuk miatt, de fékezte magát, és újra csak a Regula szavait kiáltotta:

– „Akkor igazán szerzetesek, ha saját kezük munkájával keresik a kenyerüket, mint atyáink és az apostolok tették.”

Ekkor történt, hogy Henrik atya, egy igen savanyú egyéniség felállt és így szólt:

– A következő mondatot is kérjük!

Róbert nagyot nézett, de ő csak folytatta:

– Ez következik: „De mindez mérséklettel történjék.”

Róbert szeme a Regula szövegére esett. Az atyának igaza volt, valóban ez következett, de nem vette észre az utolsó néhány szót: „propter pusillanimes... a kislelkűek miatt”.

Róbert egész valója szerette volna hangosan ordítani ezt a két szót, szenvedélyesebben és határozottabban, mint támadója tette. Ez az egész helyzet kulcsa. Ezek az emberek kislelkűek, de kislelkűségükben erősek és nagyon makacsok; ma reggel nyíltan szembeszálltak. Róbert felállt. Tudta, ha még egy pillanatig ott marad, kegyetlenül összeszidja őket. A morajlás lassan elhalt, de az ellenséges tekintetek még tüzeltek. A fiatal apát áldólag felemelte jobbát:

– Pax! Béke veletek... – és egy király fenségével és méltóságával ment ki a teremből. Ebben a pillanatban külsőleg ő volt a legfüggetlenebb és legfegyelmetesebb a közösségben, de belülről kavargott benne a csalódás és a szenvedés, nagyon fájt a szíve.

Még egy óra volt hátra a szentmise kezdetéig, amikor Antal atya kopogott az ajtaján. Kezében volt a Regula. Meghajolt Róbert előtt és rámosolygott, ravasz szeme rosszat sejtetett.

– Ha van néhány perced, főtisztelendő atyám, szeretnék kérdezni néhány dolgot.

Róbert széket mutatott neki, de a prior ezt mondta:

– Állva maradok, főtisztelendő atyám... – aztán így folytatta: – Vajon Szent Benedek alkalmazott-e írói és retorikai fogásokat, amikor Reguláját írta, vagy egyszerűen csak a szívéből írt?

Róbert lenézett az asztalra, és tekintetét a Megfeszítetten pihentette.

– Azt hiszem, a kérdésben már benne van a felelet, atya – mondta nyugodtan.

– Hogyne, én is azt hiszem – mondta a prior, és ajkán felszínes mosoly suhant át.

Kinyitotta a Regulát és folytatta:

– Amikor azt írta a Prológusban, hogy: „Felállítjuk az Úr szolgálatának iskoláját, amelyben reméljük, hogy semmi kemény vagy nehéz dolgot nem rendelünk el” – ezt igazán

így gondolta-e vagy nem? Szavait szó szerint kell-e értenünk vagy nem? Valószínű, hogy az ifjú, aki megszökött a római iskolából „scienter nescius”.. szándékosan tudatlanul, mint életrajzírója érdekesen megjegyzi, nem lehetett szónokias.

Róbert fékezte magát, mert érezte, hogy haragja kitörni készül.

– Szó szerint kell érteni, atya.

A prior letette a Regula szövegét az asztalra.

– Valójában a Regula alapgondolata: „Semmi kemény, semmi nehéz” – ugye, főtisztelendő atyám? Ha összehasonlítjuk Szent Benedek Reguláját az egyiptomi szerzetesekével vagy még inkább az Európában még napjainkban is élő regulákkal, akkor Szent Benedekét találjuk a legkönnyebbnek az összes között.

– Persze, ez történelmi tény – mondta Róbert, és ökölbe szorította kezét, hogy megőrizze nyugalmát. – No, és mi következik ebből?

Antal atya még mindig mosolygott, de szeme ravaszul villant:

– Vajon nem következik ebből, hogy Szent Benedek Regulája nem vezeklő Regula?

Hogy alapgondolata a mérséklet?

Róbert semmit sem válaszolt. A prior folytatta:

– Vajon nem ezt akarja-e jelteni az, hogy a Szent Regulájában sehol sem használja ezt a szót, hogy meghalás?

– Hát azt a szót használja-e, hogy enyhítés? – lobbant fel Róbert. De úgy érezte, nem alkalmas a pillanat, hogy erről beszéljen. Nem akart vitába szállni ezzel az emberrel. A szíve túlságosan fájt és túlságosan égett. A prior látásmódja a legmélyebb sebet tépte fel bensejében. A feszületre nézett, de tekintete nem tudta elkerülni a prior kezét, amint magabiztosan nyúlt a Regula szövege után.

– A 40. fejezetben az áll – mondta Antal atya mézes-mázosan – „bár azt olvassuk, hogy a bor egyáltalán nem való szerzeteseknek, de mivel korunkban lehetetlen a szerzeteseket erről meggyőzni, legalább abban egyezünk meg, hogy ne igyunk a telítettségig, hanem mértékletesebben.” Azt hiszem, ezt sokan enyhítésnek veszik, főtisztelendő atyám.

– Hát már hogyan lehetne ezt enyhítésnek venni? – kiáltotta Róbert. – Hiszen ez nem enyhítés, hanem helytelenítés!

De Antal atya oda sem figyelt, a Regulát odatette az apát elé, és ujját a 49. fejezetre helyezve egyre csak mondta:

– Itt pedig, főtisztelendő atya, egy másik tiltakozás van a monasztikus tradíció ellen az élet szigorúságát illetően. Így mondja: „Bár azt olvassuk, hogy a szerzetesnek olyannak kellene lennie, mintha állandóan nagybőjti fegyelem alatt élne...” Ez tiltakozás, ugye atya? – Róbert észrevette, hogy a „főtisztelendő” elmaradt, de azért egyszerűen csak bólintott.

– Nos, ez itt határozott állásfoglalás a tradíció ellen az enyhítés bevezetésével. A Szent így folytatja: „...mégis, mivel kevesekben van meg ehhez az erő, azért azt tanácsoljuk, hogy más időkben elkövetett hanyagságait a nagybőjtnak ezen napjaiban tegye jóvá.” Nos, ez burkoltan is és kifejezetten is elégséges magyarázat mindenkinek. Sőt, Benedek még a zsoltosmát is csökkentette. Benedek nagyon emberi szent volt, főtisztelendő atya – mondta önhittén a prior, miközben a 18. fejezethez lapozott bizonyításért.

– Elhiszem, atya – mondta Róbert hangsúlyozva szavait.

– Csak arra akartam rámutatni, hogy míg Benedek ismeri azt a tényt, hogy a sivatagi atyák mindennap elmondják az egész Psalteriumot, ő határozottan félre teszi ezt a gyakorlatot, és szeretné, ha szerzetesei csak egyszer mondanák el egy hét alatt. Világos az enyhítés, világos a mérséklet, világos az emberekhez szabott törvényhozás. Tudod, apát úr, mi itt Tonnerre-ben teljesen meg vagyunk győződve arról, hogy nursiai Benedek nem továbbfejlesztő, hanem forradalmár. Nem Kelet aszketizmusát ültette át Nyugatra, hanem egészen új útvonalat talált ki a maga számára. Megszüntette a nagy szigorúságot, bevezette a

mérsékletet, aszketizmusa az egyéniség elvesztéséből áll, az egyén háttérbe szorítása a közös életben.

– Róbert arrébb tolta a Regulát, és feszületre függesztette szemét. Ez az ember jobban próbára tette türelmét, mint bárki, mióta Tonnerre-ben van. Remélte, hogy izgalma nem látszik külsején, de belülről feszítettebbnek érezte magát, mint az új húrja. Úgy tűnt neki, mintha Antal atya hangja végtelen távolságból hangzott volna:

– Mi, itt a Szent Mihály-apátságban azt is tudjuk, hogy Aniani Szent Benedek úgy tekintette a nagy nyugati Pátriárka Reguláját, mint amely csak kezdőknek, újoncoknak készült. Így, jó apátom, csodálkozunk azon, amit ma reggel kérdeztél, hogy: „Mit szólna ehhez Benedek?” Sokan azon a véleményen vannak, hogy Aniani Benedekre gondoltál.

Róbert felállt. Hatalmas alakja szinte a prior fölé tornyosult. Antal atya összeszedte a Regula szövegét tartalmazó tekercseket, s közben várakozóan tekintett apátjára. Róbert a bizalmatlanság lángját pillantotta meg szemében, de olyan mélyen fel volt zaklatva, hogy nem bízott a maga ítéletében, azért azt mondta:

– Azt hiszem, az lesz a legjobb, ha most készülünk a szentmisére, atya. – Hangjában a legkisebb izgatottság sem érződött. Tekintete kiegyensúlyozott volt, nyugalom jellemezte egész külsejét, de belülről izzott.

Antal atya ránézett ravasz kis szemeivel. Dühös volt, hogy hatalmas termetű apátját olyan higgadtnak találta.

– De főtisztelendő atya – kiáltotta idegesen –, egyetlen kérdésemre sem feleltél. Mi itt Tonnerre-ben...

– De történetesen én is itt vagyok Tonnerre-ben – vágta közbe Róbert élesen. – Isten kegyelméből én vagyok a tonnerre-i apát. Mit jelent ez a különbségtétel? – Hangja éles volt, mint a kard.

Ha Antal úgy ismerte volna Róbertet, mint Maurus, most felismerte volna a vihar előjelét. De nem volt olyan jó megfigyelő képessége, mint Maurusnak. Antal atya sose tanulmányozta az embereket, hogy meglássa, mi van bennük, csak annyit tudott meglátni, hogy mit kaphat tőlük. Számára Róbert megválasztása szomorú csalódást jelentett. A közösség jelenlegi szembenállása Róberttel jó alkalom volt Antalnak, amit igyekezett kihasználni. Alattomos, rosszindulatú célzásokkal és körmönfont megjegyzésekkel szította az egyenetlenséget. Úgy érezte, elég magas pozícióban van ahhoz, hogy támadhassa őt, most hát nyíltan ellene szegült.

– A különbség az, hogy te Tonnerre-ben vagy apát, de nem Tonnerre apátja vagy. A különbség az, hogy nekünk nem kell reform, nincs szükségünk rá. A különbség az, hogy amit te enyhítésnek nevezel, azt mi Regulának hívjuk. – Róbert arca, mintha kőből lett volna. – Te – kiáltotta Antal szinte őrjöngve –, te nem bencés vagy! Te lázadó vagy! – Egy ajtócsapás, és az apát egyedül maradt.

Ez az ajtócsapás Róbertben elindított valamit. Hátradőlt székében, aztán papírt, tollat és tintát vett elő, az asztal fölé hajolt és ezt suttogetta:

– Majd meglátjuk, hogy ki az apát Tonnerre-ben és ki az apátja Tonnerre-nek.

Gyors kézzel írt, majd megnézte a listát:

Perjel:	Károly atya
Alperjel:	Pachomius atya
Vendégfogadó:	Corentine atya
Gondnok:	Lambert atya

– Ezek az emberek engedelmeskedni fognak, ezek hűségesek lesznek. Aztán újra írt. Tollát minden egyes alkalommal heves mozdulatokkal mártotta meg a tintában. Ezt írta: Antal, Henrik, Idesbald atyák... kiközösítve.

– Ez egy ideig majd nyugalomban tartja őket – mondta hangosan. Szünetet tartott, miközben lelki szemével végigfutotta az egész közösség névsorát. A zúgolódókat kereste,

hogy megbüntesse őket. Nyilvános penitenciákkal kell lecsendesítenie őket. Egyre több név sötétlett előtte a papíron. Újra és újra határozottan mondta: – Majd meglátjuk, ki az apát Tonnerre-ben és ki Tonnerre apátja!

Írását a harang háromszoros erőteljes megkondulása szakította félbe. – Szentmise, mennem kell, majd ebéd után folytatom – gondolta.

Amint közeledett a templom ajtajához, hallotta, hogy egy hang már vezeti az éneket. Erős volt és magabiztos, szinte kihívóan magabiztos. Róbert fölismerte priorja hangját; ajka összeszorult a dühtől.

– Tevékeny ember vagy Antal, de tevékenységed napjai véget érnek.

A szentmise elején Róbertet dühe merevvé, hideggé és látszólag engesztelhetetlenné tette, de a felajánlás körül egyre jobban kezdett figyelni az áldozatra. József atya, a novíciustester volt a celebráns. Róbertnek eszébe jutott saját novíciustestere, s mintha Vilmos atya suttogását hallotta volna: Tanulmányozd Krisztus szelídségét, fiam. Róbert megdöbbsent. 33 éve hallotta először ezeket a szavakat, és 33 éve küszködött, hogy megértse, és elsajátítsa a szelídséget. És mégis, íme, dühe elsodorta. Gondolatban a mellét verte. Mire a szentmise véget ért, Róbert a jogos méltatlankodás és a sürgető önfeláldozás között gyötrődött.

A délutánt asztalánál töltötte. Előtte volt feszülete és az a papír, amit reggel teleírt. Szeme egyik névről a másikra futott. Minden erejével próbálkozott, hogy Tonnerre-ben töltött 14 hónapját egy kívülről bírálatával mérlegelje. Összeszedte minden erejét, hogy pártatlanul lássa magát. Vizsgálódásában gondos volt és olyan tárgyilagosan őszinte, amennyire az emberileg lehetséges. Mielőtt a nap lenyugodott, az eredmény világosan állt előtte. Arrébb tolt a papírt és ezt mondta:

– Apám valósággal próféta volt. A párhuzamos vonalak sose találkoznak. Én az egyik vonalon haladok, közösségem a másikon.

Felállt és járkálni kezdett a szobában. A következtetés nyilvánvaló, de most mit tegyen? Nyílt lázadás volt a kapitulumteremben, priorja szemtelen volt vele és személyesen bosszantja őt. Csak egyet tehet: kényszerítenie kell közösségét a többre. Mereven bámulta a papírt és a rajta sorakozó neveket. Keze remegett.

– Lehetetlenség – gondolta –, a tűznek tűzzel kell találkoznia.

Tekintete a feszületre esett, és a régi harc újra kezdődött:

– Szelídné lenni, mint Krisztus?

A kérdés meghökkentette. Türelmetlen kézzel összehajította a papírt, és újra járkálni kezdett, de sehogy sem tudta helyeselni ezt az ellene szegülést. Neki meg kell mutatnia, hogy erősebb a közösségnél. Fel-alá járkált, és gondolatai követték lépteit. Hol a keresztre nézett, hol a papírra. Érzelmek a düh és a szelídség, majd újra a harag között hullámoztak. A szürkület beálltával mintha értelme is kimerült volna. Mire beesteledett, gyötrelme a tetőfokra hágott. Képtelen volt gondolkozni, képtelen volt tervezni, még imádkozni sem tudott. Igazság és irgalmasság, alkalmazkodás, szelídség... csak ezek a szavak kavargtak fejében. Monoton ritmusuk csaknem megőrtjítette. Térdre vetette magát, és nehéz szívvel kézbe vette feszületét.

– Jézus – suttogta. – Aztán újra kimondta – Jézus! – Az éjszaka hosszú óráin át csak ezt az egy szót suttogta – Jézus!

Mire a csengő az éjszakai officiumra csendült, döntött. Arra az eredményre jutott, hogy több erő kell a szelídséghez, mint az erőszakhoz, s az igazi lovagiasság inkább azt követeli, hogy magunkon uralkodjunk, mint másokon, mert nagyobb nemeslelkűség kell ahhoz, hogy utánozza a szelíd és alázatos szívű Jézust, mint hogy nagy hangon irányítsa a többieket. Elhatározta, hogy inkább magát alázza meg, mint szerzeteseit. Kimerülten és fáradtan vett részt a matutinumon.

A közösség a napok múlásával egyre idegesebbé vált, és semmi magyarázatot nem kapott a kapitulumtermi összecsapásra vonatkozóan. Róbert érezte a feszültséget, és megállapította,

hogy e pillanatban legerősebb fegyvere a hallgatás. Nem volt sem mentegetőzés, sem visszavonás, és a nyugtalanság egyre nőtt. Róbert megvárta, hogy elérkezzék a húsvéti idő, és akkor egy reggel kinyitotta a Regula szövegét a 2. fejezetnél, és felolvasta:

– „Tudja meg az apát, hogy a pástor hibájának róják fel, ha a gazda bármi tekintetben, kelleténél kevesebb hasznot talál juhaiban”. – E rövid mondat után egy hosszú pillanatig közösségére nézett, aztán így szólt:

– Mivel itt Tonnerre-ben készülök az ítéletre, és mivel végső sorsomat az Úr rólatok fogja megállapítani, a mai naptól meg kell parancsolnom a szent Regulának egy sokkal inkább szó szerinti értelmezését. Lelkiismeretem nem enged mást tenni.

Ez volt Róbert utolsó próbálkozása, hogy felrázza Tonnerre-t. A parancsot csendben fogadták, de sok szempár kereste Antal atya tekintetét. Róbert látta ezt, és tudta, hogy elérkezett a krízis.

2 héttel később Károly atya kopogtatott az ajtaján. Amikor Róbert beengedte, észrevette, hogy könnyek remegnek az öreg szerzetes szemében.

– Mi a baj, atya? – kérdezte jószágon.

– Tévedtem, apát úr, tévedtem. Azt mondtam egyszer, hogy a közösség akar nemesebb lelkű lenni, hogy vágyakozik a szigorúbb fegyelem után, csak türelem és idő kérdése ez. Alaposan tévedtem. Magamról ítéltam meg őket. Nem akarnak reformot.

Róbert hálásan megszorította a karját, és mosolyogva így szólt:

– Tudom atya, de hagyunk nekik még egy kis időt. Imádkozz értük és értem!

– De főtisztelendő atya, neked igazad van, ők pedig tévednek.

– Csak beleragadtak a megszokásba, Károly atya. Tovább erőlködünk, hogy kiemeljük őket belőle. Imádkozz eredményért!

Róbert 6 teljes hónapon át megfeszített erővel küzdött, ötletekben és taktikai fogásokban merítette ki nemeslelkűségét. Az egyiket feddte, a másikat rábeszélte, de az idő lejártával, amit kiszabott magának, megint csak föl-alá járkált szobája éjszakai csendjében ezzel az egyetlen szóval az ajkán: Jézus.

Terve, melyet egyszer elhatározott, újra visszatért. Miért nem váltja le a priort? Miért nem közösi ki a zúgolódókat, miért nem teszi a monostor támaszává azt a néhány embert, akik akarnak engedelmeskedni, és a többieket talán jobb belátásra bírják? Ez a sürgetés hevesebb volt, mint valaha. Róbert hirtelen azt érezte, hogy olyan düh lángol fel benne, amivel el tudná üzni az ellenszegülőket. De itt megállt. Ez méltatlan lenne Istenhez, önmagához és szerzeteseihez. Az Isten nem akar fogcsikorgatva kikényszerített engedelmességet! Ez az ostromozó módszer vadállatokhoz illik és nem olyan férfiakhoz, akik fogadalommal ajánlották életüket Istennek. De a kísértés újra és újra visszatért. Végre szólt hozzá a Megfeszített, és mielőtt a hajnal felvirradt volna, meglátta a helyes megoldást.

Másnap lemondott. Ez volt az a lecke, melyet a kereszten függő Jézus kitárt karjától tanult. És éppen úgy, mint ahogy Krisztus, legmélyebb megaláztatását felajánlotta az emberek üdvösségéért, ugyanúgy ajánlotta fel most Róbert megaláztatását annak minden keserűségével együtt az új kor felvirradtáért, amikor a szerzetesek követik majd oda, ahova ő annyira vágott vezetni őket.

* * *

Miközben hazafelé lovagolt Troyes-i monostorába, újra átgondolta és összefoglalta az egész helyzetet. Meggyőződött arról, hogy az embereket nem szabad kényszeríteni a szentségre. Ez volt az egész baj gyökere. Mint egyszerű szerzetes tudta követni az apát vezetését, és megismerte a lelki békét. Mint apátnak, a Regula pontos értelmezésének felelőssége zuhant a vállára. 2 év alatt rájött, hogy nem képes hordozni ekkora terhet, így hát ezt a bölcs és alázatos megoldást választotta saját lelke, a közösség és a körülötte lévő

monasztikus világ békéje érdekében. Inkább apátságát adta fel, mint eszményeit. Ő ezt alázatosságnak tartotta, de voltak, akik hősiességeknek.

Ahogy közeledett a Szent Péter-apátság felé, úgy érezte, mintha ólomból lenne, mert úgy tűnt neki, mintha szivárványos álma foszlott volna szét, és első nagy lehetősége ilyen szomorú csalódással végződött. Szorosabban összehúzta köpenyét, mert a domb felől fújt a szél, és a kora esti szellő hűvös volt, mint a lelke. Hirtelen megpillantotta a magányos Esthajnaleszillagot a hatalmas égbolton. Ragyogása atyja szavát visszhangozta:

– Égj, fiam, égj, míg csak el nem égsz!

Kihúzta magát a nyeregben, megsarkantyúzta lovát, és kezét kitérve hangosan üdvözölte a csillagot:

– Megpróbálom!

„Bízzál az Istenben, tengerész, de azért evez is a part felé!”

Az agg apát csodálattal szemlélte a kertet, szemben a szobájával. A napfényben csillogó, harmatos fű és a pompázó virágok festői látványt nyújtottak. Maurus atya vetett véget szemlélődésének, amikor egy energikus kopogás után belépett a szobába.

– Gyere csak – mondta az apát –, bár arcod nem olyan tündöklő, mint a természet arca ma reggel, prior atya. Elcsenhetnél egy kis harmatcseppet az éjszakától, hogy felvidámítsd reggeledet.

– Néha azt hiszem, hogy az én éjszakám hajnala sose virrad fel – felelte a prior fanyarul.

– Hogy van az a dolog, amit hallok Róbert atyáról? Újra el tetszik küldeni őt?

– Újra elküldeni? – visszhangozta az apát. – Hát küldtem én el őt valaha?

– Hát nem apát úr küldte őt Tonnerre-be?

– Persze, hogy nem – mondta az apát. – A Szent Mihály-apátság közössége választotta őt, mint ahogy most is választotta a Szent Ayoul közössége.

– Miért nem tudnak maguk közül választani valakit? – ráncolta össze szemöldökét a prior.

– Ugyanazért, amiért a Szent Mihály-monostor sem tudott. Úgy tartják, hogy Róbert jobb, mint bárki közülük. És – fűzte hozzá az apát – nem hiszem, hogy nagyon tévednének, vagy igen?

– Tetszik tudni, hogyan vélekedem Róbertről, mit tartok róla 40 év óta – és arca aggódó lett –, de nem tetszik félni?

– Mitől?

– Róbert lelkületétől. Biztosan újra megkísérli a reformját – állította a prior –, és biztos, hogy csődbe jut. Ó, máris tudom, hogy vissza fog jönni és férfiasan elismeri vereségét. Bár már 7 éve, hogy visszatért, tudom, még mindig nem felejtette el.

– Jó szemed van, Maurus atya – volt az apát egyetlen válasza. A prior észrevette, hogy az öreg apát viasszerű kezeit remegve tette az ölébe. Egy pillanatra mindketten elmerültek gondolataikban. Kopogás rázta fel őket.

– Tessék! – szólalt az apát. – Ó, te vagy az, Róbert fiam! – kiáltotta, amikor kinyílt az ajtó.

– Gyere csak és vidítsd fel egy öreg ember szívét. Talán még a komorságot is el tudod üzni igen kiváló priorunk savanyú arcáról.

Maurus tiltakozva közelebb húzott két széket az apát asztalához.

– Éppen Szent Ayoul-beli lehetőségeidről beszélgettünk – mondta Bernát apát.

– Lehetőségeidről a szíved összetörésére – dünnyögte Maurus atya.

– Milyen kedves vagy! – mondta Róbert barátja felé. – És főtisztelendő atya mit szólna hozzá?

– Én – mondta az öreg ember mosolyogva –, én nem sokat mondhatok. Priorunk azzal vádolt engem, hogy elküldelek téged gyötrődni, de ez nem számít. Azt szeretnénk tudni, hogy te hogyan vélekedsz erről a lehetőségről?

Róbert az apátról a priorra nézett, aztán megint az apátra, végül így szólt:

– Nagyon hálás vagyok érte, de ugyanakkor őszintének kellennem. 55 éves vagyok – sóhajtott egyet és elmosolyodott –, és tudom, hogy mindketten csodálkoztok, de újra megkísérlem azt, amit Tonnerre-ben.

– Nem – mondta az apát eltűnődve –, egyáltalán nem csodálkozunk. Én magam és házsártos priorunk valójában azon csodálkoznánk, ha a Szent Ayoulban ugyanaz ismétlődne meg, ami Tonnerre-ben. Mindketten tudjuk, hogy megpróbálsz...

– A gyakorlat mit mutat? – vágott közbe Maurus. – Tonnerre nem tanított meg téged semmire? Miért nem vagy képes folytatni azt, amit teszel az utóbbi 7 év folyamán is? Itt nem is próbálkozol semmi reformmal. Alkalmazkods, engedelmeskedsz, és ezáltal nem veszítesz el semmi érdemet, sem Isten nem veszít el semmi dicsőséget. Úgy látszik, ezt sose fogod megérteni – foglalta össze méltatlankodva. – Gondold csak el: 40 év egy eszménnyel!

Bernát apát gyengéden Maurus térdére ütött.

– A 40 misztikus szám, prior atya. Jusson eszedbe a Szentírás: 40 év, 40 nap, 40 éjjel. Róbertünk talán közeledik Ígéretének Földje felé.

– Ki ígért neki valaha valamit?

Róbert mosolygott, de nem mondott semmit sem. Bernát apát egy feszületet vett a kezébe.

Maurus dühösen az ablak felé fordult és kinézett. Mielőtt a csend túl terhes kezdett volna lenni, Róbert kihúzta magát székében, kiszáradt ajkát megnedvesítette nyelvével és így szólt:

– Kedves atyák, nem gondoljátok, hogy ezt a dolgot én megharcoltam magamban? Nem gondoljátok, hogy nagyon jól látom, mennyivel könnyebb lenne a megszokott útvonalat követni? De Tonnerre világosan megmutatta nekem, hogy korunk szerzetesei ebbe milyen mélyen beleragadtak.

Egyikük sem szólt, és Róbert halkan folytatta:

– Egy egész közösség áll előttem, hogy fölemeljem, és én akadályozzam meg fölemelkedését? Nyugodtak lehettek, hogy imádkoztam és gondolkoztam. Újra és újra megkérdeztem magamtól, hogy mit tennék, ha adódna egy új lehetőségem. Kedves jó atyák, a felelet mindig ugyanaz volt. Ez! – és a feszületre mutatott Bernát apát asztalán.

Új és szokatlan gyengédség remegett Róbert hangjában, amikor összefoglalta:

– Krisztus nem szállt le a keresztről, miért akarnám én ledobni az enyémet a vállamról!

– Ezt magad csináltad magadnak! – csattant fel Maurus. – Miért akarod te a Reguláról való egyéni magyarázatodat ráerőszakolni minden közösségre? Miért nem tudod elfogadni az általánosan gyakorolt szemléletet?

– Talán éppen azért, mert általánosan gyakorolt és csak egy szemlélet – felelte Róbert. – Ha Krisztus harcolt valami ellen a maga korában, akkor ez az általánosan gyakorolt szemlélet volt.

– Ez igaz – felelte határozottan a prior –, és ha nem tévedek, az Általa ostromozott, általánosan elfogadott szemlélet az volt, hogy a törvényt megtartották betű szerint, de mellőzték lelkületét.

Róbert fáradtan csóválta a fejét.

– Maurus, hányszor mondtam még neked, hogy azért akarok visszatérni a betűhöz, hogy mélyebben megértsem az igazi lelkületet.

– De miért mégis vadászni olyasmire, amit már birtokolsz? Hát nem él benned az igazi lelkület 40 év óta?

Róbert az öreg apátra nézett, és reményt vesztetten vállat vont. Az aggastyán mosolygott. Most Maurus szólalt meg. Előrehajolva mindkettőjükhöz intézte szavait:

– Hadd tegyek fel egy kérdést: A mi kötelességünk ma ugyanaz, mint atyáinké volt az ő korukban, vagy az-e, amit ősatyáink tennének, ha a mi korunkban élnének?

Mindketten elgondolkodtak, és Maurus folytatta:

– Más szóval: Példájukat kell-e követnünk vagy elveiket? Ez az egész ügy sarkpontja.

Bernát apát úr lassan, beleegyezően bólintott. Maurus folytatta:

– Elismerem, hogy messze vagyunk Benedek ősi példájától, de határozottan állítom, hogy minden egyes elvét követjük, és ez pontosan az, amit Benedek tenne az Úr 1073. esztendejében.

Róbert fölemelte skapuláréja szélét, és odamutatta a priornak.

– Nézd csak meg. Hát ez az anyag nem éppen a szegénységről beszél!

Maurus nem felelt.

– Vajon én a saját kezem munkájából élek, vagy másnak a keze munkája tart el?

Maurus még mindig nem felelt.

– Egyesek azt állítják, hogy a mi Urunk a lelki szegénységet dicsérte és nem a tényleges szegénységet – mondta Róbert velősen –, de 55 éves életem alatt nem találtam megbízhatóbb, gyorsabb és célravezetőbb utat a lelki szegénység felé, mint az aktuális szegénységet. Főtisztelendő atya, hát a monasztikus világ mai gyengeségének alapvető oka nem az igazi szegénység hiányában rejlik?

– Csudát! – horkant fel Maurus.

– Ne olyan gyorsan, Maurus, ne olyan gyorsan! Magad is mondtad már, hogy korunk szerzetese nem tesz eleget. Napját liturgikus teendők foglalják le, kevés dolog érdekli. Lelkében lapos, testében elhízott és lusta. Itt az orvosság. Legyen a monostor aktuálisan és lelkileg is szegény, akkor a szerzetesek nem fogják elpiszmogni az életüket.

Az öreg Bernát apát egyre figyelmesebben hallgatott.

– Valami aggaszt engem, jó Róbertem. Maurus atyával arról beszélgettünk, hogy képes vagy-e elviselni egy másik csalódást?

Róbert odanyúlt az asztalra, kezébe vette Bernát apát keresztjét.

– Szabad? – kérdezte, miközben fölemelte. Az apát bólintott.

– Tonnerre letérdeltetett engem a keresztre feszített Krisztus előtt. Letérdeltetett Eléje, és én kiáltoztam, mint egy megsebzett, könyörögtem, mint egy tébolyodott, esengtem, mint az egyik lator. És térden állva tanultam meg a kereszt leckéjét, hogy a kereszténység nem az eredmény vallása.

Egy pillanatig mindenki hallgatott.

– Látjátok már, miért nem félek a csalódástól?

Róbert szeme még mindig a Megfeszítetten függött. Bernát apát úr felállt:

– Ezzel a lelkülettel nem érhet csalódás soha, fiam!

* * *

Alig 4 hónappal később, amikor az ősz kezdett télbe fordulni, a lihegő portás sürgősen a kapuhoz hívta a Szent Péter-apátság priorját. Maurus atya nem szerette, ha hívják, de amikor meghallotta, hogy ki várja, rohanva ment. Skapuláréja csak úgy röpült utána, ahogy futott a kapu felé vezető fason. Két karját kitérve kiáltotta:

– Róbert!

A gesztenyeszínű kanca nyugtalanul ágaskodott. Róbert lemosolygott a nyeregből.

– Elég nyugtalan a paripám, Maurus, de mégis csak fele annyira izgatott, mint a lovasa. Nem maradhatok sokáig, de ezt el kell olvasnod.

Elővett egy tekercset a köpenye alól és odaadta a priornak, aki sietve bontotta ki. Szeme csodálkozásra nyílt.

II. Sándor pápa megparancsolja a Szent Ayoul Róbertjének, hogy törődjék a solani remetékkel. A rövid levél áldással végződik.

– Évek óta nem beszéltem el neked egy kis titkot – mondta Róbert, miközben összetekerte az írást, és skapuláréja alá rejtette. – Ezek a remeték már akkor kérték, hogy

vezessem őket, amikor még Tonnerre-ben voltam. Vállaltam volna, de a tonnerre-i közösség nem engedte, hogy elmenjek.

– Szállj le a lóról – kérte Maurus –, tölts velem egy napot.

– Nem lehet – mondta Róbert röviden –, több mint 10 mérföldet kell megtennem, mielőtt beesteledik. Sajnálom, hogy Bernát apát úr távol van. Mindkettőtöket akartalak látni, mielőtt nekiindulok.

Maurus látva, hogy barátját nem tudja maradásra bírni, odaszólt a portás testvérnek:

– Hozzál, kérlek egy felnyergelt lovat, elkísérem az apát urat.

10 perccel később a két szerzetes elhagyta Troyes városát, és egy hatalmas erdőbe ért. Maurus fokozatosan megtudta a történetet barátjától. 1065-ben, éppen amikor közte és a tonnerre-i szerzetesek között az összecsapás a leghevesebb volt, egy magányos remete jött Colanból a monostorba, és kérte, hogy vezesse őt és társait az Isten útján. Az apát úgy tekintette őt, mint az ég küldöttét, aki megoldja a megoldhatatlannak tűnő helyzetet közte és a közösség között. De ahogy a remeték megszavazták befogadását, úgy a szerzeteseknek is meg kellett szavazni távozását. Róbert olyan biztos volt a szavazás kimenetelében, hogy a remetét ott tartotta Tonnerre-ben, bízva, hogy együtt mehet vele Colanba. De másnap reggel megint megtapasztalhatta az ellentmondásnak azt a feneketlen mélységét, amely Ádám fiaiban honol. Ugyanazok az emberek, akik nem fogadták el reformját, megtagadták a lehetőségét annak, hogy elmenjen tőlük. A szavazás egyhangúlag ellene volt Colanba menetelének.

Amikor Maurus megkérdezte, hogy ezt miért tartotta titokban 7 évig, Róbert azt felelte, hogy attól félt, öreg apátja felveszi a kapcsolatot a remetékkel, és elküldi őt hozzájuk. Ő pedig nem akart emberi segítséget igénybe venni, teljesen Isten kezébe helyezte az ügyet. Ekkor Maurus megkérdezte:

– Nem ismered a kapitány tanácsát, amit a matrónak szokott mondani? „Bízzál az Istenben, tengerész, de azért evez is a part felé!” Ha 1065-ben jól húztál volna az evezővel, már 7 és fél éve boldogíthatnád magadat is és azokat a remeteket is.

– Igen, az életem hátralévő részében törhettem volna a fejem, hogy vajon az Isten akarátát tettem-e vagy a sajátomat – felelte Róbert. – Most viszont nincs semmi kétség.

Ahogy elérték az erdő szélét és megpillantották az öreg római út napsütötte köveit, Maurus megállította paripáját, és mondta Róbertnek, hogy meg kellene itatni a lovakat annál a kis pataknál, amely mellett az előbb elhaladtak. Az apát leszállt lováról, és vezette a prior szürke foltos paripája után. Amikor a két ló nagy zajjal ivott a csobogó patakból, Maurus dühösen összevonta szemöldökét, és folytatta az elakadt beszélgetést:

– De ezt 7 év agóniája várta ki!

– Kaptam sebeket, Maurus, de ne felejtsd el, hogy Őt meg keresztre feszítették.

– De...

– Semmi de, Maurus – mondta az apát, miközben vizsgálta a zablát a ló víztől csöpögő pofáján. – Még ha az emberek azt tennék is velünk, amit Vele tettek ellenségei, akkor is imádkoznunk kell annak bocsánatáért, Akinek egyedül van joga megsértődni.

Maurus hallgatott. Sose tudta igazán megérteni Róbertet, ha az Krisztusról kezdett beszélni. Már újból az úton voltak, a felfrissült lovak ügető patáikkal könnyedén rótták a köves utat. Róbert keveset beszélt a Szent Ayoul közösségről. Nem volt itt olyan hosszú ideig, hogy megpróbálhatta volna reformját. Mintha minden gondolata Colanra összpontosult volna. Amikor Maurus megtudta, hogy itt csak hét ember várja őt, nem tudta elrejteni csalódását, de Róbert elnevette magát az ellenvetésre és vidáman mondta:

– Jobb egy kevés jó, mint egy csomó rossz.

Egy másik erdőhöz értek, és a nap már jó mélyen alászállt. Róbert hirtelen megállította lovát, és kérte Maurust, forduljon vissza, mert nem ér Troyes-ba sötétedés előtt. Maurus egy ideig ellenállt. Volt egy olyan érzése, hogy ez a találkozásuk az utolsó, és ez az érzés az út

minden lépésével erősödött. Nehezen vált el barátjától, de tudta, hogy Róbertnek igaza van. Végül is odavezette lovát a másik mellé, és kezét Róbert vállára tette.

– Isten veled!

Róbert kihajolt a nyeregből, békecsókot váltottak és odasúgta:

– Ő kitartott, bár mindenki elhagyta...

Megáldották egymást, lovukat megfordították és elindultak. Az egyik az alkonyi napfényben, a másik az árnyékos erdőben haladt célja felé. Egyikük se nézett hátra.

Másnap Róbert megtudta, hogy miért nem hallott olyan hosszú ideig a remetéről. Amikor a tonnerre-i közösség megakadályozta eredeti tervüket, továbbra is nehezen boldogultak remeteéletük irányításával. Vezetőre volt szükségük, aki vinné őket Isten útján, de csak egy ilyet ismertek, és elhatározták, hogy azt megszerzik. Végre megtalálták az egyetlen megoldást. Egyikük elment Rómába, előadta kérésüket a Szentatyának, aki megértéssel fogadta, és átadott neki egy írást, amely Róbertet remeteségük élére helyezi. A zárándok nemrég tért vissza Rómából.

Róbert benézett apró celláikba, amelyet maguk készítettek maguknak, szétnézett kis kertjükben, alaposan megvizsgálta közvetlen környezetüket. Betekintést nyert ezeknek az embereknek az életébe, és legizgalmasabb felfedezése az volt, hogy ez a közösség vágyakozik Szent Benedek Regulája után a maga tisztaságában.

Mielőtt az Esthajnalcsillag magányosan felragyogott az égbolton, Róbert túlradó szívvel adott hálát Istennek. A kis közösség egyáltalán nem a kor megszokott monostori életét élte. Ez számára meglepetés volt. Kimondhatatlanul tanulékonyaknak, készségesnek látszottak, és ez még nagyobb meglepetés volt. Róbert majdnem sírt, amikor Istennel beszélgetett ezen az éjszakán. Itt nem talált semmit, amit reformálni kellett volna, semmi szokást, amit el kellett volna törölni, semmi enyhítést, amit vissza kellett volna vonni. Neki csak teljesíteni kellett az ő vágyait és a sajátját: adni nekik Szent Benedek Reguláját a maga egyszerűségében. Az egész olyan volt, mint amikor egy magányos forradalmár társakra talált. Álma kezdett valóra válni: most kezdte megélni a „nemesebb utat”.

Egy hónap sem telt el, és Róbert teljesen megszervezte közösségét a Regula útmutatása alapján. Még priorja is lett: egy remete, aki különösen vonzódott hozzá az első naptól kezdve. Ő volt a legvidámabb a csoportban, ugyanakkor a legenergikusabb. Amikor Róbert megtudta, hogy Alberiknek hívják, azt mondta:

– Hiláriusnak¹ kellett volna keresztelni téged! Szeretem a vidámságodat, atya, őrizd meg mindig.

Alberik szélesen mosolygott és így szólt:

– A bagoly csak huhogni tud, a kutya csak ugatni, én meg csak nevetni.

Megváltoztathatja-e a leopárd saját fiait, főtisztelendő atya?

– Nem – vágta vissza Róbert –, de egy apát megváltoztathatja a pozíciókat. Mától kezdve te vagy a prior.

Alberik megint nevetett.

– Azért vagyok itt, hogy engedelmeskedjem.

– Az első parancs, hogy mindig mosolyogj! – Alberik bólintott, és sürgősen gyakorolni kezdte az első parancsot.

Róbert első ténykedései kitűnőek voltak. Eszébe jutott Maurus egykori vádja, hogy a Regula egyéni értelmezését kényszeríti a többiekre, ezért minden reggel, miután elénekelték a primát, maga köré gyűjtötte kis csoportját, és sokat vitatkoztak a Reguláról. Elmondta nekik, hogy mi történt ezzel a Regulával a századok folyamán, és mi történik ma. Nagyon őszinte volt. Beszéde után vitát és javaslatokat kért. Az eredmény az lett, hogy míg koruk clunyi

¹ Hilarius latinul: vidám

rendje megcsontosodott szokásaival teljesen elfogadottá vált, a remeték szinte könyörögtek a szegénységért, az egyszerűségért, a magányért és a kézi munkáért. És éppen ez volt az, amit Róbert is akart. Határtalanul örült döntéseiknek, és ezt ki is mutatta.

Amikor fel akarta készíteni a remetéket arra, hogy félre fogják érteni őket, hamis beállításban fognak beszélni róluk, sőt még nevetségessé is teszik őket, Alberik ezt mondta:

– Ó, ez nem baj, főtisztelendő atya, csak háromféle ember fog félreérteni minket: a fiatalok, a középkorúak és az öregek.

A hónapok múlásával Róbert boldogsága egyre nőtt. Úgy látszott, mintha 40 éves álma kezdene valóra válni. A hosszú várakozásban voltak időszakok, amikor nagyon elhagyatottnak érezte magát, de úgy tűnt neki, hogy a mostani élet minden csalódásáért, fáradságáért kárpótolja. Egyre fiatalabbnak, gazdagabbnak, jobbnak, bátrabbnak érezte magát. Estére ugyan fáradtabb lett, mint valaha is azelőtt, de kevésbé volt agyongyötört.

Egy álló esztendeig semmi sem zavarta meg életüket. A közösség majdnem megkétszereződött, már 13-an voltak. Aztán a kis közösségben betegségek léptek fel újra és újra. Alberik próbálta vigasztalni Róbertet:

– Nem komoly bajok ezek, főtisztelendő atya, csak kis árnyékok, ennyi az egész. Az árnyékok bizonyítják, hogy ragyog a nap.

De Róbert úgy látta, hogy a betegségek már krónikusak, meg kell keresni a gyökerüket. Ahogy múltak a hetek, kutatták az okokat. A napi egyszeri étkezés, főzelékféle – nagybőjt folyamán naplemente előtt, a nagybőjten kívül délután 2 óra körül – fizikai óriásokot, erős izmú, kemény és edzett férfiakat nevelt. A két előljáró arra az eredményre jutott, hogy nem az étkezés lehet a betegség oka. Akkor a munka módját és az alvás idejét kezdték figyelni. A gyengélkedő testvéreknek még a ruháját is megvizsgálták. Róbert homlokán egyre mélyültek a ráncok. Vagy egyhónapos megfigyelés után Alberik így szólt:

– Azokra is kell gondolnunk, akik utánunk jönnek. Itt az idő, hogy a jövővel is törődjünk. A hiba nem az élelemben, nem a lakásban és nem a munkában van. Még csak az étkezés, a virrasztás és a munka arányában sem, hanem a helyben.

– Colanra gondolsz?

– Igen, arra gondolok, hogy Colan egészségtelen.

Róbert az ügyet illetően megkérdezett mindenkit, akit csak tudott. Igazat adtak Alberiknek, és Róbert törte a fejét, hogy mit csináljon. Hirtelen, mintha Maurus hangját hallotta volna: „Bízzál Istenben, tengerész, de azért evez is a part felé!” Az apát elmosolyodott magában:

Igaza van, a vakmerőség nem erény, de az okosság igen. Elköltözzünk.

Róbert döntött, és 1075 őszén egy 13 főből álló kis csapat vette be magát a molesme-i erdő sűrűjébe. Néhány hónappal korábban járt itt Burgundiában, felfedezte ezt a helyet, és ideálisnak tartotta. Távol esett a környező falvaktól: ez magányt ígért. Szűzföld volt: ez kemény munkát kívánt. Egészséges vidéknek látszott: ez azt jelentette, hogy a Regula teljes szigorúságában megtartható. És Róbert úgy gondolta, hogy a szegénység minden szempontból teljes mértékben megtalálható lesz Molesme-ben.

A természet tarkállott zöld, arany, rozsdaszínű, vörös és barna ruhájában, amikor a kis csapat beköltözött az erdőbe, de alig néztek szét, lelki szemük már a fehér telet látta. Tudták, hogy a fagy után jön a hó. Ám ezek az emberek építészek voltak, méghozzá: micsoda építészek! Csak úgy dőlt a fa; hasadt a törzse, ágait lenyesték, és már készen is állt egy oratórium. Nem sok néznivaló akadt rajta, de a lelkes kis csoport meglegedett egyszerűségével, durvaságával. Ez volt a templomuk. Tudták, hogy ez lesz a szíve az egész monostornak. (Később ősszel és néha télen is folytatták kis oratóriumuk építését.) A lenyесett gallyakból apró cellákat építettek maguknak. A durva faoratórium körül összetákolt tarkabarka kis kunyhócsoport volt a molesme-i apátság kezdete.

1075 decemberének végén, amikor már lehullott az első hó, felszentelték a kis templomot. Róbert az Esthajnalcillagot akkor nem találta olyan magányosnak. Volt monostora, buzgó közössége és voltak tervei. Hálát adott Istennek és újra hűséget fogadott.

Egyszer, amikor a hóvirág már kidugta fejét a megmaradt hófoltokon át, Róbert meglátta Alberiket, aki egy hatalmas farönkkel birkózott. Szó nélkül lehajolt, és segített priorjának kigörgetni a makacs fát a megtisztított útra. Amikor végre mindketten lélegzethez jutottak, az apát elmosolyodott, és a rönkökre mutatva mondta:

– Egy munkás tél eredménye. De – fűzte hozzá mosolyogva – reméljük, hogy megérjük az őszt is a terméssel együtt. Tuskót csak nem ehetünk.

– A szűzföld az első évben nem hoz bőséges termést – mondta Alberik komolyan. Mindenesetre bízunk Istenben – széles mosollyal folytatta: – és evezünk is...

– Nekem úgy tűnik, mintha egész télen át eveznél volna. Gyere, mutass meg mindent, amit csináltál.

Alberik először az erdő egy távoli zugába vitte apátját, és mutatott neki egy mély árkot. – Ez egy vízvezeték kezdete – magyarázta. A följobb csobogó hegyi patakot terelte ide, hogy a monostor és kertjei sose ismerjék meg az aszályt. Elvezette oda is, ahol egy ciszterna volt ásva. – A hideg víz igen hasznos lesz a nyári napforduló után – mondta. A prior tovább vezette az erdőben apátját, és egy mocsarat mutatott.

– Ennek lecsapolásán dolgozunk. Termékeny föld lesz belőle. Aztán a domboldal felé mutatott: – Azok a testvérek, ott, egyengetik a dombot, és feltöltik a domboldalon a vízmosást. Egyszer ott is búzatábla lesz.

– Milyen optimista vagy! – nevetett Róbert. Balta kopácsolása hallatszott. Szétnézett.

– Ez is az én optimizmusom – mosolygott Alberik –, ideküldtem két testvért előkészíteni a fa kitermelését egy istálló részére, hogy legyen hely elszállásolni a jószágot, ami még nincs.

– Hited az van, prior atya – mondta az apát – és reményed is! – Aztán nagyon komolyan és kedvesen fűzte hozzá: – és szereteted is.

– Most nagyon sok a munkánk – mondta Alberik. – Talán nem vagyunk mindenben egyformán az Isten lovagjai, ami után annyira vágyakozunk, főtisztelendő atya. Talán nem vagyunk olyan nagylelkűek az Isten iránt, mint a szerzetesnek lennie kellene, de azt el kell ismerned, hogy a kézi munkát úgy végezzük, ahogy Szent Benedek tenné. Reformodból sok minden megvalósult.

– Örülök, hogy reformnak nevezed, Alberik. Mások lázadásnak tartják.

– Kik?

– Más monostorok szerzetesei – mondta az apát – bírálják minket.

– Hiszen ez nagyszerű! – kiáltotta Alberik. – Ez fogja felkelteni az érdeklődést irántunk. Ha bírálják minket, az csak előnyünkre válik. Felcsigázzuk a kíváncsiságot, és számíthatunk a jelentkezőkre, főtisztelendő atya. Mégpedig két fajtára: akiket csak a kíváncsiság vezet és akiket igazi buzgóság hoz ide. Mindkét fajtából jelentős számú csoportra számítok.

Alberik prófétának bizonyult. Jöttek az érdeklődők, megállapították, hogy a hír igaz, a molesme-i férfiak keményebb életet élnek mindenki másnál a földön. Akiket csak a kíváncsiság hozott ide, egy hét múltán vagy valamivel később elmentek. De jöttek igazán buzgók is, és ott maradtak közönséges földművesnek, hogy dicsőítsék az Istent.

A püspök éhesen távozik

Troyes városa a kora reggeli napfényben tündökölt, de Troyes püspöke olyan mogorva volt, mintha a világ is szürke lett volna.

– Biztos, hogy csak húszan vannak abban a társaságban? – kérdezte helynökét ingerülten.

– A helynök, aki jobban ismertet püspökét, mint a gazda a felhőket, jól látta, hogy nincs ínyére a feladat, ami a következő napokban vár rá. Ezen nagyon csodálkozott, mert tudta,

hogy az út Burgundiába nem fárasztó, és biztosra vette, hogy az új szerzetesek meglátogatása tele lesz érdekességgel. Saját kíváncsisága elérte tetőpontját. Alig várta, hogy lássa azokat az embereket, akikről mindenki beszélt.

Amikor mondta a püspöknek, hogy csak húszan vannak, az összevonta szemöldökét, és nyugtalanul mondta:

– Csak azt szeretném tudni, hogy mit vegyek föl.

Észrevette a csodálkozást helynöke szemében:

– Hát nem érted, hogy én ma bolondot csinállok magamból? Ha azok az emberek olyanok, mint ahogy egyesek állítják, akkor én ott úgy fogok kinézni díszes öltözékemben, mint egy papi páva. Ha meg nem viszem el összes díszemet, azt hihetik, hogy csaló vagyok.

Izgatottan elfordult:

– Egyáltalán nem értem, miért kell nekünk odamennünk? Én champagne-i püspök vagyok, Molesme meg Burgundiában van.

– Nem hosszú az út, kora délután odaérünk, és még sötétedés előtt visszaindulhatunk...

– Nem sokat értek a szerzetesekhez – folytatta a püspök ellenvetéseit. – Ha olyan farizeusok, mint ahogy mondják, eltörlöm őket sajnálkozás nélkül... Nézd, azt hiszem ez a ruha elég szerény lesz, és mégis elég méltóságos. Az ékköves keresztemet pedig nem fogom mutogatni.

* * *

Tarka-barka csoport poroszkált Burgundia felé egy napfényes reggelen. A társaság arról csevegett, hogy vajon mit is találnak majd abban a sokat emlegetett molesme-i kolostorban. A találgatás különösen arra irányult, hogy őfensége mit fog ott csinálni. Tudták, hogy nagyon hirtelen természetű, és amit egyszer elhatározott, abban hajthatatlan. Meg fogja szüntetni a monostort, és szét fogja szórni a szerzeteseket? Figyelték, ahogy ott lovagolt tüzes, tejfehér paripáján, kutatták ajkának zord vonalait, és sokan megjósolták az erdei szerzetesek közeli „halálát”. Délutánra a molesme-i rejtekhely közelébe értek. A helynök fényes, fekete lován a püspök paripája mellé lovagolva úgy találta, hogy a püspök egy kicsit beszédesebb, mint reggel volt. Ismerve idegenkedését a szerzetesektől, megkockáztatott egy tréfás megjegyzést arról, hogy itt biztosan rendellenességet fognak találni, mert ez olyan monostor, amelynek szerzetesei magányban élnek és dolgoznak.

– Rendellenesség? Hiszen ez áldás! – mondta a püspök. – Ha a szerzetesek valóban magányban élnének és dolgoznának, akkor a püspököknek kevesebb gondja, az Egyháznak kevesebb botránya lenne. – Miután egy jó darabon csendben lovagoltak, a püspök folytatta:

– Nem, főtisztelendő úr, a jelentések ennél többet mondanak. Arról szólnak, hogy éheznek, hallgatnak és szolgai munkát végeznek. Azt is mondják, hogy az a Róbert lázadó, aki saját eszméjét erőszakolja rá az ártatlan csoportra, és kényszeríti őket úgy élni, ahogy különben egy se élne közülük. Senkinek nincs joga ilyet tenni. Ha mindaz igaz, amit mondanak, akkor Róbert vissza fog menni Troyes-ba, és Molesme újra vadon lesz.

Arcának villanása elárulta, hogy komolyan gondolja, amit mond.

Amikor beértek az erdőbe, a püspök közölte a helynökkel feladatát: nézzen körül a monostorban, míg ő az apáttal beszél, figyelje a szerzetesek lelkiületét, állapítsa meg, hogy valóban csak zöldségen élnek-e, tényleg úgy dolgoznak-e, mint a szolgák; igaz-e, hogy Szent Benedek Reguláját szó szerint megtartják.

A helynök megjegyezte, hogy tudomása szerint Cluny időbeosztását követik.

– Igen, igen – mondta a püspök türelmetlenül –, én is majdnem teljesen megtartom Cluny időbeosztását, de ez nem jelent semmit. Bárki elmondhatja a zsolozsmát a kijelölt órában. Én azt akarom tudni, hogy ezek az emberek szerzetesek-e, vagy csak szerzetesi álarcot hordanak? Más szóval: Isten igazi szentjei-e, vagy csak fanatikusok.

Az ösvény olyan keskenyvé vált, hogy a lovasok csak egyesével haladhattak. A fekete ló követte a tejfehér paripát. A helynök örült, hogy elszűkült az ösvény; gyakran túl fanyarnak találta őfenségét. Eltűnődött mindazon, amit ezekről az emberekről hallott. A hírek eltérőek, egyik üti a másikat... Úgy elmerült gondolataiban, hogy észre sem vette, amikor őfensége megállt. Az rázta fel gondolataiból, hogy a püspök rákiáltott:

– Mi bajod van? Alszol? Menj előre és nézd meg, miért álltak meg a többiek!

Egy tisztásra értek, amely be volt vetve gabonával.

A föld másik oldalán, a fák között megpillantottak egy lehajtott fejjel sétáló szerzetest. (Harding István volt.) A lódobogás hallatán István fölemelte a fejét. Meglátta a lovasokat és odakiáltva megkérdezte, hogy mit keresnek.

– A troyes-i püspök meg akarja látogatni a monostort – mondta a helynök. – Meg tudná mutatni az utat?

A szerzetes odajött, megcsókolta a püspök gyűrűjét és azt mondta, hogy mint a közösség egy tagja, megtiszteltetésnek tartja, hogy ő vezetheti a monostorba őfenségét. A püspök elcsodálkozott a fiatal szerzetes csiszolt modorán: – Ez nem valami fanatikus örült – gondolta. Egy jól kitaposott, de nagyon keskeny ösvényen át értek el a durva faoratóriumhoz, és a körülötte álló nem éppen díszes kunyhókhoz. A püspök ellenszenve egycsapásra visszatért. Ez rosszabb volt, mint amit várt: nem is szegénység, hanem nyomor. István a templomba vezette őket. Miközben a társaság tagjai leszálltak lovaikról, a püspök kelletlenül bevallotta helynökének, hogy szerinte ezt a helyet a csend és a magány lehelete hatja át; összeszedettséget árul el. Közben István egy szerzetest Róberthez küldött a hírrel, hogy a troyes-i püspök jött látogatóba valami húsz lovag kíséretében.

Amikor az utolsó lovas is leszállt, megszólalt a harang.

– Miért harangoznak? – kérdezte a püspök.

– Kezdődik a nona – felelte István.

– Jól van, akkor várunk.

A püspök a háttérben maradt. Hadd sorakozzanak a szerzetesek úgy, ahogy szoktak. Szem- és fültanúja akart lenni a zsolozsmának. A lovagok a kis oratórium bejáratánál várakoztak, miközben néma alakok léptek ki a furcsa kunyhókból, és lehajtott fejjel siettek a kis templom felé. A helynök a püspök mellett szorongott. Mielőtt az utolsó szerzetes elfoglalta volna a helyét, fenségéhez hajolt és odasúgta:

– Milyen összeszedettek! Egy pillantást sem vetettek ránk. – A püspök csak bólintott, és mindegyiket alaposan szemügyre vette.

Az utolsó szerzetes is a helyén állt már. Csend töltötte be az oratóriumot. A lovagokat megdöbbenetette ez az ünnepélyes csend. Aztán egy halk kopogtatás, és a kis közösség a katonák összeszokott fegyelmével térdelt le. Néhány pillanatig csendben imádkoztak, majd újabb kopogtatásra felálltak, és egy tiszta hang megtörte a csendet:

– Deus, in adiutorium meum intende!² – A kis kórus válasza egységesen és erősen hangzott:

– Domine, ad adjuvandum me festina!³

Azután himnuszt és zsoltárokat énekeltek, egyik verset a másik után mondta a kórus egymásnak felelgetve; az evangéliumi oldal kezdte, a leckeoldal folytatta.

Amikor az utolsó felelet is elhangzott, a szerzetesek letérdeltek, és ugyanaz az áhítatos csend, mely annyira magával ragadta a látogatókat a zsolozsma elején, most újra betöltötte a kis oratóriumot. Harding István a püspökhöz lépett, és a templom kapuján kívül odavezette őt egy hatalmas termetű, hófehér hajú férfihez:

² Isten, figyelmezz az én segítségemre!

³ Uram, siess megsegíteni engem!

– Ő a mi főtisztelendő Róbert atyánk, a monostor apátja. – A püspök a jobbját nyújtotta. Róbert letérdelt, megcsókolta a gyűrűjét.

– Nagyméltóságod ittléte jelenti nekünk az év legnagyobb meglepetését, sőt mondhatom, hogy a legutóbbi öt évét. Fogadd szívből jövő köszöntésemet kis közösségem nevében is. – A püspök bólintva fogadta a köszöntést. – Néhány perc múlva lesz az ebéd. Megtisztelnél minket azzal, hogy részt veszel szerény étkezésünkön?

– Szívesen – felelte a püspök.

Bezzeg, ha tudta volna, hogy Róbert mennyire szó szerint érti ez a „szerény” étkezést!

A váratlan látogatók híre akkor térítette igazán magához Róbertet, amikor Alberik atyával is közölte. A prior elnevette magát, és odaszólt a gondnoknak, aki éppen mellettük ment el:

– Több mint húsz száz jön ebédelni – mondta –, tudsz adni valamit?

A szegény gondnok kétségbeesett képet vágott, széttárta két kezét és úgy mondta:

– De kedves atyák, ismerik a kamra helyzetét!

– Levesnek víz lesz – rendelkezett Alberik –, bort csak a vendégeknek szolgálj fel. A közösség majd azt kapja, ami a ciszternából jön.

– Ne vizezzem meg a bort? – kérdezte a gondnok.

– Nem, nem! – nevetett Alberik. – A bor mindennel jó, csak vízzel nem, és a víz mindennel jó, csak borral nem.

A harang ebédre kondult. Róbert és Alberik a templom felé fordult. Az apát lesújtottan mondta:

– Nem valami nagy ebéd egy püspöknek, de mit tegyünk?

Amikor a püspök meglátta az ételt, kétkedése újra föltámadt:

– Nézz utána, hogy ez vajon a megszokott dolog-e náluk, vagy csak mutatják? – súgta oda helynökének. A lovasok igen éhesek voltak a reggel óta tartó lovaglás után, és örültek a meleg zöldséglevesnek. Ám amikor második fogásnak fűszerezetlen lencsét tettek eléjük, akkor még az ő korgó gyomruknak is elment a kedve az ételtől. Az étkezést már be is fejezték, mielőtt a legtöbbjük észre vette volna, hogy elkezdték. A vidék más monostoraiban az ilyen levest, lencsét és bort legfőljebb előételnek tekintették. Végül is rájöttek, hogy már mindent felszolgáltak, amit fel akartak nekik szolgálni; elégedetlen mormogás hallatszott az egész kíséretből. Itt is, ott is ilyeneket suttoztak:

– Örültek! Képmutatók! Jámbor csalók!

A püspök hallotta kísérete zúgolódását, és figyelte a szerzetesek magatartását. Az a kérdés foglalkoztatta, hogy vajon ilyen lenne szokásos étkezésük? Nem látszott rajtuk semmiféle csodálkozás, természetes jó étvágygal fogyasztották el a két tál ételt.

A püspököt egész látogatása alatt ellentétes benyomások gyötörték. El kellett ismernie, hogy Molesme légköre az imádságot árasztja; csaknem a könnyekig meghatotta, ahogy énekelték a zsoltármát. Gyakran hallott zsoltárokat recitálni, de ma először hallotta imádkozni. Az élelemben, ruhában és lakásban való szegénység mélyen megrendítette őt. Még a szerzetesek kézi munkájának akart utána nézni.

4 óra körül kivezették a csoportot az erdőbe, ahol a szerzetesek dolgoztak: erdőt irtottak, tuskókat ástak ki és előkészítették a talajt a vetésre. A püspök kérdésére, hogy miért végeznek ilyen fárasztó munkát, Harding István Szent Ágoston híres sorával felelt:

– „Ahol szeretet van, ott nincs szenvedés, vagy ha van szenvedés, azt is szeretik.”

A püspök a helynökre nézett.

– Ez igaz, még hozzá meggyőződés érződik belőle, nem jámbor szólam csupán – mondta őfensége.

Aztán elindultak. Amikor a szerzetesek hallótávolságán kívül értek, az úton valóságos bábeli zűrzavar keletkezett. A csoport nagyobb részéből bosszankodás tört ki. A helynök kérdőleg nézett a püspökre. Amikor ez hallgatott, az előtte és mögötte haladó lovasok felé mutatott szemével, és ezt mondta a püspökének:

– Úgy látom, nem nagyon tetszik nekik Molesme.
 – Üres a gyomruk.
 – Én magam is éhes vagyok egy kicsit – erősítette meg a helynök mosolyogva.
 – Szinte megszégyenítettek – mondta a püspök, és a helynök csodálkozva nézett rá.
 – Ezek szerint nem tiltod be őket?
 – Hogy betiltom-e őket? Ha az Isten akarja, majd megteszi. Ma délután az Isten városában voltál, fiam. Ezek a férfiak se nem bolondok, se nem hóbortosak. Adná Isten, hogy lenne még néhány Róbertje a monasztikus világnak, akkor az Isten kapna is valamit az emberektől, akiket alkotott. Ez az ember maga a megtestesült egyszerűség és őszinteség. Induljunk, még sötétedés előtt haza kell érünk! – kiáldotta, és megsarkantyúzta lovát. A széles római út csak úgy visszhangzott az ügető lovak patáitól.

* * *

6 hónappal később, amikor a troyes-i fák csontvázszerűen éktelenkedtek, öfensége kinézett szobája ablakán. A világ vacogott a hideg november leheletétől. A látóhatáron nem volt semmi, ami felvidíthatta volna. A szürke ég alatt élesen füttyült a szél. A hideg belopódzott a püspök lelkébe ezen a reggelen, a jó hangulat messze elkerülte.

A helynök észrevette ezt abban a pillanatban, amikor belépett, és sóhajtott egyet. A hír, amellyel zavarnia kellett, máskor a legjobb hangulatba hozta volna a püspököt, most valószínűleg dühkitörés oka lesz, de kötelessége volt jelenteni. Fejet hajtott előljárója előtt, majd tájékoztatta, hogy több jelentés érkezett a hivatalba, amelyek szerint két vad kinézésű ember, cafatokban lógó szerzetesi ruhában koldul a városban házról házra.

– Mit? – csattant fel a püspök. – Hozd csak ide őket. Az evangéliumi szegénység és a koldulás két különböző dolog!

A helynök eltűnt, majd visszatért a „vádlottakkal”.

– Mit hallok? – dörgött a püspök. – Ti voltatok... – elállt a szava, feszülten figyelt, végül felkiáltott:

– Lehetséges? – Kitárt karokkal lépett hozzájuk: – János atya! Lajos atya! Isten hozott benneteket! – és melegen megölelte a két szerzetest. A helynök kővé meredve állt. A püspök látta arcán az elképedést, és hangosan elnevette magát:

– Ó, szegény helynököm, hát hol a szemed? Nem ismered meg molesme-i vendéglátóinkat?

Leültette a szerzeteseket, és elmondatta velük, hogy mi hozta őket Troyes-ba. Gyenge volt a termés, a közösség nőtt, az éléskamra kiürült. Róbert atya elküldte őket a városba, hogy hozzanak élelmet és ruhát, de pénzt nem adott nekik, mert nem volt. Széttárt karral mondták:

– Mit tehetünk, ha egyszer nincs pénz venni, koldulni kell.

A püspök nevetett.

– Apátotokat talán Izajás sorai inspirálták: „Te, akinek nincs pénzed, siess, vásároljál és egyél. Jöjj, vegyél bort és tejet pénz és fizetség nélkül”.

– Szép jóvendölés – mondta János atya –, de nálunk nem teljesedett be.

A püspök a testvérek bánatos arcára nézett. Eszébe jutott gyenge levesük, fűszerezetlen lencsájuk és az a gyászos bor. Elmosolyodott, de befelé vádolta magát, hogy ilyen figyelmetlen volt, és azonnal igyekezett jóvá tenni mulasztását. Megkérdezte, hogy mire van szükségük, aztán magára hagyta a két szerzetest.

Egy óra múlva hívatta őket: egy ruhával és élelemmel magasan megrakott kocsira mutatott.

– Vigyétek ezt el Róbert apátnak bocsánatkérésimmal együtt, és ígérjétek meg neki nevemben, hogy Molesme nem szenved többé szükségét. Azt is megmondhatjátok neki, hogy ez az önvédelemnek egy fajtája: nem akarok máskor is éhesen hazajönni Molesme-ből.

A romlást hozó jólét

A püspök megtartotta ígéretét, amikor figyelmeztette a nemeseket, hogy adakozzanak nemes célokra, kijelentette, hogy Molesme érdemli meg legjobba a támogatást.

De sajnos az anyagi föllendülés a romlás kezdete volt! A következő két év alatt az apátság úgy felvirágzott, ahogy az kevésnek sikerült. A kis oratórium és az összetákolt kunyhók eltűntek, és biztonságos épületek kerültek a helyükre. Az istálló, amelyet Alberik nagy bizalommal épített „a jószágnak, ami még nincs” négyszer akkorára épült, mint eredetileg volt, és egészen megtelt állatokkal. Birtokokat adományoztak az apátságnak, és a földeket szolgák művelték meg. Majorokat létesítettek, és a közösség létszáma úgy megnőtt, hogy több új alapításra volt szükség, mint amennyi kunyhó eredetileg állt.

Róbertet mindez egyáltalán nem tette boldoggá, inkább aggasztotta. Reformja terjedt, Champagne-ban és Burgundiában sok monostor kérte, hogy Molesme gyakorlatát vezessék be náluk is. Micsoda öröm volt az öregedő Róbertnek, amikor látta, hogy mások is nagylelkűek akarnak lenni az Istenhez! Ám saját monostora miatt egyre jobban aggódott.

Egy alkalommal azt mondta Alberiknek, hogy bárcsak ne ment volna haza éhesen a troyes-i püspök annak idején, 1080-ban, mert ez az éhség túlságosan nagy jólétet hozott Molesme-nek. A ház lelkülete megváltozott. Az újonnan érkezők már nem tudták, hogy mi a nélkülözés, amellet túláságosan függetlenek voltak gondolataikban és cselekedeteikben. Bennük már nem izzott az a szikra, ami a colani remetékben. Molesme kezdett aláhanyatlani.

Jól látta ezt Alberik is. A fiatalok közül sokan többet akartak tanulni, és kevesebb kézi munkára vágytak. Inkább Cluny szelleme élt bennük, mint Molesme-é, és néhányan ezt ki is mondták. Ez aggasztotta Alberiket. Szinte mindent meg tudott bocsátani, de az engedetlenséggel szemben nem volt türelme.

Most, amikor apátja fáradt arcára nézett, különösen a fiatal Romanusra gondolt. Alberik a ház „eszének” tartotta őt belépése pillanatától. Képzett, okos, tehetséges és buzgó volt, és éppen ez okozta a bajt. Ha kissé szabadabban gondolkodott volna, sose fordult volna elő az, ami így megtörtént. Távol állt tőle az igazi lelki szabadság, szörszálhasogató volt a fegyelem megtartásában. Öszinteségéhez nem fért kétség, de a monostor minden nyugalansága tőle származott. A szóról szóra való értelmezés ugyanúgy tüzelte ezt az ifjút, mint a pontos fegyelem Róbertet egy fél évszázaddal korábban, de az előljáró és az ifjú gondolkodása nem egyezett a kézi munka tekintetében. A Regula 48. fejezetének alábbi mondata sokakat Romanus mellé állított a hasonló gondolkodásmódúak közül. „Ha a helyi viszonyok vagy a szegénység úgy kívánja, hogy maguk gyűjtsék be a termést, ne szomorkodjanak.”

Romanus szóról szóra vette ezt az idézetet, és annak bizonyítására használta fel, hogy ha a szerzetesek segítenek az aratásban, az kivétel. A szegénység vagy a helyi viszonyok tehát csak alkalmoszerűen kérik ezt a segítséget, és ez magában foglalja azt, hogy a közösség általában nem végzi ezt a munkát. Idézte Cassiodorust, Szent Benedek kortársát: „Minden munka közül, mely kézzel végezhető, semmi sem tetszik nekem annyira, mint a másolás munkája, de csak akkor, ha pontosan másolnak.” Így hintette el Romanus az elégedetlenség magvát, amelynek virága az egyenetlenség, keserű gyümölcse pedig a szakadás.

Róbert ezzel éppúgy tisztában volt, mint Alberik, de míg az utóbbi el akarta némíttatni az ifjút, Róbert mérsékeltebb módszert akart követni. Bizott az egységben és az igazság erejében, de nem számolt Romanus befolyásával. Romanus éppen úgy harcolt a szó szerinti értelmezését, mint Róbert, de úgy látszott, hogy Romanusnak jobbak az érvei. A fiatalok egyre többen és egyre zajosabban okos és tehetséges vezetőjük körül gyülekeztek. Mielőtt Róbert felocsúdott volna, a közösség két pártra szakadt.

Róbertet annyira lefoglalta a monostor ezer és egy dolga, hogy nem szentelt annyi figyelmet Romanusnak és megmozdulásának, amennyit az megérdemelt volna. Amikor Szent Benedek szabályozta kis közösségét, mindent az apát kezébe helyezett. Amit Benedek egy

húszas létszámú kis közösségben az apát feladatává tett, azt Róbert megpróbálta megvalósítani egy kétszázas közösséggel. Agyonhajszolt és rohanó ember lett. Gyakran kénytelen volt egy pillanat alatt dönteni olyan dolgokban, amelyeken órákon, sőt napokon át kellett volna gondolkoznia. Alberik tudta ezt, és ez ellen sokszor tiltakozott is, de mindig ezt a választ kapta: Deus providebit.⁴

– Igen – gondolta Alberik –, Isten majd gondoskodik neked egy sírról, ha ilyen tempóban folytatod.

Egyik nap a prior izgatottan kérte, hogy tegyenek végre valamit. Elmondta az apátnak, hogy míg Romanus maga mindig engedelmeskedik, néhány követője nem. Amikor közülük néhányat kijelölt a búzaföldre benőtt bokrok kiirtására, csak annyit mondtak neki, hogy a szkriptóriumban van dolguk, és odamentek.

Az apát összeráncolta szemöldökét. Eszébe jutott, hogy Romanus, aki önként felajánlotta, hogy lemásolja a Gesta Monachorumot, később néhány segítséget is kért, de azért nem tetszett ez az engedetlenség. Még akkor sem, ha egy előző parancs teljesítése volt háttérben. Még kevésbé tetszett, amikor Alberik elmondta, hogy néhány fiatal másoló azt mondta: „Dolgozzanak csak a szolgák, mi szerzetesek vagyunk”. Nemtetszése rökönnyödéssé változott, amikor Alberik azzal folytatta, hogy ez a dolog négyszer-ötször fordult elő az elmúlt hónapban. De Róbert nem intézkedett azonnal Alberik tanácsa szerint, mert bízott Romanus szerzetesi lelkületében. Bizalma nem volt alaptalan, de ott tévedett, hogy ezt a lelkületet Romanus követőiben is feltételezte. Amit Romanus úgy tekintett, mint megfontolást érdemlő felismerést, azok lázadás kiindulópontjának vették. Romanus akaratlanul sokak bizalmát megrendítette apátjukban, és szembefordította őket annak életeszményével. Lassan ezt éreztetni is kezdték Róberttel. Egyre gyakoribbá váltak a heves viták és az engedetlenség megnyilvánulásai.

Alberik dühös volt. Panaszolta Harding Istvánnak, hogy nem képes apátját megérteni. Egy ilyen fizikai, lelki és erkölcsi óriás, mint Róbert, hogyan tud ilyen gyengén szelíd lenni? Azt a vakságot sem tudta megérteni, amely megakadályozta az apátot abban, hogy Romanust igazi színeiben lássa. István azt próbálta magyarázni a priornak, hogy lehet valaki őszinte, és mégis nagyot tévedhet, hogy Romanus becsületes, és mégis téved. De Alberik ezt nem tudta megérteni. Ellenszenvet érzett Romanusszal szemben, és ezt gyakran megvallotta gyóntatójának is.

– Miért nem csinál vele valamit az apát? – kérdezte szüntelenül.

Róbert egyik reggel elővette azt a mondatot, amely vörös fonálként húzódik végig a Regulán: „Krisztus szeretete elé semmit se tégy”, és ezt használta fel arra, hogy hozzáfűzze gondolatait. Olyan megdöbbenő beszédet tartott, amelyet még Molesme-ben nem hallottak. Bebizonyította, hogy nemcsak Szent Benedek Reguláját ismeri, hanem Jézus evangéliumát is. Az Istenembert kiléptette a merev, írott szövegből és a vér és hús melegségével elevenítette meg. Jézus emberségének sok oldalát mutatta meg szerzeteseinek, és felhívta figyelmüket arra a sokfajta fénysugárra, mely személyiségéből árad. Róbert olyan volt most, mint az ékszerész, aki megcsodálja a gyémánt csiszolt felületét és csillogó fényét. Végül rámutatott ebben a gyémántban egy szívre, minden fény forrására, és elkezdte magyarázni, hogy Krisztus egész egyéniségének fókuszpontja az engedelmességben megnyilvánuló alázatosság. Az igazi alázatosság az Isten felsőbbségének és a magunk alárendeltségének felismerése, aminek az a következménye, hogy lemondunk saját akaratunkról az Isten akaratáért. Megmutatta nekik, hogy Krisztus mennyire alázatoss volt születésétől haláláig, mert akaratát alávetette az Atya akaratának... egészen a kereszthalálig. Aztán így folytatta:

⁴ Isten majd gondoskodik.

– Ha Szent Benedek szíve szerinti benediktínusok akartok lenni, akkor le kell mondanotok saját akaratotokról az Istenért, úgy, ahogy azt Krisztus tette. Alázatosságtoknak az engedelmisségben kell megnyilvánulni. Elég bátornak és elég nagylelkűnek kell lennetek, hogy azt mondjátok Istennek: lemondok. Így és csakis így fogjátok elérni Krisztus mértékét; így és csakis így lesztek Atyátok szíve szerinti benediktínusok.

Az utóbbi évek folyamán nem fordult elő gyakran, hogy Róbert ilyen tűzzel beszélt volna, és az se fordult elő gyakran, hogy közösség előtt boncolgatta volna Krisztus egyéniségét vagy a Regulát. Túlságosan elfoglalt volt, és sok mindenről azt hitte, hogy ez mindenkinek olyan természetes, mint neki. Beszéde nyomán a szerzetesek olyan tisztán láthatták meg eszményüket, ahogy csak kevesen látják. Az apát utolsó mondata pedig olyan volt, mint egy tördőfés:

– Az alázatosság az engedelmisségben fejeződik ki, de nemcsak a Regula szavaihoz, hanem az előjáró szavaihoz is engedelmesnek kell lennetek, akinek joga van értelmezni a Regulát.

Róbert elhagyta a néma kapitulumot. Alig lépte át a küszöböt, a fiatal Romanus úgy rohant utána, mintha ellenállhatatlan erő lökte volna. Őszinteségtől égő szemmel, szenvedélyesen kiáltotta:

– Főtisztelendő atya, pontosan értem, mire tetszik gondolni. Bocsásson meg nekem, amiért nem voltam alázatos és engedelmes, de tessék elhinni, nem akartam mást. Nem egyféleképpen értjük a Regulát, de mindig engedelmes akarok lenni. Gondolkodásmódomat nem tudom megváltoztatni, de akaratomat alávetem.

Róbert könnybe lábadt szemmel áldotta meg a fiatal szerzetest. Hangja megőrizte határozottságát, amikor felelt:

– Romanus fiam, ebben egy pillanatig sem kételkedem. Kevesen képesek megtenni azt a finom megkülönböztetést az értelem és az akarat között, amit te megtettél, és még kevesebben képesek akaratukat alávetni olyan külső parancsnak, mely ellenkezik elgondolásunkkal. Te ezt megtetted, és hiszem, hogy a jövőben is megteszed. De fiam, a te egyéni regulamagyarázatodat tartsd meg magadnak. A közösség aggasztóan szétszakadt.

Róbert ezzel a szobájába ment, Romanus pedig a kápolnába.

Délután, amikor Róbert elmondta Alberiknek Romanus bocsánatkérését, a prior csak a fejét rázta:

– Én nem hiszek neki. Túl „okos” és túlságosan sok a követője. Az egyik, akit rászédett, éppen mondta nekem, hogy Romanus állítása szerint, te tévedsz regulaértelmezésedben, de ha mint parancsot követik szavaidat, akkor az helyes. Az ő értelmezésük az igazi, de helytelen lenne azt a te parancsod ellenére megvalósítani. Itt van, tessék, az ilyenfajta beszéd csak megzavarja legtöbbjüket, és megerősíti ellenállásukat. Ez az ember kész veszedelem, mondom neked – fejezte be Alberik hangos szavait.

És Alberiknek volt igaza. Romanus ugyan kifejezte engedelmisségét Róbert iránt, de követői egyre magabiztosabban és nyíltan engedetlenkedtek, haragosan szembeszálltak a priorral, a subpriorral és más tisztségviselőkkel. Néhányan azt mondták, hogy nem a Regula szellemében szól a parancs, és ha megtagadják az ilyen parancs teljesítését, az nem fogadalomszegés.

Amikor Romanus látta, hogy mekkora szakadást okozott, vonakodott bármit is mondani a Reguláról vagy az apátról. Ha gondosan kiszámította volna, hogyan nyerhetné meg az elégedetlenkedők bizalmát, akkor sem tudott volna okosabb módszert kieszelni, mint ezt a hallgatást. Úgy néztek rá, mint egy mártírra, akit az előjáró üldöz, és ellenállásuk az előjárókkal szemben napról napra kihívóbb lett.

Róbert egy éven át nemeslelkűen tiltakozott, türelmesen érvelt, sőt könyörgött, de mindez hasztalan volt. Néhány zúgolódót enyhén megbüntetett, de ez csak olaj volt a tűzre. A helyzet

olyan válságosra fordult, hogy Róbert habozott, parancsoljon-e egyáltalán, mert arra gondolt, hogy a két rossz közül ez a kisebbik. Egy átmádkozott éjszaka után hívatta Alberiket:

- Rád bízok mindent, én elmegyek.
- El... el... elmég? – az elképedt Alberiknek elakadt a lélegzete.
- Igen, cselekedni kell, és én cselekszem.
- De én nem vagyok meggyőződve...
- Majd meggyőződsz. Harding István segít neked. Ő buzgó, bölcs és megvan benne az emberekkel való bánásmód adománya. Ti ketten még tudtok valamit tenni. Azt hiszem, fel kell rázni ezt a közösséget. Remélek és imádkozom, hogy apátjuk elmenetele térítse őket észre. Vissza kell vezetnetek a ház szellemét oda, ahol eredetileg volt.
- Hová még? –
- Haurba, ott fogok imádkozni, és imádságom talán hatékonyabb lesz, mint a vezetésem.
- De te apát vagy, parancsolhatsz, Romanust kiteheded...
- Nem, atya, nem vitatkozunk erről. Értesíts, bármi történik.

Alberik mégis vitatkozott, könyörgött, magyarázott, de Róbert arca egy pillanatra sem veszítette el határozottságát. Még délután elment. Másnap reggel Alberik közölte a hírt a közösséggel. Mindenki elképedt. Amikor Alberik megmondta az okot, jelentőségteljesen Romanusra nézett. Az ifjú követőit ez dühös ellenállásra tüzelte. Alberik észrevette, hogy első lépése ballépés volt, de már nem lehetett visszavonni.

Délután bezárkózott Harding Istvánnal, és feltárta gondolatait és szívét az angol előtt. Mondta, hogy mivel Róbert rábízott mindent, az apáti teendőket ő fogja ellátni. Idézte a Regula különböző helyeit, amelyek azt mondják, hogy a zúgolódókat szigorúan meg kell büntetni, az elégedetlenkedőket komolyan meg kell fegyelmezni, a makacs szerzeteseket pedig egyszerűen el kell bocsátani. István figyelmesen hallgatta: Alberik pontosan idézett. István akkor megjegyezte, hogy milyen különös dolog az, hogy a Regulának egy olyan pontos, betű szerinti értelmezője, mint Róbert, elfelejtette velük Szent Benedek kemény fegyelemtartását.

- Igen, ez Róbert nagy hibája – csattant fel Alberik –, nem tudja használni a tekintélyét.
- Róbert nagyon buzgó ember, prior atya – mondta nyugodtan István.
- Buzgó? Buzgó? – Alberik szinte kirobbant. – Róbert nem buzgó, hanem szent! Én tudom, mellette éltem 13 évig éjjel-nappal, de a szentek sem tévedhetetlenek. Követhetnek és követnek is el hibát. Róbert nagyon tévedett, amikor nem használta tekintélyét. Ezt helyre akarom hozni.

Késő délután lett, mire Istvánnak sikerült egy kelletlen ígéretet kicsikarni Alberikből arra vonatkozólag, hogy nem sieti el a dolgot. Elismerte a prior álláspontjának helyességét. Róbert reformját aláásták; Molesme majdnem ott tartott, mint amikor István 10 évvel ezelőtt belépett. A közösség pillanatnyilag nagyon fel volt zaklatva. Róbert távozása mély nyomokat hagyott. Senki sem tudott nyugodtan gondolkozni ebben a pillanatban. Alberik beleegyezett, hogy fékezi magát, de kijelentette, hogy kisebb változtatásokat azonnal életbe léptet. Megszüntetett minden különleges ételt az asztalnál. Sokan mosolyogva fogadták a változást, de Alberik komoly maradt.

Kapitulumi beszédeiben nap nap után a csendet követelte: szilenciumot a munkában, a refektóriumban, a szkriptóriumban, az egész monostorban. Amikor egyik reggel egy mondata után szünetet tartott, sóhajtás hallatszott és egy rekedtes megjegyzés: ...és csendet a kapitulumteremben... Alberik elmosolyodott, nem veszítette el humorérzékét, de amikor az egyik elégedetlenkedő nevetni kezdett, mosolya eltűnt.

Sok lázongás származott abból a parancsából, hogy mindenki egyforma ruhát viseljen. Egyesek ajándékképpen fogadtak el rokonaiktól jobb minőségűt, mások gyenge egészségi állapotukra hivatkozva, ismét mások szinte arcátlanul válogatták ki a mutatós, drága, sőt finom ruhákat, és végül is a szegénységet az öltözködésben egyáltalán nem gyakorolták.

Róbert túlságosan elnéző volt ebben az ügyben is, gondolta Alberik. A szabályok új, alapos átgondolásával kellett javítani a helyzeten. Sokan örültek ennek a parancsnak, mert azt gondolták, hogy itt csúszott be az elpuhultság, de sokan ellenálltak. Úgy látszott, mintha Alberik semmit sem tudott volna helyesen megoldani. Újra és újra ezt lehetett hallani:

– Félre kellene állítani, be kellene zárni!

Harding István hallotta ezt; már annyit emlegették, hogy szinte szállóige lett. Tudta, hogy vannak, akik ezt komolyan értik.

Alberik türelme túlságosan gyenge lábon állt ahhoz, hogy megpróbálja követni István tervét, és lassan haladjon előre. Valamit ugyan sikerült elérnie a hónapok folyamán, de messze volt attól, hogy elégedett legyen. A szilenciumot tartották, nagyobb volt a magány, kevesebb a látogató. Az étkezés és az öltözködés egységes lett, de Alberik tudta, hogy a központi kérdés a kézi munka. És azt is tudta, hogy amikor ezt szabályozza, az az egész helyzet krízise lesz. Mégis úgy érezte, hogy meg kell tennie...

Egy reggel mindenkit a széna betakarításához küldött. Tízen-tizenketten odamentek a priorhoz, és felmentést kértek a mezei munka alól azzal, hogy külön rájuk bízott munkájuk van a szkriptóriumban. Alberik hangosan kiáltotta:

– Mindenki a mezőre megy! Mindenki! – Egyesek meg sem moccantak, mások habozva ácsorogtak, és figyelték az akaratok összeütközését.

Alberik odaszólt a közelében álló Romanusnak:

– Tudod mit jelent a Regulában az, hogy „militatutus”? Nem annyit jelent, hogy katonáskodni?

Romanus bólintott.

– Rajta! Katonáskodj, engedelmeskedj parancsnoknak. A háttérben megszólalt egy hang:

– Hallottál-e már olyasmit, hogy a katonák engedelmeskedtek egy olyan parancsnoknak, aki elveszítette a fejét?

Egy mély dörmögés helyeslőleg erősítette a felszólaló igazát.

– Az ilyen parancsnokot hüvösre teszik! – folytatta a hang.

Alberik rá se hederített a zavaróra, de Romanust maga elé állította:

– Te pedig most az egyszer igazán dolgozni mégy! – Erre a fiatal szerzetesek közül két markos legény rárohant Alberikre, s közben azt kiabálták:

– Igen! Hüvösre teszik!

Dulakodás kezdődött. Alberik ellenállt, és hónapok óta elfojtott dühe fellángolt. Néhány rávetették magukat, mások megpróbálták fékezni a támadókat, a harmadik csoport szét akarta választani őket.

Alberiket, a dulakodás középpontját minden oldalról ütések érték. Még szívós testalkata is nehezen viselte ezt a verekedést. Legszívesebben leroskadt volna barát és ellenség közé.

Minden gonosz szellem, mely támadta Róbert reformját, ma megmutatta erejét. Az utóbbi hónapok elégedetlensége, mentségkeresése, szörszálhasogatása és fontoskodása hirtelen zendülésbe szökkent.

A harc olyan rövid volt, amilyen heves, és Alberik összeverve, vérző sebekkel, eszméletlenül feküdt a földön. A támadókból néma csoport lett az ájult előljáró körül.

Alberik hívei, élükön a hűséges Harding Istvánnal, megfeszített izmokkal álltak készen arra, hogy osztozzanak a vezetőjüket ért bántalmazásban, de nem akartak további verekedést provokálni. A támadók képteleneknek látszottak arra, hogy éljenek győzelmükkel. Határozatlanságukban lassan, de félreérthetetlenül Romanus felé fordultak irányításért. A fiatal szerzetes megrendült a tettlegesség súlyos tényétől, és megborzadt attól a tudattól, hogy ezért a zendülésért mindenki őt fogja felelőssé tenni. Undor fogta el szűk látókörű magatartása miatt. Ó, ha előre látta volna ezt a szomorú eredményt! Tudta, hogy Alberik

szent ember és azt is tudta, hogy a tényleges előjárója. Ő nem állhat oda, hogy ítélkezzék a nála sokkal idősebb, sokkal jobb és sokkal tapasztaltabb férfi fölött.

Egy pillantást vetett a körülötte állókra, akik őt figyelték és szavát lesték. Hát nincs senki, aki előlépne és segítene neki a döntés felelősségében? Úgy érezte magát, mint Pilátus a zsidók előtt. Valamit mondania kell, még hozzá gyorsan. Szerette volna hangosan elkiáltani, hogy megváltoztatja álláspontját, akár vitatkozott eddig Alberikkel, akár nem, többé nem akar szembehelyezkedni vele, de félt, hogy a többiek kigúnyolják, és habozott azt megtenni. Még jobban megrémítette annak felismerése, hogy egy ilyen lépés csak növelné a zűrzavart, és ekkor követői közül a kevésbé tehetségesek vennék kezükbe az irányítást, és talán még mások is megsebesülnének. Úgy érezte, ha megparancsolná, hogy Alberiket zárják el, ezzel lecsillapítaná a lázadók haragját, és egyben alkalmat adna arra, hogy megvédelmezze a további zaklatástól. A csoport várta utasítását. Az egyik oldalra határozottan oda kellett állnia.

Romanus hangjának régi, magabiztos csengésével kiáltotta:

– Molesme békéje érdekében a prior legyen őrizet alatt, míg közösen el nem döntjük, mi legyen vele a továbbiakban.

Mindenki azonnal beleegyezett. Az ellenfelek el akartak kerülni minden további erőszakot, különösen, ha azzal nem érik el céljukat.

Néhány szerzetes fölemelte Alberiket, és a sötét zárka felé kezdték cipelni. Harding István segíteni akart, de határozottan eltuszkolták onnan.

Ezen az alkonyaton az Esthajnalcillag Molesme kettészakadásának szomorú látványában részesült. Egy apát nélküli apátságot látott...

Néhány nap múlva eljutott a hír Róberthez, aki önkéntes száműzetésbe vonult a hauri erdőkbe. Itt három remetével vezeklésben és imádságban töltötte napjait.

A hírnök, egy fiatal szerzetes, olyan gyorsan ment, ahogy csak tudott. Lélekszakadva futott az erdőben. Róbertet térdén állva találta.

– Főtisztelendő atya – kiáltotta, amint közeledett az öreg apát felé. – A legrémesebb híreket hozom Molesme-ből.

– Mi történt fiam? – kérdezte Róbert hirtelen kizökkenve imádságának összeszedett világából.

– A prior atya... a prior atyát összeverték, és börtönbe zárták.

– Alberiket összeverték?

– Igen, igen, és bezárták.

Róbert felnyögött, szeme megtelt könnyel, ahogy a kipirult és kifulladt szerzetesre nézett...

Amikor Róbert újra egyedül maradt, térdre borult. Minden hiába! – gondolta. Kezdetől fogva tévedett. Az öreg Bernát apátnak és Maurusnak volt igaza, és a fiatal Romanusnak van igaza. A Regulát nem lehet megtartani eredeti szigorúságában? Az emberek túlságosan önzők, gyengék és túlságosan szűkkeblűek az Istennel szemben. De vajon anyja tévedett? Apja tévedett? Ostoba önmaga tévedett? Az Istennek jobban tetszenek az enyhítések, mint az eredeti Regula?

– Igen, igen – zokogta –, ez biztosan így van. Tévedtem, az ördög rászedett.

Arcát az ég felé emelte. Teste, de főképpen a lelke szenvedett. Leszállt az alkony, és a fák koronája egyetlen homályos körvonallá mosódott. Hirtelen szél suhant, a levelek megzizzentek, az ágak szétváltak, és Róbert mint egy zöldes-ezüstös fátylon át megpillantotta az Esthajnalcillagot. Az esti ködben az ég magányos csillagában egy vékony kis ezüstkereszt remegett.

– Látlak! Látlak! – suttogta. – Bocsáss meg, Uram, elfelejtettem... „Aki utánam akar jönni... vegye fel keresztjét...” Igen, elfelejtettem.

Az aggastyán nagy nehezen felállt, két karját az ég felé tárta és így kiáltott:

– El akarok égni, Uram, de add, kérlek add, hogy ez megoldás legyen.

Fölemelt fejfel vánszorgott kis kunyhója felé, és közelebb érezte magát az Istenhez, mint hetek óta bármikor.

„Csak ez az egy megoldás van!”

Róbert imája meghallgatásra talált, bár kissé különös módon. Míg az agg apát Haurban vezekelt és imádkozott, Molesme-ben szokatlan dolgok történtek. A monostor közelében élő jobbágyok lassan megtudták, hogy baj van a közösségben. Apránként összerakosgatták a hallottakat. A földekről az istállóba, az istállóból a konyhákba, konyhából a szobákba és a nemesek kastélyaiba is eljutott az összetűzés híre. Tele lett a vidék a prior bántalmazása fölötti méltatlankodással. Ettől kezdve Molesme-et úgy elkerülték, mint a kísértetek házáat, és szerzeteseitől úgy menekültek, mint a leprásoktól.

A társadalomnak ez a kiközösítése egy év alatt megmutatkozott a monostor anyagi helyzetében. Megszűnt az összes adomány, és sok szolga megtagadta, hogy az apátságnak dolgozzék. Kezdett érződni a szegénység. Ahogy az étkezés egyre szűkösebb lett, a kiközösítés pedig teljes, még a legmakacsabbak is az engedékenység jeleit mutatták. Végül is egyhangúlag megegyeztek abban, hogy kérniük kell apátjuk visszatérését.

A küldöttség, amely megjelent nála, imádságban találta az öregembert. Nagyon alázatosan könyörögtek, de Róbert röviden elintézte kérésüket:

– Ti nem az eszményeimet akarjátok, ti a népszerűségemet akarjátok; nem az én regulamagyarázatomat kéritek, hanem csak az adományokat, melyeket valamikor a gazdagoktól kaptatok.

Ez a válasz nagyobb csapás volt a közösségnek, mint elmenetele. Mit tegyenek? Romanus kitalálta a megoldást. Ha Róbert nem is hallgat alattvalói kérésére, fölöttesei parancsának mindig kész engedelmeskedni. Egy mandátumot kell szerezni Rómából.

– De – figyelmeztette őket – ezért a mandátumért meg kell fizetnetek. Egészen biztos, hogy engedményeket kell tennünk. Ez talán Róbert törekvéseinek teljes elismerésébe kerül.

Megegyeztek. Inkább vállalták a szigorú fegyelmet, mint a társadalmi kivetettséget. Mindnyájan készek voltak engedni, ha már egyszer nincs más mód. Két szerzetes az Örök Városba sietett.

II. Orbán pápa meghallgatta történetüket, és amikor megtudta, hogy készek engedelmeskedni, megadta nekik a kért mandátumot. A két boldog szerzetes sietett vissza Rómából Molesme-be, de akit Molesme-ből Haurba küldtek, az még boldogabb volt.

Róbert csendesen elolvasta a mandátumot, becsukta kis kunyhója ajtaját, és ezt mondta:

– Hazamegyünk.

A colani veteránok és a régi molesme-iek forró szeretettel, sőt könnyekkel köszöntötték apátjukat. Az egykori lázadók nagyon meghunyászkodtak, néhányan még szégyelltek is magukat. Az apátság élete lassanként visszatért a régi kerékvágásba. Róbert elég bölcs volt ahhoz, hogy némi engedményt tegyen a reformok ellenzőinek, így készségesebbek voltak reformjának lényeges pontjaiban. Alberiknek nem tetszettek az engedmények, de István eszébe juttatta, hogy egy kevésbé lényeges szokás feláldozását könnyebben el lehet viselni, mint egy lényeges dologét.

Molesme felvirágzott, úgy mint régen. Jelentkezők jöttek nagy számban, apátok szerzeteseket kértek, hogy Molesme szokásait bevezessék az ő közösségükbe, újra dolgoztak jobbágyok a majorságokban, és a jötevők újra nagylelkűek lettek, de... évek múltán Alberik megállapította, hogy nem Colan lelkülete hevíti a közösséget. Harding István is úgy látta, hogy ez nem Molesme hajdani szelleme. Semmivel nem lehetett volna vádolni, mégis olyan légkör alakult ki, amely ellene volt mindennek, ami nem egyezett a nagy Cluny és szinte az egész monasztikus világ szokásaival. Még az öreg Róbert is elbátortalanodott.

Egyszer Alberik megkérdezte Harding Istvánt, hogy mit gondol Molesme békéjéről. Az angol ránézett.

– Ez nem béke, Alberik, ez fegyverszünet. Molesme-ben sose érjük meg a teljes békét.

Alberik meglepődött azon a keserőségen, amely István hangjában remegett. Körültekintő, bölcs és szelíd szavú embernek ismerte az angolt.

– No, és mi a megoldásod? – kérdezte.

– Egyetlen kiút van.

– Éspedig? – sürgette a prior.

– Éspedig: itt hagyni ezt a helyet, és új monostort alapítani.

– Mit?

– Igen, és ebben az új monostorban radikálisabbnak kell lennünk, mint Róbert valaha is volt. Vissza kell térnünk a szó szerinti Regulához, le kell hámozni mindent, amit Cluny ragasztott rá és minden ideiglenes szokást. Más szóval, be kell fejeznünk forradalmunkat. – És én még azt hittem, hogy az angolok mérsékeltek! – kiáltott fel Alberik.

István elmosolyodott.

– Csak ez az egy megoldás van! Jegyezd meg, amit mondok: ez a fegyverszünet nem tart örökké. Vagy az apátnak, vagy a közösségnek kell engedményeket tenni, de nem hiszem, hogy akár az egyik, akár a másik engedjen.

– Tudom – mondta Alberik lassan –, és az apát ezt nagyon is érzi.

Valóban, az apát nagyon is érezte. Késő délután, amikor a nap már bíborlott, ugyanezekről a szomorú dolgokról gondolkozott, és fájdalomtól gyötörtén csóváltatta ősz fejét. 65 év óta vonzza, sarkallja a Regula teljesebb megélése. Úgy zsong fülében szüntelenül, mint egy háborgó tenger morajlása. Miért nem tudja másokkal is meghallatni ezt a hangot? Miért van az, hogy középszerű emberekből nem tud hősi szerzeteseket nevelni? Miért? Miért?

Életének 80. évébe ért. 65 éve szerzetes... és mit tud felmutatni? Képtelen volt akár csak egyetlen monostort is forradalmasítani. Ó, micsoda csalódás ez! Társaiban nem lobban fel a láng, és még csak a szikrát sem őrzik. Az öregember szomorúan rázta a fejét, és hirtelen rádöbbsent, hogy nagyon elfáradt. Minden sivárnak és sötétnek tűnt előtte. Ősz fejét ráncos kezébe temette.

Kopogás hallatszott ajtaján. Kísértése volt, hogy ne feleljen a kopogásra, olyan fáradtnak, agyongyötörtnek és csalódottnak érezte magát, de az évek fegyelmezettsége győzött, és jelt adott a belépésre. Anélkül, hogy tudta volna, egy olyan kopogásra felelt, amely századokon át visszhangzott. Olyan kopogás volt ez, amelyre ki kellett nyílnia Molesme kapujának, hogy végül is új Rend jöjjön létre. Alberik és Harding István kopogott. Az öregember arca felderült, amikor meglátta őket. Ezek nem panaszkodni jöttek. Hálás volt érte.

– De miért jönnek együtt? – kérdezte magában. Hamar megtudta, mert Alberik a maga egyenes módján mindjárt elmondta, hogy ők is nagylelkűek akarnak lenni az Istenhez. Készen állnak az igazi forradalomra. Ők nem Molesme-et akarják reformálni. István kijelentette, hogy ami itt van, gyökeresen nem változtatható meg, sem össze nem egyeztethető eszményeikkel. Ők nem azokat az enyhítéseket és felmentéseket akarják megszüntetni, melyek ebben a monostorban élnek. Nem. Ők minden enyhítést meg akarnak szüntetni. A Regulát akarják, az egész Regulát és semmi mást csak a Regulát. Úgy akarják, ahogy azt Szent Benedek eredetileg leírta, olyan tisztán, ahogy ezt Monte Cassinón élték. Azok akarnak lenni, amire Krisztus hívja őket, hogy legyen, aki vezekel a megátalkodott világért.

Róbert azt hitte, álmot lát: újra 16 éves a Szent Péter-monostorban, fiatal, bátor és elszánt. De nem álmodott. Eszményét megértették...

– Főtisztelendő atya – könyörgött Alberik –, ugye megkapjuk engedélyedet, hogy elhagyjuk Molesme-et, és új monostort alapítsunk?

– Nem! – mondta – nem mehettek el... Nem valósíthatjátok meg ezt az őrült terveteket... Nem vihetitek véghez ezt a forradalmat... – István és Alberik elképedt erre a teljességgel váratlan válaszra. – Csak, ha én leszek a vezetőik – folytatta Róbert, és két reszkető karját kitérte Alberik és István felé:

– Fogadjátok el egy öregember köszönetét. Testvéreim Krisztusban, valósítsuk meg együtt ezt az eszményt.

Molesme-i Róbert újra a régi troyes-i Róbert lett. Készen állt arra, hogy elhagyja apátságát. Megvoltak az eszményei, az emberei, a tervei. Meg volt róla győződve, hogy csak így őrizhető meg azok békéje is, akik elmennek és azoké is, akik itt maradnak. A szíve valósággal énekelt, miközben távozását készítette elő. De hirtelen megtorpant. Harding István csüggedten találta asztalánál. István aggódó kérdéseire válaszként Róbert reményt vesztetten széttárta karját: az engedelmesség ide köt engem! Eszébe jutott, hogy Róma parancsolta őt vissza Molesme-be, és csak Róma mentheti fel. Magától nem hagyhatja el monostorát.

István olyan volt, mint akit fejbe vágtak, mert ő is szenvedélyes hűséget érzett a Szentszék iránt. Vagy el kell mennie apátja nélkül, vagy itt maradni reformok nélkül. Egyik lehetőség sem vonzotta. Amint szomorúan néztek egymásra, Alberik lépett be kitörő jókedvvel.

– Ejnye – kiáltotta –, valaki talán ki akarja oltani a napot? Olyan gyászosaknak látszotok, mint ahogy Noé nézhetett ki azon a napon, amikor a galambja nem jött vissza. Mi a baj?

Röviden elmondták. Pillanatnyi habozás nélkül, nyugodtan mondta:

– Miért kell úgy kétségbe esni, hiszen csak egy pápai parancsról van szó. Ha Romanus és követői meg tudtak szerezni egy mandátumot, akkor azt hiszem, mi is meg tudjuk tenni.

– De ez sok időbe telik – tűnődött István.

– Semmi időbe sem telik – vágta vissza Alberik –, mert a pápai legátus Lyonban van. Ő fölmentheti főtisztelendő atyát, és egyidejűleg pápai jóváhagyást is kérünk vállalkozásunkhoz. Gondoljátok el, mit fog ez jelenteni!

István és Róbert elmosolyodott, szemük összecsillant. Alberik megmutatta nekik a megoldást.

Néhány nappal később hét férfi állt Hugó lyoni érsek és szentszéki legátus előtt, aki nyugodtan hallgatta őket. Már minden eseményt ismert. Az eszmények összeütközéséből határozott kettészakadás származott, nincs béke. Míg beszéltek, tanulmányozta az előtte álló kis csoportot. Csodálta a szemükben égő lángot, amely a szívükben lobogó tűzről beszélt.

Érvelésük logikus volt: mivel az egység lehetetlen, a veszekedés elkerülhetetlen. Kérésük, hogy engedje őket új monostort alapítani, jogos volt. Hugó kutatva nézett mindegyikük szemébe, és mindegyiküket nevéen szólította: *Alberik*... milyen bizakodó a mosolya; *Odó*... valóságos szerzetesóriás, ezt a bőjt aligha töri meg; *János*... magas, vékony, teveszőr ruhájában olyan, akár Keresztelő János; *Harding István*, az angol... nyugodt tudós; *Letaldus és Péter*... ízig-vérig szenvedélyes franciák, idegeik szinte pattanásig feszültek az izgalomtól az egész beszélgetés alatt; és itt van vezetőjük, a 80 éves aggastyán, *Róbert*... ő még jobban lángol, mint a legfiatalabb közülük.

Hugó megköszönte a torkát. Elmondta ezeknek a férfiaknak, hogy tervük tetszik neki. A béke alapvető dolog minden monostorban. Méltányolja nehéz helyzetüket, de nekik is méltányolni kell az övét. Visszavonatni egy korábbi pápai mandátumot nem könnyű dolog. Csak gondos körültekintéssel lehet megtenni.

– Mindenesetre – tette hozzá – fordult már elő ilyen, és most is előfordulhat, különösen, ha Isten dicsősége és az emberek üdvössége fűződik hozzá. – Elmosolyodott. – Atyák, szívből gratulálok buzgóságtokhoz. Nyugodtak lehettek, mindent megteszek, hogy megkapjátok a pápai approbációt. Néhány napon belül megkapjátok a végső választ.

Hazafelé az úton sokat beszélgettek. Néhányan úgy vélték, hogy az utolsó szavakat csak merő udvariasságból mondta a legátus, hogy lerázza őket. Mások még kevésbé voltak

optimisták; féltek, hogy nem fogják visszavonni a régi mandátumot. Róbert csak ennyit mondott:

– Imádkozzunk, hogy az Isten akarata teljesüljön.

Két nap múlva megérkezett az okmány. Alberik éppen az apát szobájában volt, amikor kigöngyölytette, és olvasta:

„...a fent nevezett monostori (Molesme) mindkét pártja érdekében azt gondoljuk a leghelyesebbnek, ha visszavonultok egy bizonyos helyre, amit Isten jósága kijelöl számotokra, ahol lelketek nagyobb épségével és nyugalmaival szolgáljátok Őt.

És, hogy szent elhatározásokban kitartsatok, engedélyünket megerősítjük apostoli tekintélyünkkel és pecsétünkkel.”

– Apostoli tekintély és pecsét. Mehetünk, Alberik, mehetünk.

Róbert nem tudta kivárni a következő napot. Egész közösségét rendkívüli kapitulumra hívta össze.

– Molesme-i férfiak – kezdte –, nem vagyok már sokáig apátotok, és ti sem sokáig lesztek szerzeteseim. Pápai engedéllyel és approbációval ma délután vagy holnap elhagylak titeket. Ebben a pillanatban megszűnök vezetőtok lenni. Utódomat válasszatok meg, amikor akarjátok. De... nem megyek egyedül. Mindenki, aki nagylelkű akar lenni az Istennel szemben, aki többet akar adni Neki, mint a többiek, aki ki akarja üresíteni magát úgy, mint Krisztus, aki helyt akar állni az emberek üdvéért az Isten előtt, mindenki, aki szó szerint akarja élni a Regulát, velem jöhet. Ez a Szentszék döntése.

Aztán felolvasta nekik a pápai legátustól érkezett okmányt. Szinte hallani lehetett a csendet a zsúfolt kapitulumteremben. Az emberek úgy ültek, mintha kövé meredtek volna. Róbert akkor így szólt:

– Mindenki, aki velem akar jönni, lépjen előre.

Itt is, ott is felpattant egy szerzetes. Betöltötték a terem közepét. Róbert megszámolta, hányan vannak.

– Remek – kiáltotta –, 20 követőm van. Krisztusnak csak 12 volt.

Végül bocsánatot kért minden hibájáért, amelyet elkövetett apátsága idején, és állandó imádságot kért azoktól, akik maradnak, majd ünnepélyes áldását adta rájuk.

1098 volt az az év, amikor egész Európát menetelő férfiak, nők, sőt gyermekek lépteinek zaja verte fel, akik részt vettek az I. keresztes hadjáratban. „Az Isten akarja” – ez volt a hívó felszólítás, ami felhevítette a lovagság leglelkesebb tagjait. „Az Isten akarja” felszólítás nem zengett ujjongóbban senkinek a lelkében, mint egy 80 éves öregember lelkében, aki 20 szerzetes élén haladt Franciaország hófedte útjain.

A Molesme-ből Chalonba vezető úton lépdelő férfiak csoportja nem volt éppen vonzó külsejű. Misefelszerelésükön és nagy zsoltásmáskönyvükön kívül nem sok holmit vittek magukkal, de ez a csapat forradalmat idézett elő a világban.

Megálltak a Cîteaux-nak nevezett erdőnél, amely még a burgundi hercegséghez tartozott.

Cîteaux! Micsoda hely! Mocsaras erdő, sötét az egymásba nőző fák sűrűjétől és utálatosan párás a sok pocsolyától.

Tél közepe volt. A fák koparak, a mocsaras tavaknak még a jege is piszkos, minden kietlen, zord, elhagyatott és halált lehelő. Ez volt az a Cîteaux, melyet Róbert és csoportja talált 1098 telén. És letelepedtek ebben az undorító mocsárvilágban. Azonnal munkához láttak: egyik fát a másik után döntötték le, bokrokat téptek ki tövestől. A nap már egészen be tudott hatolni az erdőbe, és 21 férfi hősi küzdelmét látta.

Alig 2 héttel később Odó burgundi herceg lovagolt az úton, mely Cîteaux mellett vezetett el. Korábbi éveire gondolt. Nem valami szívderítő emlékek rajzoltak az agyában. Afféle kóbor lovag volt valamikor, egy azon kőszívű és vaskezű lovagok közül, akik megkeserítették a zarándokok, parasztok, sőt sok nemes életét is. Elég izgalmas élete volt, minden zsákmány új élvezetet jelentett. Ahogy lovagolt, maga előtt látta utolsó „áldozatát”.

Anzelm⁵ volt az. Elmosolyodott az események iróniáján. Odó azt tervezte, hogy Anzelmet mindenéből kifosztja. Éppen hozzá akart látni, amikor a szerzetes feléje fordult, és Odó nemcsak, hogy nem tudta elrabolni semmijét, de Anzelm rabolta el Odót. Kiragadta lelkét a tolvajéletből, és istenfélő herceggé tette. Odó föleszmélt emlékezéséből. Jókedvű, hangos biztatás kíséretében megsarkantyúzta lovát, de amit az erdőből hallott, az nem ennek a visszhangja volt, hanem valami egészen más. Csendesen figyelt a hangok irányába. Egyre többet hallott. Óvatosan közeledett, és mozgó alakokat pillantott meg a fák között. Figyelt... Szerzetesek és építenek. Ez a mocsárvilág mindig elhagyatott volt. Mit jelenthet itt ilyenfajta tevékenység? Közelebb ment, megszólította egyiküket, és megkérdezte, hogy kicsodák és mit csinálnak. Amikor megtudta, hogy Molesme-ből jöttek, és amit építenek az az új monostor, karját felemelve kiáltotta:

– Itt? Monostor?... Hol az apátotok?

Róbert előkerült. Odó köszöntötte és szinte kiáltotta:

– Főtisztelendő atya, mielőtt beesteledik, itt lesz egy csoport igazi munkás. Lássátok el őket emberhez illő módon.

Amikor Róbert próbálta megköszönni a segítséget, Odó csak nevetett:

– Ez nekem pont jól jön, főtisztelendő atya. Hallottál már jóvátételről, ugye? Nos, nekem jócskán van mit jóvátennem. Segítesz nekem, hogy meg tudjam tenni?

Ellovagolt, és mielőtt beesteledett volna, egy csapat férfi jött a mocsárvilágba, és Cîteaux-ban csak úgy nyüzsgött a munkaerő.

Olyan szorgosan dolgoztak, hogy a Novum Monasteriumot, az „új monostort” (így nevezték) március 21-én ünnepélyesen felszentelték. Alberik ujjongott. A szertartás után szinte berobbant apátjához:

– Tudod, milyen nap van ma, főtisztelendő atya? Ma március 21-e van, Szent Benedek ünnepe és virágvasárnap. Annak a szentnek az ünnepén vonultál be diadalmasan Istennek szentelt városodba, akinek Reguláját szó szerint akarod tartani. Ez nem véletlen, ez isteni gondviselés. Csodálatos kezdet!

– Imádkozz, hogy jól is folytassuk – felelte az apát.

16 hónappal később Cîteaux egy másik ünnepélyes szertartásnak is színhelye volt. Új monostoruk templomát szentelték fel. Odó segítette őket emberrel és anyagi javakkal, de Róbert és 20 társa messze volt attól, hogy tétlen legyen. Sokkal nagyobb tűz égett a lelkükben, minthogy egyszerűen belenyugodtak volna mások munkájának ellenőrzésébe. Keményen dolgoztak, minden munkából derekasan kivették a részüket. És az új lovagiasság birodalma, Cîteaux megszületett.

Naplemente és Esthajnalcsillag

Egész délelőtt perzselt a nap, és még késő délután is alig kaptak levegőt az erdőben dolgozó szerzetesek. Az árnyék sem nyújtott enyhülést a hőség ellen. Előző éjszaka szakadatlanul zuhogott az eső, és most a nap hevétől szinte gőzölgött a föld a tikkasztó melegben. István és Alberik is saját verejtékében fürdött, miközben irányították a lecsapolás munkáját. A terjedelmes és igen mély mocsáron át hosszú csatornát ástak. Már néhány láb volt a mélysége, és a miazmás pocsolyát elvezették a csobogó hegyi patakokhoz, melyek tovább vitték a folyóba, aztán a tengerbe. Az utolsó ásónyomot Odó fejezte be. Egyszerre nyálkás iszap árasztotta el a csatorna száját, és mintha csúfondárosan Alberikre nevetett volna. A prior válaszként ásóját jól megforgatta a csatorna medrében, torkát kimélyítette,

⁵ Szent Anzelm

száját kiszélesítette, a kifulladás Odót pedig pihenni küldte. Egy pillanatig figyelte az undorító massa hőmpölygését, aztán jelt adott a munka befejezésére.

István Alberik mellett haladt, és a tündérrózsákra mutatott, melyek oly szépen virultak a mocsár ölén. Gyönyörű rózsaszínű és fehér virágok pihentek a nagy levelek között.

– Hát még a fertőben is így tudsz csillogni? – kérdezte.

Alberik folytatta társa gondolatát:

– Ez a látvány annyi erőt ad nekem, István. Ha Isten ilyen csodákat tud művelni ebben a mocsárban, talán az én lelkemben is lesz néhány fehér szírom egyszer...

– Meglehet! – jegyezte meg mögöttük egy hang. A két szerzetes hátranézett. – Ó, főtisztelendő atya, nem hallottuk, hogy...

– De én hallottam – nevetett az apát. Aztán a mocsárra és a csatornákra nézett. – Szépen halad a munka! Prior atya, remélem nem vagy túlságosan fáradt, mert nagy munka vár még rád, és Odó herceg azt mondja, hogy neki már mennie kell. István atya kivételével mindnyájan menjetek ki a mezőre, és gyűjtsétek be a szénát, amit tegnap kaszáltunk. A nap már biztosan kiszáritotta, és félek a hirtelen záportól. Az ásódat hagyd itt, István atyával folytatjuk a lecsapolást.

Kis idővel azután, hogy a prior és a herceg elment, István eltűnődve kérdezte:

– Kíváncsi vagyok, hogy ebből a vad mocsárvilágból mikor lesz Isten virágzó városa?

Az apát egy kicsit elgondolkodott, majd így szólt:

– Ha azt mondom, hogy már az, talán félreértesz engem. Pedig az igazi felelet az, hogy már az! – Kicsit megpihenve ásója hosszú nyelére támaszkodott, és Istvánhoz fordulva nagyon élénk hangon mondta:

– Ma reggel, imádság közben jöttem rá igazán, hogy mennyire rohan az idő. Túl vagyok a nyolcvanon, István, és 66 éve vagyok szerzetes. Elhiszed-e, hogy mindez olyan rövidnek tűnik, mintha csak most jöttem volna el otthonról, hogy belépjek a Szent Péter-apátságba.

István előrehajolt, ásójával elpiszkált valami nyúlós sárrögöt, ami elállta a vízfolyás útját. Amikor szabaddá vált a csatorna szájnyílása, visszalépett és így szólt:

– Azt hiszem, az idő azért rohant el olyan észrevétlenül, mert mindig nagyon elfoglalt voltál. Csak gondold végig, hogy mi mindent vittél véghez: Troyes, Tonnerre, Colan, Molesme, Cîteaux...

– Hogy beszélhetsz véghezvitelről, fiam, hiszen minden, amiről beszélsz, csalódások sorozata volt.

– Csalódások? – kérdezte István.

– De mennyire, fiam – mondta Róbert nyugodtan. 65 éven át egyetlen vágy vezetett. Azt álmodtam, hogy lesznek emberek, akiket visszavezethetek a Regula szigorú fegyelméhez, hogy nagylelkűséget mutassunk az Isten iránt. Láthatod, mennyi valósult meg ebből az álomból és láthatod, hogyan valósult meg ez az eszmény. Itt vagyunk ketten egy mocsár közepén és egy maroknyi ember a mezőn... és „véghezvitelről” beszélsz! Csalódtam a Szent Péter-apátságban; még mint prior sem értem el semmi eredményt, még legkedvesebb barátomat sem sikerült meggyőzőnöm. Azt mondani, hogy Tonnerre-ben vittem véghez valamit, ez tiszta romantika, nem akarom azt mondani, hogy hazugság. Az igazság az, hogy a Szent Mihály-monostort otthagytam két rövid, de nagyon zavaros esztendő után. Szomorú csalódás volt.

– Te csalódtál vagy a szerzetesek? – kérdezte István.

– Amikor egy hadvezér csatát veszít, nem a seregét okolja. Amikor egy vezetőnek nem sikerül követőit megmozgatni, nem a követőket okolja. Nem, kedves fiam és vigasztaló barátom, én csalódtam a Szent Mihály-monostorban, és én csalódtam Molesme-ben. Csalódtam egész életemben. Most van először, hogy valami hasonlóságot érzek ahhoz, amire egész életemben törekedtem. Ma van először, hogy egy halvány árnyékát látom annak, amit megálmodtam.

Az öregember szeme a mocsáron kalandozott.

– Természetesen hálát adhatok Istennek, mert a csalódás sose jelentett lelki zátonyra futást. Sose vesztettem el a hitemet. Hibák voltak, de rosszakarat soha. Azt hiszem, érhettem volna el szép, látható, tényleges eredményeket. Nem hanyagságból vagy energia híján nem sikerült. Bölcsesség, előrelátás, kapcsolat hiánya volt, és ezer és egy hiba, amelynek csak növelnie kell az Ő irgalmát. De amit mondani akartam neked, az az – fejezte be az öregember, miközben Istvánhoz fordult –, hogy nem beszélhetünk végül is semmi eredményről, még az én oly hosszú életemben sem. És amit még jobban mondani akartam, az az, hogy az én hosszú életem és minden hosszú élet félelmetesen rövid.

István odament a csatornához, amelyet dudva, összegubancolódott gyökerek és gallyak torlaszoltak el. Szabaddá tette a víz útját. Amikor visszajött az apáthoz, fürdött az izzadságban. Róbert leültette egy fa tövébe. Félt, hogy a subprior napszúrást kap, de István az ilyen aggodalmon csak mosolygott, és a fa koronáján át az égre mutatva mondta:

– Rögvest jön az Isten, hogy lehűtsön engem. Látod azt a felhőt? Mindjárt esik.

Alighogy befejezte szavait, villám csapott le a nyári égből és mennydörgés csattant. Az erdő szinte megrázkódott az égdörgéstől, és a levelek lekonyultak a zuhogó víztől. Róbert figyelte, ahogy az esőcseppek a mocsár felszínén gyűrűztek.

– Ó, István, hát nem lenne nagyszerű, ha úgy el tudnánk merülni az Istenben, ahogy ezek az esőcseppek elmerülnek a mocsár vizében?! Nézd csak, nem tudod megmondani, hogy melyik az eső és melyik a mocsár. Egyek. És mi? – felsóhajtott.

– Te mennyországot akarsz a földön, főtisztelendő atya – nevetett István. – A Paradicsom a hegy másik oldalán van, és minden út, amely fölfelé vezet, nagyon fáradságos.

– Milyen hegyről beszélsz? – kérdezte Róbert összerezzenve.

– A kálváriáról – mondta István –, vagy, ha úgy akarod mondani, a csalódások hegyéről.

– Ó, akkor én már megtaláltam mennyországomat a földön – kiáltott fel az apát, és letörölt néhány esőcseppet az arcáról –, mert úgy tűnik, hogy megmásztam a csalódások hegyét és megtaláltam, hogy úgy mondjam az eredményt, bár nem szeretem ezt a szót. Csak úgy nevezem: Cîteaux.

– Ugye, boldog vagy itt?

– Ó, István, olyan boldog vagyok, mint egy kisgyerek. Olyan boldog, hogy a 66 év 66 napnak tűnik. Ez a mennyország előíze.

Az eső elállt, és messze, nyugaton a nap fénye áttörte a szürke és fekete felhőket.

– Nézd ezt a ragyogást! – kiáltott fel Róbert, és a bíborló-aranyló napra mutatott.

– Ez az én életem szimbóluma, István. Az Isten ragyogó naplementét adott nekem annyi sok zivatar után. Az én naplementém is gazdag rózsaszínben és aranyban. Megláttam Cîteaux-t. Most már elénekelhetem az én Nunc dimittisemet.⁶

A subprior nem felelt, de miután összegyűjtötték szerszámaikat, újra nyugat felé nézett, és látta, hogy egy felhő közeledik és eltakarja a napot.

Hazafelé menet Róbert beszélt Cîteaux fölött érzett örömről. A hely szegénysége és kis létszámuk miatt terve nem valósulhatott meg teljesen, de az egyszerűség, a szigorúság, az imádság szelleme, a buzgó istenkeresés, a közösség őszintesége és abszolút egysége határtalan örömet szerzett neki.

Ahogy közeledtek a monostor kapuja felé, egy idegent vettek észre. Most szállhatott le lováról. Amikor megpillantotta a két szerzetest, hozzájuk lépett, tisztelettudóan meghajolt és megkérdezte Róberről:

– Ön a molesme-i apát?

– A cîteaux-i apát vagyok – felelte Róbert.

⁶ „Most bocsásd el, Uram, szolgádat...” (Lk 2,29)

A küldött, aki a szentszéki legátustól, Hugó lyoni érsektől jött, átnyújtott egy kis tekercset.

Róbert kibontotta, elolvasta a néhány sort, és remegő kézzel átadta Istvánnak. István aggodalommal kezdte olvasni. Lélegzete is elakadt, amikor megértette az üzenetet. Azt kéri, hogy Róbert a közösség érdekében térjen vissza Molesme-be. István észrevette, hogy ez nem parancs, hanem kérés. Mindjárt mondta is Róbertnek. Az aggastyán először nem is tudott szólni, majd átéléssel hangsúlyozta mindkét szót:

– Pápai legátus.

István megértette. Tudta, hogy Róma ezt Róbertnek nem parancsolta, kérés volt csupán, de Róbertnek Róma szava Isten szava. Figyelte az öregembert, ahogy egy sápadt mosollyal nyugat felé fordult. A nap lement. A horizont távolában felhők tornyosultak: fehérek, szürkék, bíborlók, feketék.

Az öreg apát nehéz szívvel fordult a monostor felé. Belsejében irtózatossárga dűlt. Akarata nem habozott, de egész valójában lázadt... Beletörődni valamibe, ami többbe került neki, mint bármi hosszú élete folyamán!... Visszamegy, bár ez a szívét töri szét. Róma szól, és neki mennie kell.

Két héttel később Alberik megtudta, hogy amikor Róbert és húsz társa eljött Molesme-ből, az események megismétlődtek. Egy év sem telt el, és a közösség újra megzavarodott. Róbert személyében látták az egyetlen lehetséges megoldást. Két szerzetest elküldtek az Örök Városba, és szorongva várták a küldetés kimenetelét. A két kérvényező megszakította Orbán pápát egy tanácskozásban, és nagy kavargást okozott rimázkodásával. A pápa francia volt, ismerte Molesme-et, és sokat hallott Róbertől. Egy levelet küldött lyoni delegátusának, hogy vizsgálja meg az ügyet, és mondja ki a végső döntést.

Amikor Alberik elmondta ezeket Istvánnak, az angol így szólt:

– Azt vártam volna, hogy Hugó megerősíti azt a hivatalos approbációt, amit alig két éve adott Róbertnek.

Alberik vállat vont.

– Mit tehetett? A molesme-iek elmondták neki, hogy házukat lelki és anyagi romlás fenyegeti. Kétségtelenül szimpatizált Cîteaux-val, de összeborzadt annak még csak a gondolatától is, hogy egy olyan hatalmas monostort, mint Molesme hagyjon tönkremenni. Láthatod, nem is parancsolta egyiket sem. Ez lényeges. És kérésében is szinte benne van a bizonytalanság.

István csak annyit tudott mondani:

– Szegény Róbert!

De Róbertnek nem volt szüksége arra, hogy sajnálják, mert amikor visszatért, egy egészen fegyelmezett közösséget talált. Igaz, hogy nem vezethette őket hosszú életének álma szerint a Regula eredeti fegyelmére, de sikerült neki bizonyos nagylelkűségre nevelni őket.

* * *

1111-ben Molesme fölött megtört az ezüstös fényű Esthajnalcsillag fénye. Lassan, félelmetesen megnőtt, és hatalmas sugarait szinte lövellte minden irányban.

– Mi ez? – kérdezték a szolgák ámuló csodálkozással, és megtorpanva figyelték az égi fény messzire szóródó ragyogását, amikor lassan, halálos komolysággal megszólaltak a monostor harangjai. Ebből tudták meg, hogy a jó Róbert apát élete utolsó lobbanásba ment.

A hírt Cîteaux-ba egy testileg-lelkileg megtört szerzetes vitte meg. Ilbodus, a vendégfogadó atya bízta, hogy pihenjen is, és szedje össze magát, mielőtt Harding Istvánhoz, az apáthoz megy.

A küldött kérte a vendégfogadó testvért, hogy szabadítsa meg őt terhétől, a hírt tartalmazó hivatalos levél átadásától. Ilbodus készséggel tett eleget a kérésnek, és a küldött arcáról megsejtette, hogy a levélnek szomorú tartalma lehet.

István azonnal összehívta a közösséget a kapitulumterembe, és imádságot kért Róbertért és Róberthez. A cîteaux-i harangok is megkondultak az öreg apátért, közölve a hírt a környékkel. Mindenkinek eszébe jutott annak az embernek hatalmas alakja, aki Cîteaux-ba hozta a szerzeteseket és aki megszerezte nekik Odó herceg gondoskodását.

Később, a nap folyamán István kérte, hogy a küldött jöjjön szobájába, ha elég erősnek érzi magát, mert szorongva várta, hogy halljon valamit szeretett előljárója utolsó napjairól. A szerzetes követte Ilbodust az apát szobájáig, de az ajtónál habozva megállt. István kilépett, hogy melegen üdvözlje, de hirtelen megállt. Meglepődött azon a merev, de mégis könyörgő tekinteten, mellyel az érkező figyelte őt.

– Hát te, aki olyan jól ismered az embereket... nem emlékszel rám, István apát? – kérdezte az idegen.

A hang hallatára István egyébként szelíd arca megmerevedett. Megfordult, és visszament az asztalhoz.

– De igen – felelte végül –, de mennyire, hogy emlékszem. Gyere be, Romanus. István egy percig csendben várakozott, hogy visszanyerje önuralmát. Ami személyes érzését illeti, régen megbocsátott neki. Hallotta, hogy Romanus az utóbbi években Róbert egyik legpéldásabb követője lett Molesme-ben. Felhasználta testvérei fölötti befolyását apátjuk érdekében. De István előtt akaratlanul megjelent két kép: ahogy Róbert könnyek között imádkozik kemény szívű szerzeteseiért és ahogy Alberik megalázva és összetörve elterül a földön Molesme-ben. Amikor felnézett, fohászkodott, hogy se szeretetlen, se képmutató ne legyen.

Romanus arckifejezése meglepte Istvánt. Nagy belső küzdelmeket árult el. Az apát bólintott annak kifejezéséül, hogy megértette ezeket a kimondatlan gondolatokat.

– Főtisztelendő atya – mondta a szerzetes –, eljöttem ide, de nem azért, hogy zavart csináljak, hanem a vágy kergetett, hogy egy kis szolgálatot tegyek a mi apátunknak. Tudom, hogy mennyire szerette főtisztelendő atyát és mindenkit Cîteaux-ban, és most nem tudnék neki jobban a kedvébe járni, mint hogy azonnal elhozom róla a hírt. Ez indított az engedélykérésre, hogy én lehessenek a küldönc.

István ellágyult. Ez a Romanus, aki szolgálatot akart tenni, más ember volt, mint a csillogni vágyó, énközpontú tudós, akire emlékezett. Hátradőlt székében.

– Beszélj nekem apát atyánkról! – kérte.

Romanus, aki az öreg szerzetes mellett élt, el tudott mondani Istvánnak sok apró részletet, amit ez hallani vágyott... az utolsó évek vigaszáról, a békés halálról, a csodás csillagról.

– Kíváncsi vagyok, hogy a világ meg fogja-e érteni őt valaha? – töprengett hangosan István, amikor Romanus befejezte.

– Kétlem – felelte a másik.

– Miért? – Istvánt meglepte Romanus határozott állásfoglalása.

– Sok ember csak a felszínt keresi, mint én is egykor. És hogy igazolják magukat mások előtt, inkább nem vesznek tudomást a jóról sem. Bizonyára tudod, hogy mennyi gúnyos megjegyzést árasztottak Róbertre. Sokáig azt mondták róla, hogy makacs, most meg azzal vádolják, hogy állhatatlan.

– Hallottam ezt az utolsó vádat – mondta István. – Hugó érsek egy alkalommal, még olyan kijelentést is tett, hogy „Róbert szokásos álhatatlansága”. Hogyan mondhatott ilyet erre az emberre? Mindenki másnál jobban kellene tudnia, hogy Róbert életének minden cselekedete előljárói iránti engedelmesség volt. Tonnerre, Troyes, Colan, Molesme, Cîteaux... gyakorlatilag minden változás a Szentszék akarata volt.

– Ez igaz – mondta Romanus –, de nem foglalkozott azzal, hogy tanulmányozza Róbert csodálatos engedelmisségét. Sose értette, hogy apátunk miért ment olyan szelíden egyik helyről a másikra. Tudott valamit Róbert eszményéről is, és amikor látta, hogy milyen békésen otthagyja Cîteaux-t, az egyetlen helyet, ahol alkalma volt megvalósítani eszményét, elkezdte gúnyolni. Nem is gyanította, hogy Róbertnek mintha a szívét tépték volna ki, amikor elhagyta Cîteaux-t.

Olyan nyugodtan ment el, hogy még én sem tudtam megérteni – mondta István. – De amikor hozzánk intézett első levelét olvastam, sírtam. Még évek múltán is határozottan emlékszem néhány sorára:

„Nagyon elszomorítanak titeket is, ha a nyelvemet használnám tollnak, a könnyeimet tintának és a szívemet papírnak... Testileg itt vagyok az engedelmisség parancsa miatt, de a lelkem veletek van.”

Romanus elhallgatott. Végül így szólt:

– Azok egyike voltam, akik legjobban könyörögtek Róbert visszatéréseért. Mennyire szégyelltem magam, amikor láttam, hogy gyengeségünk mibe került neki! És most, hogy azt hallom, áldozatáért még gyalázták is... – Romanus hangja elakadt.

– Róbert sose vette ezt gyalázatnak – mondta István, mert nem akarta, hogy Romanus annyira gyötörje magát. – Nem kell sajnálnunk Róbertet. Istennel van, és az Isten igazolja őt. Mióta beszéltél Róbert haláláról, az Isten már el is kezdte munkáját. A Molesme fölötti fény sok mindenről beszél.

– Igen – mondta Romanus elgondolkozva –, valóban, Róbert kétségtelenül az Isten szentje. De apát atya, nekem és mindenkinek közölünk, aki kételkedett, Róbert csodáinak csodáját Cîteaux jelenti. Isten iránt érzett nemes szeretetének diadala itt van Cîteaux életében.

István megszorította a szerzetes kezét.

– A csodának sok fajtája van – mondta –, és azt hiszem, hogy Róbert ma különösen boldog új gyermekének, Romanusnak születése miatt.

A szentek sorában

III. Honorius pápa 1221-ben ünnepélyesen a szentek sorába iktatta Molesme-i Róbertet. Az Egyház több mint 7 évszázad óta énekli a zsoltosmát és a szentmisét az egykori troyes-i ifjú tiszteletére, aki nemcsak akart nagylelkű lenni az Istennel szemben, de az is volt. Úgy élt és úgy halt meg, mint „fekete bencés”. A ciszterciek ősatyja nem volt ciszterci. A cîteaux-i apátság alapítója ő és nem a Cîteaux rendjéé, de minden év április 29-ét, az ő ünnepét az egész Ciszterci Rend ünnepélyes módon ülte meg.⁷

A benne megfogamzott forradalmat két társa, Alberik és Harding István segítette világra és nevelték fel. Róbert volt a forradalmár, aki elvetette a magot; Alberik, a radikális öntözte és István, a következetes ápolta és látta, hogyan ereszt gyökeret.

⁷ A II. Vatikáni Zsinat óta Szent Róbertet, Alberiket és Istvánt egy napon, január 26-án, Alberik mennyei születésnapján ünnepli az Egyház. (a szerk.)

Szent Alberik, a radikális

„Radikális vagy!”

Ha valaki megkérdezné, hogy hol született Alberik, csak azt lehetne rá felelni, hogy senki sem tudja. Mikor született? Senki sem tudja. Kik voltak a szülei? Senki sem tudja. Milyen volt a családja, neveltetése, társadalmi helyzete? Senki sem tudja.

De mindez nem is sokat számít, mert a szentség nem bölcső és pálya kérdése, hanem a lelki felnőtté válás és érettségre való felkészülés. Nem lehet azt mondani, hogy a történelem kegyetlen volt, amiért eltemetett minden Alberik perjelre vonatkozó adatot egészen a colani remeték közé való belépésig. Az alma mindig jobb bizonyosság a fáról, mint a virága. Igazi születésnapja az volt, amikor csatlakozott a remetékhez... az a nap, amikor elkezdett Istennek élni és küzdeni a szentségért.

Nagyjából azért következtethetünk születése dátumára, mert amikor Harding Istvánt találkozott vele 1080-ban, Alberik úgy jellemezte magát, mint „közép” embert. Azt írja, hogy „középkorú, közép-termetű, közepes képességű és közepes erényű.” István úgy vélte, hogy csak félig mondta ki az igazságot, de Alberik nem fogadta el a burkolt bókot. Alberik tehát abban az időben született, amikor Róbert megtudta, hogy Isten olyan embert keres, aki falat építene, és odaállna a részbe, ez pedig 1033 körül lehetett.

Származását illetően egy valószínűnek látszó nyomra akadunk Colan alapításának történetében. Két testvér mindenre elszántan harcolt a lovagi játékokon a bajnoki címért. Megvívta újra és újra, de határozott eredmény nélkül. Az irigység keserűséggé fejlődött, még pedig olyan fokban, hogy mindegyikükben megérlelődött a gondolat, hogy megöli a másikat.

Egyik nap, amikor hazafelé lovagoltak egy újabb, döntetlenül átharcolt reggel után, a colani erdőn át vezetett az útjuk. Az erdő csendjében szinte hallani lehetett a szívük dobogását, és mindkettő elhatározta, hogy ma viszi véghez gyilkos tervét. Ezzel a szándékkal engedte el mindkettő lova kantárját, miközben hirtelen mindketten rádöbbsen szörnyű szándékukra. Szó nélkül megfordították és megsarkantyúzták lovukat, és egyszerre értek egy szent pap kunyhójához, aki remeteként élt az erdő mélyén.

Miután meggyóntak neki, „meggyóntak” egymásnak is. Szégyenérzetüket csakhamar valószínűleg iszonyat és önvád váltotta fel esztelen dicsőségvágyuk miatt és amiatt, hogy a sátánnak annyira hatalma volt fölöttük. Térden állva, mellüket verve fogadták meg, hogy szakítanak a világgal. Tervezett testvérgyilkosságuk helyén remetekunyhót építettek. Elhatározták, hogy életük hátralévő részét Isten – és nem a maguk – dicsőségét keresve töltik. Az öreg remete is velük élt. Nem sokkal ezután csatlakozott hozzájuk négy hajdani nemes és vitéz barátjuk. Így jött össze az a héttagú csoport, amely Róbertet kérte, hogy legyen a vezetőjük.

Mindezek alapján biztosan mondhatjuk, hogy Alberik nemes szülőktől származott. Hogy egyik sem volt a két testvér közül, az teljesen biztos, de az is, hogy katonaember volt. Minden tulajdonsága – kiegyensúlyozott, jó természetűtől kezdve fegyelmezettséig és elvitathatatlan bátorságáig – magán hordja katona volta bélyegét.

* * *

1099 augusztusának egyik estéjén a kis Cîteaux apáti szobájában ült egy durván összetakolt asztalnál. Mellette állt Harding István, a priorja. A levegőt vadrózsailat töltötte

be. Még egy hónapja sem volt, hogy Róbert elment. Alberiket választották meg utódjának, ő pedig azonnal kinevezte Istvánt priorjának. Miután átvették tisztségüket, mindketten elmerültek terveikben. Alberik kijelentette, hogy fel kell vázolni egy „instituta”-t, amely világos megkülönböztetés kell legyen minden molesme-i gyakorlattól és Cluny összes szokásától. Azt akarta, hogy Cîteaux „ciszterci” legyen; ő még úgy mondta, hogy „tiszta benediktinus”.

István a fejét rázta, mint aki ezzel nem ért egyet. Végül így szólt:

– Főtisztelendő atya, ezt nem lehet.

– De én mondom, hogy meg lehet tenni, és meg is lesz. Figyeld csak embereink lelkeségét! – mondta határozottan.

– Igen – felelte István komolyan –, a jelenlegi közösség meg tudja ezt tenni, és meg is fogja tenni szívesen. De a jövőben? Úgy látszik, elfelejtetted Molesme-et...

Alberik furcsán nézett rá.

– Hogy elfelejtetted Molesme-et? Angol humorod mondja ezt? Ha téged vertek volna össze saját szerzeteseid, ha betörték volna a fejedet és vállad tele lett volna az ütések fekete és kék foltjaival, ha börtönbe zártak volna és fogolyként őriztek volna, el tudnád felejteni Molesme-et? Bárcsak elfelejteném!

– Nem, nem! Félreértesz, főtisztelendő atya. Csak arra gondoltam, hogy milyen jól indult a monostor, és milyen gyászosan folytatódott ott az élet. Nem szabad elfelejtened, hogy éppen a fiatalabb tagok voltak azok, akik nem feleltek meg.

– És mit akarsz ebből kihozni? – kérdezte Alberik.

– Te már most azzal kezded, hogy sokkal többet akarsz kérni, mint amennyit Róbert kért. Az ősi Regulát akarod teljes egyszerűségében.

– Így van.

– Nos, ezt te meg tudod tenni, én követlek és a jelenlegi közösség mögöttünk van. De mi lesz 10 év múlva?

– Isten segítségével nagyobb monostorunk lesz – mondta Alberik –, nagyobb közösségünk, és az ősi Regulát teljes egyszerűségében fogjuk élni.

István tudta, hogy mi él az apát lelkében. Egy leckét keményen megtanult Molesme-ben: nem akart semmiféle engedményt tenni. Istvánnak tetszett ez az elgondolás, és szerette Alberik módszerét, de nagyon félt az emberi gyengeségtől. Némi habozás után fölemelte a fejét és így szólt:

– Alberik, ha Róbert forradalmár volt, te radikális vagy!

Az apát szürke szeme egy pillanatig Istvánra szegeződött.

– Nem tudom, ez vajon bók akar-e lenni vagy kifogásolás. Te, az angol néha zavarba hozol engem. De azt mondhatom, ha a radikálisat a szó római értelmében veszed, akkor tökéletesen eltaláltad, az vagyok, és mindig is törekedtem, hogy radikális maradjak. Szeretek a dolgok gyökeréig hatolni. És az a gyökér, amely most foglalkoztat, a Regula gyökere.

– De tudsz-e messze a jövőbe, előre nézni? – kérdezte István.

– Éppen a jövő az, ami meghatároz engem – felelte az apát. – Nem az én jövőm és nem a tiéd, hanem az Isten jövője. Tudom, hogy te miért aggódsz. A francia ifjúságért aggódsz. Ugye?

István bólintott.

– István, amikor te fiatal voltál, és édesapád felvette a keresztet és elment harcolni az istenért, mit éreztél te akkor? Amikor a bátyaid és rokonaid Jeruzsálem falainál küzdöttek és kiragadták a várost a hit ellenségeinek kezéből, mi forrongott akkor benned?

– Hogy túltegyek rajtuk! – felelte István habozás nélkül.

– Így van – mondta Alberik. – Nem elégitett volna ki, ha csak annyit tettél volna, mint az idősebbek. De nem gondolod, hogy a francia fiatalokban is ég olyan tűz és tettekésség, mint az angolokban?

István elmosolyodott. Úgy érezte, hogy apátja sose tudja elfelejteni nemzetiségét.

– Megcáfoltad állításomat, a tiédet viszont bebizonyítottad – mondta. – El kell ismernem.

– Hát, csak nekem van igazam! – kiáltotta az apát és az asztalra csapott. – Aggódsz a közösségért, mely 10 év múlva lesz? Hiszen azok a szerzetesek a keresztes vitézek fiai lesznek! Hallod? A keresztes vitézek fiai! Ezek tudják, hogy 600 000 édesapa hogyan hagyta itt Európát, hogyan vette be Edesszát és Antiochiát, hogyan meneteltek, harcoltak, véreztek, éheztek, szomjaztak és haltak meg, míg csak 50 000 maradt belőlük. Gondold el... kevesebben, mint az eredeti sereg tizede! Ezek tudják, hogy ez az 50 000 ember hogyan táborozott le Jeruzsálem falai körül, hogy a Kedron patak kiszáradt, és a kutak mérgezettek voltak. Ezek tudják, hogy a tűző nap alatt, a tikkasztó hőségben az 50 000 férfi ugyanúgy szomjazott, mint az Istenember, ugyanezek a falakon kívül azon a napon, amikor meghalt. Ezek tudják, hogy a maradék hogyan tartotta magát, bevette és elfoglalta a várost, aztán győztesen és könyörgőn letért a Feltámadás templomában.

Az apát szünetet tartott. Arca lángolt és szeme úgy égett, mint a nap.

– István – folytatta –, nem gondolod, hogy ilyen lelkesítő példákkal maguk előtt ezeknek a keresztes vitézeknek a fiai szinte élvezettel lesznek nagylelkűek az Isten iránt? Égni fognak a buzgóságtól, hogy teljes mértékben megtartsák a Regulát.

– Ha meg tudnák látni azt, amit te – mondta István lassan.

– Meg fogják látni – felelte az apát. Ha én nem leszek már itt, hogy megláttassam velük, akkor itt leszel te. A lándzsát, amellyel átdöfték Jézus szívét, csodálatos módon megtalálták Antiochiában. Ez is csak tovább buzdítja keresztes lovagjainkat, és ugyanezt fogja tenni egész francia ifjúságunkkal. A lovagiasság hazája, István, nemcsak a harcmező és ez a világ. Meg van a helye itt, a monostorban is.

Amikor a prior bólintott, az apát folytatta:

– István, az emberi lélek mélyén van egy titkos pont, amelyet ha egyszer megérintenek, többé, hőssé teszi az embert. Én láttam ilyet! – mondta az apát lángoló szemmel. – Figyeld csak meg te is, nézd csak meg, hogy mi történt Európában a legutóbbi 3 év alatt. Adj az embereknek egy célt és egy jó parancsnokot, és elfelejtik, hogy emberek, önfeláldozókká lesznek. Ez Bouillon Gottfrid és a keresztes hadjárat története. És ez lesz a kis Cîteaux története is.

– Akkor te leszel a parancsnok, a cél pedig a Regula egyszerűsége.

– Soha – kiáltott fel az egykori katona. – Egyetlen parancsnok van... Krisztus! És egyetlen cél: az Isten dicsősége.

Hosszú hallgatás következett. Alberik kinézett a fákon át, és lelki szeme egyetlen Valakit látott, aki sose járt ezekben az erdőkben.

Az apát felállt, az ablakhoz lépett, elnézte a lenyugvó napot, aztán megfordult és így szólt:

– Engem, István, Szent Benedek Regulája szerint fognak megítélni. Nemcsak azért, hogy hogyan tartottam meg, hanem azért is, hogyan magyaráztam azt meg a többieknek, hogyan tolmácsoltam másoknak és hogyan tartattam meg másokkal. Félelmetes gondolat ez. Másik súlyos felelősségünk, hogy még évszázadok következnek utánunk. Amit te és én teszünk ebben a kis cîteaux-i apátságban, István, annak hatása lesz ezekre az évszázadokra. Ezt sose felejtsd el! Krisztus egy, az Egyház egy, mi egyek vagyunk. Éppen azért, amit teszünk, hatással van az egész testre. – Alberik itt hirtelen elakadt. – És most Róbert elhagyott minket! Mennyire hiányzik nekünk.

– Ó, Alberik, hát nem te dolgoztad a legtöbbet olyan hosszú időn át?

– Igen, de a felelősség az övé volt. Most másképpen van.

– Ez tényleg félelmetesen hangzik.

Az apát leült és az asztalhoz támaszkodott.

– István, én valóban félek. Hidd el, ha ez nem Krisztusért lenne, aki élt és meghalt, és újra él... képtelen lennék megtenni, én nem vagyok hős, István! De hál' Istennek, van hitem, és ez tart itt engem. Ez fog segíteni itt, mégpedig a Regula teljes megtartásában.

– Róbert úgy szokta mondani, hogy „betű szerint”.

– Tudom – mondta Alberik, és felegyenesedett –, de én tovább akarok menni, mint Róbert. Én mindenben vissza akarok menni a Regula egyszerűségéig. Ez pedig harcot jelent. Egyre csak egy mélyre döfő lándzsa jut az eszembe. Cîteaux enyhíteni akar Jézus szívére.

– Gyere – mondta István és felállt, hogy palástolja érzelmeit. – Kezdenünk kell a kompletóriumot. A jövő Isten kezében van!

Amikor határozott külsejű apátja mögött haladt, mosoly kezdett játszani Harding István arcán. A csodálat és szeretet mosolya volt ez. Arra gondolt, hogy milyen érdekes az, hogy Alberiket apátnak szólítja. Oly régóta és oly bensőségesen ismeri őt. Vissza tudott emlékezni még az első napra is, amikor először találkoztak Molesme-ben. Alberik prior volt. István felidézte azt a kopott ruhát, amit Alberik hordott. Nem volt benne semmi rendkívüli, kivéve a mosolyát. Most elgondolkozott azon, hogy mibe kerülhetett Alberik mosolya azokban a napokban, mert ez akkoriban volt, amikor a püspök éhesen távozott. Róbert bizonyára eltalálta Alberik lelkének titkos pontját, gondolta István. Csak egy hős vagy egy mámoros szerelmes lehetett képes olyan boldogan mosolyogni azok alatt a keserves évek alatt.

Aztán felbukkant lelkében annak a téli éjszakának emléke, amikor Alberik maga elé hívta és az Esthajnalcsillagra mutatva megkérdezte, hogy az számára mit szimbolizál. István így felelt:

– A tisztaságot, mert olyan hideg és tiszta.

Alberik nevetve mondta:

– A tisztaság nem hideg, barátom, a tisztaság féhéren izzó. Mondj mást.

István egy percig megint elnézte a csillagot.

– Az engedelmisséget... a hűséges engedelmisséget. A csillag engedelmeskedik Istennek, a teremtésének pillanatától kezdve soha nem tér le útjáról.

– Nagyszerű! – kiáltott fel Alberik, és tovább kérdezte: – És még?

István újra tanulmányozta a csillagot, de végül is megfordult és így szólt:

– Mást semmit. Pillanatnyilag semmit.

Alberik ekkor megkérdezte:

– Tudod mit jelent az apátunknak?

István nem tudta.

– Jelenti a magányosságot, a szeretetet, az irányítást – mondta Alberik. – Róbert ezt a csillagot a Regula szimbólumának látja és a saját szimbólumának. Szigorúan meg akarja tartani a Regulát. Tudja, hogy egyedül lesz, és ez nagy szeretetet követel, de azt mondja, hogy a csillagok csak sötétedés után tűnnek fel. Ahogy az Esthajnalcsillag ragyogását is csillagok milliárdja követi az égen, úgy fogják más monostorok is egyszer követni Molesmet. De – figyelmeztetett minket – mielőtt ez megvalósul, mi csak a sötétséget látjuk.

István imádkozott Alberikért ezen az éjszakán, és önmagáért is. Most nagyon egyedül voltak. Róbert, aki egész szerzeteséletük folyamán vezette őket, s most engedelmisségből elment, nagyon hiányzott nekik. De István nagy megnyugvást talált abban a felfedezésben, melyet ezen az éjszakán tett Alberik jellemének ellentétes tulajdonságairól. Benne a félénkség rettenthetetlen bátorsággal párosult. Elismerte, hogy fél, mégis hűséges volt terveikhez egy életen át, megalkuvás nélkül. Azt akarta, hogy a Regulát eredeti egyszerűségében nyújtsa és megmutassa, hogy megtartható. Nagy megnyugvás volt István számára, hogy ezt észrevette, és imádkozott Alberik még nagyobb bátorságáért.

Alberik ugyanezért imádkozott, mert ő is ugyanerről gondolkozott. Visszanézett a múltba. Eszébe jutott colani élete... Csak maroknyian voltak: tizenhárman. Ők varázsolták Molesme vadságát monasztikus mennyországgá. Aztán jött a változás, engedményeket tettek. Amikor

ezt próbálta megszüntetni, lázadás tört ki. Micsoda lidércnyomás volt az! Végül jött az igazi forradalom... Húszan elindultak Róberttel Cîteaux-ba. Munka, imádság, eredmények... Róbert visszahívása. Mennyi év! Mennyi év... és most... „Deus, in adjutorium meum intende”. Mi vár még rá? ...„Domine, ad adiuvandum me festina!”.

Ezen az estén hihetetlenül rövidnek tűnt számára a kompletórium. Jelt adott, aztán megállt a templom ajtajában, hogy sorban minden eléje lépő szerzetesének fejét meghintse szentelt vízzel, a ház szokása szerint. Közben ezt suttogetta:

– Krisztus keresztes vitéze, légy bátor!

Ez volt apátságának igazi kezdete.

„A Szent Szív pajzsai”

Másnap reggel a közösség a szokásos módon összegyűlt a kapitulumteremben. Sokukat még nyugtalanította Róbert hiánya. A hatalmas óriás iránt érzett bizalmuk magától értetődő és természetes volt, hiszen mindeddig Róbert vezette őket. Ezt a bizalmat nem könnyű áthelyezni másba. Különösen akkor nem, ha ez a más egy közülük, jól ismerik, és mindig úgy néztek rá, mint a nagy apát alárendeltjére. Elismerték, hogy Alberiknek nagyon jó a természete. Kedves mosolya mindenkit kizökkentett rosszkedvéből. Egyszer az egyiküket, máskor a másikat. És igazán szent, jó szerzetes volt, de apátnak látni Róbert helyén!... No, ez nem ment könnyen. Nem felejtették el azt a vihart, amit Molesme-ben kavart fel. Egy előljáró ilyesmit nem tehet. Talán hiányzik belőle a bölcsesség? Ha pedig valamikor, hát akkor most, új monostoruk életének kezdetén szükségük van bölcsességre! Megválasztották perjeli gyakorlata és Róberthez fűződő hosszú barátsága miatt. Kétségtelenül ő látszott a legmegfelelőbbnek az agg forradalmár terveinek megvalósítására: tanítványa volt több mint negyedszázadon át.

Ezen az augusztusi reggelen egy olyan Alberik mutatkozott meg előttük, akit nem ismertek még. Ugyanaz a középtermetű ember volt, aki ott ült kissé kényelmetlenül az apáti széken. Ugyanaz a mosoly játszott ajka szögletében és ugyanaz a kedvességgel teli jóság áradt belőle, mint máskor, mégis micsoda változás! Határozottabbnak látszott, katonásabbnak, parancsolóbbnak. Új vonás jelent meg jól ismert arcán. Még a kezén is szinte látszott, hogy nagyobb hatalom van benne. És a hangja!

– Tudom, hogy közületek sokaknak most nem könnyű. Nem csodálom, nekem sem könnyű. – Ez volt a bevezetés. Őszinteségével elnyerte bizalmukat. Aztán a maga becsületes módján azzal folytatta, hogy feltárta a nehézségeket, meghozza olyanokat, amilyenekről nem is álmodtak. Ha az erős Molesme, amely mögött 25 eredményes év állt, nem tudott megmaradni Róbert nélkül, akkor mit lehet várni Cîteaux-tól, amely még csak két éves... és Alberiktől. Emberileg lehetetlenség.

A közösség meglepődött ezen a nyílt beszéden, saját kételyeinek visszhangján. Alberik akkor elmondta nekik, hogy Cîteaux-ról nem lehet „emberileg” beszélni, hanem csak természetfölötti módon. Nem lehet másként. Mivel belőle annyira hiányzik minden természetes képesség, nekik kell megszerezniök Cîteaux részére mindazt, ami szükséges ahhoz az igazi természetfölötti élethez, amilyen az övék. Elmondta, hogy minden reményét rájuk építi, mert biztos abban, hogy az Isten mindig meghallgatja ezt a maroknyi hóst, csak könyörögjenek Hozzá szegény vezetőjükért.

Kifejtette, hogy Róbert elgondolásait mindenben eredményre kell juttatni. Sokat idézte az öreg apát szavait, de a kis közösségnek mégis újonnan csengett.

– A Regula út afelé, hogy megmutassuk nagylelkűségünket Istennek – mondta –, egy keresztes hadjárat Krisztusért, ahol Krisztus a parancsnok és a cél az Isten dicsősége.

Minden mondatában ott lüktetett és minden szavában ott rezgett a szeretet. Ennek a férfiasan kemény életnek egyetlen rugója a szeretet. A cél túlságosan nagy ahhoz, hogy

könnyen el tudnák érni. Szent Benedek Reguláját maradéktalanul meg kell élni ahhoz, hogy megmutassák Krisztus iránt érzett férfias szeretetüket.

Még a prior is, aki beszélt az apáttal előző este, meglepődött a középszerűnek vélt, kedélyes ember átalakulásán. Ennek oka, gondolta magában István, valószínűleg a keresztes vitézek lándzsájában rejlik, amiről Alberik beszélt. Mintha egy lándzsa megnyitotta volna Alberik oldalát, tűnődött István, és megmutatta egy katona szeretettől égő szívét. Amikor befejezte beszédét, Istvánnak minden kétsége eltűnt Róbert forradalmának győzelme felől. Mindenki számára nyilvánvalóvá vált, hogy az halad a teljes megvalósítás felé.

Befejezésül Alberik visszatért kezdő gondolatához, hogy az Isten meghallgatja a szerzetes könyörgését: – Valljátok meg Neki szereteteket, mondjátok el, hogy ezt azzal akarjátok megmutatni, hogy a Regulát meztelen egyszerűségében élitek meg. Aztán kérjétek segítségét valaki számára, aki meztelen is és egyszerű is... az apátotoknak.

A szerzetesek szeme sokat elárult ezen a reggelen, amikor elhagyták a kapitulumtermet. Csodálat, lelkesedés, öröm és ujjongás látszott az arcokon. Ezek az emberek boldogok voltak, mert most már tudták, hogy van előljárójuk, és az előljáró is boldog volt, mert látta, hogy vannak készséges emberei.

Már elmúlt a Róbert távozása miatt érzett szomorúság. A kis monostorban hevesebben kezdett lüktetni az élet, de az apát nem állt itt meg. Olyan álmái voltak, melyek messze meghaladták Cîteaux-t. Előadta ezeket priorjának, mire az aggódva összeráncolta szemöldökét.

– Főttisztelendő atya – mondta István komolyan –, belülről nincs semmi baj, közösségünk igazán buzgó, de kívülről sok támadás fog érni minket. Molesme sose fog minket nyugton hagyni, Cluny is megszólal és a német apátságok sem hallgatnak. Szálka vagyunk a szemükben.

– Felszólítás vagyunk a versenyre, István, és nem szálka! – mondta az apát.

– Mégiscsak úgy néznek ránk, mint botrányköre – folytatta a prior. – Azt mondják, hogy újítók vagyunk és farizeusok.

– Farizeusok?

– Igen, farizeusok! Még azt is mondják, hogy mi a törvény betűjét tartjuk, ők meg a lelkét.

Alberik kissé felkapta a fejét, kihúzta magát székében és sokkal erélyesebben beszélt.

– Ide figyelj István, lássuk ezt világosan. Mi nem újítók vagyunk, hanem helyreállítók. Ez nem Róbert életmódja, nem a te életmódod és nem az enyém, hanem Benedeké. Nem új Regulát akarunk mi szerkeszteni, hanem a régit feltámasztani.

– És éppen itt van a bökkenő! – vágott közbe István. – Kétszer kettő csak négy lehet. Ha nekünk igazunk van, akkor ők tévednek.

– Nem tévednek, István. Mások.

– De látod-e – mondta a prior kissé ingerülten –, hogy céltáblája lettünk egy szinte éles bírálgatásnak. Látod-e, hogy egyesek buzgó fanatikusnak tartanak, mások lelki csalódottaknak és a legtöbb esetben szigorúaknak.

Alberik egy pillanatig kutatva nézett rá, aztán így szólt:

– Azt hittem, hogy az angolok nem szenvedélyesek. Lehetséges, hogy elsajátítottál valamit francia hevességünkből?

Aztán hátradőlt, elmosolyodott és megkérdezte:

– István, nem hallottad még sose azt a kis dalt, amely így hangzik: „A csontomat bottal és kövel összetörhetik, de a nevem tőlem soha el nem vehetik”. Ez mindent megmagyaráz. Van egy tervem.

– Hogy elhallgattassuk őket?

– Nem, sőt hagyjuk őket beszélni. De ilyen módon még nem fognak megszeretni minket.

– A prior mintha zavarba jött volna. – Te voltál Rómában, ugye István? – A prior bólintott. –

Azt mondják, hogy él ott egy nagyon hatalmas ember, úgy hívják: Pápa. Nem gondolod, hogy ő képes lenne távol tartani tőlünk a botokat és köveket, amivel összetörnék a csontunkat?

Mivel István nem felelt azonnal, az apát folytatta:

– De a nevünket soha el nem vehetik. Azt szeretném a legjobban, ha eszelősöknek neveznének minket Krisztusért.

– Csak nem azt akarod mondani, hogy jelentést akarsz tenni Molesme-ről, Clunyról és a többről a Szentatyának?

– Szó sincs róla, Cîteaux-ról akarok neki jelentést tenni. Pontosan be akarok neki számolni arról, ami itt folyik. El akarom mondani neki, hogy egy bolond apát egy igen kiváló priorral egyetemben arra adta a fejét a közösségével együtt, hogy azt éljék, amit megfogadtak. El akarom mondani neki, hogy néhány buzgó fanatikus, holmi lelki csalódottak... és minek is mondtak még minket? Ó, igen, bizonyos esztelenül szigorú emberek elfelejtették, hogy a betű öl, de teljesen betölti őket Szent Benedek szelleme. El akarom mondani neki, hogy néhány örült szerzetes ott akarja hagyni a világot, és azt akarja, hogy a világ hagyja őt egyedül.

– És mit akarsz ezzel az egészszel elérni? – kérdezte István.

– Pápai approbációt és apostoli szentesítést, hogy megtarthassuk azt, amit már amúgy is teszünk – felelte Alberik diadalmasan.

– De hiszen ezt már megkaptuk a delegátustól – volt István válasza.

– Többet szeretnék – mondta Alberik –, nem felejtettem el Molesme-et, István. Tudom, hogy mit tehet egy hangoskodó többség, és a többség biztosan ellenünk van. Sokkal több nehézségre számítok, mint amennyit te el tudsz képzelni, de Rómának hosszú a karja, meg tud védeni minket. De tulajdonképpen nem ez foglalkoztatta gondolataimat ma reggel. A Molesme-ből és Cluny-ból eredő kritikák kevésbé izgatnak e pillanatban. Két kardinális volt itt tegnap, láttad őket?

– Láttam. Mit akartak?

– Ó, törvényes módon, de kíváncsiságuk kielégítésére jöttek. Hallottak rólunk jót és rosszat, eljöttek, hogy megbizonyosodjanak a valóságról saját maguk. Azt hiszem, jó sok témát adtunk nekik az elmélkedéshez... és ők is sokat adtak nekem. Lefestettek egy képet a világról, és ez csak még jobban ösztönöz... – az apát megállt, aztán hirtelen elfordulva ezt kérdezte:

– Mi az elgondolásod erről a cîteaux-i életről?

– Vezeklés ez egy megátalkodott világért – hangzott a habozás nélküli válasz.

– Remek! – kiáltotta az apát. – Ez úgy hangzik, mintha csak Róbert mondaná. És még?

– És, ha nem túl nagy merészség ezt gondolni... a vigasztalás angyalának lenni a haldokló Krisztus mellett.

– Ez még jobb, mint Róbert gondolata, de holnap reggel én is akarok adni egy gondolatot, amiről úgy érzem, hogy több mindennél: nekünk a Szent Szív pajzsának kell lennünk. Holnap reggel olyasmit akarok tenni, amit nagyon ritkán szoktam. Sokat akarok beszélni a közösségnek a mi erdőnkön túli világról. El akarom mondani nekik, hogy mit csinálnak ott azzal a Krisztussal, akit mi szolgálunk. János és Benedek kardinális sok rossz hírt hozott, István. Vajon nem tudnánk ezt mi jóra változtatni?

– Hogyan?

Az apát lenézett az asztalra, mintha ott akarná elrendezni gondolatait, aztán hátradőlt és megkérdezte:

– István, miért mentél te tulajdonképpen Molesme-be Cluny helyett?

A prior egy pillanatra zavarba jött. Összeráncolta szemöldökét, de azonnal felelt:

– Ezt a kérdést én is fölvettem már magamnak, főtisztelendő atyám. Azt hiszem, hogy az igazi felelet az, hogy Molesme kihívás volt a versenyre. Tudod, hogy sok ember valami merész, nehéz és egyszerű dolgot akar tenni. A fiatalok szeretik a kalandos dolgokat, és én

is ilyen voltam. Itt is van egy bizonyos fokú kalandvágy, van egy különös érdekesség, ami vonzott.

– De mennyire! – ujjongott az apát, aki éppen ilyesmit akart hallani. – Azt hiszem, valóban ezek a tények azok, amelyek serkentenek egy ifjút... verseny, kalandvágy. Arról beszéltél az előbb, hogy vezeklőnek kell lennünk egy megátalkodott világért és az agonizáló Krisztus vigasztaló angyalának kell lennünk. Nagyszerű élet ez! De most valami újat mondok. Hiszed-e, István, hogy a mi imádságos és vezeklő életünk segíti a világot és jól esik Krisztusnak?

A prior hozzá volt szokva apátja stílusához. Csodálta, hogy az öreg katona mennyire ismeri Szókratészt és módszerét, de az apát szemének tüze meggyújtotta az ő szívét is. Közelebb húzta székét, és úgy felelt:

– Tudom, hogy így van.

– Hiszed-e, hogy ennek a mocsárvilágnak rejtettségében, a zsoltáreklésben és a fakitermelésben, földet ásva és állatokat gondozva beteljesítéd végső célodat, melyért az Isten teremtet?

– Biztos vagyok benne.

– Hiszed-e, hogy bár a világ szerint semmit sem csinálsz, mégis elősegítéd ennek a világnak az üdvösségét?

István szeme felcsillant.

– Teljesen meg vagyok győződve arról, hogy elősegítjük a világ üdvösségét, és azt is tudom, hogy a világ teljesen meg van győződve arról, hogy mi semmit sem csinálunk. Többnyire azok beszélnek így, akik semmit sem tesznek a világ megmentéséért.

– Így van. Nos, most arról akarlak meggyőzni téged és az egész közösséget, hogy mi meg tudjuk még az Úr Jézust is menteni.

– Megmenteni az Úr Jézust? – ismételte István csodálkozva. – Mitől?

– Egy újabb lándzsadöféstől. Nekünk a Szent Szív védőpajzsának kell lennünk, István, mert a Szent Szívnek szüksége van pajzsra. Minden oldalról lándzsák akarják átdöfni. – Alberik hirtelen fellobbanó haraggal mondta:

– Fülöp, a királyunk Longinust utánozza. Elzavarta törvényes feleségét, és elvette Bertrádát, egy Anjou gróf feleségét. Nyílt házasságtörésben él. Ó, milyen sokat árt a világnak egy ilyen királyi példa. Krisztus ma ezért biztosan szomorú. Szeretett Franciaországa beledöfi a tisztátalanság hosszú és éles lándzsáját. Nekünk kell Krisztus védőpajzsának lennünk.

– De hogyan? – kérdezte István komolyan.

– Megalkuvás nélküli életünkkel! A bíborosok Fülöpöt kiközösítették. Imádságunkkal és vezeklésünkkel ki kell eszközölnünk számára a megtérés kegyelmét. Meg tudjuk tenni! Igen, meg tudjuk tenni, ha hűségesen éljük a Regulát.

– Ez aztán kihívás – mondta István, és szeme ragyogott. – Szívesen fogja fogadni a közösség.

– Ó, de ez csak a kezdet – mondta az apát újra elhelyezkedve székében. – A német IV. Henrik egy másik centurio. Lándzsája hosszú és nagyon mélyre hatoló: az ellenpápa. Gondold csak el: egy katolikus uralkodó saját bábját állítja oda, hogy vetélkedjen Krisztus földi helyettesével. Ez arra készített engem, hogy felöltsem a harci ruhát. Igen. Ezért vágyom egy erős lóra és egy félelmetes erejű bárdra. – Aztán keserű mozdulattal csüggesztette le a fejét. – ...és még ráadásul háborút is indít a világi invesztitúra jogáért.

– Ugyan! – hitetlenség és aggodalom volt István hangjában.

– Igen, és magatartása hatással volt Angliára is! – István úgy megjijedt, mintha megütötték volna. – A ti Henriketek elég jól indult, de nála meg minden politika, István, minden politika. Ez az ember nem hűséges önmagához. Elűzte Anzelmet, Canterbury érsekét, elkobozta egész vagyonát, bejelentette igényét az invesztitúra jogára, sőt sértő módon követeket küldött a pápához, hogy ezt közöljék vele.

– Gyalázat! – István nem akart hinni a fülének.
 – Én is gyalázatnak tartom – mondta Alberik. – Egyikük volt olyan szemtelen, hogy azt mondta a Szentatyának: „Biztosíthatom önt, hogy a király nem fogja eltérni a világi investitúra jogának elvesztését, még ha ez a királyságába kerülne is”.

István halkán megkérdezte:
 – És hogy felelt a pápa?
 Alberik fölemelte a fejét.
 – Úgy felelt, ahogy az méltó Péter utódjához. Azt mondta: „Én pedig biztosítom önt, hogy Paszkál pápa sose fog beleegyezni ebbe az aljasságba, még ha ez az életébe kerülne is”.

– Jól megfelelt neki – mosolyodott el István.
 – Ó, Paszkál katona ám – nevetett Alberik. – Ugyanolyan stílusban beszélt, mint Szent Ambrus, aki Nagy Theodosiusnak azt merte mondani: „A palota a császáré, a templom a püspöké”.

– Ez elég világos beszéd. – mondta a prior.
 Alberik szeme elvesztette diadalmas fényét, és hangjából elszállt a derű:
 – De István! Nem látod a keresztény világ szomorú és ijesztő jelenét? Minden oldalról lándzsák merednek Jézus Szívére. Nem jelképesen értem ezt, hanem szó szerint. Az Egyház Krisztus teste, Szent Pál világosan megmondta, tehát az Egyházat ért ütés Krisztust sebz.

István egy kis idő múlva szólalt csak meg:
 – Milyen pontosak Pál szavai! Most értettem meg őket igazán.
 Alberik így folytatta.
 – Ez a tény nem sarkall téged a Regula teljesebb átélésére? Nem tölt be téged megalkuvás nélküli szellemmel? Ó, István, én elmondom holnap a közösségnek ezt a félelmetes igazságot, és elküldöm Ilbodust és Jánost Rómába, mert, bár furcsán hangzik, ha a Szent Szív pajzsai akarunk lenni, pápai „protekcióra” van szükségünk.

– Apát úr – mondta István alázatosan –, hadd mondjam meg, hogy mit érzek elgondolásodról: nagyon messze, mélyen a jövőbe látsz.

Az apát elmosolyodott:
 – Tévedsz, István, csak nagyon árnyékos múltat látok.
 Amikor Alberik kissé a vállához kapott, Istvánnak eszébe jutottak a molesme-i sebek, melyek nyomait apátja még biztosan viselte.

„A fehérben minden szín benne van”

János és Ilbodus, két szívós francia másnap elindult Rómába. Alberik levelet adott át nekik, ellátta őket tanácsokkal, és végül megáldotta őket. Ez volt minden, amit adhatott, de ez nagyon is elégnak bizonyult. A Fülöpöt kiközösítő két kardinális hathatós sorokat írt a pápának, és kérte, hogy a legmesszebbmenő támogatásban részesítse ezt a kis szerzetescsoportot. A chaloni püspök is írt, Hugó lyoni érsek és szentszéki legátus pedig egy bensőséges beszélgetésben beszámolt neki Cîteaux létének céljáról és okáról. János és Ilbodus az utazással nem sokat törődött, de útjuk céljával annál többet.

István elgondolkodott azon, hogy tulajdonképpen ő sem idegenkedne ettől az úttól. Hiszen egyszer régen már megtette gyalog. Élénken visszaemlékezett azokra az utakra, melyeket a rómaiak építettek, amikor még a frankok földjét Alpeseiken túli Galliának hívták. Micsoda gyönyörű erdőkön ment keresztül. Mintha most is látná, ahogy pattannak a rügyek, és a fák milyen magasaknak, erőseknek és fékteleneknek látszottak miriádnyi bontakozó levelükkel. Az avar alól kibúvó sárga, fehér és levendulaszínű virágok köszöntötték a lágy szellőt és a napsugarat. Igen, az erdő valami csodálatos látványt nyújtott. Milyen sokszor szeretett volna letérni az útról!

Ó, azok a hegyek! Patakjai fellármázták a tavaszt, csobogásukkal micsoda hangversenyt rendeztek... Kíséretül szolgáltak az esti szellőnek, mely elsuhan a fenyők és a tölgyek között. És a hegyek éjszaka! István felsóhajtott. Miért van az, hogy a hegycsúcs olyan elhagyatottnak és olyan fönségesen tökéletesnek látszik? Miért van az, hogy ott az Istent olyan közel lehet érezni? Mindig úgy képzelte, hogy az Isten kihajol a tejútról, elnézi hatalmas művét, és látja, hogy az jó, nagyon nagyon jó.

István tetten érte magát és elmosolyodott. Hadd tegye meg János és Ilbodus az utat. Mindennap elsuttog majd értük egy imát, hogy el ne tévedjenek ebben a csodálatos tavaszban.

István, a költő így fedte fel álmodozásait Alberiknek a római út szépségeiről. Alberik figyelmesen hallgatta, és csak ennyit mondott:

– Szeretném, ha nagyon sietnének vissza.

István apátjára nézett és elnevette magát.

– No, kár is volt ilyeneket mondanom egy eszme emberének! De megértem türelmetlenséged, én is szeretném, ha nagyon sietnének vissza.

Azok pedig valóban siettek, és sokkal többet intéztek, mint amennyit Alberik remélt. Átadtak neki egy levelet és csak mosolyogtak, míg apátjuk felbontotta. Paszkál, Krisztus földi helytartója így szólítja meg Alberiket és szerzeteseit:

„Legkedvesebb fiaim Krisztusban, akik után hön vágyakozom.”

Figyelték a szemét, ahogy végigfutotta a levelet.

„...kiközösítünk minden érseket és püspököt, császárt és királyt, gróft és bárót, bírót és egyéb személyt, mind egyházit, mind világit, aki tudatában van a Szentszék által nyújtott védelemnek és háborgatni merné a cîteaux-i apátot vagy apátságot.”

– Te Deum laudamus! – kiáltott fel Alberik. – Hívjátok a prior atyát, jöjjön gyorsan! – Amikor István befutott, Alberik kezébe nyomta a levelet.

– Olvasd csak, és mondd meg, kell-e még félnünk Molesme-től, Clunytól és egyebektől.

István elolvasta. Amikor a kiközösítéshez ért, füttyentett egyet, hangosan felolvasta, majd felkiáltott:

– De Alberik, hiszen ez a Privilegium Romanum! Függetlenek vagyunk minden érsektől és püspöktől. A pápa szárnya alá tartozunk. De hiszen ez... ez...

– Ez csoda! – fejezte be Alberik. – És észrevetted, hogy ezt nemcsak nekem adta, hanem utódaimnak is, örökre? Hadd nézzem meg újra a dátumot: „Kelt 1100-ban, április 18-án, pápaságunk második évében... II. Paschalis.” Ezt a dátumot sosem fogom elfelejteni. Ez a bennem élő, félelem nélküli radikális születésének napja. Figyeljétek meg majd, hogyan növekszem!

István egy pillanatig ráfeledkezett apátja örömtől csillogó szemére, aztán így szólt:

– Most már aztán nem kell törődnünk azzal, hogy mit mondanak a habitusunkról.

Alberik gondosan letette a pápai dokumentumot az asztalra.

– Miért, mit mondanak a habitusunkról? – kérdezte, miután ujjai között megdörzsölgette a durva szövetet.

– Nem éppen selymes, elismerem. Még csak nem is puha, de olyan, amilyent a Regula megkíván.

– Ezzel is magunkra zúdítottuk a bírálatokat – mondta István. – Más monostorok szerzetesei nevetnek rajtunk, és következetlennek tartanak minket. Mi a Regula szigorú megtartói akarunk lenni, mondják, és mégis olyasmit teszünk, amit bencés soha nem tett a Rend fennállásának 550 éve alatt.

– Miről beszélsz tulajdonképpen?

– A habitusunkról. Kinevetnek minket, mert mi, akik vezeklők akarunk lenni, ahelyett, hogy szörruhát vennénk fel és hamut szórnánk a fejünkre, az öröm ragyogó fehér színét öltjük magunkra. Azt mondják, hogy fanatikus újítók vagyunk.

– Azt hiszem, inkább mi nevethetnénk – mondta Alberik mosolyogva.

– Miért?

– Ezeknek a szerzeteseknek a feledékenységé miatt. Legalább két dologról megfeledkeztek. Először is elfelejtették, hogy a Regula 55. fejezete ezt mondja: „Ezeknek a ruháknak színe vagy durvasága miatt ne panaszkodjanak a szerzetesek, hanem viseljenek olyant, amilyen azon a vidéken megtalálható vagy éppen olcsóbban megszerezhető.” Így, látod, kedves perjelem, a rigoristák túlzók. A legolcsóbb anyag, amit a világnak ezen a részén készíteni vagy venni lehet, ez a durva, festetlen, szürkésfehér kelme. A mi habitusunk színe nem eltérés a Regulától, hanem visszatérés annak eredeti értelmezéséhez. A másik dolog pedig, amit elfelejtettek az, hogy a fehérben minden szín benne van.

István apátjára nézett. Nem értette meg mindjárt a megjegyzés teljes értelmét. Miután néhány pillanatig forgatta a mondatot a fejében, így szólt:

– Valóban, milyen érdekes, a fehérben minden szín benne van.

– Vagyis, ez az egyetlen alkalmas szín annak az életformának a kifejezésére, amely magába ölel mindenfajta embert egyetlen cél érdekében. Ez pedig a monasztikus életforma.

– Világos – jegyezte meg a prior mosolyogva –, de nem elég meggyőző érv.

– Nem meggyőző? – csattant fel az apát. – Nézd csak: a fekete tulajdonképpen a színek hiánya. Hogyan lehetne akkor a mi szimbólumunk? Hogyan lehetne alkalmas a monasztikus életforma kifejezésére? A monostorban apostoli buzgóságtól égő lelkeket találtam, akik úgy élnek, hogy az életüket elégető imádságukkal a világot fordítják ki sarkaikból. A piros az egyetlen szín, mellyel jellemezni lehetne őket: mártírok ők. Aztán vannak, akik mindenüket Istennek adják szerelmes imádságban. Az ő színük az arany. Vannak friss, kiforratlan szépségű, ifjú lelkek, akik életük tavaszában jöttek, hogy egyedül az Istennek virágozzanak. A fekete ezekhez nem illik, szüzi lelkeknek fehér való. Az áldozatos lelkekhez a láng sárgás lobogása illik. A lila vagy talán még jobban a királyi bíbor szín szimbolizálja a vezeklő szeretetet, mely eltölti a vezeklő lelkeket, akik – miután megismerték a bűnt – jönnek megismerni Üdvözítőjüket. Mit szimbolizál a fekete? Ha rá gondolok, a halál jut az eszembe. Márpedig az emberek nem azért lépnek monostorba, hogy meghaljanak, legalább is ebbe a monostorba nem. Ide azért jönnek, hogy éljenek... az Istennek éljenek egyedül.

– Igen, de a szerzetes haljon meg a világnak és saját akaratának.

– Így van, de ezt nem szoktuk meggyászolni. Öltsük csak fel az öröm és ujjongás fehér színét. Látod, mégis csak meggyőző az okoskodásom! – Alberik kihívóan figyelte priorját.

– Igen, de lám, mennyi gondolatot kellett keresned a szimbolizáláshoz, amikor megváltoztattad habitusunk színét. – jegyezte meg István.

– Ugyan! Egyáltalán nem kellett keresnem gondolatot – nevetett az apát önfeledten. – Dehogy kellett. Sőt, István, ha a piros anyag olcsóbb volna, mint a fehér, abban járnék, mint a bíborosok. A Regula az egyetlen érv a fehér mellett. Legközelebb majd azt hallod, hogy egy gúnyolódó azt mondja neked a habitusunkról: „Illene tudniok, hogy a fehér ruha az örültek öltözete”... és ez is egy ok, ami olyan alkalmassá teszi a cîteaux-i szerzetesek számára.

Amikor a prior összeráncolta a szemöldökét, az apát folytatta:

– Mert mi azok vagyunk... örültek Krisztusért. – Aztán hozzáfűzte: – De azt ajánlom, hogy ezt inkább csak magadban állapítsd meg, mert azt tartom, jobb, ha csukva tartod a szádat és az emberek azt hiszik, hogy bolond vagy, mintha kinyitod, és bebizonyítod, hogy igazuk van.

„Ne áss olyan mélyre!”

Amikor 1099-ben elterjedt a monasztikus világban Róbert visszahívásának a híre, egyesek mindent tudóan csóválták a fejüket, és sok szerzetes megjövendölte a mocsárvilágban elinduló szép monasztikus élet korai halálát. Néhányan már gászolták is. A

kísérlet tulajdonképpen nagyon is túlfűtöttnek látszott. Itt-ott néhány szerzetes megcsodálta ezt a merész vállalkozást. Mások sóhajtoztak a tévedés miatt, hogy jóakarátú emberek ilyen extravagáns útra térhetnek. De a legtöbben csak lenézték, megvetették ezt a hatalmas fanatizmust. Így az öröm elég általános volt, amikor Róbert visszatért Molesme-be.

De 1100-nak még két hónapja sem telt el, és már nyilvánvalóvá vált, hogy Cîteaux nem hal meg, sőt egészségesen fejlődik.

Alberik új életet oltott a mocsárvilág kis csoportjába, és az új életmód forradalma gyorsan és biztosan haladt előre. A fehér habitusok úgy világítottak az erdőben, mint a szentjánosbogarak a sötét éjszakában.

Egy reggel István kedvetlenül találta örökké mosolygó apátját. Kérdésére, hogy mi a baj, ezt a meglepő választ kapta:

– Ó, csak éppen „aszalt alma napom van”. – Amikor megkérdezte, hogy miféle nap ez, olyan választ kapott, melyen mindketten elnevettek magukat. Alberik azt kérdezte Istvántól, kipróbálta-e már, hogy egy darab aszalt almát vesz a szájába, és ott tartja egy ideig. A prior ezt még nem próbálta.

– Nos – mondta az apát –, minél tovább hagyod ott, annál keserűbb lesz. Ha sokáig tartod a szádban, majd megfulladsz tőle. A legtöbb bajunk, jó priorom, olyan, mint egy kis aszalt alma, mi meg addig tartjuk a szánkban, míg szinte megfulladunk tőle. Ma „aszalt alma napom van”, és szinte lehetetlennek tűnik előttem, hogy néhány apró nehézségem kikerüljön a fogaim közül.

– Miféle nehézségek ezek?

– Nem is jó rá a nehézség név. Csak egy kis érzéketlenség a részemről vagy talán merő kíváncsiság. Bizonyára hallottad, hogy milyen hírek szivárognak Clunyból, és nem tudom, hogy vajon az fáj-e, hogy bírálnak, vagy pedig az a kétség gyötör, hogy itt ostobaság alázatoskodni. Csak azt tudom, hogy egy kérdésre szeretnék választ kapni: miért nem hagynak minket békében?

Miután egy ideig a szemközti falat nézte, így folytatta:

– Sehogy sem tudom megérteni. Itt vagyunk mi, szinte csak egy maroknyian, elrejtetten ebben a mocsaras erdőben... és ott van Cluny, és az egész világot befolyásolja... valójában szinte ő az Egyház... és mégis fennakad azon, amit mi teszünk. Egy elefántot hogy zavarhat meg egy kis egér? A csillagok nem fénylenek, amikor fent van a nap! Hát akkor mitől fél? – Alberik töprengett is, bosszankodott is.

István meg csak mosolygott.

– Az aszalt almád majdnem megfojt, főtisztelendő atya – mondta. – De miről pletykálnak tulajdonképpen mostanában?

– Miről? Az étkezésünkről, fekvőhelyünkről, ruházódásunkról, kézi munkánkról...

– Hogy várhatsz mást, hiszen te is bírálod az ő étkezésüket, az ő fekhelyüket, az ő munkájukat...

– Én? ... Mikor? ... Soha!

István nevetett: – Ó, nem főtisztelendő atyám, te sose bírálod őket, de hogy, hogy nem, a legtöbben minden megmozdulásodat kritikának érzik. Azt hangoztatják, hogy az egy Regula egy fegyelmet követel, tehát: ha neked igazad van, Cluny téved, de ha Clunynak van igaza, akkor te fanatikus vagy.

– Prior atya, alig van egyetlen fejezet a Regulában, melyen az apát ne változtathatna, ha jónak látja. Szent Benedek nem azt akarja, hogy zsarnokoskodjék, hanem, hogy mindent elrendezzen. Nos, ez az egyetlen tény teszi az egész dolgot olyan nevetségessé. Mert Cluny lehet Cluny és Molesme Molesme és Cîteaux Cîteaux... és mindhárom lehet benediktinus. Ők magyarázzák a Regulát úgy, ahogy akarják, ez nem az én dolgom, de szeretném, ha hagynák, hogy én is úgy magyarázzam, ahogy jónak látom.

István csak csóválta a fejét:

– Ne, főtisztelendő atya, ez nem csupán egyszerűen értelmezés dolga. Mert ha mi meg tudunk élni két tál főtt ételen, ahogy Szent Benedek előírja, akkor a többi benediktinusnak sincs szüksége háromra vagy négyre. Ha mi boldogulunk a magunk keze munkájából, akkor a többieknek sincs szükségük szolgákra...

– Ó – kiáltott fel az apát lelkesen –, éppen ez juttatja eszembe az igazi problémát. Most ne törődj az ő értelmezésükkel, és ne is gondolj Clunyre. Csak mondd el a véleményedet a kézi munka ügyéről és a szolgákról. – És Alberik energikusan odahúzta székét az asztalhoz. Olyan jellegzetes volt ez a mozdulata, hogy István elmosolyodott. Leült, de mindjárt elszállt a mosolya, amikor Alberik elmondta tervét.

1101-ben a francia monastorokat teljesen eltartották, sőt elhalmozták egyházi javadalmakkal, tizedekkel és jobbággyokkal. Sok apát valóságos hűbérúr volt, óriási hatalommal, sok alárendelttel és jókora bevétellel. A monastorok dúskáltak a javakban.

Abban az időben, amikor Alberik gondolatait előadta Istvánnak, nem volt valamire való monastor, melynek ne lett volna önálló jövedelme. A szerzetesek nem dolgoztak, mert voltak, akik eltartották őket. Nem lehet csodálkozni, ha a monasztikus világ elképedt, amikor megtudta Alberik és István beszélgetésének végeredményét.

Alberik kezébe vette a Regulát, és hangsúlyozva felolvasta ezt a mondatot:

„Akkor igazán szerzetesek, ha a saját kezük munkájából élnek.” – Alapnak tekintette ezt, melyre építeni kezdett. Mielőtt befejezte volna, eltervezte legradikálisabb és legforradalmibb kezdeményezését. Nemcsak vissza akarta állítani a szegénységet, de biztosítani akarta további meglétét is. Hangsúlyozta a jólét veszedelmeit, és megmutatta, hogy Odó burgundi herceg adományai mennyi bajt okoztak neki. A megalkuvásnak még a lehetőségét is ki akarta irtani, azért javasolta, hogy csak annyi földjük legyen, amennyit saját maguk meg tudnak művelni, és megtagadott minden más jövedelmi forrást:

– Élünk a Regula szerint, István! Legyünk elég radikálisak ahhoz, hogy magunkat el tudjuk tartani. A megalkuvásnak még csak a látszata se merüljön fel Cîteaux-val kapcsolatban.

Ez elég következetes, de egyben olyan lépés is volt programjában, melyet csak egy hős mer megtenni. Alberik megtette. István és közössége követte. Lépésük nemcsak a monasztikus világot ejtette bámolatba. A nemesség legnagyobb része és sok szolga megcsodálta Cîteaux szigorúságát és szerzeteseinek nagylelkűségét. Megindította őket ezeknek a férfiaknak a lovagiassága, akik mertek mások lenni azért, hogy megmutassák Isten iránti szeretetüket. Hallották sok szerzetes kacagását és gúnyolódását is, de az egyszerű emberek rendelkeznek egyfajta éles elméjűséggel, amely gyakran képessé teszi őket arra, hogy csak a tiszta szív szavát hallják meg. Lehet, hogy sokan csatlakoztak a kacagókhoz, de mindenesetre sokan csodálták a mocsár férfait. Amikor meghallották Alberik döntését önmaguk eltartásáról, felkapták a fejüket. Még a herceg, a hozzájuk mindig hűséges és őket mindig csodáló és tisztelő Odó sem nyugodott bele egykönnyen.

1099-ben, miután felszentelték a templomot, a herceg engedélyt kért Róberttől, hogy egy szerény házat építhessen magának a monastor közelében. Szenvedélyesen ragaszkodott ahhoz a helyhez. Egy nagy ünnep sem múlt el anélkül, hogy házába ne hozta volna egy sereg barátját, és közösen részt ne vettek volna az egész zsolozsmán és a konventmisén. Cîteaux fejezte be azt a térítést, amit Szent Anzelm elkezdett. 1101-ben, Krisztus mennybemenetelének előestéjén, Odó fiával, Hugóval és számos nemessel együtt érkezett a monastorba. Miután kikötötték lovaikat a monastor udvarán, visszavonultak a magánházba és készülődtek, hogy együtt üljék meg az ünnepet a szerzetesekkel. A herceg már majdnem két teljes éve ezt mindig így tette, de ezen az estén készülődése közben valami különös komolyság jelent meg az arcán. Ragaszkodott ahhoz, hogy egyedül legyen. Végigsétált a földeken, elidőzött legkedvesebb helyein, leült a fa alá, ahol annak idején Róberttel is ült, de

a leghosszabban a temetőben időzött. A mogorva öreg harcos olyan volt, mint egy szerelmes, aki újra bejárja azokat a helyeket, ahol szerelmével először találkozott.

Különös magatartásának okát még csak nem is sejtették még másnap szentmise után sem. A herceg is, társasága is fölkel a szerzetesekkel az éjszaka közepén. Az éj óráit egészen hajnalhasadtáig a homályos templomban töltötték, követték a szerzetesek zsolozsmájának ünnepélyes énekét, és csatlakoztak leboruló hódolatukhoz. A herceg kérte, hogy ministrálhasson egy magánmisén. Prima előtt a többi időt az Oltáriszentség előtt töltötte. Prima után körülsétált a kertben. Terciára és a konventmisére visszajött a templomba. Dél lett, mire Alberikkal találkozott.

– Megdöbbsentett ma reggel a gondolat – mondja a herceg –, hogy a te embereid milyen kiváló rablók lennének.

Ez volt a beszédstílus a herceg és az apát között. Mindketten katonák, mindketten szókimondók voltak, és egyikükből sem hiányzott a humor. Alberik elnevette magát és visszavágott:

– Ki tudná ezt jobban megítélni, mint hercegséged?

– Emlékszem korábbi életemre, és ma éjszaka figyeltem szerzeteseidet, apát atya. Lelkesítő, ahogy ezek az emberek koncentrálnak. Valóban, remek rablók lennének belőlük, mert egy rablónak nagyon kell tudni koncentrálni.

– Azt hiszem, ők valóban rablók is – vágott közbe Hugó, a herceg legnagyobb fia, aki többet örökölt anyja vonásaiból és vonzó külsejéből, mint barna képű apjából. Amikor apja szeme kérdően villant feléje, az ifjú nemes folytatta:

– Elraboltak téged régi életedtől és még hajdani otthonodtól is. Nem csoda, ha anyánk kötekedik veled, hogy mikor öltöd már magadra a habitust.

Ez alkalommal is körülülték a különasztalt, melyet Alberik készíttetett a herceg és kísérete számára. A Regula megengedi, hogy az apát a vendégekkel étkezzék, és hogy magával hozzon egy két testvért, ha a vendégek túl sokan vannak. Istvánt általában a közösséggel hagyta, mert a Regula kéri, hogy egy szenior maradjon ott a fegyelem kedvéért. De ma, valami ismeretlen okból megkérte Alberik a priort, hogy ő is a herceggel étkezzék.

Miután a herceg hörpintett a borból, az asztalra csapott és így szólt:

– Úgy látom, szükségetek van egy jó szőlőskertre! Mit szólnál hozzá apát úr, ha legkedvesebb szőlőskertemet neked adnám? Innen egy mérföldre van, északra.

Alberik megtörölte a száját, és így szólt:

– Azt mondanám, hogy nem lehet.

A hercegnek tátva maradt a szája. Az apát cinkosan Harding Istvánra nézett, és így szólt:

– Az igazság olyan, mint a gyilkosság: előbb-utóbb kiderül. – Aztán a herceghez fordult:

– Herceg úr, hallottál-e már olyat, hogy a jólét bajt eredményez?

A herceg összeráncolta a szemöldökét.

– Én nem nagyon szeretem az ilyen paradoxonokat, apát úr. Az Evangéliumban pedig csak úgy hemzsegek: a veszteség, nyereség, az elvesztés, megtalálás, élet és halál... Ezek az ellentmondások csak megzavarnak engem. Én csak egy egyszerű katona vagyok.

– Nos, hadd mondjak el neked egy kis történetet Molesme-ről – és Alberik elmesélte, mi történt Róberttel és reformjával, miután a troyes-i püspök éhesen távozott. Szavai világosak és meggyőzőek voltak. Így fejezte be:

– Látod, a jólét tud szerencsétlenséget hozni.

– Pedig éppen most gondoltam arra, hogy egy jó szőlőskert jó bort terem majd nektek – mondta a herceg nevetve. – És nem akarom ám nektek adományozni az egész hercegséget!

– Hiszen már nekünk adtad majdnem a felét! – vágott közbe István. – Amikor visszatértem abból a majorból, amit utoljára adományoztál, mondtam apát úrnak, hogy tízmérföldes csizmákra lenne szükségünk, ha le akarjuk aratni a termést azon a földön. Már azt hittem, hogy megtettem az út felét Párizsig.

– Hagyjátok, hogy a jobbágyok arassanak nektek – dörögött a herceg. – Hagytam ott nektek eleget a majorban. Ti szerzetesek vagytok. Énekeljétek a zsoltoszmátokat, irányítsátok a munkákat, és hagyjátok a munkát a szolgákra, azok majd gondoskodnak a távoli majorokról is.

– Herceg úr – mondta Alberik –, prior urunkkal hadi tanácsot tartottunk nemrégiben, és most folytatjuk ezt a te jelenlétedben. Bár nem öltöttem fel a habitust, ahogy a fiad csipkelődött veled az előbb, de te mégiscsak tanácsunk tagja vagy attól a naptól kezdve, hogy átlövagoltál az erdőn és elcsodálkoztál azon, amit építettünk.

A herceg szívből nevetett.

– Akkor szükségetek is volt tanácsra! De talán most is. Mit terveztek?

Alberik elmondta elhatározását, hogy csak annyi földet tartanak meg maguknak, amennyit maguk meg tudnak művelni, és csak annyi mező, erdő és szőlő birtokosai lesznek, amennyire a monostornak saját igénye kielégítésére szüksége van. A herceg figyelmesen hallgatott, s ahogy az apát egyre világosabban vázolta fel elgondolását, Odó idegesen kezdett dobogni az asztalon. Amikor Alberik befejezte szavait, fejét csóválva mondta:

– Túl mélyre akarsz ásni, apát úr!

Alberik a Reguláról kezdett beszélni, és annak megalkuvás nélküli követéséről. A herceg megkérdezte, mit tenne, ha a közösség hirtelen megnövekedne? Az apát nevetett:

– Meglátogatnánk téged. – Ez tetszett a hercegnek, de mégis hangsúlyozta az okosságot. Alberik felkapta a fejét:

– Vannak emberek, akik a Megfeszített okosságát hirdetik! – A herceg elnevette magát:

– Egészen őszintén mondd meg nekem, apát úr, a te jelmondatod az, hogy „etsi omnes, non ego” (Ha mindenki, én akkor sem)?

– Ez nem lehet – szólt közbe a fiatal Hugó.

– Miért nem? – csattant fel az apja. – Hát nem különbözik minden más apáttól?

– De igen, csakhogy a jelmondat, amit te akarsz adni neki, Péter ajkáról hangzott el bukása előtt. Az apát úr pedig nem fog elbukni.

A herceg nevetett.

– Qui se existimat stare, videat, ne cadat” (Aki áll, vigyázzon, hogy el ne essék”, amit így lehetne mondani: Vigyázz, mielőtt ugrasz. Van egy megoldásom számodra, főtisztelendő atya. Én nem veszem vissza az adományaimat, de hogy te is ki legyél elégítve és csekélységem is, az a javaslatom, hogy a különböző majorságok jobbágyait tedd a közösség tagjává. Így te is megtarthatod a Regulát, és én is megtarthatom a becsületemet.

Az ötlet nagy derűtséget keltett. Ebben a pillanatban Alberik és az egész asztaltársaság tréfának fogta fel, de ez vetette el Alberik legforradalmibb tettének magvát, ám ez még csak később bontakozott ki.

Sokáig ültek az ebédnél azon a napon, vitatkozva az apát tervéről. Meglepő bejelentés volt, és heves vitát váltott ki, de amint fölkeltek az asztaltól, a herceg egy még meglepőbb bejelentést tett:

– Ma búcsúzom Cîteaux-tól. – Mindenki csodálkozva nézett rá.

– Feleségem és fiam sokszor ugratnak, hogy mikor öltöm fel a habitust. Ezt nem tudom megtenni, de a keresztet magamra tudom venni. Cîteaux-i szerzetes nem lehetek, de keresztes vitéz igen. Atyáim és barátaim! Hamarosan indulok Keletre. Azt mondják, hogy az ott létesítendő új keresztény királyságnak szüksége van kipróbált karokra. nekem van kettő is. Megyek, hogy nagylelkű legyek az Isten iránt...

Szokás szerint a herceg étkezés után visszavonult az apáttal az apáti szobába. Ezen a napon fiát is magával vitte, és kérte az apátot, hogy hívja Harding Istvánt is. Négyesben végignézték a monostor műhelyeit és bejárták földjeit. A herceg fáradhatatlanul mutatott rá a várható nehézségekre és helyes megoldásukra. Úgy látszott, mintha többen törődött volna a

monostorral, mint saját hercegségével. Hugó nagyon figyelt, bár Alberik újra kijelentette, hogy mindenből csak annyit tart meg, amennyire szükségük van. A herceg folytatta:

– Most mutatom meg a fiamnak, hogy mi mindenre van még szükségtek. Hidd el, apát úr, én segíteni akarom reformotokat, nem megakadályozni, de én háborúba megyek, és az emberek a csatában meg is szoktak halni. Én elől leszek.

Késő délután, amikor Alberik és a herceg kettesben sétálgattak a kertben, az apát így szólt:

– Szóval elmégy a Szentföldre... Hogy irigykedem rád, herceg úr! – Amikor látta, hogy a herceg élesen néz rá, elmosolyodott:

– Gondolom, furcsa vallomásnak hangzik ez egy szerzetes szájából, de elárulom neked, hogy valahányszor nyeregbe szállok, forrni kezd a vérem. Sok kemény csatát vívtam magammal az elmúlt évek folyamán, de hál' Istennek, mindig legyőztem magam.

Bebizonyítottam, hogy a vért is le lehet győzni.

A herceg nevetett.

– Örülök, hogy elmondtad ezt nekem, főtisztelendő atyám. Mindig csodálatlak téged és az olyanokat, mint te. Kíváncsi voltam, hogy a harc utáni vágy meghal-e abban a pillanatban, amikor felöltik a habitust, vagy meghallják-e még a sarkantyúk pengését?

– Emberek maradunk akkor is, ha szerzetesek leszünk, herceg úr!

– Még hozzá katona emberek, úgy látom. De most itt van egy újabb rejtély: te irigykedsz rám, mert keresztes vitéz leszek a Szentföldön, én meg irigykedem rád, hogy keresztes vitéz lehetsz a mocsárvilágban. Vajon miért látszik a szomszéd legelője mindig zöldebbnek, mint a miénk?

– Azt hiszem, olyan betegség ez, melybe akkor estünk bele, amikor a Paradicsomot elvesztettük. Ádám és Éva minden fa gyümölcséről ehetett, egyet kivéve, és éppen ez volt az egyetlen, ami után vágyakoztak és amiből ettek. Ezért irigykedem én rád, te meg rám, és ez így lesz, amíg csak újra el nem nyerjük a Paradicsomot!

A herceg hangosan tűnődött:

– Apát úr, az elmúlt éjszaka zsoltosma alatt és ma reggel mise alatt egyetlen gondolat vibrált a fejemben: milyen szerencsések ezek a szerzetesek, hogy így bezárkóztak az Istennel. Ez a pontos leírása a ti monostorotoknak. Figyeltem szerzeteseidet a hosszú zsoltosma alatt. Nyilvánvaló volt, hogy egyetlen gondolat tölti el őket: az Isten; egyetlen munkájuk, egyetlen életük, egyetlen szerelmük: az Isten. Igen, szó szerint igaz az, hogy itt bezárkóztatok az Istennel.

Alberik jól értette a herceget.

– Valaki azt mondta az életünkről, hogy mi szabadon szeretjük az Istent, és hidd el nekem, hogy így igaz. Neked van családod, hercegséged... ezer és egy dolgod, amivel törődnöd kell. Még a szolgáltnak is törődniük kell a munkájukkal, a bérükkel, de az egyszerű szerzetes egyetlen dolga, hogy szeresse az Istent.

– Elég zsúfolt program, apát úr! – mosolygott a herceg. – Hajnalhasadás előtt kezdődik, és naplemente után végződik. Szerzeteseid el vannak foglalva egész nap.

– El vannak foglalva az Istennel. Foglalkozásuk a szabadságuk.

– Értem, mit akarsz mondani. Ez a mindenféle ügytől mentes élet a szabadság élete, és ezt a szabadságot ti az Isten szeretetére foglaljátok le.

– De nekem jobban tetszik a te gondolatod, herceg, mert mi tényleg be vagyunk zárva, valósággal be vagyunk börtönözve. Mindnyájan bűnösök vagyunk; már annak születünk, és legtöbbször bőségesen hozzáadtunk örökségünkhöz. Jól mondtad, amikor rablókhoz hasonlítottál minket. Elloptuk az időt.

– Hogyan?

– Hát kaptunk egy bizonyos időt, hogy felhasználjuk az életünk egyetlen fontos munkájára, mi meg egyebekre fordítottuk.

– Egyetlen fontos munkára?
 – Csak egyetlen művet kell befejeznünk, mielőtt meghalunk. Az életet azért kaptuk, hogy véghezvigyük a szeretet művét.
 – Nos, én pedig megyek, hogy megvalósítsam életemben a bűnbánat művét. Azért veszem föl a keresztet.

Alberik hosszan nézett a hercegre, végül megszólalt:

– Herceg úr, te mélyebbre láttál, mint én. Én mindig a szeretet művéről beszéltem, de mivel a legtöbbször csak tékozló fiú, ennek a szeretetnek égő, igen lángoló, bűnbánó szeretetnek kell lennie. A te meghatározásod sokkal jobban kifejezi az igazságot. Azért vagyunk a földön, hogy véghezvigyük a tökéletes bánat művét. Te úgy viszed véghez a tiédet, hogy harcolsz Keleten, mi pedig ebben a kolostorban, ahová bűnbánó emberek bezárják magukat az Istennel, hogy szentek legyenek.

Befejezték sétájukat. Amikor a herceg azt mondta az apátnak, hogy Cîteaux-t magával viszi a szívében a Szentföldre, Alberik ezt felelte:

– És Cîteaux imádságával kíséri minden lépésedet.

Miközben búcsúztak, Odó valamit adományozni akart az apátságnak, de Alberik nevetve elhárította:

– Bárcsak sose lenne olyan barátunk, aki tehetős is, és nagylelkű is egyszerre.

Amikor befordultak az épületbe, a herceg az apáthoz fordult és megkérdezte:

– Igazán olyan mélyre akarsz ásni, ahogy most eltervezted?

– Herceg úr – mondta Alberik, és szeme tűzben égett –, olyan mélyre akarok ásni, amennyire a Regula kéri. Isten segítségével. Cîteaux olyan apátság lesz, ahol nincs megalkuvás.

„Meg lehet ezt valósítani?”

A herceg elment Keletre, és Alberik is megvalósította tervét. Az utóbbinak a monasztikus világban olyan visszhangja volt, mint a mennykőcsapásnak. A visszhang, amely eljutott Cîteaux-ba is, annak megállapítására készítette Harding Istvánt, hogy valóban okos dolog volt Ilbodus és János római útja. A Paszkáltól kapott értékes levél nélkül – mely „kelt 1100-ban, április 18-án, pápaságunk második évében” – valószínű, hogy Alberiket még jobban megverték volna, mint Molesme-ben.

Az, hogy a Novum Monasterium kihívás volt az összes többi monostor számára, nem bizonyult valóságnak. Minden esetre – szándékosan vagy nem – elítélés volt számukra. Cîteaux aláhúzta Szent Benedek Regulájának minden szavát. Róbert idealizmusa meglepte környezetét, és Molesme kezdeti időszakában valóságos kavargást idézett elő. Alberik más, merészebb egyéniség és Cîteaux más, radikálisabb összetételű és függetlenebb volt. Senki sem tudta megérteni Cîteaux-t és Alberiket, de mindazt, amit Cîteaux mocsárvilága rejtett, Róma védelmezte.

Más monostorok szerzetesei talán kinevették fehér habitusukat és kigúnyolták szűkös étkezésüket, de nem tudtak mosolyogni azon az őszinte visszautasításon, mellyel elhárították mások segítségét. A monasztikus világ azt kiáltotta, hogy az már meghaladja az emberi természetet, de Alberik azt válaszolta, hogy ez van összhangban a Regulával. Aztán, ahogy múltak az évek és a Novum Monasterium erődítménye szilárdan állt, a monasztikus világ már tudta, hogy egy igazi forradalommal áll szemben. Zokon is vette, de akkor még nagyon keveset látott.

Néhány hónappal azután, hogy Odó a Szentföldre ment, István belépett gondolataiba merült apátjához. Előtte egy térkép volt az apátság földjeiről, mellette a Regula. István figyelte őt egy pillanatig, azután így szólt:

– Gondterheltnek látszol.

– Annyi sok a gond, hogy valósággal emberkerülő lettem – felelte gyorsan –, de egy olyan báránycát, mint te, csak nem nyel le egy mégoly vad oroszlán se, mint én. – Arrébb húzta a térképet, miközben ezt mondta:

– A herceg a búcsúvacsorán tett egy megjegyzést, amely akkor tréfának hangzott, de most visszatért egy életrevaló gondolat csírájaként. Emlékszel, azt tanácsolta, hogy a majorokban élő jobbágyokat tegyük közösségünk tagjaivá.

István egy pillanatig gondolkozott, aztán felragyogott az arca:

– Ó, igen, akkor mondta ezt, miután kijelentette, hogy sosem fogja visszavenni az adományait.

– Így volt – helyeselt az apát. – Nos, azóta nemegyszer eszembe jutott ez a megjegyzés. – Hirtelen megkérdezte: – Mit tudsz Gualberti Jánosról és Vallombrosáról, István?

– Semmit – mondta a prior zavartan. – Miért?

– Alapított egy rendet Szent Benedek Regulája szerint, és egy újítást vezetett be a szerzetesek világába. Laikusok segítik munkájukat, akik a közösség tagjai, de fel vannak mentve a szilencium és a zsolozsma alól. Ez az alapítás és a herceg búcsúzó megjegyzése arra késztet, hogy azt kérdezzem magamtól: meg lehet-e ezt valósítani? Össze lehet-e olvasztani a két gondolatot: Gualberti Jánosét és a hercegét, és valami újat létrehozni belőlük?

– No, és hogyan illik ez össze a Regulával? Remélem, nem akarsz megint újítással kísérletezni ezek után az újításért harcoló évek után...

– A Regula megtartása adta nekem az ötletet – felelte Alberik. – Ülj le, István, és gondoljuk át ezt a dolgot. – Odahúzta a térképet, és megmutatta a távoli majorokat. – Meg tudunk-e lenni ezek nélkül a gabonaföldek nélkül?

István elgondolkozott, aztán megcsóválta a fejét:

– Nem, ez adja a kenyerünket.

– Meg tudod-e oldani, hogy learatjuk a gabonát és részt veszünk a zsolozsmán is?

– Azt akarod kihozni, hogy túl messze van?

– Azt akarom kihozni, hogy egyiket vagy másikat el kell hagynunk: vagy a zsolozsmát nem tudjuk énekelni, vagy a gabonát nem tudjuk learatni.

– Énekeljük a zsolozsmát a szántóföldön.

– Tudom, hogy te megtennéd, de ez az, amit én nem szeretek. Most idenézz – mondta az apát, és egy legelőre mutatott, amely még távolabb volt. – Erre a legelőre is szükségünk van, állataink nem élhetnek a levegőből. De hogyan tud egy pásztor itt is lenni és ott is lenni?

– Sehogy se.

– Így van. Két dolog szemben áll egymással, és a kettő közül választani kell. – Az apát határozottan emelte fel a fejét. – Tegyük fel, hogy eltartjuk magunkat, tehát ezekre a legelőkre, majorokra, szőlőkre szükségünk van – és mutatta őket a térképen. – Eladtam mindent, amit csak lehetett, de ezekre szükségünk van. De itt van a mi nagy munkánk, a szent zsolozsma! Kórusmondó szerzet vagyunk, ez a szentbenedeki életforma lelke. Nézd csak a Regulát! Szent Benedek 12 egész fejezetet szentelt az Opus Deinek, ahogy ő nevezi. Mennyi mindenről beszél ez a két szó, István. Atyánk ragaszkodik hozzá, hogy semmit se szeressünk jobban „isten munkánknál”. Most már érted a problémámat? Szeretném, ha teljesen el tudnánk tartani magunkat, és szeretném a teljes zsolozsmát is, mégpedig úgy, hogy mindenki vegyen részt minden órán és minden órát énekeljük a templomban.

István állat a tenyerébe támasztva nézte a térképet és a Regulát. Alberik figyelte őt. Mivel nem jött a megoldás, így folytatta:

– Hogyan lehetne teljes a kórusunk, amikor olyan sokunknak kell a majorokban és a mezőkön dolgozni, és hogyan tudnánk gondoskodni magunkról, hogy a kórus teljes legyen? Ez az én gondom. Szeretném tudni, hogyan oldjam meg?

– Úgy, hogy összekapcsolod a herceg és Gualberti János elgondolását.

– Ez lesz a megoldás! De szeretném, ha a laikus segítők mindenkinek testvérei, az apátnak gyermekei, a közösségnek igazi tagjai lennének, akik éppen úgy tartanák fogadalmukat, mint mi, de nem mondanák a teljes zsolozsmát. Pillanatnyilag ez az elgondolásom. Mit szólsz hozzá? Meg lehet ezt valósítani? Tudunk szolgákat szerzetesekké nevelni?

István gondolkodott egy pillanatig. Ez az ötlet olyan új volt számára, hogy nem mert azonnal nyilatkozni. Az ellenvetések tömkelege kavargott benne. Nem ügyesen megfogalmazott segítségkérés ez másoktól? Lehet-e szerzetes az, aki nem imádkozza a zsolozsmát? Azok, akik a majorban élnek, hogyan lehetnek az apát alatt? Nem vezet ez végül a zsolozsma és a kézi munka elválasztására? Teljes őszinteséggel elmondta ezeket és egyebeket is Alberiknek. Az apát gyors válaszából látszott, hogy a nehézségek nem jelentenek újságot számára, mert jól átgondolt már mindent. Végül így folytatta:

– Nem azt kellett volna kérdezni, hogy tudunk-e szolgákból szerzeteseket nevelni, hanem azt, hogy tudunk-e szolgákból szenteket nevelni. Hiszen minden ember hivatalos a szentségre! De állítom, hogy sok laikus testvér magasabb fokra fog eljutni a szentségben, mint kórustestvérei. Az ő életük egyszerűbb lesz, és akár hiszed, akár nem, belső kapcsolat van a szentség és az egyszerűség között. De e pillanatban csak a Regula követelményeit nézem: szeretném, ha gondoskodni tudnánk magunkról és azt is szeretném, ha tökéletesen mondanánk a zsolozsmát. Meg lehet ezt valósítani?

– Úgy látszik, ezt a dolgot te már alaposan kidolgoztad, főtisztelendő atya. Én nem látom, hogy miért ne lehetne megtenni. A Regula nem ír erről kifejezetten, viszont érvelésed, problémád közvetlenül a Regulából származik. De e pillanatban az gondolkodtat el a legjobban, hogy a ránk olyan jellemző szigorúság – vagy amint te szereted mondani: radikalizmus – jelenleg olyasmi felé vezet bennünket, ami már újítás.

Alberik visszatette a térképet és a Regulát az asztalra, aztán priorjához fordult:

– Ez a gondolat már nem egészen új nekem, István. Molesme-ben az öreg özvegy János és fia nagyon szent emberek benyomását keltették bennem. Emlékszel rájuk?

István bólintott.

– Mindenben szerzetesek voltak, csak nevükben, fogadalmukban és ruhájukban nem. Többet imádkoztak, mint sok szerzetes, úgy dolgoztak az apátságnak, hogy azzal Istent szolgálták. Kutattam akkoriban, hogy nincs-e valami szabály, ami lehetőséget adna a közösségbe való felvételükre. De erre csak aztán jöttem rá, hogy meghallgattam a herceget és elgondolkoztam Gualberti János vállalkozásán.

A gondolat egyre kedvesebb lett Istvánnak. Eszébe jutottak más szolgák is, akik olyanok voltak, mint az öreg János és fia. Kezdett lelkesedni.

– Főtisztelendő atya, nemcsak a szolgák között, hanem az alacsonyabb nemesség és talán a főnemesség körében is lehetnek, akik vágyakoznak ilyen lehetőség után. Talán sokan vannak, akik magukat és mindenüket Istennek akarják adni, de a kórus iránt nem éreznek vonzalmat. Lehet, hogy itt, Burgundiában sok ács, kovács, kőműves, kőfaragó, fafaragó és földműves él, aki talentumait szeretné felajánlani Isten szolgálatára. Gondold csak el, micsoda lehetőséget adnál nekik!

– Rájuk is és másokra is gondoltam. – mondta az apát meleg tekintettel. – Biztos vagyok benne, hogy sokan vannak, akik méltatlannak vagy alkalmatlannak tartják magukat arra, hogy a kórusban Isten dicséretét énekeljék, és mégis vágy ég bennük, hogy testüket-lelküket Istennek ajánlják. Éppolyan tagjai lesznek a közösségnek, mint bárki más. Ragaszkodom az egyenlőséghez. Mit gondolsz, meg lehet ezt valósítani?

– Hogyne, és minden erőmmel támogatom!

Az apát elnevette magát:

– A környezet hatása! A merész francia mire rá nem veszi a konzervatív angolt: ...Nos, hát bevallok neked valamit, István: már bele is vágtam ebbe a dologba. Előadtam a dolgot

Gilbertnek és kis csoportjának. Azt mondták, hogy megbeszéljük és gondolkodnak rajta. Így is tették. Egy héttel ezelőtt visszajöttek a kéréssel, hogy kezdjük el. Elküldtem őket egy hétre. Ma telik le a hét.

– Így rejtegeted előttem a titkaidat?

– Hát igen is, nem is. Először Úrnőmmel kellett megtárgyalnom. Egész heti imádságomat ezért ajánlottam fel Neki. Tudod, a Bölcsesség Széke az én jószágos tanácsadóm. A hét ma reggel fejeződött be. Látod, elmondtam neked a dolgot, amint tehettem.

István csodálattal és szeretettel nézett apátjára. Alberik mindig olyan volt, mint egy kisfiú, ha Úrnőjéről beszél.

– Főtisztelendő atya – mondta István –, a te tiszteleted az Istenanya iránt többet tett a közösségért és az alapítás sikeréért, mint bármi más. A te Úrnőd az alapítás Úrnője lett, és Ő megáldja közösségét.

– A gyermekeknek szükségük van anyára, István, és közöttünk a legöregebb is csak gyermek. Sőt, a lovagoknak szükségük van Úrnőre, és mi az Isten lovagai vagyunk. *Cîteaux-i Miasszonyunk!*⁸ Milyen gyönyörű címet adhatunk Neki, és milyen jól illik Hozzá! Ő terelget minket hosszú évek óta, Ő sugallja szinte minden megmozdulásunkat, Ő visz majd minket haza is. Ő adta nekem a bátorságot ehhez a vállalkozáshoz, és itt van megint ez a gondolat, melyet Ő sugallt nekem. Rengeteget kellett harcolnunk a kézi munkáért, ugye?

– Ez volt az egész helyzet igazi keresztje – felelte István.

– Nos, gondold csak el, hogy a laikus testvérek intézménye mit fog jelenteni a kézi munka terén! Meg fogja erősíteni a világot annak felismerésében, hogy a munka valóságos szentelmény. Sok nemes lenézi a kézi munkát, István. Ezek nem ismerik a Szentírást! Jézus nemcsak tisztelettel vette körül a testi munkát, hanem istenivé is tette. A kéz, amely megvonta a bolygók pályáját és a csillagokat elhelyezte a tejúton, ugyancsak kérgetes volt a kalapácstól, fűrésztől és gyalutól. A kar, amely tartja a világmindenséget, ugyancsak fáradt volt az ácsmunkától. A homlok, amely isteni mindentudást takart, verejtékezett a munkától. A világ nem érti meg ezt a leckét, István, alacsony dolognak tekinti a munkát. Itt a legfőbb ideje, hogy újra átgondolja: a világ Megváltója munkás volt, egyszerű iparos. A társmegváltók is lehetnek munkások. A laikus testvérek – hívjuk őket így – második Krisztusok lehetnek. Ezt meg lehet tenni!

* * *

És Alberik hozzájárult, hogy nagyon sokan megtegyék. Új eszmét hozott a szerzetesvilágba a laikus testvérek intézményével. Gualberti János vezette be ezt először még 1050-ben, de Alberik olyan szerencsésen és eredeti módon dolgozta ki, hogy az valóban egy új eszme lett. István már látta, hogy az ég szentek seregével népesedik be... a laikus testvérekkel. Emberek, akik hatalmassá lettek kicsinységükben, egyszerűségükben és kimagaslanak alázatos szentségükkel. Olyasmit hirdettek, amit előttük soha senki nem hirdetett, kivéve az Istenembert: elmondták a világnak, hogy a munka szentelmény, a szentség eszköze.

Alberik úgy oldotta meg Rendje problémáját, hogy milliók számára lehetővé tette a dicsőség koronájának elnyerését.

⁸ Ez alkalommal fordul elő először a történelemben a „Miasszonyunk – Notre Dame” megszólítás (a szerző megjegyzése).

Egy őszi falevél

Amint István az apát szobája felé tartott, arra gondolt, hogy csaknem 10 éve naponta többször is megteszi ezt az utat. Beszámol Alberiknek az előző nap eseményeiről, jelenti a fontosabb dolgokat, megkapja a következő napra szóló utasításokat. Csodálkozott, hogy sose találta ezt sem megszokott, sem unalmas dolognak. Elgondolkozott ezen, és rájött, hogy miért van ez így. Alberik mindig őszintén feltárta szívét ezeken a látogatásokon, és ilyenkor megnővekedett Istvánban a lándzsa szellemének és lelkületének ismerete.

– Mintha én lennék egyetlen bizalmasa –, gondolta a prior, miközben kopogott a tölgyfa ajtón.

Alberik durván ácsolt asztala mellett ült, és egy falevelet forgatott az ujjai között. Egy apró kis levelet, melyet a fagy és a napfény mágikus ereje csodálatosan szép, bíborló vörösre színezett. Az apát kérges, agyondolgozott kezében olyan volt, mint egy égő lángnyelv.

Alberik lassan emelte föl a fejét István üdvözlésére. A szeme elárulta, hogy mélyen elgondolkodott. Gondosan letette a bíbor szépséget az asztal közepére, aztán Istvánhoz fordult:

– Ez is az Isten szépségéről beszél nekem, az élet nagyságáról és a halál magányosságáról. Kimentem ma legfrissebb sírunkhoz, és közben megnéztem az erdőt is. Az Isten fölségesen nyilatkozik meg a természetben az évnek ebben a szakában. Talán soha nem annyira, mint az őszi kompletóriumában.

– Milyen szép gondolat! – kiáltott fel István. – Az őszi kompletórium...

– Hát nem így van? – kérdezte az apát.

– A nyári napok már elmúltak. A vesperást már elénekeltük, most a kompletórium ideje van. Ez az év már meg fog halni. Sokat gondolok a halálra, István, és még többet az életre. Amikor ott térdeltem Krisztián testvér sírjánál, az imádságom nagyon rövid volt, de a gondolataim igen hosszúak.

– Jó testvér volt – mondta István –, komoly, egyszerű, őszinte.

– Igen, az volt, de ma az a gondolat ragadott meg engem, hogy ez a testvér, egy szegény burgundi földműves fia, egy parasztember a burgundi herceg mellett nyugszik, hamvaik szinte összekeverednek. A halál egyenlővé tesz, és mégis milyen kifejező, hogy a sírjuk egymás mellett van, mert mindketten katonák voltak, hadat viselt vezeklők.

Istvánt is elkapta apátja hangulata, felkiáltott:

– Hát nem csodálatos Odó megtérése! Szinte hihetetlennek látszik, hogy Cîteaux legnagyobb jótevője korábbi életében erőszakos, szívtelen rabló volt... Mennyire szerette ezt a helyet!

– Valóban szerette, és utolsó tette méltón koronázza életét. Ó, mekkora volt ennek az embernek a hite és bátorsága. Elindult a Szentföldre, hogy keresztes vitéz legyen, az ő korában... és megvalósítsa a bánat művét... Valóban nemes volt! Emlékszel, milyen boldogság töltötte el, amikor utoljára itt járt? Szinte elragadtatásba esett a zsolozsmától és a szentmisétől azon a napon.

– Valószínű, hogy a mi énekünk csengett a fülében, amikor haldoklott. Azt mondják, hogy felnézett, elmosolyodott és ezt suttogetta: hallom Cîteaux kórusát.

– Mindig gondolt ránk – mondta az apát lassan –, és nekünk is mindig kell rá gondolnunk. Ó, a hűségnek milyen szép megnyilvánulása volt emberei részéről, hogy testét szárazföldön és tengeren át visszahozták, hogy teljesítsék utolsó kívánságát, és közöttünk legyen eltemetve. Hát nem azt gondolná az ember, hogy szívesebben feküdne Bouillon Gottfrid mellett vagy legalábbis valahol a Szentföldön?

– De igen – felelte István őszintén –, és össze is illene a kettő, a nagy Gottfrid és a hősi Odó hamvai. Két harcos, két nemes, két bűnbánó, aki teljesen Istenhez fordult ifjúsága vétkei után. Nem remegtet meg az a gondolat, hogy Gottfrid az Őszövetség hőseivel nyugszik egy

földben? Józsuével, Dáviddal és Makkabeus Júdással? Hogy az Istennek milyen rendkívülien finom érzéke van a dolgok megfelelő elrendezéséhez!

– Pontosan ez ragadott meg engem is, amikor ma temetőnkben a két sírnál álltam – mondta Alberik. Elgondolkoztam Odón és Krisztiánon... Milyen más a két élet külsőleg, és milyen hasonló belsőleg... és a halálban együtt pihennek.

– Mi a belső hasonlóságuk?

– A vezeklés – felelte az apát, aztán megkérdezte:

– Mikor is jött hozzánk Krisztián testvér?

– Csak négy éve.

– Mit is csinált ezalatt az idő alatt?

– Semmi rendkívülit – felelte a prior –, őszinte, egyszerű, jószívű testvérként megtette a kötelességét. Olyan volt, mint szerzeteseink általában.

– Tévedsz, István, nagyon tévedsz – vágott közbe az apát –, ő a legrendkívülőbb dolgot vitte végbe ezalatt a négy év alatt: teljesen istenközpontúvá vált, egészen elmerült az Istenben. Lehet, hogy ez átlagosnak látszik, pedig ez a legnagyobb dolog, amit ember tehet a világon.

– Ez igaz – helyeselt a prior –, de én úgy értettem, hogy közöttünk nem tett semmi rendkívülit.

– Ó, mekkora elismerés! – kiáltott fel Alberik lelkesen. – Remélem, közülünk nem is lesz soha senki, aki rendkívüli dolgokat művel. Ezekben nem bízom, de imádkozom azért, hogy mindig legyenek olyan testvéreink, akik *olyan* rendkívüli dolgokat tesznek, mint Krisztián.

István nem volt teljesen biztos abban, hogy megértette Alberik szavait.

– Hogy érted ezt, főtisztelendő atya?

– Úgy, hogy mindenét Istennek adta.

– De hiszen ez a hivatásunk – ellenkezett István.

– Az igaz – felelte az apát –, de jó az, ha néha nemcsak közvetlen közelről, hanem szinte felülről, perspektivikusan látjuk hivatásunkat. Krisztián sírja és ez az őszi falevél arra készítetett ma engem, hogy egy kicsit megálljak, és olyan szépségét láttam meg a mi igénytelen életünknek, mint még soha azelőtt.

– Beszélj nekem róla! – kérte István.

Alberik halkán elkezdte:

– Krisztián paraszt volt. Otthagytá az ekét és a kemény életet, és mit talált itt? Az ekét és a kemény életet.

István bólintott.

– Mégis – folytatta az apát – milyen nagy a különbség! Tudod, István, még a szürke paraszti életnek is megvannak a maga örömei, kedvtelése, szórakozásai. Nézd csak meg őket nyáron, vacsora után kényelmesen elhelyezkednek, élvezve a lenyugvó napot, vagy figyeld őket télen a meleg kemence mellett.

Amikor István megint bólintott, az apát folytatta.

– Hallgasd csak őket, amikor szüretelnek, vagy figyeld őket, amikor énekelnek és táncolnak a kisöport szérűben. Ó, valóban megvannak a maguk örömei. Egyszerűek, az igaz, de őket kielégítik. És mije volt itt Krisztiánnak? Ezek közül semmije. Egész nap alig akadt egyetlen pillanata, amit magáénak mondhatott volna. Akkor kelt fel, amikor a csillagok aludni tértek. Mielőtt a harmat felszáradt, ő már dolgozott, még hozzá keményen. Amikor a nap magasán volt az égen, ő izzadt és imádkozott, amikor lenyugodott, Krisztián is hazatért. És miért? Hogy pihenjen? Ó, nem! Hazajött, hogy olvasson és imádkozzék. Minden percét a szabályoknak megfelelően töltötte. És amikor eljött az éjszaka, és feltűnt a bűvös fényű hold és ezüstösen ragyogtak a csendes csillagok, Krisztián kemény ágyába tért néhány órányi jól megérdemelt pihenésre. Nos, így élt nap nap után, négy teljes éven át. Tulajdonképpen nem volt egyetlen pillanata sem, melyet a magáénak mondhatott volna, mert mindenét lefoglalták.

Micsoda élet! Milyen dicsőséges élet, mert minden pillanatát Istennek adta. – A kér férfi csendben ült. Egy pillanat múlva az apát kihúzta magát székében, és így szólt:

– István, látom már, hogy miért hívnak minket az emberek örülteknek, és soha még így nem láttam, milyen gyönyörű, sőt mennyi ez a mi örült életünk. Nappalaink és éjszakáink annyira le vannak foglalva, hogy képtelenek vagyunk másra figyelni, mint az Istenre. Krisztián jól előkészült az égre. Négy évet töltött az ég noviciátusában... ebben a mi mocsárban eldugott, igénytelen kis monostorunkban. – Alberik kezébe vette a bíborlő falevelet, és így folytatta: Krisztián halála olyan volt, mint ezé a kis levélé. Ó, mennyire hasonlítanak!

– Arra gondolsz, hogy minden változik, a szépség...

– Igen, arra gondolok, hogy minden változik – mondta az apát energikusan. – Amikor visszafelé indultam reggel azoktól a síroktól, ez az apró levélke hullott elém egy fáról. Olyannak látszott, mint egy törékeny, finom kis virág. Lehajoltam, hogy felvegyem, s ekkor a nap fénye aranyláncsaként lövellt le a felhőkből, áthatolt a fákon, és megtört a tölgyfa tövéénél, ahol ez a kis levél feküdt. Így összekapcsolódott bennem ez a három: Krisztián, a falevél és a láncza. Krisztián zölden, éretlenül jött ide – folytatta Alberik. – Az évek folyamán egyre inkább Istent szeretővé vált, és végül is megérett az igazi férfiszeretet gazdag érettségével. Gyorsan megértette Cîteaux szellemét, nagyon szerette a keresztre feszített Úr Jézust. Gyakran mondta is ezt nekem.

Az apát nagyot sóhajtott, és ebben a sóhajban az volt, hogy ő is csak erre vágyik. Aztán gyorsan folytatta:

– István, a mi egyszerű életünknek sokkal nagyobb mágikus ereje van, mint az ősz bűvös pálcájának. Ez változtatja az erdőt a csodálatos zöldből égő, bíborlő pirossá és arannyá, gyönyörű sárgává, skarlátszínűvé és meleg barnává. A mi igénytelen életünk pedig a sokszínű lelkeket ezüstfehér tisztaságúvá és lángoló pirossá változtatja. István, hálát adtál-e már eléggé Istennek hivatásodért, hogy olyan közel engedett szent Szívéhez?

A priort valósággal magával ragadta az apát hangjának lüktető ritmusa és szavainak élénksége. Végül is így felelt:

– Ki tudna ezért eléggé hálát adni, főtisztelendő atya?! megteszem, amit tehetek, de tudom, milyen szegényes hála ez. A mágikus erő, amelyről beszéltél az előbb, különösen hatékonynak látszik laikus testvéreink között. Csodálatos dolgot tettél a föld és az ég számára, amikor be merted vezetni azt, amihez olyan makacsul, de a Regula radikalizmusával ragaszkodtál. Testvéreink legtöbbje már megérett a szeretet színére, mielőtt élete ősze elérkezett volna.

– Igen – mondta Alberik lassan –, választott emberek ezek... De tulajdonképpen arról akartam beszélni neked, hogy érzem, életem levele is lehullóban van. Hamarosan le fog esni. Ne vitatkozz, tudom, hogy így van. De imádkozz értem, István, hogy amikor életem levele lehull, olyan bíborlóan érett legyen, mint a láng.

Az apát felállt, Istvánra nézett és rádöbbsent, hogy együttlétük hosszú éveit alatt ez a férfi több lett számára, mint neveltje: testvére, segítője és barátja lett.

– Ezt itt hagyom neked – mondta, és odaadta a levelet. – Beszélnem kell az Istennel...

A láng kialszik

István is kiment a temetőbe, ahol Alberik ezeket a benyomásokat szerezte, és elgondolkodott az életről. Figyelmét apátja kötötte le teljesen. Amint elnézte a színeket, melyeket az ősz pazarul hintett szét az erdőben, megértette Alberik honvágyát a mennyország és a világ mögötti Művész után. Cîteaux a lenyugvó nap fényében pihent. István elcsodálkozott Alberik prófétálásán. Arról beszélt, hogy élete levele lehullóban van. István megrázta a fejét. Alberik még nem tartozott az öregek közé, és István nem tudott

visszaemlékezni, hogy mikor volt komolyan beteg. Igen jól néz ki most is, gondolta a prior. Talán csak a temetőlátogatás és a lehulló levél látása okozta túlfűtött hangulatát.

– Imádkozz értem, hogy amikor életem levele lehull, olyan bíborlóan érett legyen, mint a láng...

– Miféle kérés ez? Mintha Alberiknek szüksége lenne arra, hogy ő ezért imádkozzék... Imádkozni, hogy szeresse Istent az, akinek minden szava az Istenről szól, akinek minden lélegzetvétele és minden szívdobbanása csak az Istené... Imádkozni azért az emberért, aki elment Colanba, mert ott keményebb az élet, Molesme-be, mert ez nagylelkűbb életet jelentett és Cîteaux-ba mert ott teljesen megtagadhatta önmagát Istenért és teljesen Rá hagyatkozhatott. Imádkozni, hogy *ez* az ember szeresse Istent... István majdnem hangosan fölnevetett, amikor eszébe jutott ez a kérés.

Amint itt állt Alberikre gondolva, a késő délutáni szellő megborzosolta a temetőt szegélyező színpompás kis erdőt. Szeme megakadt a bíborló levelek záporozásán. Nem csoda, hogy Alberik ilyen akar lenni, mint ezek – gondolta, és eltűnődve szemlélte csodálatos szépségüket. – De vajon apátja nem érett-e már teljesen? Csak kilenc és fél éve viseli tisztségét, és mi mindent valósított már meg! A Regulával ellentétes szokásoknak még az írmagját is kiirtotta, és olyan rendíthetetlenül, hogy mindenkit megdöbbsentett. Akkora hévvel buzdította szerzeteseit, mint ahogy Benedek tehette.

Istvánnak hirtelen elakadt a lélegzete.

– Jóságos ég! Mi mindent tett! Egy új alkotás alapjait vetette meg, egyedülálló vagyunk a világ szerzetesei között. Igen, mindent megadott nekünk egy új Rend alapításához.

A prior fel-alá járt a kis temető homokos ösvényén. Egészen megdöbbsentette a hirtelen felismerés, hogy Alberik milyen hatalmas munkát végzett. Egyre jobban csodálta ennek az embernek az elszántságát és erejét. Honnan vette a bátorságot? Tudta, hogy katona volt. Benne nem közönséges merészség lakott, hanem egy hős kalandos bátorsága. Honnan vette? István egyre csak ezt kérdezte, míg végül megtalálta a megoldást.

– A szeretetből – mondta –, amely nem ismeri a félelmet.

Ez volt Alberik titka. Bátorsága nem állt meg a nagylelkű vitézségnél. Nem, ez nagylelkű szeretet volt. Alberik lándzsa volt, amelyről olyan gyakran beszélt... Lándzsa, mely egyetlen pontot keres. Jézus szent Szívére irányult, de nem azért, hogy átdöfje, hanem hogy eltemetkezzék és elmerüljön benne.

István egyre lassabban sétált az ösvényen.

– Milyen hatalmas munkát végzett! – mondta hangosan. Megállt egy pillanatra, és ujjain elkezdte számolni – egyszerűség, szegénység, saját magunk eltartása, liturgikus imádság... Ez mind Szent Benedek lelkéből fakad. Határozott egyszerűséggel egy új Rend alapját rakta le. Vajon tudatában van-e ennek? Tisztán ragyogó eszményét ebben a két szóban lehet összefoglalni: Isten egyedül!

István megállt.

– És ez az ember, ez a Krisztus-központú lélek kéri tőlem, hogy imádkozzam érte. Ó, édes Istenem, áldd meg alázatosságát, és engedd, hogy utánozni tudjam.

Megszólalt a vesperásra hívó harang. István elindult, de az ajtónál visszafordult, hogy egy utolsó pillantást vessen az ősz csodálatos szépségére. Szellő suhant át az erdőn, és új lángszirmok hullottak a földre.

– Édes Istenem – suttogta –, amikor lehullok, hadd legyek én is ilyen.

* * *

Az ősz elénekelté kompletóriumát, aztán lehullott a hó. Az adventből karácsony lett, és az 1109. esztendő bájos fehérségben mutatkozott be. A mocsárvilág mélyén rejtőző kis monostorban minden a szokásos rendben és nyugalomban folyt. Amikor pedig eljöttek a

legkeményebb januári fagyok, a bíborlóan érett levél lehullott, Alberik, Isten bátor embere 1109 első havának 26. napján hazaérkezett.

Cîteaux-ban rettenetesen hideg volt ezen a napon, és Harding István úgy érezte, mintha a világmindenségből minden meleg eltűnt volna. A nap sütött, de fénye csak dermesztett, a távoli felhőtlenül kék ég szinte megfagyasztotta ereit. Amikor a nap lenyugodott, és a fázó csillagok feltűntek a fagyos égen, ezüstös jégkristályként ragyogtak le a világra. A levél lehullott, és István rettenetesen egyedül érezte magát, és fázott a csontja velejéig.

Másnap eltemették Alberiket. A temetőben a laikus testvérek és az atyák letérdeltek a fehér hóba és imádkoztak. István hintette meg testét szentelt vízzel, ő incenzálta a tömjénezővel, mely olyan hideg volt, mint a jég, ő mondta el a liturgikus imádságokat. Miközben torkát a sírás fojtogatta, egy maroknyi fagyos rögöt dobott annak hideg testére, aki kérte őt és másokat is, hogy imádkozzanak érte.

Aztán összegyűltek a kapitulumteremben. Nem voltak sokan, de a szeretet erős közösséggé kovácsolta őket. Amikor mindnyájan leültek, István megköszönlte a torkát, és könnyeivel küszködve megszólalt:

– Testvéreim! E hatalmas veszteséget érezve, hogy vigasztaljalak titeket? Hiszen én magam is vigasztalásra szorulok. Ti atyákat és lelki vezetőket veszítettétek el, de én még többet veszítettem: barátomat is siratom. Fegyvertársam volt ő, katonapajtásom az Úrért vívott hatalmas ütközetekben. Elment... de nem hagyott magunkra, mert magával vitt minket lelkében. És most, hogy megjelent Isten színe előtt, és személyes szeretetben egyesült vele, minket is egyesített Istennel, akik a szívében vagyunk. – Miért sírnánk? Miért gyászolnánk azt, aki örül? Miért siratnám a katonát, aki most végre megpihent. Gyertek, testvéreim... gyászoló szavunkat alakítsuk imádsággá. Kérjük apátunkat, aki most diadalt ül, ne engedje, hogy kegyetlen ellenségünk megakadályozza, hogy egykor majd vele együtt örvendezzünk a mennyben.

Ezekkel a szavakkal kezdődött el Alberik tisztelete, és napról napra nőtt. Amikor a fagyos rögök végleg elrejtették őt az emberi szemek elől, akkor kezdték őt igazán látni. Lassan rádöbbenek, hogy az ezüstláncza tökéletes szimbóluma Alberik lelkének.

Amikor egymás között beszélgettek, egyre jobban rájöttek, hogy milyen hős volt az apátjuk. Soha nem mondott nekik jámbor közhelyeket. Gyakran felrázta érzelmeiket, de ezek az érzelmek mélyek, tartósak és férfiasak voltak, nem sekélyes, mulékony hangulatok vagy csak a felszínt érintő benyomások. Cîteaux munkájának, pihenésének, étkezésének és ruházkodásának megváltozása e férfias lélek energiájának eredménye volt. Ragyogott itt a szegénység és az egyszerűség, mert miként a láncza, Alberik is mindig a cél központját kereste.

Mint oly gyakran, az elismerés most is túl későn jött. Halott füleknek már nem tudták elmondani hálájukat, és a szem, amely elvesztette csillogását, nem tudott mosollyal felelni a köszönetre. Vádolták magukat, amiért ilyen ostobán vakok voltak, de imádkoztak a hajdani katonáért és katonához. Elmondták neki, mennyire vágnak hallani férfias, kemény és kihívó felszólítását, hogy a „végsőig”... és „nincs megalkuvás”.

Néhány héttel később, amikor a közösség egyik tagja megkérdezte Istvánt, hogy Alberik szándékozott-e egy új Rendet alapítani, az angol így felelt:

– Alberik valójában nem akart forradalmat. Ő csak azt akarta, hogy Cîteaux teljes hűséggel élje a Regulát. Amikor megkérdezték, hogy miért, István ezt az ünnepléses választ adta:

– mert azt tartotta, hogy ez a módja egy átdöfött és megtört szív gyógyításának, ez a módja annak, hogy egy sebzett Fejről lekerüljön a töviskorona, ez a módja annak, hogy kihúzza a szögeket a kegyetlenül átszúrt kezekből és lábakból. Ez volt egyetlen célja. Csak azért akarta, hogy Cîteaux teljes hűséggel élje a Regulát, mert ezt az egyetlen utat ismerte

ahhoz, hogy visszafizesse annak a péntek délutánnak félelmetes adósságát. Röviden: A szeretet megtalálta a módját, hogy viszonzza a Szeretetet!

A lándzsa célba ért

Alberik szentségének születése előtt nem voltak rendkívüli jelei; halála után se sokat keresgéljük azokat.

Közössége, melyet itt hagyott, kezdettől fogva imádkozott közbenjárásáért. Cîteaux fiai és leányai mindig hálás szívvel emlékeztek rá. 6 évszázad telt el addig, amíg az Egyház hivatalosan is elismerte, hogy Alberik sikeresen hajtotta végre forradalmát. 1701-ben a Szentatya szentmisét és zsoltosmát engedélyezett tiszteletére. Ünnepe január 26-án, halála évfordulóján, mennyei születésnapján tartjuk.⁹

A lándzsa célba ért. A láng kialudt, de a forradalom folytatódott, és István, Alberik lelkének másik fele befejezte azt.

⁹ A II. Vatikáni Zsinat új liturgikus rendezése óta e napon ünnepeljük Szent Róbertet és Harding Szent Istvánt is. (a szerk.)

Harding Szent István, a következetes

Istvánon nevet a világ

Rendületlenül zuhogott egész reggel, a víz csak úgy ömlött az ereszcsonnából. Amikor az eső fokozatosan csendesedett, majd végre elállt, a csend szinte zavaróbb volt, mint a zaj. István kinézett az ablakon. A fekete égbolt távoli határán egy ezüstszerű csíkot látott, mely egyre szélesedett: a sötét felhők nyugat felé szálltak. István megcsodálta a fák égre meredő körvonalait. Maga elé pillantva észrevett egy sárga liliomot, amely a félhomályban jobban világított, mint a nyári nap fényében.

– Milyen különös – tűnődött el –, sose vettem még észre, hogy a sötétség így kiemeli a szépséget.

A tisztító eső után, a fekete viharfelhők futó árnyékában a kert olyan szín- és árnyalatgazdagságot mutatott, mely rejtve volt addig, míg az ég ragyogott. A zöld fű és a levelek puhábbnak, fényesebbnek látszottak, a piros színek melegebbnek tűntek.

István visszatért írásához, s közben Róbertre, a molesme-i óriásra gondolt és arra, hogy előbbi észrevétele mennyire igaz vele kapcsolatban. Hatalmas jellemének és lelkének körvonalait a gondok árnyékos háttére mutatta meg igazán.

István éppen folytatni akarta megkezdett írását, amikor egy lassú járású ló sártól cuppogó lépései törték meg a csendet. Kinézett az ablakon, és egy fekete csuklyás lovast látott; ruhája nedvesen tapadt rá elárulva, hogy órákon át ázott.

Néhány perc múlva kopogtak az apát ajtaján. Kíváncsian nyitotta ki az ajtót. Mielőtt a vendégfogadó testvér egy szót is tudott volna szólni, megölelte és megcsókolta a fekete ruhás idegent jobbról-balról, és örömmel kiáltotta:

– Péter! Péter!

– Vigyázz, főtisztelendő atya – szabadkozott a megszorongatott szerzetes –, csurom vizes vagyok!

– Te vagy az, Péter? – kiáltotta az apát örömmel, miközben behúzta szobájába, és becsukta az ajtót. A jó laikus testvér, aki az ajtón kívül rekedt, csodálkozva csóválta a fejét ennek az angolnak, apátjának különös viselkedésén. Mindig nyugodt, most meg izgatottabb, mint a francia. Méghozzá az egy „fekete bencés”! Hát ilyet!

20 perccel később a „fekete bencés” ruháját felakasztotta száradni a tűz mellé, míg maga ott állt István előtt egy fehér habitusban, amit kölcsönadtak neki, és elnevette magát arra a gondolatra, hogy mit szólna a clunyi főapát, ha látná őt most.

– Milyen jól nézel ki – mondta István –, mindig ilyet kellene hordanod. – Péter elmosolyodott, és az apát így folytatta: – Míg átöltöztél, én számoltam, de nem tudom elhinni a végeredményt. Lehetséges, hogy 32 éve annak, hogy elváltunk?

– Pontosan annyi – felelte Péter, miközben leült. – Több mint 3 évtized telt el azóta, hogy te a magad útjára léptél, én meg az enyémre... és most ez a vihar újra összehozott minket. Ha az ég nem dörgött volna úgy, ahogy, én folytattam volna utamat Clunybe, és nem lett volna alkalmam megnéznem, hogy vajon hajdani zárandoktársam tényleg olyan sötét alak-e, mint ahogy az emberek beszélik. Így külsőleg egész emberinek látszol! Mintha semmi sem változott volna meg benned, és az a boldog angol fiú lennél, akitől elváltam az áldott római út után...

István figyelte barátját. Észrevette, hogy mit művelt az idő annak az ifjúnak az arcán, akivel Burgundiában találkozott valamikor 32 éve. Azon a régi napon István zavartnak és magányosnak érezte magát. Már mögötte voltak a Párizsban töltött egyetemi évek.

Gyermekkorában Angliában a sherborne-i bencések iskolájába írták be. Amikor ott befejezte tanulmányait, a szentek és tudósok szigetének¹⁰ híres iskoláit látogatta, majd ő is ott végzett, ahol a kor leghíresebb tudósai: Párizsban.

Nyugtalanága egyre nőtt, üresnek érezte az életét, és tudománykeresése hiúságnak tűnt. Akkor elhatározta, hogy azt fogja keresni, aki maga az Igazság. Magára öltötte a zarándokköpenyt, és elindult Rómába.

Elég reménytelenül és magányosan róttá útját, amikor Burgundián áthaladva találkozott egy hozzá hasonló korú, megnyerő modorú fiúval, akinek még a temperamentuma is hasonlított az övéhez. Ő is Rómába tartott zarándokként, így együtt folytatták útjukat.

Hogy ez nem lehetett valami könnyű, kiderült vidám visszaemlékezésükből: a hófödte Alpokon való átkelés... az éjszaka, amikor eltévedtek és majd megfagytak az erdő sűrűjében... a veszélyes külsejű idegenek, akik csatlakoztak hozzájuk, de végül is nem rabolták ki őket... az éhség, melyet alaposan megismertek, mielőtt találkoztak volna a melegszívű, adakozó és örökké mosolygó lombardiaakkal...

– És a molesme-i erdőben váltunk el egymástól – zárta le Péter az emlékek sorát. Útjuk végén, amikor Burgundiába értek, Péter Clunybe ment, István pedig föllelkesedve attól, amit Róbert szentségéről hallott, csatlakozott az éltes óriáshoz és a hajdani remeték kis csoportjához.

– Azt mondják, az öreg emberek arról szoktak ábrándozni, hogy „mi lehettem volna” – folytatta István. – És bár még nem öregedtünk meg egészen, túl fiatalok sem vagyunk ahhoz, hogy egy pillantást ne vethetnénk vissza arra, amit eddig tettünk. Mondd, még sose sajnáltad, hogy nem tértél be velem azon a napon a molesme-i erdőbe?

Péter ránézett régi barátjára, és elhatározta, hogy olyan őszinte lesz, mint még soha. – Te is olyan ember vagy, István, aki joggal elsóhajthatja majd, hogy „mi lehettem volna”... El sem tudom mondani, hányszor gondoltam arra, hogy milyen tökéletesen illenék hozzád Cluny, és milyen tökéletesen beleillnél te Clunybe. Gyakran szinte a szívem szakadt meg érted, amikor kéziratok között dolgoztam, te meg répák és mocsarak között Molesme-ben, és itt Cîteaux-ban. A több mint 30 év alatt, István, csak egyetlen pillanat akadt, amely nem szánakozással volt tele irántad: az, amikor hallottam a kritikailag átvizsgált Szentírásodról. Addig a pillanatig én csak azt láttam, hogy elástad talentumaidat, és rettegtem érted, hogy mit szól majd a Gazda, ha elszámoltat.

István elmosolyodott.

– Éppen úgy beszélsz, mint az a fickó, aki gyakran meglátogatott engem Cîteaux-ban töltött első évem folyamán. Ugyanazokat mondta, amiket te, Péter. Pontosan idézte a Szentírást, és sokszor megrémített engem a talentumról szóló példabeszéddel. Tudod, hogy hívják azt a fickót?

– Nem.

– Sátánnak – mondta István nevetve. – Elárulom neked, Péter, hogy gyakran jött hozzám, és ugyanezeket a szavakat szegezte nekem, mint most te.

– Kísértés lenne ez? – kérdezte Péter.

István figyelte barátját. Kedvetlennek, sőt gondterheltnak találta.

– Úgy látom, te nem helyesled Cîteaux-t.

– Számodra nem, István, bár te vagy az apátja. Őszinte leszek; azt hiszem, a kölcsönös őszinteség kapcsolt össze minket római utunk idején is – mondta Péter szomorúan. – Elásott tehetséged hogyan dicsőítené az Istent? Nincs még tíz ember a kontinensen, aki olyan szellemi képességekkel született volna, mint te. Megmondtam neked 30 évvel ezelőtt, hogy

¹⁰ Írország

neked Clunyben lenne a helyed. Ezt a meggyőződést elmélyítette az évek folyamán mindaz, amit hallottam erről a monostorról.

– Mit hallottál róla, Péter? – kérdezte István. Sajnálta, hogy a beszélgetés ilyen hamar erre a tárgyra fordult, de szembe kellett néznie a tényekkel. Ha Péter a régi Péter, mást nem lehet tenni.

– Hogy mit tudok erről a helyről? – ismételte Péter. – Amit mindenki tud: hogy ez már túl van a természetesen; hogy többet követel, mint amire az ember képes, és többet, mint amit az Isten kér; röviden, hogy ez fanatizmus. Azt akartad, hogy őszinte legyek, ugye, főtisztelendő atya?

– Igen – felelte István –, de kérlek, ne szólíts főtisztelendő atyának. Tudod a nevemet és ismered természetemet is. Te valamikor „következetesnek” neveztél el engem, mert mindenben a végsőig ragaszkodtam a logikus érveléshez. Te elítélően mondtad ezt akkor, én elismerésnek vettem. Akárhogy is értjük, pontos elemzés volt. Szeretem kikövetkeztetni és teljesen végigvezetni a dolgokat. Lássuk tehát sorjában, hogy mi az, amit mindenki tud erről a helyről!

– István, rajtad nevet a világ.

– Örülök, hogy szórakoztatom a világot – mondta az apát vidáman. – Ismerek Valakit, akit gúnyoltak, kinevettek, méghozzá éppen, miután csodát tett. Talán emlékszel?

– Nézd István, néhány perccel ezelőtt a Szentírást idéző ördögről beszéltél. Te még jobban tudod, mint én, hogy nem volt a századok folyamán eretnek, sem megtévesztett fanatikus, aki elmulasztotta volna megtenni ugyanezt. Nézz szembe a tényekkel! Nem mentél túl messzire?

– Remélem, hogy nem, Péter, hiszen még alig kezdtem el, amit akarok. Van még néhány dolog, amit Róbert és Alberik rám hagytak, hogy befejezzem.

– Róbert? – horkant fel Péter, de észrevette a tüzet, mely István szemében villant, és lecsillapodott. – Szent ember volt a maga módján, elismerem, de örökké úgy mozgott, mint a szélkakas. Ami pedig Alberiket illeti...

– Még mindig arról beszélsz, amit „mindenki úgy tud”? – szakította meg gyorsan István. Nem bízott magában, hogy bármiféle bírálatot is meg tudna hallgatni Alberikről, akit ő annyira szeretett. – A tényekkel nézzünk szembe, Péter, ahogy magad is mondtad, és ne személyeskedjünk.

Péter hátradőlt székében, és elnevette magát. Ez a hirtelen változás meglepte Istvánt.

– Min mulatsz? – kérdezte.

– Magamon – felelte Péter. – Több mint 30 éve nem láttalak, és még 30 perce sem vagyunk együtt, és már ugyanazt a vitát folytatjuk, ami elválasztott minket 30 évvel ezelőtt. Sőt, ami még rosszabb, arról vitatkozunk, amit csak innen-onnan hallottam. Bocsáss meg, István, és most tájékoztass engem a valódi helyzetről. Eleget törtem ezen a fejemet 30 év alatt. Mondd meg őszintén: nem túl sokat követelsz az emberi természettől?

István örült, hogy a társalgás nyugodtabb mederbe terelődött. Szeretett érvelni, vitatkozni, de a veszekedéstől irtózott. Most, hogy barátja nevetett, megkönnyebbült.

– Szeretek a másoknak a saját szavaival felelni. Nézd a tényeket, Péter: 12 éve vagyunk itt, és senki sem halt éhen, senki sem halt bele a túlfeszített munkába vagy a rossz táplálkozásba. Legalább is tudományom szerint nem – mondta mosolyogva az apát.

– Azt hallottam, hogy Alberik gyakorlatilag éhen halt.

István hangosan nevetett.

– Láttad te azt az embert valaha, Péter?

A szerzetes tagadólag rázta a fejét.

– Nos, még abban az évben is, amelyikben meghalt, úgy nézett ki, mint egy katona! Méghozzá nem egy olyan katona, akit megviselt egy hosszú és kemény csata, hanem úgy,

mint aki lelkesen, harcra készen áll. Úgy látszik, Fama úrnőnek igen hosszú a nyelve és nagyon pörög! Nem, nem, Péter, ez abszurdum! Úgy nézek én ki, mint aki éhezik?

– Egyáltalán nem.

– És senki sem a testvérek közül – folytatta István. – Szent Benedek két tál főtt ételt engedélyez, egy font kenyeret és egy hemina bort. A test nem lázad annyit a lélek ellen, ha nincs túltáplálva.

– De István, Isten egészen biztosan nem kér ennyit!

– Minden attól függ, hogy hogyan érted, Péter – mondta István nyugodtan. – Mert igaz, hogy Isten nem kér mindent, amit itt Cîteaux-ban teszünk, a mennyországba jutáshoz, de ami ezt illeti, töletek sem kér sok mindent, amit ti Clunyben megtesztek. Más dolog a parancs és más a tanács. De ha te azt gondolod, hogy mi többet teszünk, mint amit az Isten kér, akkor ezt hogyan értelmezed? – És István a feszületre mutatott.

Péter nem felelt azonnal, István pedig elgondolkozva bólintott és ezt mondta:

– Őt is kinevették.

A clunyi szerzetes nyugtalanul fészkelődött. István így folytatta:

– Ez az utolsó válaszuk minden ellenvetésre, Péter. Mindegyiket hallottam már. Tudom, hogy örülteknek tartanak minket, hogy vannak, akik azt mondják, lealacsonyítjuk a Regula értelmét, az emberi természetet és a papi méltóságot. Hallottam, hogy a világ nevet ezen, amit úgy hív, hogy a mi „farizeizmusunk”, de természetes érzékenységem első megszúrásánál tovább nem izgat a dolog... És nem izgat senkit sem, aki olvassa az Evangéliumot.

István egészen előre hajolt, mintha ezzel is hangsúlyozni akarta volna szavait.

– Péter, az Evangélium annak az Embernek az életrajza, aki körüljárt jót cselekedvén. Tudod, miféle jutalmat kapott ezért? Borissza embernek mondták, meg a vámosok és a bűnösök barátjának. Azzal gúnyolták, hogy ördöge van, úgy beszéltek róla, mint a törvény megszegőjéről. És ez az ember azt mondta: Jöjj, és kövess engem! És mi megpróbáljuk követni Őt.

– És mi Clunyben kit követünk?

A kérdés akkora hévvel hangzott el, hogy István nem tudta elrejteni mosolyát.

– Elmondom, hogy mit gondolok erről – felelte, és hátradőlt.

Péter megmozdult, mintha valami ellenvetést akart volna tenni, de István már elkezdte:

– Az egész monasztikus világ borzalmasan elpuhult, Péter. És ráadásul öntelt is; ez mindig veszélyes jel. A történelem nagy tanítómester, megmutatja, hogy ami valamikor kemény vállalkozásnak indult, idővel ellaposodik, elpuhul. Róbert ezt enyhítésnek hívta, Alberik pedig megalkuvásnak. Akárhogy is nevezzük, tények! Az évek múlásával az eszmény lejjebb száll, és a megalkuvást nem ismerő törvény felhígul. Ez pedig éppen azért végzetes, mert olyan jól megmagyarázható és teljesen igazolható. Fuss csak végig az Egyház történetén vagy akár egy rend történetén, és mindenütt megtalálod, amit én úgy nevezek, hogy „változás az idővel”. Az évek lekerekítik a durva éleket, és meglágyítják a kemény pontokat.

Ekkor közbejön egy „akadály”; egy ember gátat állít, akit lázadónak tartanak, mert szembeszáll a fennálló szokásokkal. Ilyenek voltak hajdani nagy apátjaitok: Odó, Maiolus. Ilyen volt Hildebrand, Aniani Benedek és a többi nagy reformátor. Ilyen volt – anélkül, hogy tudta volna – Molesme-i Róbert is. Egyre inkább az a meggyőződése, hogy nem annyira emberi munka ez, hanem az Istené. Határozott hitemmé válik, hogy Cîteaux nemcsak kihívás az olyan helyek számára, mint Cluny, hanem tényleges akadály az idő okozta változásokkal szemben, amelyek elpuhították a szerzetesek világát.

– Én nem találom puhának, István, pedig benne élek 30 éve. Nem élünk olyan keményen, mint ti itt, ezt elismerem, de a puhaságot nem látom.

– Általános elvekben beszélek most, Péter, csak néhány sajátos tényt említek meg. Nem akarok senkit sem bírálgatni, de azt meg kell mondanom, hogy a reformált élet vagy a

reformátor hatása kortársaira olyan, mint amikor valakinek jéghideg vizet fröcskölnek a hátára. Kellemetlen. Felrázza az önteltséget, haragra ingerel.

– Hát ez elég öntelt kijelentésnek hangzott! – vágta rá Péter nyersen.

– Sajnálom – mondta István mosolyogva –, csak egy kis történelmi beszámolót akartam tartani neked, és felvázolni napjaink helyzetét. Ha azt gondolod, hogy Isten eszközének lenni önteltté tesz, hát én megvallom neked az igazságot: éppolyan önteltté tesz engem, mint az a hatalom, hogy a kenyeret és a bort átváltoztathatom. Nem tudom, hogy te mit érzel ilyenkor, de én mondhatom, hogy sose éreztem magam olyan kicsinek, olyan kimondhatatlanul méltatlannak, mint amikor én, Harding István, egy bűnös ember, az Istent tartom kezemben. Valahányszor erre a hatalomra gondolok, melyet az Isten adott nekem, elpirulok a lelkem mélyéig. Nem, barátom, az a tudat, hogy az ember Isten eszköze, a nyitott szemű embert nem teszi önteltté, hanem mélységes alázattal tölti el. Hirtelen megcsendült a harang; az apát felállt, és mosolyogva mondta:

– Induljunk, ez a vesperásra hív. Állj mellém a kórusban, és énekeld az Úr dicséretét ez egyszer Cîteaux hófehér ruhájában.

Amikor visszatértek az apát szobájába, Péter arca gondterhelt volt és szomorú. Végül megszólalt: – Sajnos igaz, amit az emberek rólad és templomodról mondanak, István, és ez nekem nagyon fáj. Hallottam, hogy megfosztottad az Isten házát minden díszétől, és egészen a mezítelenségig levetköztetted. Ezt nem tételeztem volna fel a te műveltségedről, kifinomult esztétikai és lelki érzékedről, de úgy látom túlságosan is igaz. Ez nem templom, ez egy kopár pajta! – és harag csillogott Péter szemében.

Az apát ezt látva egy ideig bölcsen tartózkodott minden megjegyzéstől. Elrendezte a székeket, és miután intett barátjának, hogy foglaljon helyet, maga is leült.

– Krisztusnak valamikor egy istálló jutott – mondta István.

– Abból egy is sok volt! Miért pont Betlehemet akarod megismételni? Add Neki a legszebb helyet a földön! Templomodat építsd pompássá, és ezzel mutasd ki, hogy sajnálod Őt a betlehemi barlang hidegsége, szegénysége miatt. Ó, hogy fáj ez nekem! Nem is csoda, ha a világ nevet rajtad, vagyis inkább, hogy kigúnyol.

István rajzolgatott egy pergamendarabkára. A mélyen elgondolkodó ember öntudatlan cselekedete volt ez. Megállapította, hogy a világ nagyon tárgyilagosan fogalmazta meg tettét, ő valóban a mezítelenségig levetköztette templomát: az ablakok festetlen üvegből vannak, szobrok nincsenek, egyetlen gyertyatartó áll a szentélyben, az is csak vasból. Tudta, hogy az óriási különbség Cluny és Cîteaux között megdöbbsentette Pétert. Cluny maga a pompa: aranytól, ezüsttől és drágakövektől csillog, padlója, mennyezete és falai, szentélye feltűnően szép és fényűző. Külseje is olyan művészi alkotás, mely István jóslata szerint az elkövetkező századok csodája és kétségbeesése lesz. De most különösen az foglalkoztatta Istvánt, hogy a megdöbbsent Péter mit fog szólni másnap reggel...

István úgy rendelkezett, hogy Cîteaux szent edényei aranyozott ezüstből legyenek, a tömjénező rézből, a ruhák gyapjából vagy vászonból. Ismerte azokat a ruhákat és edényeket, melyekhez Péter Clunyban hozzászokott. A legkifinomultabb művészet alkotásai voltak, a mesterségben való jártasság és az ügyesség csodái. Péter több mint 30 év óta él közöttük, de holnap reggel gyapjú- vagy vászonruhába kell öltöznie, és aranyozott ezüstkehellyel lépni az oltárhoz. István azt gondolta, hogy legjobb lenne előkészíteni őt a meglepetésre, de a vendég megelőzte a szólásban:

– Ez a Megfeszített meggyalázása! Ó, István, hogy fáj ez nekem!

– Megértem tiltakozásodat – mondta az apát nyugodtan, anélkül, hogy felemelte volna tekintetét a pergamenről, amelyen firkálgatott. A mi kis templomunk csupaszsága meg kell, hogy döbbsentse azt, aki az ellenkezőjéhez szokott egész életében.

– De miért tettétek ezt? Miért nem adjátok az Istennek a legfönségesebbet, a legszebbet?

– Különbség van fönséges és fellengzős között, Péter.

– Tudom. Ugyanúgy, mint szegénység és nyomor, mesterkéletlen egyszerűség és nyers mezítelenség, jó ízlés és parádézás között. De ha választanom kellene, inkább a túllőttözöttséget választanám, mint a mezítelenséget.

– Néztél már meg közről egy görög oszlopot, Péter?

– Nem – felelte röviden.

– Nem találsz csupasznak, pedig teljességgel dísztelen. Ha jól megnézed, tisztának, egyszerűnek és fönségesen gyönyörűnek találsz, és ami a lényeg, Péter, elég szilárd ahhoz, hogy a fősúlyt hordozza.

– És hogy kerül a görög oszlop kapcsolatba csupasz templomoddal? Mit akarsz ezzel mondani?

– Semmit és mindent – felelte István lassan. – Tudod, Péter, apátjainknak van valami szimbólumuk. Róbert megtalálta magányos csillagát, az Esthajnalcsillagot, mely egyszerűségről, magányról és csillogó szépségről beszél. Alberik katona volt. Nincs abban semmi rendkívüli, hogy jelképe egy kivont kard és egy hosszú ezürtlándzsa. Én pedig a görög oszlop egyszerűségét és erejét választottam.

István elhallgatott, és úgy látszott, mintha nem is akart volna már többet mondani. Péter újra elkezdte:

– No, és hogy jön ez az egész szimbolizmus a ti templomotokhoz? És ennek az egész beszédnek a tiszta szépségről, mi köze van ehhez a rémes, festett feszülethez? Azt hallottam, hogy levetetted a fából faragott, díszes corpust, de ilyet még álmodni sem mertem! Hiszen ez borzalom!

István fölegyenesedett, hosszan nézett Péterre, aztán megkérdezte:

– megpróbáltad-e már valaha elképzelni magadban, hogyan nézhetett ki Krisztus, amikor a kereszten függött azon a kegyetlen péntek délutánon? A kálvária borzalmas látvány lehetett, Péter! Krisztus kimondhatatlan kínokban gyötrődött. Miközben vergődött és agonizált, testét oda kellett kötni a kereszthez, nehogy leszakadjon a fáról. Ez nem lehetett esztétikailag szép. A mi fakesztjeink nagyon is kifejezők. Azt akartam, hogy embereink jobban érezzék át Krisztus keresztre feszítésének kínját.

Péter hallgatott, és István úgy érezte, hogy érvelése némi megértésre talált. Megváltoztatta a témát:

– Mi a véleményed a kórusunkról?

– Nem éppen zenei élmény – mondta Péter szokásos őszinteségével –, de igen buzgó. Szerzeteseid nem énekelnek túlságosan jól, de szebben imádkoznak, mint bármelyik kórus, amit valaha is hallottam. Lehetne jobb énekeseket találni, de szerzeteseid szavai mögött szív és lélek van. Itt valóban imádkoznak, valóságosan dicsérik az Istent! Épületes és lelkesítő ez itt.

– No, és ez a „pajtaszerű” templom nem teszi tönkre a buzgóságot? Ez neked semmit sem mond, Péter? Mi, emberek érzékelő teremtmények vagyunk, szükségünk van külsőségekre, de nemcsak érzékelő teremtmények vagyunk! Szeretem a szépet, de a díszítettséget nem, a fitogtatást pedig végképp nem. A mi templomunk dísztelen, de ez a túlbillentés részünkről szükséges, hogy a mérleg egyensúlyban legyen.

– Ez az elsődleges célod?

István elgondolkozott egy pillanatig, aztán nagyon lassan azt mondta:

– Nem Péter, nem ez az elsődleges célom, valójában ez nem is célom egyáltalán. Nem is gondoltam más templomokra, amikor az enyémet „a mezítelenségig levetkőztettem”, ahogy mondtad... csak a Regulára gondoltam.

– A Regulára? – kérdezte Péter.

– Ennyi az egész, Péter: a Regula, a Regula szelleme. „A monostor imaterme” című fejezet első mondata így hangzik: „Az imaterem az legyen, aminek a neve mondja. Ott mást ne végezzenek és ne is tartsanak”. Nekem ez két nagyon komoly dolgot mond. Szinte kiáltja:

Légy egyszerű! Légy szegény! Ezért nem találsz díszítést templomunkban. Az egyszerűség és a szegénység követeli, hogy éppúgy ne legyen ékesítve, ahogy egy görög oszlop sincs. A szegénység nem engedi meg az ezüstöt, aranyat vagy a drága szobrokat, az egyszerűség pedig nem engedi meg a színes üvegablakot, sem az olyan edényeket és ruhákat, melyek felragyogtatják a műértők szemét. A Regula szelleme készítetett erre engem.

Péter elmosolyodott.

– Olyan furcsának tűnik nekem, hogy valakitől itt Cîteaux-ban „a Regula szelleméről” hallok beszélni. Több mint 10 év óta Cîteaux-n nevet a világ, és farizeusnak tart titeket, mert úgy összeadtátok magatokat a Regula betűjével, mintha teljesen mellőzni akarnátok a szellemét.

Erre István is elmosolyodott.

– Ismerem már ezt – mondta –, de a világ nem értette meg Cîteaux szellemét. – Barátja felé hajolva így folytatta:

– Péter, jóval Cîteaux alapítása előtt, még mielőtt Róbert Colasba került volna, akkor fogamzott meg az az eszmény, melynek most láthatod közelgő születését. Attól a naptól kezdve, hogy Róbert a tiszta Esthajnalcsillaghoz, mint jelképhez vonzódott, a szegénység és egyszerűség eszménye lett neki és mindazoknak, akik követték őt. Én csak azt teszem, amit Róbert és Alberik tenne, ha Isten megengedte volna, hogy megérjék a mai napot. Nincs semmi a templomunkban, csak az, ami tiszta, egyszerű, szükséges... és szegény. Tudom, hogy Róbert fölkaparta az egész monasztikus világot a Regula kemény értelmezésével, de annak ellenére, amit a világ mond vagy gondol, ahogy a Regula keresi az egyszerűséget és a szegénységet, Cîteaux is úgy fogja keresni mindkettőt. Vissza kell térnünk a szóhoz, hogy megértsük a szellemet! Most már majdnem teljesen visszatértünk.

– Majdnem? – kérdezte Péter nevetve. – Nekem úgy tűnik, hogy már annyira visszatértetek, hogy jóval el is hagytátok! El kell ismernem, István, hogy ez a látogatás és ez a beszélgetés kinyitotta a szememet. Látom eszményedet. Te biztosan megvalósítod, mert következetes vagy, mint régen, és érveid végtelenül ésszerűek. Még nem mondhatom, hogy lelkesedem ezért az eszményért, csak azt mondhatom, hogy a világ hangosan nevet rajtatok. Bocsáss meg, hogy látszólag ítékeztem. Hidd el, hogy amikor ezeket elmondom, olyan az, mintha egy másik világból beszélnék. El se tudod képzelni, hogy ez a hely milyen csupasznak és ridegnek tűnik Cluny után.

– Legközelebbi intézkedésem nyomán még csupaszabb és még ridegebb lesz.

Péter kétkedve kutatta barátja arcát.

– Szándékosan meg akarod döbbszteni a világot, István? Mi lesz a legközelebbi intézkedésed?

– Ha jól értelmezem Szent Benedek Reguláját, azt akarja, hogy szerzetesei cönobiták¹¹, de ugyanakkor monostorai magányosak legyenek. Újra a szellemet keresem.

– Nem értem teljesen, mire célsz.

– Nos, amikor Benedek kifejezetten azt ajánlja, hogy a „monostoron belül legyen a víz, malom, kert és egyéb műhely...” és hozzáfűzi, hogy „így a szerzeteseknek nem kell kint bolyonganiok”, szinte hallom, hogy azt kiáltja: Szerzetes, maradj bent! És tisztán hallom, hogy azt parancsolja: Világ, maradj kint! Más szóval, Péter, a ciszterci égbolt harmadik csillaga a magány. Most már előtted áll Cîteaux teljes eszménye: egyszerűség... szegénység... magány... Te sok monostorban jártál, Péter. Találtad-e azokat egy kicsivel is másabbnak, mint a hűbéri várakat? Nem voltak-e zajosak a vitézek lovaitól, a nemesek hintóitól és a szolgák civakodásától?

¹¹ cönobita = közösségben élő

– Szó se róla – ismerte el Péter –, de egyelőre távolinak tartom azt a veszélyt, hogy ez a mocsár feudális birtok legyen, vagy ez a kis monostor várkastély.

– A szegénység és egyszerűség valóban megmenti ettől, de a magányát kikezdték. A burgundi herceg túlságosan jó volt hozzánk.

– Micsoda gondjai vannak egyes apátoknak! – nevetett Péter. – Azt mondják, hogy Hugó éppolyan baráti és nagylelkű, mint az apja volt.

– És éppolyan vallásos – fűzte hozzá István mosolyogva. – Láttad azt a kis házikót ott lent az úton? – Péter bólintott. – Odó építette ezt magának és kíséretének. Soha nem mulasztott el egyetlen ünnepet sem: matutinumra jött és vesperás után távozott. A fia ugyanezt teszi, de meg akarom szüntetni ezeket a látogatásokat.

– Mit? – kiáltotta Péter, és félig felemelkedett székéből. – Jóságos egek! Ember, hová tetted a háládat, okosságodat, tiszteletedet a nemesség iránt, buzgóságodat Isten dicsőítése iránt...

– Elég – kiáltotta István nevetve, és tiltakozóan emelte fel kezét –, pedig ez szelíd feddés ahhoz képest, amit a világ fog mondani.

– De István, te örült vagy! Mit akarsz ezzel elérni?

– Magány nélkül nincs igazi összeszedettség, igazi összeszedettség nélkül nincs imádság, igazi imádság nélkül pedig olyanok vagyunk, mint az üres tojáshéj.

– De a nemesség csak ünnepnapokon jön, István. Közösséged biztosan kibírja ezt a kis lazítást! – Ha találkozta volna Alberikkel, Péter, nem beszélne így! Ő csak ennyit mondott: „Nincs megalkuvás!”

– De hogyan mered megtartani az adományokat és az adományozókat kitiltani? Ezt a monostort Odó építette, és ő tartotta fenn éveken át. Róbert csak a monostor feje volt, ő az igazi alapító, és örökösét most ki akarod tiltani abból a házból, melyet apja épített?

– Te nem is tudod, hogy Odó mennyit tett értünk, Péter – ismerte el István. – Nem kellett többé aggódnunk, miután vele találkoztunk. Embereket és építőanyagot küldött, és egykettőre fölépült a monostor, de ez csak a kezdet volt! Legelőket adományozott és hozzá állatokat, majorokat, és ellátta őket szolgálkkal. Elsőrangú szőlőket kaptunk tőle, és a legügyesebb munkásait küldte megművelésükre. Laikus testvéreinknek több mint fele a herceg jobbágya volt. Úgy szerette ezt a helyet, mint egy anya féltett gyermekét. Ott van eltemetve a testvérek között, akiknek valóban atya volt. Hugó herceg mindenben atya nyomdokain halad. Hatalmas pártfogónk, barátunk, és mégis még ezen a héten közlöm vele, hogy nem sokáig jöhet ide kíséretével az ünnepeket megülni.

– De miért? – kiáltott fel izgatottan Péter. – Ez a legnagyobb örültség, amit valaha hallottam. Semmibe veszed évszázadok kiváltságait, felbőszíted a nemességet, megharapod a kezét, mely táplál téged, István, mi a célod ezzel az örültséggel?

Az apát tréfásan grimaszolt egyet, és így felelt:

– Az a célom, hogy befejezzem azt a forradalmat, amelyet Róbert elkezdett. Az a célom, hogy annyira következetes legyek, mint amennyire radikális volt Alberik. Az a célom, hogy Cîteaux-ban a Regula szó szerint és szellemi tisztaságában ragyogjon.

Péter szomorúan rázta a fejét.

– Az a célod, hogy magadra haragítsd az egész monasztikus világot és az egész burgundi nemességet, István. Nem, a Regula nem kéri tőled ezt az örültséget.

– Péter – mondta az apát nagyon komolyan –, te felvázoltad most azt, amit én is előre látok. Az egyetlen, aki nem lesz megsértődve, az lesz, akiről azt hiszed, hogy a legjobban megsértődik. Nagyon bízom abban, hogy Hugó herceg megért minket. Elmondhatnék most neked egy hosszú történetet a világelhagyás piciny magjáról, amely kicsírázott a monasztikus szívben, és egészen betölti azt... Beszélhetnék neked arról, hogy minden teremtetett dolognak sajátos légkör, környezet, klíma kell, és a monasztikus szívnek is... Beszélhetnék neked az elszórakozási lehetőségek egész hadseregéről, amely a hercegtől elválaszthatatlan pompára,

tarkaságra és látványosságra vetett egyetlen futó pillantásból támadhat... de nem teszem. Egyszerűen megkérlek, hogy olvasd el a Regulának azt a fejezetét, melyet az előbb idéztem, aztán kérdezd meg magadat, hogy Szent Benedek nem azt kiáltja-e: Teljesen különüljetek el a világtól! Legyetek szigorúan zártak!

– De hiszen nem nők járnak ide!...

– Ó, Péter, ezt értem én „szó szerinti” alatt, ez vaskos farizeizmus lenne. A zártság nem azt jelenti, hogy a nők maradjanak kint, hanem hogy a világ maradjon kint. És elárulom neked, hogy Cîteaux egészen zárt akar lenni.

– Ez fölösleges, István! Te még a Regula szigorúságán is túl akarsz tenni, és vétkezel a mérséklet, a hála és a tisztelet ellen...

– Nem tulajdonítasz túl nagy fontosságot a mérsékletnek, Péter? Ide nézz! – mutatta fel a feszületet. – Itt nem sok mérsékletet látsz! Krisztus megválthatta volna a világot drága vérének egyetlen cseppjével, de nem így tett, és mégis vannak keresztények, akik a mérsékletet hangoztatják. Mindig megdöbbsz engem, hogy milyen mértéktelenek ezek a mérséklethez való ragaszkodásukban.

– Úgy látom, érveid mindig Krisztussal és a feszülettel végződnek.

– Hiszen minden itt kezdődik! Szent Benedek ezt mondja: „Krisztus szeretete elé semmit ne tégy!”

Péter nem hatódott meg, csak ült, és látszott, hogy magában ellenkezik. Végül felnézett és megkérdezte:

– Mindent jól átgondoltál, István?

– Nagyon alaposan – felelte az apát –, és meg is akarom valósítani.

– Nem mondom... – csóválta meg a fejét Péter – fehér habitus, szűkös étel, szolgai munka, szó szerinti Regula, csupasz templom és most a nemesség kisemmizése... Jókora meglepetésekkel szolgálsz a világnak.

– Milyen udvarias vagy csekélységemhez – mosolygott az apát. – De hát én csak Szent Benedek Reguláját akarom követni.

– És én vajon mit akarok követni?

Az apát felállt.

– Az utolsó harangszó, amit együtt hallgatunk, a kompletórium előtti olvasásra hívó harang szava. Ül mellém ebben a fehér ruhában, és holnap reggel, az elmélkedés alatt felelj saját kérdésedre.

István nehézségek elé állítja az eget

Péter másnap felvette fekete habitusát. Abban jobban érezte magát. Ahogy ott állt, készen arra, hogy nyeregbe pattanjon, Istvánhoz fordult:

– Örülök, hogy úgy átáztam, István, áldás volt ez a látogatás. Egy kicsit kezdem megérteni Cîteaux-t.

Amikor a nyeregbe ugrott, lóva táncolni kezdett. Péter megrántotta a kantárszárat és nevetve lenézett az apátra:

– De azért örülök, hogy hazamegyek.

– Nem szereted Cîteaux-t? – kérdezte István.

– Ezt nem mondom – felelte Péter ugráló lován –, de azt igen, hogy Clunyt jobban szeretem. Búcsúszavam ez, István: mindent megokoltál, még a lemeztelenített templomot is. Még mindig a régi „következetes” vagy, de ne légy következtelen a herceg kitiltásával.

Az apát nevetett, majd áldásra emelte a kezét és ezt mondta:

– Remélem, máskor is elsötétednek a felhők! Most már tudod, hová kell jönni a zuhogó esőben. A főapátnak tolmácsold legőszintébb tiszteletemet és legmelegebb szeretetemet. Mondd meg neki, hogy mi nem ítéljük el Clunyt. Ahogy „Atyám házában sok lakóhely

vagyon”, úgy a földön is sok monostor elfér. Azt is mondd meg neki, hogy ne túlságosan izgassa fel magát amiatt, hogy kitiltom a herceg társaságát.

– Tényleg megteszed?

– Meg én – felelte István határozott fejbólintással.

– Akár jó, akár nem, te olyan ember vagy, aki tudja, hogy mit akar. – Péter újra letekintett az apátra, és így folytatta: – Az Örök Városba együtt zárandokoltunk, István, az örökkévalóságba...

– ...lélekben együtt – vágott közbe István. – Ugyanazt az Istent imádjuk, ugyanazon haza felé igyekszünk. Péter, én nagyon hálás vagyok az Istennek, hogy idevezérelt, és megengedte, hogy nálunk töltsd ezt az éjszakát. Imádkozz értem, mert nagyon nehéz lesz kitéssékelni a herceget, de hát az egyszerűségnek, a szegénységnek és a magánynak ragyognia kell Cîteaux-ban, mint a csillagoknak a sötét éjszakában.

– Makacs vagy István – mosolygott Péter –, de ez már hozzád tartozik. – Megsarkantyúzta lovát, és a kereszt jelét rajzolta a Cîteaux-i apát feje fölé.

* * *

István még azon a héten beszélt a herceggel, és az a lehető legbölcsebben viselkedett. Igyekezett igazán megérteni az apátot, akinek egyetlen aggálya az volt, hogy ő és emberei megsértődnek. Amikor István beszélt neki a szemlélődés céljáról: az Istennel való benső egyesülésről, megértette az apát buzgó törekvését a magányra. Hugó előtt világossá vált, hogy mint vendéget mindig szívesen látják, hiszen a Regula kifejezetten gondoskodik a vendégekről, de nem foglalkozik a zajos és nyüzsgő összejövetelekkel és mindazzal, ami elválaszthatatlan az ő színes, világi társaságától. A herceg megnyugtatta az apátot, és teljesen elfogadta szavait, de két dologra figyelmeztette Istvánt: először, hogy intézkedésének éles visszhangja lesz azok részéről, akik eddig vonzódtak hozzájuk; másodsor, hogy általában elidegeníti Cîteaux-tól a nemességet. Aztán újból átgondolta az apát elképzelését: hogy Cîteaux-nak csak annyi földje lesz, amennyit maga meg tud művelni...; hogy minden más jövedelemforrást visszautasít...; hogy ragaszkodik az önellátáshoz... No, és ha jönnek az esős napok?

– Ahogy az embernek szüksége van barátokra, úgy a monostornak is – mondta aggódó figyelmeztetéssel.

Az apát azt felelte, hogy ezzel is számolt, de készen van arra, hogy mindent kockáztasson. Még azt is elismerte, hogy nem éppen bölcs dolog ilyen hirtelen felszámolni régóta bevett szokásokat, de ragaszkodott az elvhez, hogy ne támaszkodjanak másra.

Hugó meghajolt az apát döntése előtt. Megmondta barátainak, hogy le kell mondaniok az apátságban töltött ünnepekről. Amikor megtudták az okot, a méltatlankodás dühös tüze lobbant fel az egész társaságban a mocsár kis monostora ellen, és a kis monostor magára maradt. A nemesek úgy elkerülték, mint az a gyerek a tüzet, akit egyszer már megégetett.

Az elszigeteltség a mocsárvilágban egyelőre nem idézett elő semmi közvetlen változást, kivéve a határtalan örömet. Miután a herceg olyan nemes lelkűen fogadta a helyzetet, István úgy érezte, hogy a forradalom teljesen befejeződött: az enyhítések megszűntek, minden megalkuvást kiírtottak, Cîteaux a saját keze munkájával gondoskodik magáról, az egyszerűség ragyog a zsolozsmában, a szentmisében és az egész monostorban, a szegénység fölségesen uralkodik és a magány biztosítva van. A Cîteaux-i szerzetesnek tökéletes lehetősége van ahhoz, hogy egyedül az Istennel és az Istennek éljen, állapította meg István apát. Ez a hely, amelyet kívülről bezárt a világ, belülről pedig a szerzetes, valóságos Paradicsom az imádkozó, Istent kereső ember számára, a vidék pedig erdőivel és nyirkos talajával igazi purgatórium a vezeklő szerzetes számára, akinek dolgoznia kellett, ha élni akart.

A júliusi hőség augusztusban fokozódott, és István összeráncolta a homlokát. Szerzeteseit nem fenyegette a szétszórtság, róluk gondoskodott azzal, hogy kitiltotta a herceg társaságát, de ő maga napról napra szétszórtabb lett. A július szinte meggyulladt, és mire augusztus lett, az örökké nyirkos, nedves Cîteaux kiszáradt. A vetemények nem tudtak fejlődni a száraz földben. Az apát aggódott a termés miatt. Szeptemberre valóság lett, amitől félt: nem volt termés. Nyilvánvalóvá vált, hogy az erdőben élő kis közösség számára még az a szűkös élelem sincs biztosítva, amit Szent Benedek előír. Így tehát, amikor a levelek lehulltak, és elérkezett a november, Istvánnak, aki kizárta a világot, el kellett indulnia koldulni ugyanabba a világba. Kastélyról kastélyra vándorolt, és – bár tisztelettel köszöntötték – nem fogadták szívesen. A nemesség neheztelt rá. Sokan adtak ugyan neki, de meggyőzően bizonygatták, hogy a nyári szárazság általános volt. István hálával fogadta azt a keveset, amit kapott, és úgy távozott, ahogy jött... mosolyogva. Voltak, akik gúnyosan kinevették a mosolygó apátot. Nemesek és szerzetesek, akik Cîteaux megjósolt halálát várták, azt hitték, hogy elérkezett a diadalórájuk. Lám, a század mégis csak a 12. és nem a 6. Szent Benedek Reguláját tolmácsolni kell e század számára, és nem szó szerint olvasni. Cîteaux újra mocsár lesz! De kárörömeiket némiképpen zavarta az apát keskeny és fáradt arcának rendíthetetlen mosolya.

Azon egyszerű lelkek számára, akik figyelték az apátság életét és csodálták szerzeteseinek buzgóságát, némely dolog fejtörést okozott. Itt olyan embereket láttak, akik mindent megtettek, hogy a legnemesebb módon dicsőítsék az Istent, akik kiemelkedtek a világ középszerűségéből és a tunyaságból, amely mélyen benne lakik minden emberi lélekben, akik harcoltak a hősies keresztény élet legmagasabb fokáért, akik odavetették magukat az Isten elé áldozatnak... és közvetlen jutalmuk mindezért: a szenvedés! István mosolya ezeknek az őszinte, egyszerű lelkeknek nemcsak rejtély volt, de meg is döbbsentette őket. Hogyan mer ez az ember mosolyogni, amikor ekkora gond nyomja a vállát?!

Ám ezek nem ismerték István nyugalmanak titkos forrását, nem tudtak semmit sem az Istenanya iránti mély tiszteletéről. István tőle tanult, aki az angyali üdvözletre készséges fiatallal válaszolt, és ezzel a Fájdalmak Anyjává is lett. Újra és újra elgondolkodott a tényeken: a Szent Szűznek közvetlenül Gyermeke születése előtt el kellett hagynia otthonát, zsúfolt szállásokon és bezárt ajtókon kopogtatott, alighogy megszületett Gyermeke, a világ Megváltója, át kellett Vele kelnie a sivatag homokján, hogy idegen istenek között lakjanak a Nílus mellett; vérfoltosan és hideg tagokkal tartotta 33 éves halott Fiát az ölében, kívül a templom koronázta városon, a választott nép központján. Mária volt az, akitől István megtanulta, hogyan kell fiat-ot mondani... hogyan kell szenvedni és hogyan kell mosolyogni.

De volt egy másik lecke is, amelyet szintén Máriától tanult... a bizalom leckéje. Megfigyelte őt egy lakodalmon, és látta, hogyan állította kész tények elé Fiát és hogyan kért csodát. István utánózni akarta Őt ebben is. Nehézségével az ég elé kell állnia! Ha a víz borrá változhatott csak azért, hogy egy fiatal pár megmeneküljön egy kellemetlen helyzetből, bizonyára 3 fillért is át lehet változtatni annyira, hogy közössége megmeneküljön az éhségtől. Így történt, hogy még mielőtt lehullott volna a hó, és meghallotta, hogy Vézelay-ben vásárra készülődnek, hívatta egyik szerzetesét, 3 fillért adott neki és azt mondta:

– Átkutattam az egész házat, és csak ennyit találtam. menj Vézelay-be. Vásár lesz... vegyél ott 3 szekeret és mindegyik elé 3 lovat. Aztán rakd meg a szekereket ruhával, élelemmel és mindennel, amire szükségünk van. Járj szerencsével, és térj vissza vidáman.

A szerzetes a 3 fillért mindehhez hihetetlenül kevésnek találta. Apátjára nézett. István mosolygott, de a szerzetes nem felelt mosolyára. Lenézett a tenyerébe. István hangosan nevetett, átölelte a szerzetest, elkísérte a kapuhoz és gyengéden meglökte:

– Menj, Isten gondoskodni fog rólunk.

A szerzetes elment. Zavarban volt, de alaposan. Ahogy mendegélt, az a gyanú ébredt fel benne, hogy az éhség talán apátja agyára ment. Ám az engedelmesség ösztönössé válik a

szerzetesben, és visszavonta ezt a gondolatát. Az úton elő-elővette a 3 fillért, megcsóválta a fejét, felnézett az égre és így sóhajtott:

– Uram, Teremtőm! Sok mindenről kell gondoskodnod! 9 ló és 3 szekér! Mind tele ruhával és élelemmel! És mindezt 3 fillérért!

Amikor megérkezett Vézelay-be, zsebébe nyúlt, hogy megbizonyosodjék, megvan-e még a 3 fillér. Megvolt. Egészen felbátorodott, és a lehető legtermészetesebb dolgot tette: barátot keresett, akinek elmesélte szomorú történetét és megszerezte bizalmát.

– Nézd, ebből kellene bevásárolnom mindent, ami Cîteaux-ban szükséges – mutatta a tenyerében lapuló 3 fillért. Ismeretlen barátja hirtelen felugrott, kézen fogta a bánatos szerzetest és izgatottan kiáltotta:

– Gyere, ismerem azt az ember, akinek látnia kell a filléreidet és hallani a történetedet. Gyere! A szerzetes követte. Átmentek az utcán és egy nagy réten, míg megtalálták a keresett házat. Itt az ismeretlen barát némi kis szertartásossággal egy súlyos beteg ember ágyához vezette a szerzetest. Röviden elmondta történetét. A beteg figyelmesen hallgatta, feltámaszkodott a könyökére, és erőtlen hangon odaszólt a feleségének:

– Adj ezeknek a szerzeteseknek annyi pénzt, amennyire szükségük van. Legyenek Cîteaux-nak szekerei, lovai és legyen meg mindenük, amire szükségük van. – Azután visszaszólt a párnára és felsóhajtott: – És mondd meg, hogy imádkozzanak értem.

Másnap István és közössége körmenetben vonult az úton lévő szerzetes elé, akinek még mindig megvolt a 3 fillérje, de ott ballagott a 3 jól megrakott szekér mögött, amelyek mindegyikét 3 ló húzta. Odaadta a 3 fillért apátjának:

– Az Isten gondoskodott rólunk... pedig én hogy féltem.

István csak mosolygott. Mária kieszközölte Fia segítségét.

A 3 szekér rakománya csak télre lett elég a közösségnek. Amikor elkezdett fújdogálni a márciusi szél, betegség ütötte fel a fejét. Pestis söpört végig az országon és éhínség kísérté, és ez Cîteaux-t sem kímélte. Több mint 30 év óta először tűnt el István ajkáról a mosoly. Az éhség és a súlyos nélkülözés soha nem rendítette meg a bizalmat, de a halál igen.

A derűs szemeket elsötétítette az aggodalom, és a nyugodt homlok ráncos lett, amikor a kérlelhetetlen halál irgalmatlan következetességgel stallumot stallum után ürített ki.

A noviciátus létszáma is erősen megcsappant. Nem mindenki maradt meg, aki jelentkezett, és a herceg társainak kitiltása után a felvételt kérők is megfogyatkoztak. Istvánnak látnia kellett a kórus rövidülő sorát, és hallgatni egyre gyöngyöző hangját. Lelke mélyéig aggódott. Hétről-hétre új sírnál kellett térdelnie. A keresztek sokasodtak a temetőben, és gyötrődő apát azon töprengett, hogy Cîteaux zsúfolt temetője mellett nem lesz-e a monostor kísértetek háza.

Igaza lenne a bírálóknak? Róbert, Alberik és ő valóban túl messzire mentek? Túl sokat kértek? Tévedett volna abban a meggyőződésében, hogy ők azért vannak, hogy felrázzák a koruk monasztikus világát önelégültségéből? 6 évszázad annyira megváltoztatta volna az embereket, hogy Szent Benedek Reguláját lehetetlenség megtartani? Talán nem tetszik az Istennek Cîteaux szelleme? Ha nem így van, akkor mit jelent 13 év kudarca és ez a mostani halálsorozat? István homlokán mélyültek a ráncok, és a kétségek felhői sűrűsödtek.

Visszaemlékezett arra, amit Alberik mondott a keresztes vitézek fiairól és a keresztes vitézek lelkületéről... De egyáltalán nem jöttek. Alberik tévedett volna?

Eszébe jutott, amit Róbert mondott az Esthajnalcillagról, amelyik olyan elhagyatott és magányos: „A többiek utána jönnek – mondta –, de mielőtt jönnének, teljes sötétségnek kell lenni.”

– Ó, Istenem – kiáltott fel István –, hiszen sötét van... koromsötét!

Alighogy ilyen kétségbeesetten fohászkodott, meghallotta a fatábla kegyetlen kopogását, mely jelezte, hogy a halál újra viaskodik valakivel.

– Ó, édes Istenem! – nyögött fel István. – A sötétség egyre csak nő! Itt az idő, hogy véghezvigyem tervemet, itt az idő, hogy megpróbáljam a legreménytelenebb dolgot.

Határozott mozdulattal a haldokló ágyához lépett, és az idegtépő csendben olyan parancsot adott, amely még a legvakmerőbb szívet is megremegtette volna.

– Félix testvér – mondta –, engedelmességedre hivatkozva megparancsolom neked, hogy halálod után térj vissza hozzánk valami hírrel életmódunkra vonatkozólag, és mondd meg, tetszik-e Istennek, vagy nem!

A szerzetes meghalt. Eltelt néhány nap, de nem történt semmi. István félni kezdett: túl merész lett volna? Talán erőszakos volt... De mit tegyen? A sötétség egyre nő, ezt kellett tennie. A látóhatár mindenfelé koromfekete, kellett valakit küldenie a Világosság Forrásához. Aztán az egyik napon, amikor mindenki kint dolgozott a földeken Istvánnal az élen, szokás szerint jelt adott egy rövid pihenőre. Sétálgatva valami hely után nézett, ahol egy kicsit egyedül lehetne, amikor hirtelen csillogó fényt vett észre. Megállt, fölemelte a fejét, és egyenesen Félix szemébe nézett. Istvánnak elakadt a lélegzete és térdre esett, de Félix csak mosolygott és így szólt:

– Minden kétséget dobj félre, főtisztelendő atya, és légy nyugodt, ez az életforma szent, és nagyon, nagyon tetszik Istennek! Fiaid hiányán érzett fájdalmad hamarosan el fog múlni, mert sok férfi jön hozzád, nemes származásúak és tanultak. Mint a méhek, betöltik majd ezt a kaptárt, aztán kirepülnek és letelepszene az egész világon.

István arcán újra feltűnt a régi mosoly. A ráncok eltűntek homlokáról és a felhők szeméből. Újból az a fiatal, kíváncsi István volt, aki hallgatta Alberiket, amint a keresztes vitézek fiairól és lelkületéről beszélt. Sőt, még fiatalabbnak látszott, mint valaha, olyan volt, mint egy kisfiú, aki elnézi az Esthajnalsillagot és hallgatja Róbert jövődölését új csillagok feltűnéséről a sötétségben. Tele tüdőből sóhajtott:

– „Miért kételkedtek, kicsinyhitűek? Bocsáss meg, Uram!

Aznap este ablakánál állva figyelte az eget. Teljes szépségében és magányosságában megpillantotta az ezüstös ragyogású Esthajnalsillagot. Lassan, észrevétlenül sötétedett ezen az estén. Az egyre mélyülő kétségben István úgy látta, mintha néhány csillag ezüstös kökörscint rajzolt volna ki az égen, és ott nyílt volna ki ötszirmú szépsége. Hosszú évek óta először csodálta meg az égbolt zafír virágzását. Úgy érezte, mintha most látná először, és halkán idézte a zsoltár szavát: „Coeli enarrant gloriam Dei!”¹² Ködös lett előtte minden, és könnyein át nézte a reszketve csillogó ezüstös ragyogást.

– Róbertnek igaza volt, a csillagok a teljes sötétedés után bújnak elő. Mennyi csillag! – gondolta. Aztán égre emelt arccal imádkozni kezdett:

– Édes Istenem, olyan sötét volt, koromsötét, és én olyan egyedül éreztem magam. Róbert elment, Alberik meghalt, elveszítettük jótevőinket. Jött a nyomor, a nélkülözés, koldulás, éhség. A szenvedéseket betegség követte, aztán halál. A koromsötétben nem voltak csillagok, de mégsem lett volna szabad kétségbeesnem. Bocsáss meg nekem gyenge hitem miatt. Most tudom csak igazán, hogy a teljes sötétségben jönnek elő a csillagok.

Másnap István a temető sarkában, Alberik sírjánál imádkozott, gondolkodott.

– Amikor Alberik életének levele lehullott, lángvörös volt. Nagyon sokan követték azóta, körülötte minden hely megtelt. Hál’ Istennek, mind éretten hullottak le. Egészen szépek lettek, de a fa, amely nevelte őket egészen csupasz lett. Nagyon féltem. A tél megérkezett. Most tavaszodik. A sírok földje már puhul, a fának, melyről lehullottak a bíborló levelek, már bontakoznak apró rügyei, az erdőben már langyosabb a szellő. És fiatal éveim töretlen reménye újra visszatért a szívembe. Hiányzik nekem az öreg Ezüstlándzsa, de amikor itt állok, olyan közelinek érzem, és annyi erőm ad. Be kell fejeznem, amit ő elkezdett. Isten

¹² „Az eget hirdetik Isten dicsőségét...” (19. zsoltár)

megígérte, hogy jönnek majd emberek... és nem kételkedem Alberik jóslatában sem, hogy jelentkeznek majd a keresztes vitézek fiai a keresztes vitézek lelkületével. – Aztán letérdelt, és szíve legbensőbb összeszedettségével így imádkozott:

– Édes Istenem, add, hogy akik jönnek, olyanná fejlődjenek, mint ez az ember... erőssé, egyenessé és igazzá. És amikor eljön az idő, úgy hulljanak le, ahogyan ő: mint egy bíborló láng.

Félix üzenete állandóan foglalkoztatta Istvánt. Újra és újra eszébe jutott: „...sok férfi... nemes származásúak... és tanultak”. Legjobban az első szavukat szerette: sok férfi. Igazi férfiakat várt, mert csak igazi férfiak tudják élni Cîteaux kemény életét. Itt nincs helye semmi gyengeségnek. Ez az élet elszántságot követel, de a szentimentalizmust nem tűri. A férfilelek mélyéről a leghősibb bátorságot és vitézséget hozza felszínre. Ezért tetszetek Istvánnak az üzenet első szavai. Jól tudta, hogy csak férfias erőből születik meg az igazi erény és a törekvés a szentségre. Hálát adott Istennek az első szavakért, a bennük lévő erő és elevenség ígérete miatt.

Félix meghatározása új szárnyakat adott István álmainak. „Nemes származásúak...” ismételte. Eszébe jutott egy megjegyzés, amit sok évvel ezelőtt tett. Róberttel Alberik származásáról beszéltek. István akkor nevetve mondta apátjának:

– Ha Alberik a legalacsonyabb szolgasorból született volna, akkor is igazi nemes.

István nem azzal törődött, hogy honnan jött valaki, hanem azzal, hogy mennyit ér. Aztán eszébe jutott gyakran használt hasonlata: a jó környezet és légkör éppen úgy alakítja a lelket és formálja a jellemet, mint ahogy a rossz környezet rombol és a rossz levegő beszennyezi még a legtisztábbat is. Ez lassan valóságos kinyilatkoztatás lett István számára. „A nemesség kötelez” jelmondat a lovagokat hősiességre serkenti a világban. Miért ne ösztönözhetné a nemes lelkeket a szentség legmagasabb csúcsaira ebben a kis monostorban? Az érvelés világosnak látszott, és Istvánnak tetszett az üzenetnek ez a meghatározása. De a következő nem fogadta valami nagy lelkesedéssel: „tanult férfiak”. Mi hasznát lehet venni a tanultságnak egy olyan világban, mint Cîteaux, ahol az alapkötől a mennyezetig mindennek a lelke az egyszerűség? Mi haszna van a képzettségnek olyan férfiak esetében, akik számára legfontosabb Isten dicsérete Dávid zsoltáraival, önmaguk megalázása és a szolgálai kézi munka. Mi haszna van a tudásnak olyan helyen, ahol az egyetlen tudomány a szentek tudománya? Mit jelenthet ez? Ő maga a tanult férfiak közé számított. Fiatal éveit tanulással töltötte: először Angliában, aztán Írországból, végül Párizsban, és mégis úgy érezte, hogy sose járt *igazi* iskolába, míg be nem lépett a molesme-i apátságba, és nem törekedett elfelejteni mindazt, amit addig tanult, és amíg tudományszomjas figyelme nem fordult afelé, hogyan lépjen a Názáreti lábnyomába. Mit használ a tudás egy egyszerű szerzetesnek?

De István hirtelen meghökkent és csodálkozott saját magán. Mi történt vele? Rajta is érvényesül a „változás az idővel”? Környezete átalakította őt, és hatása alatt él? Az az agyoncsépelt, de hamis szólam, hogy „a tudás nem segíti a szentséget”, ennyire befészkelte volna magát az agyába?

Leült asztalához, hogy megoldja problémáját. Igaz, hogy Isten a Szeretet, de az Istenember soha nem jellemezte így saját magát. Ő azt mondta: „Én vagyok az Igazság!” Az Isten lényegében Igazság. Ebből az következik, okoskodott István, hogy a legapróbb igazság is – nem számít, hogy melyik létrendből –, valóságos és teljes megragadása az Istennek. És ez az, amiért a szerzetes él. Meg akarja ragadni Istent, élete folytonos Isten után nyúlás. Az örökkévalóság Annak állandó ölelése lesz, akit bírni vágyakozott. Tehát minden – az absztrakt matematikai igazságtól, a kétszer kettő négytől kezdve a legfinomabb, legtisztább és legpontosabb metafizikai megállapításig – tartalmaz valamit Isten lényegéből, és mindezt Vele kell kapcsolatba hoznunk. Szeretjük és tiszteljük a Létező megnyilvánulásait. Éppen ezért az élesebb értelem és a kíváncsibb szellem hamarabb eléri a szentség csúcsait!

– Helyesebb ezt mondani, mint azt, hogy „a tudás nem segít a szentség felé” – tűnődött el István.

De egy olyan vérbeli következetes, mint ő, most megállt és megkérdezte:

– Spekulatív módon ez igaz, de hogy néz ki a gyakorlatban? Neveltetésem hogyan segített szentség utáni törekvésemben?

Nem is kellett hosszasan visszaemlékeznie, széles mosoly ragyogott fel arcán, mert látta, hogy milyen határtalanul segítette ez őt. Hiszen az élénkebb képzelőerő, az élesebb és gyorsabb, csiszoltabb észjárás teljesebben és alaposabban ragadja meg az igazságot. István most nagyon komolyan elgondolkozott ezen. Istent nem a kezünkkel ragadjuk meg, vitatkozott magában. Nem szoríthatjuk Őt keblünkre és nem ölelhetjük át hús-vér karunkkal. Nem, Isten lélek, és csak lélekben foghatjuk meg Őt. Ez az, amiért az értelemnek olyan alapvető fontossága van a lelki életben. A szentség a fej és szív „eredménye”, nem csupán a szívé!

István közelebb húzta székét asztalához. Ez a téma teljesen lekötötte figyelmét. Sose látta még ilyen nagy jelentőségűnek az értelem szerepét, de most megértette, hogy az akarat vak, a léleknek messze nem az a képessége, amelyik lát. A szeretet az ismeret eredménye... töprengett. Aztán a hitre gondolt, és lelkesedése nagyra nőtt, amikor meghatározta, hogy a hit értelmi beleegyezés és nem a szív lüktetése vagy érzések áramlása. A hit az ész dolga... Örömeben majdnem felkiáltott. Az ész a szerzetes kormányosa, amely vezeti őt örvények és sziklák között, és távol tartja a merőben jámborkodó mesterkéeltség és nőies érzelgősség Szküllájától éppen úgy, mint a fagyos, merev és mechanikus kötelességteljesítés Kharübdiszétől. A szerzetes nem lehet sem sztoikus, sem kitörő vulkán, az igazi szerzetes értelmes ember, akit az esze irányít. Valóban így van, hiszen a hit, remény és szeretet mind az *ismeret* függvénye.

István hátradőlt, és helyeslőleg bólogatott. Most értette meg igazán, miért jönnek zavarba egyes lelkek, amikor szerzetbe lépnek és elkezdik bensőleg keresni az Istent. Jóakaratóiak, vágyakoznak az Isten után, el akarják érni Őt, és bírní akarják Őt szívében, de értelmileg hiányosak, tanulatlanok. azt hiszik, hogy valami végtelen szakadék tátong közöttük és Teremtőjük, Megváltójuk között. Ezek sose fogják meglátni a dolgoknak az Abszolút Létezővel való kapcsolatát, sose fogják megtudni, hogy az Istenhez vezető út a világegyetem szélesen nyitott útja, és nem számít, hogy hol állnak, az sem, hogy honnan fordultak rá erre az útra, csak lépéseik az Isten felé irányuljanak.

– Ez így van – tűnődött el István. Értelmetlenek, ezért nem tudják kiolvasni a jelzéseket, amelyeket az isteni Gondviselés rajzolt minden útra. Ezek sose fogják meglátni, hogy minden teremtmény – a kis ibolyától a hatalmas, ezüstösen csillogó és fönségesen ívelő égboltig – mind közvetlen és egyenes útjelző az Istenig.

– Milyen észrevétlenül melléfog itt sok szerzetes: – kiáltott fel István. – Milyen sokan összekeverik az egyszerűséget az ostobasággal. Ezek a tudást a szentség ellenségének tekintik, azt erősítgetik, hogy tanult ember nem lehet alázatos. – Az apát elmosolyodott:

– Ha ez a dolog nem lenne olyan tragikus, nevetni kellene rajta. Kíváncsi volnék, mit gondolnak ezek arról az értelemről, amellyel Krisztus rendelkezett... mert hogy alázatos volt, azt nem tagadhatják.

Ettől a naptól kezdve Félix üzenete határtalan örömmel töltötte el Istvánt, de felzaklatta türelmetlenségét is. Mosolygott és sokat imádkozott ezekben a napokban, de a legbuzgóbban türelméért imádkozott. Mióta megbizonyosodott arról, hogy ez az életmód tetszik Istennek, már csak egy problémája maradt: hogy türelmesen tudjon várni addig, amíg az ég teljesíti ígértét.

Az ég nehézségek elé állítja Istvánt

A nagybőjt gyorsan eltelt. István és kis közössége elénekelte a húsvéti alleluját, és ujjongott a feltámadt Krisztussal. Csoportjuk most kisebb volt, mint valaha, de a várakozó örömnél az a levegője, melyet akkor éreztek először, amikor Félix meglátogatta Istvánt, teljesen betöltötte Cîteaux-t. Mindenki türelméért imádkozott, akárcsak az apát, mert bár minden elkövetkező nap tele volt reménnyel, csak koptatta türelmüket.

Egy délután, nem sokkal az első boldog húsvéti alleluja elhangzása után, István a Szentírás kritikai kiadását tanulmányozta, amelyet ő készített. Egészen belemerült a munkába, amikor éles és ideges kopogtatást hallott az ajtaján. A portás testvér lélekszakadva jelentette:

– Itt vannak!

Az apát felnézett, de gondolatait még munkája tartotta fogva.

– Kik? – kérdezte nyugodtan.

– A nemes és tanult férfiak!

A könyv kiesett István kezéből, szíve zakatolni kezdett.

– Hányan vannak? – kérdezte.

– Harmincketten – kiáltotta a testvér izgatottan.

István magára nyugalmat erőltetve sietett a kapuhoz, de erőlködése hasztalan volt; egyébként sápadt arca kipirult, és szeme szokatlan fényben égett. A portás testvér hirtelen mozdulattal kinyitotta a kaput, és a harminckét nemes megpillantotta a mosolygó apátot.

E pillanatban a mosolygás volt az egyetlen, amit István tenni tudott. Az előtte álló nemesek életkora a zsenge tizenhárom évtől ötvenen túlig terjedt. István egy reszkető ködön át nézte őket: az öröm könnyei csillantak meg szemében. Vezetőjük, Bernát, egy jó megjelenésű, világos hajú, nagy szemű, vékonydongájú 22 éves fiú, Fontaines-ből jött. Az egyik leghíresebb burgundi család fia. Mögötte áll négy testvére, egyik nagybátyja, néhány unokatestvére, a többiek széles baráti köréből csatlakoztak hozzá. Az egyetlen kérdés, amit az ifjú feltett, ez volt:

– Jöhetünk?

István egy pillanatra behunyta a szemét. Hogy jöhetnek-e? Ó, ha francia lenne, milyen áradó feleletet tudna adni! De minden, amit válaszolni tudott, csak a mosolygás volt. Évek óta erre várt és ezért imádkozott, hetek óta erre figyelt. Hogy jöhetnek-e?

– Igen, jöjjetek! De ő is? Nem... Félek, hogy túlságosan fiatal! – Megfogta Bernát egyik unokatestvérének, Róbertnek a karját. Csak 13 éves volt a gyermek.

Sok minden történt Harding István szívében ezen a húsvét utáni délutánon, amikor ott állt a kapuban és fogadta Bernátot és társait. Szíve felelt a fiatalok friss lelkesedésére, a középkorúak komoly méltóságára, és az öszülő Gaudriknak, Bernát anyai nagybátyjának harcos tapasztalataira. Mindegyikükből áradt az Isten iránti szeretet.

Este az apát megpróbálta összegezni a történeteket, de elég nehéz volt. Miféle novíciuscsoport is érkezett ide? Lovagok, akik kardhoz és sarkantyúhoz szoktak, nemesek, akik feleségüket és gyermekeiket hagyták ott, ifjak, akik eldobták a világi életet, a boldogulást, a sikert, és mind a kis Cîteaux-be jöttek, hogy egyedül csak Istent keressék.

Ettől a naptól kezdve Cîteaux megváltozott. Új vér lüktetett az ereiben: elevenebb tempóban énekeltek a zsoltárokat és lelkes, fiatal kezek végezték a kézi munkát. És ettől a naptól kezdve Cîteaux apátja is megváltozott: boldogabb fény csillant a szemében, hangja muzsikálószerűen csengett és járása újból lendületes lett.

István ekkor kezdett hozzá fő művéhez, a 12. század egyik legnagyobb emberének, Cîteaux legnagyobb dicsőségének, a fiatal fontaines-i Bernátnak kialakításához. Ezt a tényt ösztönösen megérezte abban a pillanatban, amikor a portás testvér kinyitotta a kaput, és meghallotta az ifjú burgundi nemes kedves hangját. Megsejtésébe félelem is vegyült, de ez

arra ösztönözte, hogy a mennyei Atyához forduljon erőért, a Fiúistenhez bölcsességért és a Szentlélekhez világosságért.

A tavasz átjárta a mocsárvilágot és István szívét. Reggelenként kiment a temetőbe, hogy „híreket vigyen” Alberiknek a rég várt nemes és tanult férfiokról. Elmondta az Ezüstlándzsának, hogy közülük néhányan a keresztes vitézek fiai, és hogy mindegyikben él a keresztes vitézek szelleme. Beszámolt fáradozásairól, hogy az Istent tegye gondolataik és szeretetük középpontjává. Mosolyogva idézte a szót, ami olyan kedves volt Róbertnek és Alberiknek: istenközpontú!

Feladata nem is volt olyan nehéz, mint gondolta. Láta, hogy a környezet és a neveletés mit eredményezett ezekben a lelkekben. Észrevette, hogy milyen édesanya alakította ezeknek a gyerekeknek a szellemét és szívét. Elismeréssel adózott montbardi Alethnek, fontaines-i Tecelin feleségének, Bernát és testvérei édesanyjának, aki első „novíciusmestere” volt ennek a választott csapatnak.

De István elég okos volt ahhoz, hogy meglássa, milyen nehézségek elé állította őt az ég. Tudta, hogy ezeket az embereket mennyi kísértés fogja érni. Tudta, hogy Cîteaux igénytelen élete nem könnyű Gaudrik lovagnak, aki elhagyta várát és jólétét. Nem könnyű úgy dolgoznia, mint a szolgáknak. És Guidónak, Bernát legidősebb bátyjának sem könnyű egyedül és csendben élni, aki feleségét és két bájos kislányát hagyta ott. És nem könnyű Bernát két másik testvérének, Gellértnak és Andrásnak sem, hiszen lovagok, és már megkóstolták a győzelem részegítő borát. Valóban, igen nehéz a nemeseknek megszokni a földművesek monoton életét. És így vannak mind a harmincan. Istvánnak meg kellett találni a módját, hogy megkönnyítse helyzetüket. És meg is találta az egyetlen módot: elvezette őket Ahhoz, Aki azt mondta magáról: „Én vagyok az Út!”. Lelkükbe véste, hogy Krisztus valóságos ember is volt. Jelszóként ezt adta nekik: „Viriliter age!” Férfimódra tégy mindent... az Istenért; így leszel krisztusi. Gyakorlati tanácsként ezt adta nekik: „Age quod agis!” Törődj a pillanatnyi feladattal. Készséges szívvel, szellemmel és minden energiáddal arra az egy dologra figyelj, amit éppen teszel, minden mást kapcsolj ki teljesen! Egyszerű és könnyen megtanulható lecke volt ez.

Amikor erejük lanyhult, István új jelszót adott nekik: Mindent az Istenért! Gyorsan megértették ezt a gondolatot és Cîteaux szellemét, Szent Benedek Reguláját. István alázatosan letérdelt, és forró köszönetet mondott az Istennek, hogy küldte ezeket az igazán nemes, tanult férfiakat.

Fontaines-i Bernáttal valami elkezdődött. Amikor Burgundiában észrevették, hogy a fontaines-i várúr egyedül maradt várában egyetlen lányával és legkisebb fiával, sokan elgondolkodtak. Folytatódott ugyan a lovagi tornák és lovaggá ütötték az ifjú nemeseket, de a levegő megtelt a mocsárban rejtőző apátságról szóló élénk beszélgetésükkel. A társalgás fő témája nem a legutóbbi lovagi viadal vagy a hölgyek szépsége volt, hanem Bernát és a kis Cîteaux. A lovagokban napról napra mélyült a nemesebb vitézség utáni vágy, és az udvari emberek rádöbbentek arra, hogy számukra is van hely a monostor falai között.

Egyre gyakrabban szólalt meg az apátság kapujának vaskoppantója. Harding István egyre több új novíciust köszöntött, akik közül sokan a keresztes vitézek fiai voltak, a keresztes vitézek szellemével. És nemcsak nemes származású férfiakat köszöntött, hanem tanulatlan földműveseket és szolgákat is. Őket is éppolyan szeretettel fogadta.

István mindezt alig tudta elhinni. Bár a közösséggel együtt a gondok is egyre nőttek, nem ijedt meg. Mindig megtalálta a megoldást. Sokszor kísért a temetőbe elmesélni Alberiknek és a többieknek a csodát, ami ezen a helyen történik, és mellét verve megvallotta: Azt hiszem én valójában kételkedtem ebben.

A beözönlés folytatódott, és a kis Cîteaux túlszűfoltta vált. Mit kellene tenni? Bővítse az apátságot? Vajon ez a hosszú évek múltán először jelentkező áradat nem egyszerű „tavaszi áradás” csupán, mely a nyáron leapad majd? A jelentkezők zöme itt marad-e? Ez csak néhány

kérdés azok közül, melyek István fejében kavargtak, miközben a temető ösvényén sétálgatott. Eszébe jutott, hogy amikor először sétált ezen az ösvényen, még csak szándék volt, hogy megvalósítja mindazt, amit Róbert és Alberik elkezdett, és íme, már befejezi ezt az alkotást.

Végül is nem az apátságot akarta bővíteni, hanem a Rendet.

– Igen – mondta egyre energikusabban sétálgatva –, a Rend fejlődni akar!

A jelentkezők úgy nyüzsögtek a kis monostorban, mint a méhek a kaptárban. Eljött az ideje, hogy néhányan kirepüljenek, és majd letelepedjenek az egész világon.

István számára az elhatározás egyenlő volt a tettel. Alaposan átgondolta a helyzetet, és eljutott a megoldásra. 1113-ban, egy május eleji reggelen, amikor a fű még zsegen zöldellt a dimbes-dombos temetőben, az apát letérdelt az Ezüstlándzsa sírjánál. Arca komoly volt.

Miután egy pillanatilag mozdulatlanul térdelt, lassan így szólt:

– Holnap mennek, Alberik, ... a keresztes vitézek fiai, a keresztes vitézek lelkiületével...

Szeme úgy nézte a gyept, mintha látná apátja arcát és folytatta:

– Emlékszel Bertrandra? Molesme-ből jött velünk. Holnap odaadom a keresztet neki és 12 testvérnek. Délre mennek és Grosne mellett telepsznek le. Valter, a chaloni püspök és két nemes adta nekünk ezt a helyet. Ez lesz az első alapításunk; elég terjedelmes. Hívjuk La Fertének vagy Firmitasnak¹³, és imádkozzunk, hogy legyen erős és hűséges mindahhoz, amire törekszünk. Alberik –folytatta –, ezek az emberek ismerik a Célt és a Parancsnokot. Ezüstlándzsád célba talált. Látod, hogyan hatolt bele abba a titkos pontba, amelyről beszéltél, hogy ott van minden ember szíve mélyén? Látod-e, hogy La Ferté a Szent Szív bajnokainak háza lesz? Látod, hogy a szegénység, egyszerűség és magány a vezérlő csillagok? Mondd meg Róbertnek, hogy a csillagok kezdenek ragyogni a sötétség után.

Másnap elindult az első tizenkettő. Bertrand haladt az élen egy hatalmas kereszttel, mögötte 12 néma szerzetes. Akik látták, megrendültek a látványtól; az Úr Jézus és tizenkettője jutott az eszükbe. Valóban ez a gondolat rejtőzött a szám mögött, és ez a lelkiület vezette a kis csoportot. Ezen a napon lett Cîteaux „anya” és első „leánya” elindult délre. Harding István örült, hogy megtalálta a megoldást arra a nehézségre, amit az ég nyújtott neki.

De ahogy múltak a hónapok, már azt is látta, hogy a nehézség távolról sincs teljesen megoldva. A jelentkezők szüntelenül kopogtak az apátság kapuján, és a templom, az ebédlő, a hálóterem megint túlszűfolt lett. Megint betöltötték a kaptárt a méhek, ahogy Félix előre megmondta. Mindez új gondot is jelentett az apátnak. Kevesen voltak már a régi molesme-i, sőt a Cîteaux-i veteránok közül, és egyik sem volt vezető egyéniség. Kit állítson a következő csoport élére? És hová menjenek? István gondja egyre nőtt. Egyik nap hívatta Gaudrikot, és komolyan megkérdezte:

– Mâconi Hugót vezető egyéniségnek tartod?

Az öreg katona elnevette magát.

– Az emberek különbözőképpen viselkednek a vezetéssel szemben, főtisztelendő atya. Alapjában véve nem szeretik, ha vezetik őket. – Aztán eltűnődve folytatta. – Az igazi vezető el tudja hitetni a többiekkel, hogy társai neki és nem követői. Olyan ember, aki elég bölcs ahhoz, hogy megadja a tiszteletet a másinak, aki azzal nyeri el bizalmukat, hogy kimutatja beléjük vetett bizalmát. – Gyors pillantással az apátra nézett. – Nem sok emberben van meg ez a bölcsesség, de azt hiszem a fiatal mâconi Hugóban megvan.

István elmosolyodott, kiterítette az asztalra Franciaország térképét és mellé a közösség névsorát.

¹³ Firmitas (latin) = erősség (a szerk.)

– Valami értelmeset kell kihoznunk ebből a dologból. – Egy kis keresztet rajzolt a térképre: – Ez itt Cîteaux. Tőlünk délre itt van La Ferté. Mint katona, mit javasolsz, hol legyen a legközelebbi erősségünk?

Gaudrik szeme az apátról a térképre siklott, aztán újra az apátra.

– Attól függ, hogy mi a további terved, főtisztelendő atya. Ha védeni akarsz Cîteaux-t, akkor vedd körül minden oldalról, és az új házakat hozzánk közel létesítsd. Ha viszont elterjeszteni akarsz, akkor két, látszólag ellentétes dolgot kell tenned. Sugár alakban szétszórni, és mégis magadhoz kapcsolva tartani.

Az apát elmosolyodott. Jó volt olyan emberrel tervezgetni, aki érti a dolgokat.

– Kimondtad a gondolatodat, Gaudrik, mielőtt én kimondhattam volna. Egységet akarok, ez alapvető, és nyilvánvaló, hogy elterjeszteni akarom Rendünket.

– Én is pontosan így gondolom, főtisztelendő atya. Ez lenne a kerék központja – és az öreg katona Cîteaux-ra tette az ujját. – Az egyik küllő délre vezet. – és La Ferté felé mutatta az irányt. – Szükséged van még másik háromra – és ujja három pontra mutatott Cîteaux-tól északra, keletre és nyugatra. – Így meg lesz oldva az egység is és az elterjesztés is, amire vágyakozol.

– De te szétszórásról is beszélsz és összekapcsolásról is. Hogy érted ezt?

– Gyakorlatilag ez a kettő ugyanaz. Főtisztelendő atya, régóta figyelem a jelentkezők állandó áradatát. Cîteaux vonzza őket. És most Cîteaux-nak szét kell sugározni őket. Ez a folyamat délen La Fertével elkezdődött. De ha ilyen iramban folytatódik a fejlődés, La Ferté és minden későbbi leányapátságot még jobban Cîteaux-hoz kell kapcsolni. Csak így lesznek képesek arra, hogy tovább sugározzanak. Éppen ezért házaidat különböző egyházmegyék kereszteződéseiben kell elhelyezni, különböző tartományok közös határait és elég közel népes központokhoz.

István a térkép fölé hajolt, és La Ferté helyzetét tanulmányozta. A mâcon-i és a chalon-i egyházmegye találkozásánál feküdt. Helyzete igen előnyös volt. Az apát ekkor három tartomány találkozási pontjára mutatott: Auxerre, Tonnerre és Champagne közé.

– Nézd, Gaudrik, ez a pont nemcsak három tartományt érint, hanem három egyházmegyét is. Egy asztalhoz tudnám ültetni a sens-i, a langres-i és az auxerre-i püspököt anélkül, hogy egyikük is elhagyná saját egyházmegyéjét. El tudod gondolni, hogy milyen nagyszerű hely ez az alapítás számára?

Gaudrik bólintott.

– Kitűnő!

– Rendben van – mondta István. Arrébbtolta a térképet, és a közösség névsoráért nyúlt. – Most nézzük meg az embereket. Kinek van gyakorlata a vezetésben?

– Senkinek – felelte az öreg katona. – Jární járva, vezetni vezetve tanulunk meg. – Aztán mosolyogva megjegyezte: – Minden elkövetett hibából tanulunk. Gyermekkorunk hasra esései és orra bukásai leghatékonyabb oktatóink voltak a járás művészetének tanulásakor, főtisztelendő atya. És biztos vagyok abban, hogy ítéletbeli tévedéseink, elhamarkodott cselekedeteink és megalázó vereségeink tanítanak meg a legjobban a vezetésre. De min töprengsz, főtisztelendő atya?

– Hogy alkalmas-e már erre az idő? – mondta István. – Elég bélegyökerezettünk-e a szegénységbe, az egyszerűségbe és a magányba, ami életünk alapja? Szeretünk-e imádkozni és vezekelni?

– Megállj! – kiáltotta Gaudrik mosolyogva. István csodálkozó pillantására az öreg katona így folytatta:

– Utolsó kérdésedet nem jól fogalmaztad meg, főtisztelendő atya. Senki sem szereti, senki sem szeretheti a penitenciát. Sőt, merem ezt mondani az imádság bizonyos formáira is. Az Istent szeretjük, imádjuk és elégtételt akarunk Neki adni, de a penitenciát magában nem szeretjük.

– Öreg korodra filozófus leszel!
– Nem, nem, főtisztelendő atya... csak lassan megismerem az Istent, ennyi az egész.
– Nos, mit gondolsz, Gaudrik, mâcon Hugó alkalmas-e arra, hogy 12 embert közös célunk felé vezessen?

Az öreg katona sokáig gondolkodott, mielőtt ősz fejével bólintott.

– Olyan alkalmasnak tartom, mint senkit sem ebből a névsorból – mondta végül –, de meg kell mondanom azt is, ha elküldött őt, a fiatal Bernát szívének a felét küldöd el. Gyermekkoruk óta a legszorosabb barátságban vannak.

– Gondoltam rá – mondta István lassan –, de Bernátnak meg kell szoknia, hogy összetörik a szívét. Mintha az Isten módszere ez lenne ahhoz, hogy kialakítsa szentjeit, Gaudrik. Újra és újra összetöri az emberi szívet, de csak azért, hogy újjáformálva közelebb vonja magához. Ki tudna behatolni annak a hét törnek mélységes titkába, mely átdöfte Mária szívét?

– A szentség ára ez, ugye? – kérdezte halkán a katona, míg szeme a messze távolban révedezett.

– Igen – mondta István gyorsan. – Sokba kerül, Gaudrik, és az árát ki kell fizetni. Mennyire elmulasztjuk ezt a fizetést! Nem azért, mert szegények vagyunk, hanem mert nyomorultak vagyunk. Egyszerűen nem akarunk fizetni. Itt van egy tökéletes példája annak, hogyan adhatjuk meg az árát a szentségért, ha akarjuk. Bernát és Hugó elválása sebet ejt mindkettőjükön, és ők erre válaszolhatnak természetesen és természetfölötti módon. Duzzoghatnak, nyafoghatnak és sírhatnak szerzeteséletük elhagyatottsága és magánya miatt, vagy külsőleg mosolyoghatnak, bár bensőleg gyötrődnek, távozásban az egyik a másikat vigasztalhatja, bár titokban elmondják Krisztusnak lelkük gyötrelmét, és felajánlhatják Istennek imádásul és engesztelésül. Aki az utóbbit teszi, még nem csökkentette a dolgok nehezét, sőt, gyakran növeli, hiszen elvet minden külső emberi vigasztalást. Igen, Gaudrik, a szentségnek ára van, de mi nem mindig tudunk fizetni. Az egyetlen kérdés az: akarunk-e fizetni?

Gaudrik a kérdés után felállt.

– Köszönöm, főtisztelendő atyám – mondta –, mély igazságot mutattál meg most nekem. A szentség mindig valami távoli és elérhetetlen dolognak tűnt számomra. Mivel természetfölötti, azt hittem, hogy kevés kapcsolata van természetes énemmel. Most látom, milyen ostoba voltam. Most látom, hogy szentségemet azon a pénzen kell megvenni, amelyet mindennapos cselekedeteim féméből kovácsolok. Látom azt is, hogy Bernátnak és Hugónak most a fájdalomtól kell pénzt verni. – Aztán halkán hozzáfűzte: – Talán az összes fémek közül ezzel a legkönnyebb dolgozni, atyám. Az én nehézségem pénzt verni azokból az örömeiből, melyeket az Isten küld nekem.

Az apát hosszan nézett az ősz halántékú hajdani katonára, és melegen elmosolyodott:

– Gaudrik – mondta –, ha a fiatalok olyan jól tanulnának, mint te, nem lenne semmi gondom.

– Hálás vagyok jószágodért, főtisztelendő atya – mondta –, de vissza kell utasítanom dicséretedet. Ezek a fiatalok gyorsabban és alaposabban tanulnak, mint én.

Egy héttel később mâcon Hugó vállára vette a fakeresztet, és 12 ember élén elindult nyugatra, Pontignyba. Cîteaux-nak már két leányapátsága volt, és mindkettő az anyaházhoz tartozott.

Ez 1114-ben történt. 1115 kevés pihenőt hozott Istvánnak. A novíciusok áradata nagyobb volt, mint valaha. Bármennyire is lekötötte őt irányításuk, nem feledkezett meg arról a tervről, melyet az egykori katona vázolt fel neki. Jónéhányszor átbeszélte a helyzetet Gaudrikkal, de semmi új nem született a vitakozásból; Gaudrik kitartott a Cîteaux-központú kerék elmélete mellett. Valahányszor István vezető egyéniségeket keresett, Gaudrik mindig a fiatalok közül javasolt valakit. – Azok aztán mernek – mondta –, és a merészség ugyancsak szükséges az ilyen vállalkozáshoz.

Hogy apátja elfogadta tanácsát, nyilvánvalóvá vált, amikor egy nap cologne-i Arnoldot választotta ki a keletre induló, 12 tagú csoport élére. Ő alapította a morimondi apátságot, mely a touli, langresi és besançoni egyházmegyék közelében fekszik. Gaudrik terve közel volt a beteljesüléshez.

Még el sem telt az az év, és István megvalósította szent pályafutásának egyik legemberibb cselekedetét. Fiatal kora, törekeny egészsége és szélsőséges buzgósága ellenére a fontaines-i Bernátot tette az északra induló csoport vezetőjévé, bár ez ellen néhány idősebb testvér tiltakozott. Ehhez a csoporthoz tartozott Gaudrik, Bernát négy testvére: Guidó, Gellért, András, Bertalan és még heten unokatestvérei és legbensőbb barátai közül. Igen válogatott társaság volt. Ha Bernátra lett volna bízva a választás, ugyanazt a 12 nevet jelölte volna ki, mint apátja. Mielőtt a csoport összegyűlt volna az indulásra, Gaudrik az apát szobájába ment:

– Istennek vannak olyan szentjei is, akik nagyon emberek, ugye, főtisztelendő atya? – Az apát elmosolyodott. – Nagy tapintatra vall, amit Bernáttal és testvéreivel tettél.

– És amit a nagybátyjával? – kérdezte széles mosollyal.

– A nagybátyja zavarban van, főtisztelendő atya. Tudod, hogy szent akar lenni, és egyszer te azt mondtad neki, hogy az Isten összetöri szentjeinek szívét ahhoz, hogy ki tudja formálni a saját isteni képét. No, és Gaudrik szíve egyáltalán nincs összetörve.

István felállt, és míg az ajtó felé mentek, ezt mondta:

– Gyermekkoromban hallottam egy bölcs öreg gazda mondását: „Akkor számold meg a csirkéidet, amikor már kikeltek”. Fiatalkoromban meg egyszer ezt mondta egy öreg tengerész: „Vihar előtt mindig csend van”. És most, öreg szerzetes koromban tudom, hogy milyen bölcs ember az, aki a vigasztalás idején készül a vigasztalanság idejére. Figyelj erre az elkövetkező néhány év alatt, Gaudrik.

A hajdani katona elmosolyodott, de néhány pillanattal később meglepetésében még azt is elfelejtette, hogy valaha mosolygott, mert észrevette, hogy az általában tartózkodó Harding István zokogva búcsúzik a kis csoporttól. Amikor hallotta, hogy az alázatos apát az ifjú Bertalant kéri, hogy imádkozzék érte, Gaudrik ezt mondta magában:

– Elfelejtettem, hogy a fájdalom most még valakinek összetöri a szívét. Úgy látszik, mintha az Isten még mindig formálni akarná őt is.

A nehézségek egyre sűrűsödnek

István szíve összetört ezen a napon is, és mindig, valahányszor búcsúzott azok kis csoportjától, akiket ő nevelt az Isten iránti nagylelkűsége. De néhány héttel később, amikor kiterítette a térképet, és ujjával észak felé haladva Clairvaux-nál megállt, boldogan sóhajtott. A Gaudrik javasolta „kerék a negyedik küllővel teljes lett, és Cîteaux a leányapátságok központjában állt. István nézhetett északra, délre, keletre és nyugatra, minden irányban megtalálta saját embereit.

Egy nap váratlan, de igen kedves vendég állított be Cîteaux-ba: az egykori zárandoktárs, Péter. Nem esett ugyan, de a cluny-i szerzetesnek mégis meg kellett száritania magát. Mondta, hogy ez az egyetlen mentsége arra, hogy betért. Amikor az apát megtapogatta ruháját, Péter mosolyogva mondta:

– Át van itatva az izzadságtól, főtisztelendő atya. Néhány órára szükségem van a cîteaux-i árnyékra.

István próbálta meggyőzni, hogy több napon át is szüksége lenne rá, de Péter mindössze ennyit mondott:

– Távozz tőlem, Sátán!

A clunyi szerzetes melegen gratulált Istvánnak azért az eredményért, amit Cîteaux elért. Elmondta, hogy a világ már nem nevet, hanem kezd csodálkozni. Ilyet még nem láttak, Burgundia egészen elképedt. Röpke 5 esztendővel ezelőtt megjövendölte „az erdei

fanatikusok” halálát, és most látnia kell, hogy csoportjuk fejlődik és terjeszkedik. Még mindig Cîteaux volt a hercegség állandó témája, csak hogy a beszélgetés hangja igen megváltozott.

Amikor István megmutatta Péternek a térképet, az elismerőleg bólintott a haditervre:

– Igen, tovább fogtok növekedni.

A két barát beszélgetése szívélyesen folyt, míg csak Péter ezt nem mondta:

– Gondolom, te leszel az új ház főapátja.

Istvánnak elakadt a lélegzete; erre még sose gondolt.

– Én nem akarok főapát lenni – mondta halkan.

– Miért? Mert ez hasonlónak tenne Clunyhoz?

– Nem, hanem azért, mert nem tenne hasonlónak Szent Benedekhez.

– Ő egyetlen monostornak adott Regulát és nem egy Rendnek. Te pedig egy Rendet akarsz nevelni.

– Igen, de ez benediktinus rend akar lenni. A Szent egyetlen monostort szabályozott, ahogy mondtad, de elgondolása az abszolút önkormányzatról világos.

– Megbolondultál, István – vágott vissza hevesen Péter –, hogyan tudnál összeegyeztetni összeegyeztethetetlen dolgokat? Filiáid vagy függő viszonyban lesznek veled, vagy ha nem, akkor nem lesznek filiáid. És Cîteaux vagy gyakorol hatalma fölöttük, vagy nem lesz anyag. Cluny már megoldotta ezt a problémát, amivel most te küszködsz. Cluny irányítója a főapát, a filiák előjárói a perjelek, akik teljességgel a főapát alá tartoznak. Tehát azt a patriarkális formát, melyet Szent Benedek egyetlen monostor számára tervezett, ki kell terjesztenünk a házak sokaságára.

– De ezzel tönkreteszed Szent Benedek patriarkális formáját, és abszolút monarchiát állítasz a helyére!

Péter tiltakozni akart, de az apát folytatta:

– Magad is tudod, hogy azt el kell ismerned, Péter: Cluny monarchia. Az volt és mindig is az lesz. Hatalmas vállalkozás ez a központi kormányzatnak ebben a formájában, és egy tehetséges, szent clunyi apáttal a Rend tökéletesen működik is. Ti egységesek vagytok, és az egység lehetetlenség másképpen, csak így, de nekem ez nem tetszik.

– Túlságosan kemény vagy ahhoz, hogy tetszhetne.

– Így van – ismerte el István mosolyogva, de megingathatatlanul. – Két nagy ellenvetésem van a monarchiával szemben. Az egyik, hogy túlságosan nagy hatalmat ad egy embernek; a másik, hogy nem benediktinus.

– Már pedig, ha ezt nem fogadod el, reformod tönkre megy. A „*Divide et impera!*”¹⁴ több mint merő axióma, ez egy valóságos haditerv. A szétszóródás mindig veszélyes, István. A bölcs anyák mindig a kötényük széléhez kötik kisgyermeküket. Ha filiáidat a maguk útján engedged járni, nézheted a reformodat.

– Tudom – mondta István szemöldökét ráncolva –, az erő és a siker titka a központosítás. A szétszóródás mindig csökkenti a buzgóságot, és végül csődbe visz. Cluny ezt elkerülte, de én mégsem akarom átvenni módszerét.

– Akkor hogyan akarod megőrizni a következő generációt attól, hogy merőben „fehér bencés” legyen, vagy ha úgy jobban tetszik, „nem fekete clunyi”? Te itt valami sajátosat alkottál. Olyasvalamit valósítottál meg, amit egyedül te gondoltál lehetségesnek.

– Igazán belátod ezt? – kérdezte István futó mosollyal.

– Ezt mindenkinek el kell ismernie, aki őszinte, de nem ez a lényeg, hanem az, hogy ha meg akarod tartani azt, amit már elértél, valamiképpen állandósítanod kell. az egyetlen mód, amivel ezt elérheted, ha filiáidat „a kötényed széléhez kötöd”. Minden teremtet dolognak az

¹⁴ Osszad meg és uralkodjál rajta!

a tendenciája, hogy lefelé sodródjék. Az ember sem kivétel. Nem a fizikai emberre gondolok, hanem a lelkire. Hogyan akarod megóvni filiáidat és filiáid filiáit attól, hogy elhanyagolják a szegénységet, a csendet, a magányt, a Cîteaux-hoz való kemény ragaszkodást? Ezt képtelen vagy megvalósítani monarchia nélkül.

– Nos, Péter, nem akarok monarchiát, és meg fogom találni a módját annak, hogy filiáim és annak filiái ne tévedjenek le az útról.

– Hogyan lennél erre képes? – hitetlenkedett Péter.

– Örülök, hogy beszélgettünk minderről, Péter. Segítettél nekem meglátni, hogy problémám valójában milyen bonyolult. A jó hadvezér az ellenség stratégiájából is tanul. Azzal nyitottad fel a szemem, hogy beszéltél róla. Megmutattál nekem valamit, ami látszólag lehetetlenség. Azt akarom, hogy Cîteaux minden leányapátsága teljesen önkormányzati legyen, mert ez Szent Benedek kérése, és ugyanakkor azt akarom, hogy Cîteaux leányai legyenek. Hogyan lehet összehozni a függőséget a függetlenséggel?

– Örülök, hogy ez nem az én gondom – mondta Péter –, de azért ne csüggedj! Csináltál te már feketéből fehéret! – És megérintette mindkettőjük habitusát. – Te az ősit modernné tetted és a modernet ősivé. A törvény betűjét szellemmé varázsoltad és a törvény szellemét betűvé. Kezdek gyanakodni, hogy mágikus erejű bűvész vagy.

– Én meg arra kezdek gyanakodni, hogy zavarodott fejú szerzetes vagyok. Elég okot adtál nekem, hogy homlokomon a ráncok szinte a csontomig hatoljanak. Hogyan tudnám megőrizni leányaimat attól, hogy letérjenek az útról, én pedig ne legyek uralkodó, zsarnoki anya?

– Ne kívánd, István, hogy én is elkezdjek töprengeni. Sose volt erős oldalam a rejtélyes dolgok megfejtése, és egész életemben menekültem a lehetetlenségtől. Sajnálom, hogy itt hagylak téged nehézséggel, de tudom, hogy képtelen vagyok segíteni neked, bármeddig is törnöm a fejem. Én nem vagyok olyan nagy tervező, mint te. Inkább imádkozom érted mindennap!

Néhány héttel Péter elmenetele után István egyre jobban ráncolta a homlokát. Újra „a következetes” volt, aki a tényeken keresztül az elveket kereste. Úgy látta, hogy más reformok is egy ideig virágoztak, aztán elhalványodtak. Ki akarta deríteni, hogy miért? Péter mondott egy okot, amikor arról a lefelé húzó tendenciáról beszélt, amely minden emberben benne van. Ami igaz az egyes emberre, az igaz az egyes monostorra is, érvelt magában. Hogyan tudná megőrizni házait Cîteaux szellemében? Hogyan tudná megállítani ezt a belső lefelé húzó erőt úgy, hogy ne tegye tönkre az egyéniség függetlenségét? Gondját elmondta Alberiknek, de régi barátja ezúttal hallgatott. Elmondta a templomban is, de sem a tabernákulum, sem a Megfeszített nem szólt hozzá.

Egyik nap telt a másik után, ő meg csak gondolkodott és imádkozott... imádkozott és gondolkodott. És egyszer csak megszületett a megoldás, és olyan egyszerűnek látszott, hogy szinte félt a megvalósítástól. Olyan nyilvánvalónak tűnt, hogy csodálkozott, miért is nem gondolt erre előbb? Leírta tervét és elolvasta. Olyan könnyűnek látszott, hogy elkezdte vizsgálgatni, valóban ez-e az igazi megoldás. Elővette térképét, és egyik háztól a másikig húzta a vonalakat, jelezve kapcsolatukat. A lehető legtermészetesebbnek tűnt ez most. Miért is nem gondolt rá előbb? Lehetséges, hogy elhibáz valamit?

– Bárcsak itt lenne Péter, hogy vitatkozhatnánk egy kicsit – gondolta. – Ha Péter nincs is itt, nekem akkor is meg kell találnom a jó megoldást, sőt a lehető legjobbat.

Meg is találta! 1116-ban összehívta Cîteaux négy filiájának apátjait. Négy fej négyszer annyit ér, mint egy – gondolta István. De csak hárman érkeztek. Clairvaux-i Bernát betegsége miatt nem jöhetett. István Bertrandnak, Hugónak és Arnoldnak előadta tervét. Azok megértették a monarchiával szembeni ellenszenvét, ragaszkodását Szent Benedek patriarkális formájához és vágyát, hogy házait valamiféle egységben össze tudja tartani. Ekkor felvázolta elgondolását, amely megmutatta, hogy milyen gyakorlati ember is ő. Minden ház legyen

autonóm: Morimond legyen Morimond és ne legyen Cîteaux-nak alávetve, ugyanígy Pontigny, Clairvaux és La Forté is legyen független. Szent Benedek így gondolta. De hogy sehol se legyenek más szokások, mint Cîteaux-ban, hogy egyik se vezessen be kompromisszumokat, és egyik se nyugodjon bele az enyhítésekbe, mind a négy háznak Cîteaux-hoz kell kapcsolódnia. A szeretet kapcsolja őket össze, és a kölcsönös szeretet kölcsönös ellenőrzésben nyilvánuljon meg.

Azután kifejtette, hogy mit ért ez alatt. A cîteaux-i apát évente egyszer meglátogatná a leányapátságokat, de nem azért, hogy beleavatkozzék merőben helyi vonatkozású ügyekbe, nem azért, hogy bármilyen módon is befolyásolja a közösség személyi jellegét. Semmi másért, csak azért, hogy megvizsgálja, hűséges maradt-e a leányapátság a családi tradíciókhoz.

Hugó megkérdezte:

– Tegyük fel, hogy bizonyos dolgokban eltérnek majd a vélemények... mi történik akkor? A szeretet összeköt, tudom, és a szeretet befödi a bűnök sokaságát, de tegyük fel, hogy La Ferté nem ismeri el vétkeességét, Pontigny pedig vétkesnek tartja; vagy mondjuk, Clairvaux nem egyezik Morimonddal, Cîteaux feladata-e, hogy kimondja a döntő szót? És mi lenne, ha az összes leányapátság véleménye nem egyeznék az anyaházéval? Más szóval, főtisztelendő atya, hol lesz a teljes jogú tekintély? Mintha Cîteaux lenne ennek a természetes helye! De ha így lesz, akkor a szeretet kapcsa ellenére, a kölcsönös ellenőrzés helyére... egy másik monarchia leszünk, vagyis Cluny... ciszterci kiadásban.

István felkapta a fejét, és dobolt az asztalon.

– Gondoltam, hogy tervem túlságosan egyszerű. Pontigny mélyebbre lát, mint Cîteaux. Igazad van, Hugó, a tekintélyt rá kellene ruházni valakire, de ennek a valakinek nem Cîteaux-nak kell lennie. Egy ideig csend volt. – Kell lenni egy végső döntőbírónak – tűnődött el István.

– És ez miért nem lehet Cîteaux? – kérdezte Arnold.

– Mert, mint Pontigny az előbb mondta, akkor Clunynek egy változata lennénk.

Elhangzott néhány javaslat, de egyik sem volt kielégítő. Az elgondolások vagy közeledtek a monarchiához, vagy nélkülözték a végső tekintélyt. Végül Bertrand így szólt:

– Alapterved nagyon egészséges, főtisztelendő atya, a kölcsönös szeretet legyen a kapocs és minden ház legyen teljesen független. Elgondolásod a kölcsönös ellenőrzésről különösen jó. Ez fog mindnyájunkat megtartani Cîteaux-hoz való hasonlóságunkban. A nehézség, amit Hugó fölvetett, valóban nehézség, de nem zárja ki a te alaptervedet. Ez merőben részletkérdés, amit még ki kell dolgozni.

Arnoldnak és Hugónak tetszett Bertrand megjegyzése, de István összeráncolta a homlokát.

– Bárcsak tudnám úgy tekinteni, mint merőben részletkérdést! Ma nem tudunk dönteni erről, és a tieitek aggódva várják, hogy hazatérjete monostorotokba. Mindnyájan imádkozzunk és gondolkozzunk. Ha valami javaslatotok van, üzenjétek meg. Én is megüzenem, ha kidolgoztam ezt a Bertrand szerint merőben részletkérdést. Legyetek hűségesek a hagyományokhoz.

3 teljes esztendő telt el, míg újra találkoztak, de ez alkalommal nem 3 apát gyűlt össze tanácskozássra Istvánnal, hanem 9, mert 1116-tól 1119-ig Cîteaux 5 új monostort alapított. Mennyire beteljesedtek Félix szavai! Cîteaux virult, és apátja szorgalmasabb volt, mint bármelyik méhecske. Oktatta a novíciusokat, új alapításokat készített elő, csoportokat állított össze, előjárókat jelölt ki, és irányította Cîteaux-t. De minden elfoglaltsága mellett talált időt, hogy kidolgozza azt „a merőben részletkérdést”, ahogy Bertrand nevezte. (Ez pedig a monasztikus törvényhozás mesterdarabját adta a világnak, Harding István híres „Charta Caritatis”-át.)

Ezt tette le az apátok elé, és La Ferté, Morimond és Pontigny veteránjai örültek, hogy az összegyűlt közösség fiatalabb tagjai is meleg lelkesedéssel fogadták az okmány első részét. Itt az a terv volt leírva, amelyről már hallottak utolsó találkozásukkor: minden monostor önálló család legyen apátja vezetése alatt, és mégis minden ház bizonyos szempontból legyen alávetve alapító anyaháza apátjának. Ő a „pater immediatus”, aki évenként meglátogatja filiáját, hogy megnézzze, őriznek-e minden családi vonást.

Ami miatt az idősebbek aggódtak, az a második rész volt. Megoldódik-e valóban Hugó problémája az egység és a szabadság biztosításában?

Amikor elolvasták, elnémultak. Szinte hihetetlennek látszott, amit István megvalósított: összekapcsolta a függőséget a függetlenséggel. Mâcon Hugó felidézte fontaines-i Bernátnak a 3 év előtt történeteket.

– 3 évvel ezelőtt tettem egy javaslatot, ami akkor áthághatatlan falat jelentett. A tekintélyt rá akartam ruházni valakire, de azt mondtam, ha ez Cîteaux lesz, akkor monarchia leszünk. És nézd a megoldást. Milyen nyilvánvaló és egyszerű!

Bernát elmosolyodott:

– Hát nem tudod, Hugó, hogy a zseni minden felfedezése nyilvánvalónak és egyszerűnek tűnik... a felfedezés után! Hadd nézzem újra a megoldást!

Elolvasta a szöveget.

– Igen – mondta –, ez a megoldás! István a legfelsőbb hatalmat nem egy személy, hanem egy testület kezébe helyezi. Azt akarja, hogy a végső döntőbíráskodásra minden apát gyűljön össze egy generális káptalanon. Így minden bizonnyal el lehet kerülni a monarchiát.

– Miért nem tudtam én erre rájönni 3 évvel ezelőtt? – kiáltott fel Hugó.

– Egyszerűen azért, mert nem vagy zseni, Hugó.

– Úgy véled, hogy ez egy zseni gondolata?

– Ki merné ezt tagadni?

– István.

Bernát nagy szeme vidáman villant.

– Nem ismered ennek az embernek az alázatosságát? Szinte bocsánatot fog kérni tőlünk, hogy csak most jött rá.

Amikor István megérkezett, a 10 apát leült az asztal körül. István gondosan és pontosan kifejtette Chartájának minden egyes sorát. Új Rendet alkotott ez, amelyben a törvényhozó, ítélő és kormányzó hatalom nem egyetlen személy kezében van, hanem egy erkölcsi személyiség kezében, amely a generális káptalanra összegyűlt apátok közösségében jön létre. Olyan Rendet alkotott, melynek minden háza teljesen autonóm, és mégis hatalma alatt áll valakinek, akinek kötelessége ellenőrizni a ragaszkodást Cîteaux szokásaihoz. Olyan Rendet alkotott, melynek tagjai apátjukhoz a fiúi szeretet kötelékével kapcsolódnak, társaikhoz a testvéri szeretet kötelékével, az anyaházhoz és egyéb házakhoz a kölcsönös szeretet kötelékével.

István nagyon világosan meghatározta a „pater immediatus” hatáskörét. Újra és újra hangsúlyozta, nem azért vannak, hogy szabályozzák azt a házat, amelyet vizitálnak, csupán atyailag hívják fel a figyelmet, hogy a Regulát Cîteaux szerint tartsák meg.

Végül felolvasta a generális káptalanra vonatkozó rendelkezéseket. Rövid volt, de pontos. Évenként egyszer kell összehívni minden apátot. Bármelyikük csak a legsúlyosabb mentséggel maradhat távol. Feladata kijavítani a hibákat, őrizni a Regula fegyelmét és erősíteni a béke és szeretet kötelékeit.

Beszámolója befejeztekor Hugó az új Charta miatt érzett áradó örömeiben így kiáltott Bernáthoz:

– Ez az írás hasonlít egy lírai költeményhez! Hallgasd csak!... „Hogy együtt éljünk ugyanazon Regula fegyelmében, ugyanazon szokásokkal és közös szeretetben...”

– Ezek nem lírai sorok – felelte Bernát –, ez egy eposz prológusa.

A világ már nem nevet Istvánon

István boldog volt, amikor látta lelki gyermekei ujjongását a Charta Caritatis fölött, de ő is megkérdezte magától, amit Hugó: Miért nem jöttem rá erre az egyszerű megoldásra azelőtt? Mindenesetre, amikor ezt az apátok egybehangzóan elfogadták, élénken visszaemlékezett Alberikre. Vette a Chartáját, hozzá az „Instituta”-t, amit az Ezüstlándzsa vázolt fel, aztán még az „Exordium Parvum”-ot (Cîteaux alapításának rövid történetét), és mindhármat elküldte a pápának.

„A következőket” így érvelt:

– Apátjaink jóváhagyták a Chartát és elfogadták a Rend alapszabályzataként, de végső soron ez csak magánbeleegyezés. Mit kellene tenni annak megelőzésére, hogy egy apát majd valamikor a jövőben azt ne mondja: „Én nem voltam ott, amikor ezt elfogadták”. A Charta önmagában nem kötelez, de ha elnyerném a pápai approbációt és a Rend egyházi szentesítését, nem fájna a fejem.

II. Callixtus ekkor éppen Saulieu-ben tartózkodott. Egy burgundi gróf fia volt, és István érezte, hogy az Exordium sorai a Cîteaux-i erdőket fogják felidézni a pápa emlékezetében. Várt és imádkozott.

Karácsonyi ajándékként kapott egy bullát, mely „kelt 1119-ben, december 23-án, pápaságunk első évében” és feltétlen elismerése volt mindannak, amit a 3 mű tartalmazott, sőt pápai engedélyt és szentesítést adott Cîteaux Rendjéhez!

Az Istengyermekek földi születésének ünnepe István számára mindig ajándékot jelentett... és most az az arany, tömjén és mirha, melyet István ajánlott fel a Gyermekek, viszonzásul, Cîteaux Rendje volt. Talán élete legboldogabb karácsonyát élte meg István a földön.

Nemcsak Burgundiából, Franciaország egész területéről tódultak Cîteaux vagy valamelyik leányapátsága felé. Cîteaux pedig lassan „nagy mama” lett: lányai már úgy megnőttek, hogy azoknak is gyerekei lettek. Gaudrik terve valóban bevált. Istvánnak nemcsak örömeiben volt része; látta, hogy nem oldott meg minden nehézséget, melyet az ég küldött számára. Ismerte az emberi agy tekervényeit. Tudta, hogy valamikor, valahol, valaki elkezdheti másképp értelmezni vagy félreértelmezni Charta Caritatisának sorait, mondatait és szavait. Ez történt Szent Benedek Regulájával is, és lám, micsoda zűrzavar támadt belőle. Ezt meg kell előznie! Ki kell dolgozni valami módszert, hogy az elkövetkezendő generációk ne mondassák azt: „Cîteaux ezt nem így értelmezi! Valamikor ezt nem így csinálták! Elődeink ezt nem így akarták!”

Az volt István elgondolása, hogy az egyetlen orvosság, a megelőzés egyetlen módja egy „Liber Usuum”, amelyben a legaprólékosabb részletességgel le van fektetve Cîteaux minden szokása. Hosszadalmas, időrabló munka, mert igen sok szokás van, és nagyon pontosnak kell lennie. De István nem sajnálta az idejét, mert tudta, hogy ezzel a Rendet védi meg. Az évek múltak... asztalára hajolva addig dolgozott feladatán, míg azt nem mondhatta:

– Készen van! Scripta manent! Ennek aztán nehezen tudnák tagadni vagy kikezdeni egyetlen sorát is. Azt hiszem, a probléma végre meg van oldva!

Meg is volt! Amikor István az utolsó pontot tette a „Liber Usuumra”, valójában akkor fejeződött be az a forradalom, amely csaknem 100 évvel azelőtt kezdődött.

1033-ban Róbert, a Szent Péter-monostor novíciusa ezt hallotta apjától: „Mit szólna ehhez Szent Benedek?” Ez a mondat volt a szikra, melytől később lángba borult egész Európa! A tűz lassan terjedt; csaknem 100 évvel később válaszolhatta István a kérdésre: „Szent Benedek azt mondaná, hogy tökéletes.”

Évről évre egyre nagyobb számban özönlöttek a lovagok, nemesek és jobbágyságok Cîteaux-ba és leányapátságaiba. Burgundia már nem csupán egy kis tartomány volt a többi között; országszerte ismertté tették „fehér szerzetesei”. Sőt, lassan nemcsak a francia föld lett a néma szerzetesek országa, hanem Itáliában is alapítottak és Pontignyban mâcon Hugó az összes

német filia pater immediatusa lett. Egész Európa felfigyelt Cîteaux-ra. István a honvágy meleg érzésével tekintett fiai után, akik átkeltek a tengeren, és letelepedtek szülőhazájában, Angliában. 1132-ben átkeltek a Pireneusokon is, és a spanyol lovagok is ciszterci módra kezdték keresni az Istent.

Röpke 20 év telt el azóta, hogy a világ megjósolta a mocsárvilág kis apátságának lassú halálát, és most látnia kellett, hogy túlszárnyalt évszázadok óta virágzó szerzeteket. Az a Cîteaux, melyet zsúfolt temetőjével aggodalmában István a kísértetek házának látott, hirtelen életre kelt, széttépett minden gátló akadályt, és 75 különböző helyen virult.

1132-ben István újra meglepte a világot: megalapította az első női ciszterci monostort. Sokan úgy vélték, hogy a ciszterci életmód túlságosan szigorú. István megmutatta, hogy mit gondol a világ véleményéről: ugyanezt az életmódot írta elő nők számára is. Dijon közelében, Tart-ban alapította az első házat, és a nők túltettek a férfiakon: házaik száma gyorsabban nőtt. A világ nagyot nézett: várurak, lovagok, nemes hölgyek és cselédek keresték Cîteaux szigorú életmódját. Istvánnak gyakran eszébe jutott, hogy mennyire igaza volt Alberiknek: minden ember lelkében van egy rejtett pont, és ha azt megérintik, többek lesznek, mint férfiak és nők. Neki is igaza volt, amikor úgy gondolta, hogy a férfiak és a nők is szeretik a versenyt, szeretnek merész, nehéz és nagyszerű dolgokat véghezvinni. Róbertnek is igaza volt: a csillagok sötétedés után tűnnek elő. Újra és újra hálát adott Istennek, és bensőséges imádságában meglátta, hogy Krisztusnak volt leginkább igaza, amikor azt mondta: „...ha majd fölemelnek a földről, mindenkit magamhoz vonzok...” Az igazi magyarázata a Cîteaux és a ciszterciek felé való áramlásnak Krisztus vonzása. Cîteaux megtalálta helyét a Misztikus Testben.

Augusztus végén, amikor a nyár melege már kezdett alábbhagyni, egy öreg szerzetes érkezett Cîteaux-ba, és Harding Istvánt kereste. Mosolyogva mondta:

– Mondják meg neki, hogy zárandoktársa keresi, érteni fogja.

István értette és könnybelábadt szemmel sietett a kapu felé. Megszorította barátja karját, szobájába vezette, leültette:

– Utazásunknak lassan a végére érünk, Péter, mondd el, merre visz az út?

– Azért jöttem, hogy megismerjem ezt az utat – felelte mosolyogva a bencés. – Valami mágikus erő működik Cîteaux körül, rá akarok jönni a nyitjára. Mondd meg, István, mi az?

A két barát csak ült és némán nézte egymást. István mosolyodott el először.

– Megráncosodtunk, Péter, olyanok lettünk, mint két sárguló levél. Lassan fonnyadunk az élet késő őszi napjában.

– Így van – felelte Péter –, és csodálkozom, hogy így van, mert úgy tűnik, hogy szinte csak tegnap volt tavasz. Mi történt a nyarunkon?

– Az enyém mocsárlecsapolással telt – nevetett István –, a tiéd zsoldáréneklő istendicsérettel.

– A tiéd azzal telt, hogy mély alapokat ástál egy olyan alkotáshoz, melynek magasságát még csak álmodni se mert senki. Mi történt, István, és mi fog történni még?

– Találós kérdést ne kérdezz tőlem – mondta az öreg apát, és megrázta a fejét. – Az én öreg, fáradt agyam ezt aligha fogja kitalálni. Sok évvel ezelőtt mondtam neked, hogy úgy érzem, Cîteaux-nak az a küldetése, hogy felrázza a világot. Mondtam, hogy azt is érzem, sokkal inkább Isten műve ez, mint emberé. Azt hiszem, most el kell ismerned, hogy felrázta a világot.

Péter öreg arca még ráncosabb lett a nevetéstől.

– Hát még mindig lobognak a régi lángok! Jó neked, István! De most igazán áruld el nekem a titkot. Hogyan csinálod ezt? Mutasd meg nekem azt az „öntőmintát”, amibe „beleöntöd az embereidet”.

Órák teltek a mindenre kiterjedő beszélgetésben. Clairvaux-i Bernát, akit már úgy ismertek, mint a kereszténység hangját, termékeny forrása volt a témának. Királyokat

félemlített meg, pápákat támogatott, befolyásolt egész nemzeteket, szinte uralta Európát. Clairvaux-i apátsága túlszárnyalta Cîteaux-t az alapítások számára. milyen kedves téma volt ez az öreg István szívének! De nem minden téma volt ennyire megnyugtató!

Péter beszélt a pápaságról, az öreg apát szívének legnagyobb fájdalmáról. Éppen akkor a kereszténység majdnem kettészakadt, mert egyszerre két ember akart Szent Péter székébe ülni. Anaklétus és Ince egyaránt pápának hívatta magát. Bernát kijelentette, hogy Ince a pápa, és erről meggyőzte a franciákat, a németeket, az angolokat és Itália egy részét. De az ellenfél, Leoni Péter makacs volt, és a harc folytatódott. István aggódott Bernát fiáért, aki a harc közepeán állt, de még jobban aggódott Krisztus egyházáért.

Péter visszatért az eredeti témára: Cîteaux csodálatára. Amikor már vagy hatszor-hétszer megkérdezte, hogy „mi a titka”, István így felelt:

– Meg fogom mondani neked, ha előbb te megmondod, hogy a világnak mi a fő baja.

– A kapzsiság – felelte Péter.

István megrázta a fejét.

– Nem látsz elég mélyre, Péter. Sok bajt megmagyaráz a kapzsiság, de nem mindent. A nemesek valóban kapzsiak. Ez az oka az ellenségeskedésnek az Egyházzal és más államokkal.

– Ez mindent megmagyaráz – mondta Péter meggyőződéssel. – Nem kerültünk volna ilyen közel a szakadáshoz, ha Leoni Péter és csoportja nem lenne olyan mohó a hatalomra. Nem lenne annyi botrány, ha a lovagok, a várurak és a nők nem lennének olyan mohók az élvezetre. És nem lenne még nagyon sok rossz, ha a kapzsiság nem gyökerezne olyan mélyen az emberek törekvéseiben. Tényleg, István, a legtöbb bajt meg lehet magyarázni a kapzsiságból.

Az apát bólintott.

– Ez igaz, Péter, de amikor a torony ledől, az alapokat kell akkor megvizsgálni. Amikor a virág kicsi, ne a leveleket figyeld, hanem a gyökereket.

– Mi van mélyebben, mint a kapzsiság? – kérdezte Péter. – Ez tényleg a csont veleje.

– Talán, de nem biztos. Mert nem halljuk-e állandóan azt, Péter, hogy feudális úr, feudális báró, feudális lovag és feudális császár? Azt mondják, a világi invesztitúra az ő kapzsiságuk eredménye. Pedig a végső ok nem ez. A végső ok nem a feudális uralkodókban van, hanem a feudális rendszerben.

– Hogyan? – kérdezte Péter.

– Ha a püspökök és az apátok nem világi urak lennének hatalmas birtokokkal és rengeteg jobbággal, a világi fejedelmekkel sose kerülnének ellentétbe. El tudod képzelni, hogy a burgundi herceget vagy a királyt érdekli a kis Cîteaux vagy a cîteaux-i apát? Ugye nem! Miért? Mert szegények vagyunk, kicsi a birtokunk, hűbéreseink sincsenek. Se emberünk, se pénzünk nincs ebben a mocsárvilágban, ezért hagynak minket egyedül békében.

– De ha növekedni fogtok...

– Ha ragaszkodunk eszményeinkhez: a szegénységhez és a magányhoz, sose fognak bántani minket. Házaink megsokszorozódhatnak és a Rend hatalmas lehet, de az apát soha nem lesz világi urak irigységének tárgya. Tulajdonképpen azt akarom kihozni az egészből, hogy a lényeg mindig mélyebben van, mint a látszat. Úgy látszik, mintha a világi invesztitúrát világi fejedelmek kényszerítették volna ki, pedig nem így van. A feudális rendszer kényszerítette ki. Ugyanez a helyzet a világgal. Úgy látszik, mintha a bajok a kapzsiságból, a bujaságból, az önzésből... a bűnből származnának, pedig *minden baj gyökere a hit hiánya*.

– De István, ezt a századot a hit századának mondják...

– Tudom, és ha ez nem lenne olyan szomorú, derülnék rajta... Ha fellapozod a pápaság történetét, rájössz, hogyan lehetne nevezni ezt a századot. Ha Itáliában a főrendűek és általában az emberek hinnének, gondold, hogy olyan zendülést és forradalmat jelentene

minden pápaválasztás, amilyent száz év óta jelent? Ha a német császárok hinnének, gondolod, hogy választának ellenpápát, és úgy kezelnék Péter székét, mint hercegek játékszerét? Ha a mi királyaink hinnének, gondolod, hogy állandóan napirenden lennének azok a házassági botrányok, amelyek annyira megszégyenítenek minket? Az az igazság, Péter, hogy *az emberek nem hiszik azt, amit hitük szerint vallanak*.

Péter rádöbrent, hogy Istvánnak milyen igaza van! A világ igazi baja nem a kapzsiság, nem a törtetés és nem az esztelen dicsőségahajszolás. A baj mélyebben van. István a dolgok lényegére tapintott, amikor azt mondta, hogy *minden rossz oka a hit hiánya*. Ezek a gondolatok cikáztak Péter fejében. Az apát utolsó mondata („az emberek nem hiszik azt, amit hitük szerint vallanak”) arra készítette, hogy megvizsgálja saját lelkiismeretét. Hiszi-e ő hatékony, élő hittel, hogy az Isten szolgálatában áll? Amikor a zsolozsmát énekli, igazán hiszi-e? Úgy énekel, mint az angyalok: közvetlenül az Isten színe előtt? És amikor a szentáldozásban egyesül vele?

De mielőtt e kérdések teljesen felkavarták volna őt, István újra megszólalt:

– Az emberek nem hiszik az első parancsolatot, Péter, és éppen ez az, amiért Cîteaux felrázza a világot. – Pontosabban mire gondolsz most?

– Arra gondolok, hogy mi megéljük azt a félelmetes igazságot, amit az emberek semmibe vesznek, hogy az Isten saját dicsőségére, imádására teremthet minket, Péter. Ez az ember első teendője. Ahogy a láng fölfelé lobog, úgy serken a mi lelkünk az imádásra. – Nagyon belemelegedett. – Miért teremtett engem az Isten, Péter? Vagy téged? Vagy azokat az ezreket és százezreket, akik az erdők túl élnek? Miért? Hogy imádjuk Őt! Ó, Péter, higgyük el, hogy az első parancsolat valóban első! Nekünk imádnunk kell Istent! A teremtés első célja, hogy megadjuk Istennek a dicséretet. És milyen nagyszerű alkalma van a szerzetesnek teljesíteni ezt az első célt! A világ még mindig nem tudja, hogy mi az, amit Cîteaux-ban csodál.

– A szigorát, penitenciáját, teljes világelhagyását – vágta közbe Péter.

– Nem ezt! Amit csodálnak, az Cîteaux egyszerűsége és őszintesége. Itt az emberek azt a hitet élik, amit vallanak. Az első parancsolatot valóban elsőnek tartják. Penitencia, szigorúság, világelhagyás? Nézz mélyebbre, ember!

– De a munkátok? Bőjtjeitek? Teljes szegénységtek?

– Ez a burok – mondta István. – Ez csak a héj, a gyümölcs ez alatt van. Meg akarod érteni Cîteaux titkát? Nos, elárulom neked: a mi titkunk a világ két agyongyötört, vérző szíve, Jézus és Mária szíve. Ennyi Cîteaux egész titka, Péter.

– Ismerjük Jézust és Máriát. Ismerjük szeretetüket, de... hogyan teszed ezeket a világias nemeseiket, lovagokat, urakat és szolgákat Krisztus szerelmeseivé? Mert ezt teszed. Ez a rejtély. Ez már mágia. Miféle bűvös pálcát használsz?

– Gyere – mondta István, és fáradtan felállt –, gyere velem, megmutatom.

A két öregember lassan lépdelt a folyosón. Amikor a templomhoz értek, István felmutatott az életnagyságú feszületre. A sima fára volt ráfestve a véres, rettenetesen törődött Krisztus.

– Ez az én bűvös pálcám – mondta az öreg apát visszafojtott hangon. – Ha Krisztus keresztje nem tudja megváltoztatni az embereket, akkor semmi. Krisztus mindent, mindezeket a sebeket, korbácsütéseket, szegeket, töviseket, köpéseket, mindent... értem vállalt! Ennyire szeretett engem.

István térdre borult, és Péter letérdelt mellé. Az apát sírt. Egy ideig térden állva imádkoztak. István mozdult meg először. Csak úgy tudott felállni, hogy belekapaszkodott a keresztbe, és amikor felnézett a Megfeszített reálisan megfestett alakjára, Péter olyan fényt látott a szemében, amelyet még soha a földön. Extázis volt az!

Az apát akkor csendesen a sekrestyébe vezette őt, elővette a réz tömjéntartót és kitette az asztalra. Rámutatott és nyugodtan mondta:

– Ez az én öntőmintám.

– Az öntőmintád? – ismételte Péter. – Nem értem...

– Hát az első parancsolat! Mi ciszterciek imádók vagyunk. Az életünk olyan, mint az illatos tömjén, melyet szüntelenül himbálunk a szeretet paraszán. El akarunk égni annak a két összetört szívnek a jelenlétében, amelyről az előbb beszéltem neked. Az imádás illatfelhője akarunk lenni, amely szüntelenül száll az Isten trónja elé. Ezért jöttünk ide ebbe a mocsárba, ezért zártuk be magunkat a monostor falai közé. Imádni akarunk! Kérted, hogy mutassam meg az öntőmintámat. Itt van. Ebbe próbálom beleönteni minden lelket, aki hozzám jön, mert meg vagyok győződve, hogy az első parancsnak valóban elsőnek kell lennie.

A két régi barát visszasétált az apát szobájába. Amikor leültek, István elmosolyodott:

– Cîteaux titkát kérdezted tőlem.

– Azt hiszem, megmutattad már – mondta Péter lassan.

– Nem – felelte István és felkapta a fejét –, még nem mutattam meg, mert Cîteaux titka az, hogy nincs titka.

– Én úgy mondanám inkább, hogy titka nyílt titok. Az egész világ beleolvashat. István, te egy különös kifejezést használtál egyszer előttem. Beszéltél az Istenre irányuló életről. Szerintem ez Cîteaux titka. Most már elismerem különös kifejezésed igazát, és gratulálok minden eredményedhez, amit ez fejez ki: Cîteaux teljesen Istenre irányuló.

István hálásan elmosolyodott.

– Köszönöm – mondta lágyan. – Mondd el ezt a titkot mindenkinek, Péter.

A két barát másnap elbúcsúzott. Ez volt utolsó földi találkozásuk.

Egymás mellett

Egy hónappal Péter látogatása után az apátság körül a fák roskadoztak a zamatos gyümölcstől. István szeme már csak homályosan látta ezt, de orra megérezte az édes illatot, melyet a langyos szellő hozott el ablakába a gyümölcsösből és a szőlőskertből. Ez az illat eszébe juttatta, amit Péternek mondott az élet késő őszenek sárguló leveleiről. Erről meg Alberik jutott eszébe. Maga előtt látta, hogy apátja hosszasan elmélkedett a bíborló levélről. István tudta, hogy ez az érzékenység a természet iránt mit jelent. A tél közel van, készülnie kell rá.

1133. szeptember 14-én 75 apát gyűlt össze Cîteaux-ban az évi káptalanra. István szorongó szívvel várta ezt a találkozást. Amikor mindannyian elfoglalták helyüket a teremben, belépett az agg apát. Megdöbbenő látvány volt: keze remegett, alig vánszorgott. Tapogatva kereste székét és elgyengülten ült le. Egy imádsággal megnyitotta a káptalant, majd amikor mindenki leült, István szólásra emelkedett.

– Kedves atyák, ha letettem volna a szolgálat terhét, amikor még fiatal voltam, gyengeséggel vádolhattatok volna. De most láthatjátok, megöregedtem, sok betegség gyötör. Ezért, ha kérem, hogy lemondhassak, ne vessétek ezt a szememre. Amennyire képes vagyok, vállamra veszem a gondot és nem riadok vissza semmi kötelességtől. Isten engedte meglátnom, hogy a gyenge palánta mély gyökereket eresztett... Hála legyen Istennek, amiért az egyetlen kis monostor, amit kaptam Tőle, csaknem megszázsorozódott. – Könyörgőn kitérte karját. – Kedves atyák, nem a szolgálatkészség hiányzik. Nem. A vágy megvan a cselekvésre...

Hosszú szünet következett. Az apátok – némelyikük közel a nyolcvanhoz, másikuk a negyvenhez – hallgattak. Nem mertek egymásra nézni, nehogy észre kelljen venniök a másik szemében a fájdalmat, amelyről azt érezték, hogy a sajátjuk tükröződése. Szívet tépő percek után István hangja könyörgött, de a részvételtés tónusa nélkül:

– Kedves atyák, engedjétek meg egy öregembernek, hogy pihenni térjen.

Harding István... pihenést kér?! Lehetséges ez? Minden szemből eltűnt a kétely, amikor az agg apát folytatta. Hangja határozottabban csengett:

– Engedjétek meg egy öregembernek, hogy pihenni térjen, hogy gondoskodhasson – amennyire tőlem telik – a saját szükségeiről.

Valójában István nem pihenést kért, hanem szabadságot, hogy nekiláthasson egy nagyon is intenzív munkának.

Kérését indokoltnak találták: aggkorba ért és beteg. Sok szem könnyezett, amikor megszavazták, hogy elfogadják javaslatát. Az apátokban mély tisztelet élt az öreg apát iránt, akiben megérett a szentség és a szeretet.

Utódjául Guidót, Trois Fontaines apátját választották meg, csak hogy Guidó nem volt szent ember. A jelenlévők között egyedül István tudta, hogy Guidó nem az az ember, aki alkalmas Cîteaux fiatal rendjének élére. De István mit tehetett volna? Ha most beleavatkozik, akkor miért mondott le? Hallgatnia kellett. Kemény dolog volt. Úgy őrizte meg hallgatását az emberek előtt, hogy egyre többet beszélt az Istennel.

Nap mint nap odatapogatódzott az életnagyságú feszülethez, és leborult a kereszt lábához, mint Magdolna. Nap mint nap esengett a tabernákulum előtt, hogy védje meg a kis Cîteaux-t. Eltelt egy gyötrelmes és imádsággal teli hónap. Lassan a többiek is rájöttek arra, amit István már tudott. Guidót letették, és Bernát neveltjét, a clairvaux-i Rajnaldot választották meg. István boldog volt; tudta, hogy a fiatal rend méltó kezekben van. Ekkor hozzáfogott utolsó nagy munkájához: a halálra való közvetlen előkészülethez.

A tél tavaszba fordult, a virágok már előbújtak, a fű frissen zöldellt a sírok körül a temetőben, amikor az apátok újra összegyűltek Cîteaux-ban. Azért jöttek, hogy imádkozzanak alapítójuk halálos ágyánál, fogadják áldását, lessék utolsó szavát és segítsenek rajta, amennyire tudnak. István haldoklott. Sokáig tartott ez az állapot. Mintha vonakodott volna meghalni úgy, hogy fia, Bernát még egy utolsó szót szolt volna hozzá. De Bernát nem jöhetett: Krisztus földi helyetteséért, Ince pápáért harcolt.

Az öreg szív egyre lassabban dobogott. István utolsó harcát vívta. A térdeplő apátok közül hol az egyik, hol a másik súgott valamit oda szomszédjának. A halk szavakban tisztelet és szeretet remegett.

– Hosszú élete volt – mondta az egyik –, tele csupa nagy munkával. Nem megy üres kézzel Alkotója elé.

– Nagylelkű élet volt! – suttogta egy fiatal apát.

Ekkor egy hang a többieknél kissé hangosabban mondta:

– Testvérek, kérjük áldását...

István fölrezzent. A fény visszatért öreg szemébe, bágyadtan megfordította fejét, és alig hallható, remegő hangon suttogta:

– Hallom, hogy mit mondtok, atyák. Miket beszéltek!... Megmondom nektek az igazságot: remegve megyek az Isten elé... Olyan aggodalommal, mintha soha egyetlen jó cselekedetet sem tettem volna. – Itt megállt. Az öreg szemek egy pillanatra lecsukódtak. Nehezen lélegzett, de az elhaló hang újra folytatta:

– Ha volt valami jó a tetteimben... vagy származott valami jó szegény munkámból, az teljesen Isten kegyelmének köszönhető.

A csendben csak a haldokló nehéz légzése hallatszott. Aztán elmondta utolsó mondatát:

– Félek... rettenetesen aggódom... hogy nem feleltem meg... a kegyelemnek... és nem fogadtam azt... igazi... alázatossággal.

Elhangzott Harding István utolsó mondata. Szinte megfeszült, hogy kimondja az utolsó szót. Vágyott kimondani. Az ott térdeplő apátok tudták, hogy ebben egész életét foglalja össze, és megadja szentsége kulcsát. Sőt! Tudták, hogy Rendjének uralkodó erényét mutatja meg utolsó sóhajtásával: „alázatosság”.

1134. március 28. volt. Megjött a tavasz. Az élet szinte kirobbant a fákban és a virágokban. Bár Cîteaux rettenetesen elhagyatott volt, amikor ott állt atyja holttesténél, de nem szomorkodott, mert tudta, hogy hazament Istenhez.

A tiszteletreméltó apát homályosodó szemét nem erőlteti többé, hogy a fátyol mögé lásson, nem vágyakozik többé, hogy a hit szemével lássa Istent, mert most már szemtől-szembe látja Őt. És a kis Cîteaux ezen örvendezett.

Másnap a megfáradt testet kivitték a temetőbe. Közben buzgón énekeltek, és hangjuk nem volt szomorú. A dallamon átcsillogott az öröm, énekükben az zengett, hogy hazaérkezett!

Istvánt Alberik mellé temették. Ez volt a legillőbb, hiszen egy volt az életük és a szerelmük. A két forradalmár egymás mellett pihen, hogy majd együtt keljen fel az emberiség utolsó nagy általános káptalanára.

Egy pásztorbot

Amikor a szertartás befejeződött, és az apátok, szerzetesek és laikus testvérek visszatértek a monostorba, sokan kerestek valami emléket Istvánról. Voltak, akik határozottan azt mondták, hogy „ereklyét”. A keresés csaknem hiábavalónak bizonyult, mert az apát szegényen élt. Cîteaux mégis talált egy emléket, és abból ereklye lett. István pásztorbotja volt az. Nem sok látnivaló akadt a kopott apáti boton, mely életének tökéletes kifejezése.

Cîteaux századokon át tisztelte ezt az ereklyét, és azok alatt a századok alatt gyermekei megismerték „a következőes” történetét, aki úgy fejezte be a forradalmat, hogy minden erejével törekedett a teljes szegénységre, egyszerűsége és magányra.

XIV. Benedek 1584-ben kimondta szentségét, és engedélyezte kultuszát. Ciszterci gyermekei századokon át július 16-án nagyobb pompával és ünnepélyességgel ülték meg ünnepét, mint két társáét, Róbertét és Alberikét, mert István volt az a következőes forradalmár, aki tulajdonképpen befejezte a forradalmukat.¹⁵

A három „lázaó” szerzetes megtanította Cîteaux-nak, hogyan kell nagylelkűnek lenni az Istenhez, és Cîteaux rendje ezt máig nem felejtette el.

¹⁵ A II. Vatikáni Zsinat óta Szent Róbertet, Alberiket és Istvánt egy napon, január 26-án, Alberik mennyei születésnapján ünnepli az Egyház. (a szerk.)

Utószó

Ha valaki azt kérdezi, hogy egy 20. századi ember miért lesz ciszterci, azt feleljük, hogy ugyanazért, amiért egy 12. századi. De ez nem olyan következetes válasz, mint Harding Szent Istváné, nem olyan radikális, mint Szent Alberiké és nem olyan forradalmi, mint Szent Róberté. Ez nem teljes válasz, mert kérdezhetné valaki – és joggal –, hogy a 12. századi ember miért lett ciszterci? Megint nem kielégítő válasz az, hogy azért, amiért Benedek szerzetes lett a 6. században.

A teljes és igazi válasz ez: mert az Isten emberré lett. Nem azért vannak ciszterciek ma, mert volt egy ifjú Troyes-ban 1033-ban, aki egy „nagyobb vitézségre” szánta el magát, hanem azért, mert volt egy Ember 33-ban, aki azt mondta: „Ne az én akaratom legyen, hanem a tiéd!” Az egyetlen tökéletes és igaz válasz: Krisztus. Kell lenni embereknek, akik magukat Istennek adják, mert az Isten az embereknek adta magát. Kell lennie egy helynek, ahol Isten átveheti a tartozást. – Kell lennie imádóknak, mert az Alkotó imádásra teremtette az embert.

Azért van egy Getszemáni Miasszonyunk monostor Kentuckyban, mert volt egy Getszemáni Palesztinában; azért vannak ciszterciek, mert van egy Krisztus; azért vannak „tömjéntartók”, ahol életek égnek, míg csak el nem égnek teljesen, mert az Istennek meg kell fizetni a tartozást.

Adjuk meg Istennek adósságunkat úgy, ahogy ez a három forradalmár szerzetes megadta: szeretetet szeretetért, életet életért, mindent mindenért.

Bibliográfia

(Részleges lista)

- Analecta Bollandiana*, Bruxelles, 1882–1936.
 d' Arbois de Jubainville: *Études sur l'état intérieur des Abbayes cisterciennes au XIIe et XIIIe siècles*, 1858.
 Bollandists: *Acta Sanctorum*, 1643–1925.
 Brunner: *Ein Cistercienserbuch*, 1881.
 Caesar of Heisterbach: *Dialogus Miraculorum*, Ed. Strange, 1850; Ed. Coulton, 1921.
Chartres de Molesme, Ed. Laurent. 1907.
Chronique de Clairvaux, Migne, P.L., 185, 1247.
Cistercienser Chronik, 1889–1936.
 Collins, Henry: *Spirit and Mission of the Cistercian Order*, London, 1866; *Cistercian Fathers* (2 volumes), Dublin and Derby, 1872.
 Cram, Ralph Adams: *The Gothic Quest*, 1905; *Substance of Gothic*, 1917.
 Cuignard: *Les Monuments Primitifs de la Règle Cistercienne*, Dijon, 1878.
Dictionnaire d' Archéologie chrétienne et de Liturgie, 1907–1936.
Exordium Magnum Cisterciensis Cenobii, Grande Trappe, 1884.
Exordium Parvum, Grande Trappe, 1884.
Gallia Christiana, Paris, 1876.
 Germain: *Monasticon Gallicanum*, Paris, 1882.
 Hannay: *Spirit and Origin of Christian Monasticism*, London, 1903.
 Hélyot: *Dictionnaire des Ordres Religieux*, reedition, Paris, 1858.
 Henriquez: *Fasciculus Sanctorum Ord. Cist.*, 1631.
 Janauschek: *Originum Cisterciensium*, tom. 1. (Vienna) 1877.
 Luddy, O.C.S.O., Rev. Ailbe: *Life and Teaching of St. Bernard*, Dublin, 1927; *The Order of Cîteaux*, Dublin, 1932.
 Mabillon: *Acta SS. Ordinis S. Benedicti*, 1707; *Annales Ord. S. Benedicti*, 1753–1759.
 Manrique: *Annales Cisterciennes*, I, Lyons, 1642.
 Martène: *Thesaurus Anecdotorum*, III, Paris, 1717.
 Newmann: *Historical Sketches*, London, 1873; *Lives of the English Saints*, 1898.
 Othon: *Les Origines Cisterciennes*, Rev. Mabillon, 1932–1933.
 Sharpe: *The Architecture of the Cistercians; Architectural Parallels*, London, 1848.
 Symphorien, Dom., O.C.S.O.: *La Règle de Saint Benoît Traduite et Commentée*, Montligeon, 1908; *La Règle de Saint Benoît Méditée*, Nevers, 1909.
 Vacandard: *Life of St. Bernard*, Paris, 1895.
Vie de St. Alberic, Ed. Lérins. 1897.
Vita S. Roberti, Abbatis Molismensis, Auctore monacho molismensi sub Odone Abbate Saec XII.
Voyage Littérature de deux Religieux Bénédictins, Paris, 1717.
 William of Malmesbury: *De Rebus Gestis Anglorum*, P.L., 1259, 1286.
 Zimmermann: *Kalendarium Benedictinum*, I and II, 1932–1936.